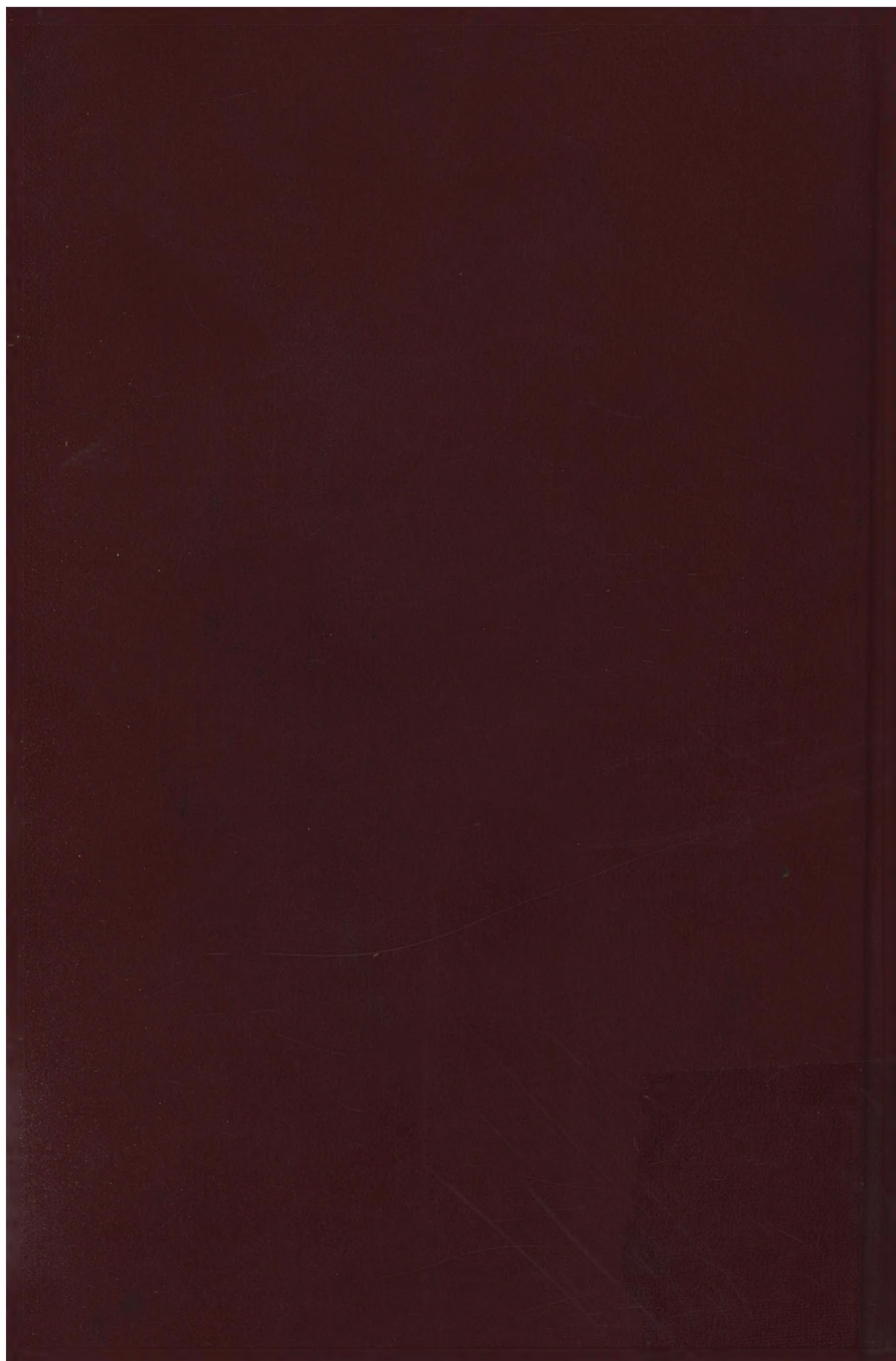
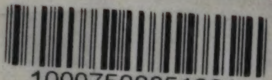
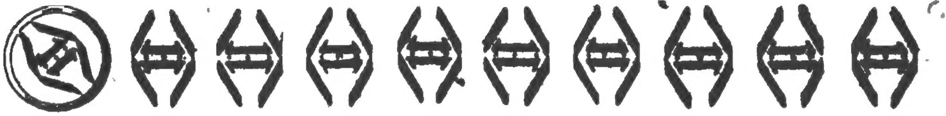

لاهوری

کلیات آفرین لاهوری

۱

انتشارات پنجابی ادبی اکادمی

۴۸

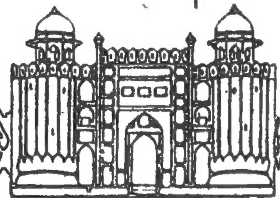
کلیات آفرین لاهوری

(جلد اول)

اثر

فقیر الله آفرین لاهوری

غلام ربانی عزیز

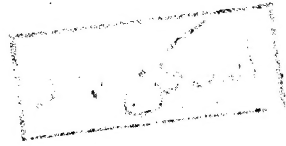

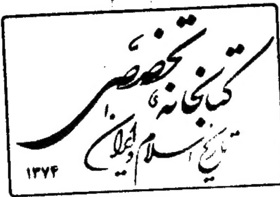

کلیات آفرین لاهوری

بار اول ۱۹۶۷ء

قیمت ... ... ۱۵ روپے

پنجابی ادبی اکیڈمی،

سیلز ڈپو:

۱- کچہری روڈ - لاہور

چاپخانہ پنجابی ادبی اکادمی، لاہور

انتشارات پنجابی ادبی اکادمی

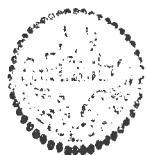

۴۸

کلیات آفرین لاهوری

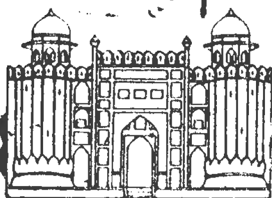
(جلد اول)

اثر:
فقیر الله آفرین لاهوری

باهتمام

غلام ربانی عزیز

٤٤٥١٥

تشکّر

پنجابی ادبی اکیڈمی

وزارتِ فرہنگ دولتِ پاکستان

کی ممنون ہے

جس نے اکیڈمی کو مناسب مالی امداد دے کر

اس کتاب کی طباعت کے لئے

اہم وسیلہ بہم پہنچایا ہے

مندرجات جلد اول از کلیات آفرین

پیش لفظ

آفرین کا نام شاہ فقیر اللہ تھا۔ زندگی کا بیشتر حصہ لاھور میں گزرا۔ نواب عبدالصمد خان اور ان کے بیٹے نواب ذکریا خان کے ھاں تھوڑی بہت آمد و رفت تھی۔ اور نوابان مذکور نہایت تعظیم و تکریم سے پیش آتے تھے۔ عام طور اھل دول سے دور رھتا۔ چنانچہ اس کے قصائد میں سوائے نواب عبدالصمد خان کے اور کسی امیر کی تعریف میں کوئی قصیدہ نہیں ملتا۔ عقیدہ کے لحاظ سے سنی تھا۔ لیکن چونکہ نسلاً سید تھا۔ اس لئے بارہ اماموں کی منقبت میں بہت کچھ کہا ھے۔ قصائد کا رنگ عام طور پر ویسا ھی ھے۔ جیسا کہ شعرا اپنے ممدوحین کی مدح میں زمین و آسمان کے قلابے ملاتے ھیں۔

آفرین۔ خان آرزو۔ عبدالحکیم حاکم اور اس عصر کے باقی شعرا کا معاصر تھا۔ اور ان لوگوں سے اس کے تعلقات نہایت مخلصانہ اور دوستانہ تھے۔ خان آرزو، مجمع النفائس میں لکھتے ھیں۔ کہ آفرین انہیں امام سخنوران کہا کرتا تھا۔

عبدالحکیم لکھتا ہے ۔ کہ آفرین لاہوری الاصل اور عہد عالمگیر کے شعرا میں سے تھا ۔ تاریخ پیدائش کا تعین نہیں ہو سکتا ۔ کیونکہ کسی تذکرہ نویس نے بھی اس طرف توجہ نہیں کی ۔ ہاں البتہ تاریخ وفات کے متعلق سب تذکرہ نویس متفق ہیں ۔ کہ محمد شاہ کے جلوس کے تئیسویں سال ۱۱۵۴ھ ہجری میں آفرین نے وفات پائی ۔

دیوان غزلیات کے علاوہ جو چھ ہزار اشعار پر مشتمل ہے ۔ رباعیات ۔ تضمینیں ، ایک ترکیب بند اور حضرت امام حسین کی شہادت میں ایک لمبا چوڑا مرثیہ بطرز ترجیع بند اپنے بعد یادگار چھوڑی ہے ۔ اس کے علاوہ تین مثنویاں بھی آفرین کی طرف منسوب ہیں ۔ ایک کا نام ابجد فکر ہے جو عالمگیر کے عہد میں کہی گئی ۔ دوسری کا نام انبان معرفت ہے ۔ جو اس نے بہادرشاہ کے عہد میں تصنیف کی تھی ۔ تیسری مثنوی کا نام رازونیاز ہے ۔ جس میں ہیر و رانجھا کا قصہ بیان ہوا ہے ۔ اور جسے آفرین نے فرخ سیر کے عہد میں نظم کیا تھا ۔

آفرین کے کلام کا جو مجموعہ پنجابی ادبی اکادمی پیش کررہی ہے ۔ اس میں مثنویوں کی ذیل میں تین مثنویاں شامل ہیں پہلی مثنوی ہیر رانجھا ہے ۔ دوسری اور تیسری مثنوی کے نام کی تعین نہیں کی جاسکتی ۔ لیکن اتنا یقینی ہے ۔ کہ جس مثنوی کا نام انبان معرفت تھا ۔ وہ ان میں شامل نہیں ۔ کیونکہ آزاد بلگرامی نے خزانہ عامرہ اور سرو آزاد مین لکھا ہے ۔ کہ آفرین نے ایک ملاقات میں اپنی مثنوی انبان معرفت اسے بطور سوغات پیش کی تھی ۔ جس کے پہلے دو اشعار حسب ذیل تھے :-

ای مغنی به وضوی تجرید
صبح شد صبح نماز توحید

صبح یعنی که ظهورش همه جاست
شش جهت سجده چو خورشید رواست

دوسری دو مثنویاں جو اسی مجموعہ میں شامل ھیں ۔ ان کی بحر ان دو اشعار کی بحر سے مختلف ھے ۔ اس لئے ظاھر ھے ۔ کہ یہ دو شعر ان دو مثنویوں سے متعلق نہیں ۔ اھل علم کا خیال ھے ۔ کہ انبان معرفت کا کوئی خطی نسخہ کسی مشہور کتب خانہ میں موجود نہیں ۔ چنانچہ اس وقت تک اس قول کی صداقت کو جھٹلایا نہیں جاسکا ۔ ھاں یہ ممکن ھے ۔ کہ کسی غیر معروف کتب خانہ میں کوئی نسخہ محفوظ ھو ۔ لیکن جب تک اس کی دریافت نہ ھو جائے ۔ اس وقت تک یہی کہنا پڑیگا ۔ کہ آفرین کی یہ کتاب دنیا سے ناپید ھوچکی ھے ۔

ان مثنویات کی ترتیب و تصحیح میں میں نے نیشنل میوزیم کراچی کے جس روٹوگراف سے امداد لی ھے ۔ اس میں سؤ اتفاق سے ان دو مثنویوں کے عنوان پر کوئی نام مذکور نہیں ۔ پس یقین کے ساتھ یہ نہیں کہا جاسکتا ۔ کہ ان میں سے کسی مثنوی کا نام ابجد فکر ھے ۔ اور یا ابجد فکر بھی انبان معرفت کی طرح ناپید ھوچکی ھے ۔ اور اس مجموعے میں شامل مثنویوں کا نام کچھ اور ھے جو ھمیں معلوم نہیں ھوسکا ۔

ان دونو مثنویوں کا موضوع ایک ھے ۔ فرق صرف اتنا ھے ۔ کہ ایک مثنوی مختصر ھے ۔ اور دوسری مطول ۔ مختصر مثنوی کی بحر مطول مثنوی سے مختلف ھے ۔ اور اول الذکر جس کے اشعار

کی تعداد ایک سو چالیس کے قریب ہے ۔ موخرالذکر سے علیحدہ بھی پائی جاتی ہے ۔ اور اس کے بیچوں بیچ بھی بالکل اس طرح جیسے کہ شرح سے پہلے متن مذکور ہوتا ہے ۔ یہ معلوم نہیں ہوسکا ۔ کہ وہ کیا اسباب تھے ۔ جنہوں نے آفرین کو اس صورت کے اختیار کرنے پر مجبور کیا ۔ ہر دو مثنویوں کا موضوع تصوف و اخلاق کے چند مسائل ہیں ۔ جن کی وضاحت کے لئے دو ایک حکایت بھی مذکور ہیں ۔

کلیات کے اسی مسودہ کے آخر میں ایک مختصر سی مثنوی اور بھی ہے ۔ جس کا عنوان فکر عبث ہے ۔ یہ مثنوی ادبی لحاظ سے کافی پست ہے ۔

جس زمانے میں آفرین نے مشق شعر شروع کی تھی ۔ ہندوستان کے طول و عرض میں ناصر علی سرہندی کا طوطی بول رہا تھا ۔ اور اس کے غیر فطری طرز بیان کو اتنی مقبولیت حاصل ہوچکی تھی ۔ کہ چھوٹے بڑے سب اسی رو میں بہہ گئے تھے ۔ آفرین بھی متاثر ہوئے بغیر نہ رہ سکا ۔ چنانچہ اس کے کلام میں بیشتر تعداد ایسے اشعار کی ہے ۔ جو ناصر علی کے طرز پر کہے گئے ہین ۔ اس کے علاوہ آفرین مرزا صائب اصفہانی سے بھی بہت متاثر نظر آتا ہے ۔ چنانچہ تمثیلیہ شاعری کے ایسے ایسے قابل قدر نمونے اس کے کلام میں موجود ہیں ۔ کہ اس وقت کے لوگ اسے ہندوستان کا صائب کہتے تھے لیکن چونکہ آفرین ناصر سرہندی کے طرز میں حد اعتدال سے تجاوز کر گیا تھا ۔ اس لئے اس کے اشعار میں تعقید پیدا ہو گئی ہے ۔ اسی لئے اس کے کلام کو وہ مقبولیت نہ حاصل ہوسکی ۔ جو اس کے ہم عصر شعرا کو نصیب ہوئی تھی ۔ اور

غالباً یہی وجہ ہے ۔ کہ آفرین کا کلیات تا حال اہل علم کی نظروں سے اوجھل رہا ۔

حوالہ جات

۱۔ سرو آزاد غلام علی آزاد : مطبوعہ لاہور (۲۵۵ - ۲۵۷)

۲۔ خزانہ عامر غلام علی آزاد : مطبوعہ کانپور (نولکشور) (۲۸-۳۵)

۳۔ شمع انجمن نواب صدیق حسن خان : مطبوعہ بھوپال (۵۵-۶۷)

۴۔ تذکرہ مردم دیدہ عبدالحکیم حاکم : مطبوعہ پنجابی ادبی اکادمی (۱۷-۳۳)

غ - ر - ع -
کیمپبلپور
۲۰ - ۳ - ۲۷

کلیات آفرین کا قلمی نسخہ

جس وقت کلیات آفرین کی ترتیب و تصحیح کا کام میرے سپرد ہوا ۔ تو اس کام کی تکمیل کے لئے پنجاب یونیورسٹی لائبریری کا صرف ایک ناقص خطی نسخہ مل سکا ۔ اس نسخے کا پہلا ورق ناپید ہے ۔ اس لئے اندازہ نہیں لگ سکتا ۔ کہ یہ کس سن میں لکھا گیا ۔ اور کاتب کا نام کیا تھا ۔ اس نسخے کے شروع میں قصائد ہیں ۔ اور چونکہ پہلا ورق غائب ہے ۔ اس لئے پہلے قصیدہ کے سات اشعار ناپید ہیں ۔ غزلیات میں ردیف 'الف' اور ردیف 'را' میں کچھ اوراق غائب پائے گئے ۔ چنانچہ اس طرح سے اس نسخے میں اٹھائیس غزلیں کم نکلیں ۔ اور ردیف 'را' میں تیرہ غزلیں ۔ جہاں تک قصائد کا تعلق ہے ۔ یہ نسخہ ہر لحاظ سے سوائے ان سات اشعار کے جن کا ذکر اوپر آ چکا ہے ، مکمل ہے ۔ غزلیات کے بعد رباعیات ہیں ۔ جن کی تعداد چودہ ہے اس کے بعد چند تضمینیں ایک ترکیب بند اور ایک مرثیہ بصورت ترجیع بند پایا جاتا ہے ۔ اس

کتاب کے پہلے صفحے پر اور درمیان میں کئی مقامات پر ڈاکٹر سید عبداللہ کے قلم سے سید حسام الدین راشدی کا نام مرقوم ہے ۔ جس سے ظاہر ہوتا ہے کہ کسی وقت یہ کتاب سید حسام الدین راشدی کے پاس تھی ۔ جو انہوں نے بعد میں پنجاب یونیورسٹی لائبریری کو دے دی ۔ کتاب کو علیحدہ کرنے کی وجہ سمجھ نہیں آسکی۔ ممکن ہے ۔ ان کے پاس کوئی اور بہتر نسخہ موجود ہو ۔ جس کی موجودگی میں انہوں نے اس کی ضرورت نہ سمجھی ہو ۔

یہ نسخہ دو سو بارہ اوراق پر مشتمل ہے ۔ خط نستعلیق ہے کاغذ چکنا بادامی ۔ بعض صفحات پر حاشیے پر بھی قصائد اور غزلیات مرقوم ہیں ۔ جن کے پڑھنے میں کافی دقت کا سامنا کرنا پڑتا ہے ۔

جب یہ منحصر بفرد نسخہ مجھے تصحیح اور ترتیب کے لئے دیا گیا ۔ تو اس وقت تک خیال یہی تھا ۔ کہ اس کتاب کا اور کوئی نسخہ برصغیر کی کسی لائبریری میں موجود نہیں ہے ۔ اور میرے لئے یہ خیال از بس حوصلہ شکن تھا ۔ کیونکہ یہ خطی نسخہ جیسا کہ میں اوپر لکھ چکا ہوں ۔ ناقص ہونے کے علاوہ اغلاط سے بھی خالی نہ تھا ۔ اس پریشانی کا علاج سوائے اس کے اور کچھ نہ ہو سکتا تھا ۔ کہ کہیں سے کوئی بہتر اور خوشخط تر نسخہ حاصل کیا جائے ۔ تاکہ اصلاح کی دشواریاں کم ہو جائیں چنانچہ میں نے برٹش میوزیم، انڈیا آفس لائبریری کے علاوہ لیڈن اور ماسکو کی لائبریریوں سے بھی دریافت کیا ۔ کہ آیا ان کے پاس اس کتاب کا کوئی نسخہ موجود ہے ۔ حسن اتفاق سے برٹش میوزیم اور انڈیا آفس لائبریری میں ایک ایک نسخہ نکل آیا ۔ چنانچہ برٹش

میوزیم سے غزلیات کا روٹوگراف اور انڈیا آفس لائبریری سے مثنوی راز و نیاز کا روٹوگراف حاصل کر لیا گیا ۔

غزلیات کا روٹوگراف نہایت خوشخط ہے۔ لیکن جتنا خوشخط ہے ۔ اتنا ہی اغلاط سے پر ہے اس نسخہ کے کاتب کا نام غلام‌حسین ہے اپنے آپ کو حضرت عبدالرحمان کا شاگرد بتلاتا ہے ۔ یہ نسخہ بروز ایتوار یکم ربیع‌الاول کو ۱۱۴۷ھ میں لکھا گیا تھا ۔ جسے برٹش میوزیم نے پانچ روپے میں خریدا تھا ۔

جن دنوں میں اس کام میں مصروف تھا انہیں دنوں‌مولانا نیازی فتحپوری مرحوم نیشنل میوزیم کراچی میں قلمی کتابوں کی فہرست تیار کر رہے تھے ۔ میں نے ان سے دریافت کیا ۔ کہ آیا پاکستان نیشنل میوزیم میں کلیات آفرین کا کوئی خطی نسخہ موجود ہے ۔ انہوں نے جواب میں لکھا ۔ کہ ہاں کلیات کا ایک خطی نسخہ جسے آفرین کے ایک ہندو شاگرد سوہن قلم نے ۱۱۴۱ھ میں لکھا تھا موجود ہے ۔ ہرچند کوشش کی گئی ۔ کہ مختصر سے عرصے کے لئے عاریتاً یہ نسخہ مل جائے ۔ تو اس سے قابل قدر امداد مل سکے گی ۔ لیکن نیشنل میوزیم کے ارباب اختیار اس پر آمادہ نہ کئے جا سکے ۔ کیونکہ نسخہ کی حالت حد درجہ سقیم ہے ۔ مجبوراً روٹوگراف حاصل کئے بغیر چارہ نہ تھا ۔ لیکن جب روٹوگراف تیار ہو کر ملا تو وہ اتنا ناقص تھا ۔ کہ اس سے کوئی قابل قدر امداد نہ مل‌سکی۔ قصائد اور غزلیات کی تعداد سید حسام‌الدین کے نسخہ کے مقابلے‌میں کمتر ہے ہاں اس لحاظ سے یہ نسخہ ضرور قابل قدر ہے ۔ کہ اس میں آفرین کی دو مثنویاں جن‌کا ذکر اس کے حالات زندگی کے ذیل میں ہو چکا ہے ۔ پائی جاتی ہیں جو اور کسی نسخے میں موجود

نہیں -

مثنوی رازونیاز کا روٹوگراف جو انڈیا آفس لائبریری کے خطی نسخے سے حاصل کیا گیا ہے خوشخط نستعلیق میں مرقوم ہے - حسب معمول اغلاط کی کمی نہیں - کاتب کا نام نذر محمد ہے - جس نے اسے بمقام لاہور ۱۲۷۰ھ میں لکھا تھا - یہ نسخہ جیسا کہ صفحہ اول کی ایک انگریزی تحریر سے معلوم ہوتا ہے - شاہی نمائش پیرس میں پنجاب کمیٹی کی طرف سے آرٹ اور انڈسٹری کے ایک عمدہ نمونہ کے طور پر بھیجی گئی تھی - جس پر اس وقت کے کمشنر کے دستخط ثبت ہیں - یہ نمائش غالباً جولائی ۱۸۵۶ء میں منعقد ہوئی تھی - کتاب ۴۹ اوراق پر مشتمل ہے - ہر صفحے میں بارہ اشعار ہیں - اس لحاظ سے اشعار کی تعداد تقریباً ایک ہزار کے لگ بھگ ہوگی -

غ - ر - ع

کیمبلپور

۲۰ - ۳ - ۶۷

فهرست غزلیات

(الفبایی)

فهرست غزلیات

(الفبائی)

ردیف الف

صفحه

ناتمام غزل

ردیف ب

ردیف ت

ناتمام غزلیات

ردیف ث

ردیف ج

ردیف چ

ردیف ح

ردیف خ

ردیف د

ردیف ذ

ردیف ر

ناتمام غزل

ردیف ز

ناتمام غزل

ردیف س

ردیف ش

ناتمام غزلیات

ردیف ص

ردیف ض

ناتمام غزل

ردیف ط

ردیف ظ

ردیف ع

ردیف غ

ناتمام غزل

ردیف ف

ردیف ق

ردیف ک

ردیف گ

ناتمام عزل

ردیف ل

ردیف م

ناتمام غزلیات

مطلع

مقطع

ردیف ن

ناتمام غزل

ردیف و

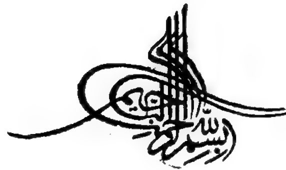
ردیف ه

ن

ناتمام غزلیات

ردیف ی

ناتمام غزلیات

ردیف الف

۱

خداوندا! نگین کن، دور بزم قدس، نامم را
چو سطر آه عاشق، سوز مضمون ده، کلامم را

نی کلکم، نوایش، پرده سوز گوش غافل کن،
بآتشکاری* دل، پخته گردان، فکر خامم را

چه شبها! سر بجیب آرزو ماندم، تو میدانی
مگردان خالی، از فیض قبول خود، سلامم را

بچشم نیک بختان، چون الف، بر تختهٔ هستی،
مبارک فال گردان، کبک کلک خوش خرامم را

شکست کاسه، اوج نشهٔ اقبال مجنون است،
به بشکن بشکن مستانه‌ای، بنواز جامم را

* نسخهٔ الف : ز آتشکاری دل ـ

شهان فقر را، پروای چاؤشی نمیباشد،
که از من، نفرت خلق است، کافی اهتمامم را

دو عالم بوی گل بگرفت، و نشمیدم من غافل
شفایی ده، مزاجم را، علاجی کن، زکامم را

صفای وقت خواهم، آب گشتم، از سیه‌بختی،
چو شبنم غوطه ده، در چشمه‌ی خورشید، شامم را

برنگ کوهکن، غیر از محبت، دور چشم بد!
که بخشد؟ آفرین انجام، سعی ناتمامم را

۳

الهی! جوهر صاحب قبولی ده، بیانم را
دم آبی، ز سرجوش اثر، تیغ زبانم را

الهی! تلخکامم، شهد شکر خنده‌ی لطفی،
قبول ناتوان بین چشم مردم بخش، شانم را

کشاد چشم حسرت، چون صدف، دست دعا دارم
ز نیسان اثر، لبریز گوهر کن، دهانم را

چو موسی، تربیت کن، در رکاب خضر توفیقی،
دلی ناکرده کاری، نو سفر، آتش عنانم را

پی هم کن اثر، دمساز طبعم، هرچه میگوید
کششی را هم مدد فرما، چو زه کردی کمانم را

هوا پیمای، اوج نیک بختی، چون همایش کن،
کند مرغی که، محراب* عبادت، آشیانم را

قبول دل، چو صایب، آفرین هم از تو، میخواهد
بزهر چشم خوبان، آب ده، تیغ زبانم را

* نسخهٔ ب : محراب امامت -

۳

مکن بر حسن طاعت، نو خط دعوی دل ما را
ببرهان، ریشخند ما مگردان، باطل ما را

غباری، تا ملال افزا نگردد، قاتل ما را
طپیدن محو شد، چون گرد پرنم، بسمل ما را

قبول از تو، دل از تو، ناله در گرد سراغ،از تو
تو دانی، دانه‌ی ما، سبزه‌ی ما، حاصل ما را

ز شور عشق، چون دل،ای خدا، مپسند محرومش،
نمک گیر خمیر حشر کن، مشت گل ما را

ز لال آب حیوان، صاف آتش خانه‌ی طوریم،
کلیم‌الله جوید، خضر پرسد، منزل ما را

خراشیدن بناخن، جبهه‌ی شیر، از که می آمد؟
نبودی دست همت، گر جنون کامل ما را

تجلی جلوه‌ای کو! آفرین! تا دل بشور آرد*
به پرواز آورد، چون طور، جسم کاهل ما را

۴

بقربان! هوش یک عالم، جنون آشوب جنگش را
پر، از دنباله‌ی چشم پری، باشد، خدنگش را

ندارد مومیایی، فیض لطف آمیز جنگش را
شکست شیشه‌ی دلها، مبارک باد، سنگش را

---

* حاشیهٔ نسخهٔ الف : بشوراند ـ

بسا کفری، که دارد فیض ایمان، عشق میداند
خط کافر، مسلمان میکند، حسن فرنگش را

حلاوت، از خطر گاه محیط عشق، میجوشد
که باشد، مشرب چاه ذقن، کام نهنگش را

ندانم، آفرین! ساغر کجا زد، آن حیا دشمن
چو برگ گل، دگر گون دیده‌ام، امروز رنگش را

۵

شدم محو تصور، بسکه حسن بیمثالش را،
بود، هر قطره‌ی خونم، دلی دیگر، خیالش را

بهار جلوه، در جوش است، کو چشم تماشایی؟
که با هر ذره، گلبازی است، خورشید جمالش را

چه‌گلفتها که دید! آن لعل سیراب*، از غبار خط
نگاه پاک، گرد آلود میکردی، زلالش را

لطافت، این قدر، در گلشن امکان، نمیباشد
که گردد، سایه محو، از جوش رعنایی، نهالش را

شراری مینماید، لیک آتشخانه خواهد شد،
غرور سر بزرگیهاست، حسن خورد سالش را

ز بس صد رنگ، خاک ره شد، از بیداد** نیرنگش،
فرنگستان بود، گردی که خیزد، پایمالش را

پر جبریل این جا، کاغذ باد است، پنداری
که دارد؟ آفرین! تاب زمین بوس جلالش را

* ب : لعل میگون -
** ب : نیرنگ بیدادش -

۶

بود، با ذات واجب، ربط، ممکن هستی ما را
چنان، کز موج، پیدایی و پنهانیست، دریا را

ز شوقت، بزم بیتاب استِ، چندانی که می آرد،
پریدنهای رنگ باده، در پرواز، مینا را

ز انداز خرام سرو ناز مایل آغوشش
ز تن، بیرون کند تصویر، چون خمیازه، دیبا را

حصار عافیت، چون گوشه‌ی عزلت نمیباشد،
که نبود آفت مقراض، هرگز، بال عنقا را

ندارد آفرین! مضمون هستی نکته‌ی دیگر
عدم باشد عدم، گر هست اسمی این معما را

۷

هوای نیست، طغیان طپش، در نبض جان ما
تل* ریگ است کوه، از سایه‌ی درد گران ما

که باشد؟ جنس ما را مشتری، جز دوستان ما،
متاعی نیست، جز نقد محبت، در دوکان ما

خوشا دوری! که در عالم، ایازی بود و محمودی،
وفا عنقا، محبت کیمیا شد، در زمان ما

مرنج از برگ ریز عمر، عشق یوسف ما کن،
بهاری، چون زلیخا، در قفا دارد، خزان ما

* ب : پل ریگ ـ

بلد، واماندگان را، بس بود، از نقش پای ما،
نماند، از بینوایی، گر جرس، در کاروان ما

شمارد* لکه، پیش فقر همت، صبح دولت را
کند ظل هما، سیماب مشت استخوان ما

که خواهد شد مقابل؟ جلوه‌ی پا در رکابش را،
خیال، آن دو گیسو، میبرد، از کف عنان ما

شکست رنگ دل شور قیامت میکند، تن زن
مپرس، از بی دماغ ناز، با خود سرگران ما

نظر ناکرده، ما را حیرت و، او را، حجاب آمد
پس از عمری که آن نامهربان شد، مهربان ما

ظهور مختلف، نیرنگی پیر مغانست، این
بود، از موج یک می، صاف و درد جسم و جان ما

محالست، از خدنگ سعی ما، بیرون جهد، صیدی
پر سیمرغ دارد، آفرین! زاغ کمان ما

۸

چکد، هرجا عرق، روی شفق پرتو بهارش را،
گل خورشید، چون صبح است، در دامن، غبارش را

نمی اندیشد، از نیش بلا، دیوانه‌ی دنیا
نظر بر گنج، گرد حرص پنهان کرد، مارش را

* ب : شمارد آنکه ـ

چراغی*، چون مه نو، نذر طاق آن مزار آید،
بدل، هر کس که دارد، پرتو مهر غدارش را

یکی صد شد، بدور خط کافر، مردم آزاری
سنان بردوش، ظالم نرگس دنباله دارش، را

حریم عشق، چون آیینه، خلوتگاه خودبینی است
که در سر، شور منصور است، طفل نی سوارش را

بلاگردان سپند دور عیش اختر** خویش است،
لب جامی، که بوسید است، لعل می گسارش*** را

تب شوق که، یارب آفرین نبض چمن دارد،
که تبخال است، برلب، سایه‌ی گل جویبارش را

گل افشان درودم، آفرین! بر مصرع صایب،
''شکوه جبهه‌ی شیران بود، لوح مزارش را''

۹

کند، در خط تغافل، ریشخند دلستانان را
چه لذت! در خزان، بیجا غرور باغبانان را

کتاب عمر، درس یک ورق، گرداندنی دارد،
قد خم کرد، میگویند پیران، نوجوانان را

---

* ب : چراغی چون به نو نذر اطاق آن مراد آید
** ب : آخر -
*** ب‌ج‌د : آبدارش -

شگون فتح، از افتادگی جویند پر زوران،
نظر، بر پای هم، در جنگ باشد پهلوانان را

زبان کفر هم، بی عشق، دشوار است فهمیدن،
سواد روشنی باید، چو مجنون، بید خوانان را

الهی یک ترشح لطف، یا* صبری، کرامت کن
سمندر سوز، آتش داده‌ای، ما پنبه‌جانان را

مبادا، **آفرین!** سر بی نیازی را بدرد آرد،
بیادم میدهند، این شوخ طبعان خانخانان را

۱۰

دمد، ز آتش تجلی، دیده‌ی موسی نگاهان را،
بود، هر قطره، دریا در نظر، عرفان پناهان را

نباشد، تاب عرض شکوه، بی پروا نگاهان را،
مکن گرد، ای نفس بآرام ده، رم دستگاهان را

غبارم، وسمه‌ی، ابروی ناز خوش** نگاهانم
شکستم، رونق بازار حسن کج کلاهان را

قبول عشق، رنگین کرد، بزم اشک و آه من،
چو دعوی، صادق افتد، سرخرو دارد، گواهان را

سنان بردوش، مژگان های کافر ماجرای او
چه بی رحمانه! میریزند، خون بی گناهان را

شود، از موج مستی، زود نظم سلطنت برهم،
بود، گرداب آفت، جام برکف، پادشاهان را

* ب : ناصبری -
** ب : خوش نگاهان کن -

ز شوخی، گر جهان برهم زدن گلها* ز ناز آید
امید داد باشد، برق خرمن، داد خواهان را

بهر وادی، که از راه وفا، ناگاه پیش آیی،
همان، سر منزل مقصد شود، گم کرده راهان را

چسان؟ از لاله زار آید، نسیم جان فرای گل،
نمیباشد نصیب، از خلق خوش باطن سیاهان را

نیاز آفرین، بی قدر،نه پسندی، قبولش ده**
همین، دست دعایست ارمغان، بی دستگاهان را

۱۱

دل قبله، و نیاز، نماز دوام ما
گرداندن رخ است، ز دنیا، سلام ما

در بزم او، که رخصت عرض نیاز نیست،
باشد، نگاه نامه، و حسرت پیام ما،

آن صاف می، که هردوجهان،مستداد اوست
تاهست، دور عشق الهی! بکام ما

تشریف کبریای محبت، بما رسید
گردون کند سجود، و زمانه سلام ما

چون دست جوهری، به زبانی که آشنا است
تبخال موج میزنند، از سوز نام ما

بے عشق، زهد،بی نمک، و مستی‌است شور،
بسیار سوختیم، و نشد پخته، خام ما

---

* ب : گل های ناز آمد -
** ب : قبولش کن -

ما تنگ قسمتان، ز دهانش، بخط خوشیم
چون روزه دار، صبح امید است، شام ما

ما را چو آفرین می شیراز داده اند
"ای بی خبر ز لذت شرب مدام ما"*

۱۲

ز شوق میکده چشمی است، می پرستی ما،
که نشه خیز، چو تاک است، نخل هستی ما

هزار گونه تمنا، بجاست، گرچه نماند،
بهیچ باغ، گلی از دراز دستی ما

ز عشق، ذوق وجود و عدم، بود، ورنه
خمار و خواب بود، نیستی و هستی ما

مآل ما، صمد است، آفرین! که عرفی گفـ ـ
"اگر کمال پذیرد، صنم پرستی ما"

۱۳

نیرزد، پیش مردان، دولت دنیا، بذلتها
بقربان کهن پاپوش رندان، تازه دولتها

شگفتن، غنچه‌ی بی‌رنگ‌و بورا، خوار** میسازد
بود، تشهیر ناقص فطرتان، گلبانگ شهرتها

دهد، تا رنگ وحدت، میبرد از صفحه‌ی عالم
مرقع ساز کثرت، همچو، از آئینه، صورتها

* مصرع حافظ -
** الف : خار -

گرفتم! گر نمیشد دل پذیرش، داشتی گوشی،
برغم غیر، گاهی می شنید، از ما، نصیحتها

بپامردی ذلت، نیز شاید، آفرین! مردی
بر آرد، کام دل، از دست این کوتاه همتها

۱۴

تا که مانند قبا، در بر کشد*، سرو ترا
دارد، از خمیازه، هر آغوش، دستی بر دعا

چون، نگاه دیده‌ی خوابیده، در پیش قدش
سرو پنهان میشود، در بال قمری، از حیا

شام، زر گردیدن خورشید روشن نکته ایست
کز سر دنیا گذشتن، کیمیا دان کیمیا!

ترک لذت، کی تواند کرد دل، بی سوز عشق؟
موم را، از شهد، جز آتش که میسازد جدا؟

با درشتان، در نگیرد، صحبت افتادگان،
در زمین سخت، کی صورت پذیرد، نقش پا؟

عالم عشقم، جهان حسرت آباد خودم،
پستی طالع، زمین، و آسمان، شوق رسا

در نظر، بند قبا، دنباله‌ی چشم پری است
تا جنون آواره ام کرد، آفرین! شوق رسا

۱۵

ز حسنت، نی همین گل، از نظر افتد، هزاران را
ز موج لاله، آتش در جگر باشد، بهاران را

بشبگیر سیه مستی، نظر بر لامکان باشد،
فضا تنگ است عالم نشه‌ی، همت سواران را

* ب: بدکشم -

ندارد، چشمه‌ی کافور، موج شعله‌ی آتش
نباشد، احتیاج امتحان، بی درد یاران را

تماشا، جلوه مشتاق، آفرین! چشم است سرگردان
نمک پاش تبسم، صبح عید دل فگاران را

۱۶

بیک عاشق قناعت نیست، آن معشوق سرکش را
سپندی، کی تواند داد، تسکین، سوز آتش را؟

دلی پر سوز، باید، سینه‌ی عشاق غم کش را
که ماهی، از سمندر، می برد*، دریای آتش را

بقدر کهنگی‌ها، مار پیچان، اژدها گردد
بچشم کم مبین، هنگام پیری، نفس سرکش را

نوازشهای ناکس، عاقبت، آفت بود آفت
کشد، آخر، همان بادی، که سازد زنده، آتش را

ستم بر مست شوق خویش، یعنی آفرین تاکی؟
بآتش نیست حاجت، امتحان، صهبای بی غش را

۱۷

گاهی نبود ابر، باین چشم تر، که ما
در راه دوست، کس نفشاند، این گهر، که ما

انصاف نیست، ما چه جگر چاک کرده ایم!
کس می کشید ناز ترا، این قدر، که ما؟

---

* ب : می‌زند -

در عشق، نقص نیز کمال، از شکستگی است
چون‌موج، در شکست، که دید، این ظفر، که ما؟

پیوسته، نام ما، علم دوش خامه ایست،
زین نخل خشک، کس نبرد، این ثمر، که ما

آسوده ایم، تا بهوس، پشت پا زدیم
آخر که برده است، جهان را بسر، که ما؟

بی وجه* میطپیم، و بجای نمیرسیم
ای آفرین! چو طائر بی بال و پر، که ما

۱۸

به پرواز فنا، بال عروج آرد، گدایان را،
دمد، صبح کفن، چون مور از پر، بی نوایان را

بود عمر ابد، یک کوچه تا سر منزل مقصد،
قدم چون جاده، ماند خشک این جا، رهنمایان را

بود، هر حلقه‌ی دود دل من، چتر طاؤسی،
ز بس، صد رنگ، عشقم سوخت، داغ گل قبایان‌را

کی است، آن کس که زنجیر تکلف میشود، بی‌غم
که باشد، پاس شان خویشی، زندان، خود نمایان را

تماشایت ز چشم اعتبار مردم، اندازد،
برنگ اشک خونین، جلوه‌ی گلگون قبایان را،

بنازد آفرین!، آن گل، که چون من، بلبلی دارد
که در خون مینشاند رشک من، رنگین نوایان را

* ب : بیهوده -

۱۹

جنون عشق، بجای رساند، پایه‌ی ما
که نقش پا، دل مجنون شود، ز سایه‌ی ما

به بت پرستی صورت، گذشت عمر تمام
ز آب آینه، میداد شیر، دایه‌ی ما

ز شرم معصیت، از بسکه، ما گداخته ایم
چو ابر نم زده، گردیده است سایه‌ی ما

توان ز سایه‌ی ما، **آفرین** چراغ افروخت
بود ز آتش دلها خمیر مایه ما

۲۰

نباشد تاب‌حرف ناقصان،*صاحب کمالان را
نگاه بوالهوس، سیلی بود، یوسف جمالان را

زهی سرمشق‌دقت ازمیان، نازک خیالان را
ببالای تو، معراج نظر، صاحب کمالان را

سرم‌سودایی چشم‌کسی باشد،که چون‌مژگان
کند فواره‌ی خون جگر، شاخ غزالان را

ز فانوس* خیال آید سبکتر عشق میداند
شکوه چتر شاهی، در نظر، آشفته حالان را

لب خاموش باید، رازداران محبت را
که جای گفتگو، علم اشارات است، لالان را

---

* ب : حرف کودنان .

حواس آشفته‌ی سودای عقلم عشق می داند
ادیبی لازم، آمد، کار فرما، خرد سالان را

کمال آفت بود، در ناتوانی، خود نما بودن
زند بالیدگیها، بر زمین، نازک نهالان را*

کجا، یکتای ما پروای عاشق، **آفرین! دارد
نباشد، حاجت آیینه، حسن بی مثالان را

۲۱

همت، غزال فتح، مسخر کند، ترا
دل، چون قوی فتاد، غضنفر کند، ترا

دل جمع کن، بقطره‌ی ناچیز بین، چه شد!
گرد آوری ز تفرقه، گوهر کند، ترا

محمود بت شکن، بشکوهت نمیرسد
عشق، از شکست‌خود، چو مظفر کند، ترا

مفت تو، حلقه‌ی در دولت سرای عشق
آیینه ایست، اینکه سکندر کند، ترا

بی نیش، نوش کام، ز شان فلک، بجو
آماده شو، بسنگ، اگر سر کند، ترا

دل را، ز گرد کینه، بشو، ورنه عاقبت
هرگه، کند غبار، مکدر کند، ترا

---

*حاشیه: که زد بالیدگی بر خاک ذلت نونهالان را -

**ب : عشق آفرین -

چشمی کجاست؟ کز نگه مست، آفرین!
در گوش، حلقه، از خط ساغر، کند، ترا

۲۲

نه بندد، بی سموم نیستی، مقصود، بار اینجا
مرا چون، غنچه گل کرد، از وداع خود، بهار اینجا

ز بس مهر تو باصد چشم خاکم کرده در کویت
نگاهی آلوده تر، از صبح میخیزد غبار اینجا

ندارد ساغری، جز وجد بسمل، بزم صیادم
بود رنگین، ترنم ریزش خون شکار، اینجا

بجرم ظلم، فردا سر کشد، چون شعله از آتش،
ز خون عاجزان دستی، که داری در نگار، اینجا

بآئین بیاض چشم، و جوش نشه، در بزمم
ز فیض صلح کل، با پنبه میسازد، شرار اینجا

چه از پیوند یاران، بر غلط، چشم وفا دوزم
نیامد بخیه، جز چین جبین بر روی کار اینجا

برویش آفرین وا میشود فردا در جنت
بشمشیر غمش، هر کس که باشد، دل فگار اینجا

۲۳

ای از خرامت، بر زمین، چون عشق بازان، حالها
در زیر پایت، نقش پا نالان تر، از خلخالها

از دستبرد ناز شان، مشکل، که عاشق سر برد،
دارند، با خود محضری، خوبان، ز خط و خالها

فکر مال خود نه، و بیهوده، بهر دیگران
دارد پریشان، خواجه را، سودای جمع مالها

داغ دل افتادگان، از غیب، روزن میشود
شد کشف این معنی مرا، از قرعه‌ی رمالها

مفت ار تماشایی بود، تشریف گلگشت چمن
بوی گل و باد سحر، دارند استقبالها

یکجاده سطر از صفحه‌ی راهش، نخواندم **آفرین**!
هر چند مشق جستجو کردیم، چندین سالها

۳۴

بسکه دل تنگ است، دور از بزم آن دلبر، مرا
غنچه گردد زخم آب آسا، گل ساغر مرا

عاقبت، از سخت جانیها و جوش و پیچ و تاب
پا بسنگ آمد، بسان رشته‌ی گوهر، مرا

من تنگ ظرف، و شراب مهر او، تند است تند
میبرد، چون صبح، از خود دور یک ساغر، مرا

بسکه، سوز عشق، نم نگذاشت، در اجزای من
جنبشی، چون گرد، می پاشد، ز یکدیگر، مرا

چشم بد دور **آفرین**! دادند مانند سپند
در ره آن آتشین رخسار، پا از سر، مرا

۳۵

بسکه دارد، نشه‌ی شوقش، چو می، مضمون ما
گرده‌ی مینا بود، هر مصرع موزون ما

سوختم از بس، بیاد آسمان گون نرگسی
موج نیلوفر زند، چون می، در آتش، خون ما

دارد، از هر ناله ای دل، گریه ای، در آستین
جز رگ ابری، نباشد، سبزه‌ی هامون ما

جوهر قطع تعلق، بسکه دمساز من است
همچو آب تیغ، گیرایی ندارد، خون ما

همچو آن هیزم، که ریزد نم، بقدر سوختن
گریه باشد، شاهد سوز دل محزون ما

آفرین! معشوق، هم مشتاق، همرنگ خود است
برگ پان را، دوست دارد، سبز ته گلگون* ما

۲۶

شان بیچون، بر نتابد تهمت تخییل را
جاده‌ی این ره مکن، سر رشته‌ی تمثیل را

اوج عزت یافت، با ما تیره بختان، هرکه ساخت،
از طفیل سرمه، جا در دیده باشد، میل را

ننگ واماندن ندارد راه بی پایان عشق
بر نتابد شوخی درس جنون، تعطیل را

آب و آتش، آفرین! مردان حق را، واقف اند
امتیازی هست، در فرعون و موسی، نیل را

۲۷

چه نقصان باشد، از هم صحبت ناجنس، پاکان را
خم قالب، نمیسازد مکدر، باده‌ی جان را

* ب : سبزه‌ی گلگون ما ـ

خوش آید ناخوشی، در وسعت آباد دل عارف
شمارد یوسف، آغوش پدر، تنگی زندان را

ز جوش اتحاد عشق، ربط زندگی باشد
ز تاریک نفس، چون دانه های سبحه، پاکان را

یکی باشد، جفا و لطف، بر مجنون سودایی
شمارد آفرین، باران رحمت، سنگ طفلان را

۳۸

جامه‌ی فتح و ظفر، عجز رسا، باشد مرا
تیغ آه است و سپر، دست دعا، باشد مرا

بی زریها، باعث آشوب صاحب* همت است
کیسه‌ی خالی، دهان اژدها، باشد مرا

نیست تا، خورشید رخساری، نمی آیم، بحرف
همچو دف، از گرمی غیری، نوا** باشد مرا

کسب دولت، نکته‌ی موزون، بدست آوردنست
مصرع طبع رسا، بال هما، باشد مرا

هر قدر، سوزد هوسها، مفت عهد زندگیست
خار خار چند، چون آتش، غذا باشد مرا

ذره را، جز پرتو خورشید، نور دیده نیست
خوش نگاهان! هرچه باشد، از شما باشد مرا

اختلاف، از جوش نیرنگ بهار است، آفرین!
خار تا گل، هر چه باشد، دل ربا باشد مرا

---

* ب : جان همت .
** ب : صدا .

۲۹

سخت دشوار است، تعمیر دل دیوانه‌ها
خانه، بر دوش رم سیل اند، این ویرانه‌ها

آه مظلومان اثر دارد اثر، هشیار باش!
نیست بی تعبیر، ظالم! خواب این افسانه‌ها

بر نمی تابد خلل، جمعیت روشندلان
کی شوند از خوشه‌ی پروین، پریشان دانه‌ها؟

شعله گردد، شمع را، انگشت حیرت، در دهن،
چون بمجلس آید آن سرجوش آتشخانه‌ها

حسن را، در اضطراب آرد، شکوه عجز عشق
شمع می لرزد بخویش، از شوخی پروانه‌ها

فیض عشرت، آفرین! در گردش افلاک نیست
از می بی نشه در چرخ اند*، این پیمانه‌ها

۳۰

ما و تو بهم یکجا، ترلایله لالالا
از غیرتهی ماوا، ترلایله لالالا

از چشم، چه شد دوری! درهر مژه ام داری
چون نور نظر ماوا، ترلایله لالالا

برق بخس انباز است، یاصعوه و شهباز است
حسن تو و عشق ما، ترلایله لالالا

---

* ـ ب : درگردند ـ

از حشر کرا پروا، دوزخ چه بلا باشد،؟
الله چو توئی با ما، ترلایله لالالا

در حسن توی مولا، کز جوش صفا حالا
لولو ست ترا لالا، ترلایله لالالا

از سود و زیان خالی، دارم سر پر سودا
آتش زده در کالا، ترلایله لالالا

بگسسته‌ی* کونینم، دل بسته‌ی زلفینش
پیچیده‌ی** این سودا، ترلایله لالالا

هرگام به سنگی پا، تو مست بکف مینا
آنگاه شب یلدا، ترلایله لالالا

غافل بخمارستم، آگه چو شوم، مستم
یار است قدح پیما، ترلایله لالالا

مست همه دائم من، یا چشم بتانم من!
خاموشم و هم گویا، ترلایله لالالا

آن‌ناز وشکر خندش، وآن پسته‌ی چون قندش
وان چشم جنون فرما، ترلایله لالالا

ای آفرین! از هستی، پاک آمده، چون سید
الله شده دریا، ترلایله لالالا

۳۱

سخت جانی، بی صفا دارد، دل تنگ مرا
آن قدر بگداز تا مینا کنی سنگ مرا

---

* ج : وارسته
** ج : پیچیده باین سودا

از فروغ درد، چون خون شهیدان، برفروز
کربلای آرزو، یعنی دل تنگ مرا

من که چون تصویر، طاقت نیست یک خمیازه‌ام،
چند دست رد زند، بی طاقتی رنگ مرا

میتوان گفتن، فلک مردیست، جوهر ناشناس
گرنبرد، از خنجر دل آفرین! زنگ مرا

۳۲

زهی! از عضوعضوت، ناز بر گل، خوش ادایی را
ز اندام تو، جان، در قالب آمد، دلربایی را

بمن، هر لحظه می آمیزد، و رم میکند، از من
ندارد بیوفا، چون عمر، پاس آشنایی را

دمیدی هر قدم، از سایه‌ی من، بید مجنونی
جنون، روزیکه، بر سر زد، گل آشفته رایی را

خدا، روزی که الفت* داد، روح و جسم را باهم
نکردی آشنا، یا محو میکردی جدایی را!

کند خونگرمی تعظیم، جوش دوستی افزون
حباب آسا، بسر طی کن، طریق آشنایی را

بزجر، از سفله نتوان کرد، منع خود نمایی‌ها
بضرب چوب، هم نگذاشت، آتش ژاژ خایی را

ز حرف سرد زاهد،** آفرین! افسرد شوق من
الهی! آتش افتد، خانه‌ی زهد ریایی، را!

* ب : صورت داد ـ
** ب : واعظ ـ

۳۳

گیرایی اثر بود، انداز عجز ما
دست دعاست، چنگل شهباز عجز ما

در ملک فقر، بر دل موری، نخورده ایم
نشنیده است، گوش کس، آواز عجز ما

چون مرغ پرشکسته، و رنگ شکسته ایم
جای نمیرسد، پر پرواز عجز ما

گر طاقت ازما، نشدی آن نگاه گرم
بر مردمان، عیان نشدی، راز عجز ما

در گرد غم، مرقع صد گونه صورتیم،
بخت سیاه شد، شب شب* باز عجز ما

بی‌باکیت، دو کون، بنازی نمیخرد
مشکل، که با تو کوک شود، ساز عجز ما

ما، پایمال همت مردانه‌ی خودیم
با این شکوه، عشق کشد، ناز عجز ما

هم طرح شوق، بال زند، در هوای تو
با این شکستگی، پر پرواز عجز ما

افغان که آفرین، دل سختش نکرد نرم
خارا گداز شد، دم اعجاز عجز ما

---

* ب : شب تار -

۳۴

غم داده اند، و دیده‌ی گریان، چرا چرا؟
بردند، شادی و لب خندان، چرا چرا؟

بی سوز عشق، دل کند افغان، چرا چرا؟
دور این سپند، از آتش و نالان، چرا چرا؟

از هستی که نیست خروش این قدر ز چیست
ای نیم قطره این همه طوفان، چرا چرا؟

گلباز بوسه چند، بهر کس، لبت چو جام؟
سنگین بهاست، لعل تو، ارزان!؟ چرا چرا؟

گر نیست بنده‌ی تو، هنوز، آفرین تو
هر دم رود، بگرد تو، قربان، چرا چرا؟

۳۵

بچشم کژ گل غفلت نمیباشد، حجاب اینجا
بود، چون صبح، در آغوش شبنم، آفتاب، اینجا

نظر بر بند از خود، گر قبول عشق میخواهی
بود بر سینه دست رد کشیدن، انتخاب، اینجا

نهان، در جوش گرمیهای شوقم، مانده، آه دل
در آتش محو شد، چون در دمی، دور کباب، اینجا

نوید بوسه دارد، آفرین! دشنام تلخ او
بود پنهان، شکر، در تلخی حرف عتاب، اینجا

۳۶

خارا گداخت، از دم اعجاز عجز ما
تا شد بشوخی تو، نظر باز، عجز ما

محضر درست کرده، بخط شکستگی
بر نا رسایی خود، از آغاز، عجز ما

هر مور پر شکسته بمیرد ز، یار شکر
آه! ار دهن، بشکوه کند باز، عجز ما

ما* را، ز ناتوانی خویش، این شکایت است
کز شوخی تو، آمده غماز عجز ما

آنجا، که برگ ریز کند، بال جبرئیل
بیهوده میزند پر پرواز، عجز ما

بر پنبه زار، خیل شرر، خوب میدود
در کار عشق بود خدا ساز، عجز ما

گشت، از نیازمندی ما، خصم سفله، شوخ
غافل، که هست، خانه برانداز، عجز ما

از فیض سوز، شعله‌ی شمع است، موم شمع
شاید، که رفته رفته شود، ناز عجز ما

صندل، ز گرد دامن همت، گرفته ایم
طاقت نداشت، درد سر آز، عجز ما

صورت گر، هزار خیال است، **آفرین!**
در گرد بخت تیره، چو شب باز، عجز ما

---

* نقط در الف ـ

۳۷

بلبل، از افسانه گویانست، بیمار ترا
شمع بالین، شاخ گل باشد، پرستار ترا

هر سحر، خورشید بوسد، پای دیوار ترا
ماه نو، قربان* رود، کج مانده، دستار ترا

هر قدم، در وادی شوق تو، حج اکبر است
کعبه، یک سنگ نشان باشد، طلبگار ترا

برق را، از شوخی خویش است، شمع انجمن
شعله‌ی خوی تو، دارد گرم، بازار ترا

چیست دنیای دنی طینت! که نتواند فریفت
خلد، با آن ناز و نعمت، مست دیدار ترا

نغمه سنج گلشن ایمن، نزیبد، جز کلیم
عندلیبی همچو من بایست، گلزار ترا

صفحه‌ی چون صبح می خواهم، بیاض خوش قلم
تا نویسم وصف، چون خورشید رخسار، ترا

تا قیامت خیزد، از خاک مزارش، آفرین!
'' هر که صائب! از تو بشنید است، گفتار ترا''

۳۸

وفا از تو، قبول از تو، سپاس بی قیاس از ما
مروت از تو تعمیر محبت را، اساس از ما

---

* ب : قربان شود -

سر افرازی مبارک بر تو، ای آرایش مسند!
بلای ناگهان را دور باش از ما، هراس از ما

امید وعده گر یادت نباشد، عشق میداند
وفای کز تو می بایست، لازم گشت پاس از ما

گناهت نیست ما را، وضع ما آشفته میدارد
غذا گر خون دل باشد، نمی آید لباس از ما

مگر نشنیده‌ای! کز طاعت انصافست بالا تر
همین‌است التماس از ما، همین است التماس از ما

اگر شاکر بود، آب حیات لطف، مییابد
در آتش به، اگر باشد، دل ناحق شناس از ما

*سر بی برگی و پای خزان را، **آفرین**! بشکن
بهار گلشن اقبال، یعنی، شیوداس، از ما

۳۹

عمریست، غمت نگزاشت، ذوق گل و ریحانها
بوی تو همی خواند، ما را بگلستانها

از صاعقه‌ی آفت، محفوظ بود مفلس
این برق بود اکثر، آتش زن سامانها

حیف است، که در عالم، جز نام نکو باشد
حرفی که بجا ماند، بعد از تو، بدورانها

---

* ب و ج :

بهار کامرانی آفرین بالید و میجوشد
نهال گلشن اقبال یعنی شیوداس از ما

شعله کش آفتهاست، اخلاص سبک مغزان
ز آمیزش هم، افتد، آتش به نیستانها

طامات و ریا، زاهد، صدق است و صفا، عشق
از وی نشود اینها، از ما نشود آنها

آنجا که جنون مستان، بزم غمت آرایند
از موی سر مجنون آرند، مگس رانها

این مصرع سعدی برد، دوش آفرین! از هوشم
''میگویم و بعد از من گویند بدورانها''

۳۰

زهی! نخل قدت، چون شمع، آئین بند محفلها
دوانده خال رویت، چون سویدا، ریشه در دلها

* تجلی کشته‌ی شوقم، تمنای کسی دارم
که گاهی شعله‌ی طور است، و گاهی شمع محفلها

می از جوش نشاط، و دست ساقی ماند، از احسان
سفید افتاده خونها، رنگ الفت رفته، از دلها

بیادم دور عیشی میدهد، هر حلقه‌ی بزمی
مگر از پنبه‌ی میناست، تار شمع محفلها

حجاب، این جا، چو عینک، جامه‌ی احرام، میگردد
نظر باز ترا، پروا نمی باشد، ز حایلها

هنوز آواره ام، در آرزوی کعبه‌ی مقصد
درین ره عمر آخر گشت، و باقی ماند منزلها

بدریا قطره، آخر، آفرین! گرداب میگردد
ز دوران، بیشتر این جا، تهی چشمند واصلها

* فقط در الف -

۴۱

شکست دل، چو محراب دعا باشد، پی جانها
بآهی میتوان شد، برق خرمن سوز* عصیانها

زهی! از حلقه حلقه زلف، یوسف خیز، کنعانها
زلیخای هوس، از مصر سودای غمت، جانها

سکندر خاک شد، آیینه‌اش، بشکست و جام جم
که دارد، یادگاری چون سخن، از ما بدورانها؟

مپرس، ای بی خبر! از شوق تند محشر آشوبم
توانم کوه زد بر کوه، چون دندان بدندانها

به پیری بود، از نفس مخالف، توبه، آهنگم
قد خم گشته، آخر زخمه شد، بر ساز عصیانها

نیاز ما، و بی پروایی اش، پنهان نمیماند
بلا شد، فتنه شد، سر میکشد، آخر بدیوانها

بلا گردان، سپند همت آن دردمیدانم
که میسوزند، دفع چشم زخم درد، درمانها

دلم، دور از نسیم جلوه‌ات، مشکل بیاساید
ز درد بیقرارت، برگ ریزان کرد، درمانها

بخاک کشته‌ی چشم کبودش، آفرین! گردون
گل افشانی کند، ز شبنم، و ار انجم، چراغانها

۴۲

با قد خم، حسرت دنیا، دو چندان شد ترا
رعشه‌ی پیری بر آتش، باد دامان شد، ترا

---

* ب و ج: سنگدل.

چاک، در پیراهن عمر تو زد، موی سفید
پیری آمد، بیخبر دست و گریبان شد، ترا

گرم جوشان چون شرر رفتند، در دنبال هم
سینه، آتشخانه، از داغ عزیزان شد، ترا

شوخی، و بدمستی دور پریشان شباب
اندک اندک، از نظر، چون نشه پنهان شد، ترا

گلشن آرای شباب آیینه، گلخن شد، ز شیب
رفته رفته، یوسفستان تو زندان شد، ترا

از جوانی بیخبر تر کرد پیری، وای تو!
خواب سنگین، در خزان، بیش از بهاران شد، ترا

شاهد خوبی خرامان رفت، و نقش پا گذاشت
ریشخندی، کز شکن بر رو، نمایان شد، ترا

چون کنی قطع ره معنی؟ که از طول امل
هر طرف، خصمی سنان بر کف، نمایان شد، ترا

عمرها بگذشت، و پند ما، بگوشت جانکرد
شیشه‌ی دل، آفرین! از سنگ و سندان شد، ترا!

۴۳

چه‌آهنگ‌است‌مطرب؟گشت‌خون دل، سینه ریشان را
که از هر زخمه نشتر میزنی، تار رگ جان را

پریزاد شرر، از شیشه‌ی هر غنچه میجوشد
بهار جلوه‌ی حسن که؟ آتش زد، گلستان را!

ندارم شکوه‌ای، ای بیوفا! تحریر شوق است، این
مبادا پاره سازی، نامه‌ی نکشوده عنوان را

دل تنگی، و شوقم بحر مشرب، سخت حیرانم
که پنهان کرد؟ در آغوش این یک قطره، طوفان را

بآهی آفرین! گم کرده ام، دل را، ز بیتابی
ز جا برداشت، جوش گردبادم، این بیابان را

۴۴

ره عشق است، ظالم! گرد هستی، برفشان اینجا
نمیباشد، به از جمعیت دل، کاروان اینجا

مپرس، از حاصل آفت تمنا خرمن عاشق
که برقی پر نزد، نگزشت، تا دامن کشان اینجا

شکوه همتم، رنگ تمنا، بر نمی تابد
هما را تیغ جوهر دار باشد، استخوان اینجا

بود، کیفیت عشرت نهان، در سختی عشقم
دهد رطل گران، سنگینی درد بتان، اینجا

بفکر آفرین ما، مباد آسیب چشم بد!
که دارد، جوش دیگر، نو بهار بی خزان، اینجا

۴۵

ترک از غیر خدا، عید وصال است، اینجا
دل برگشته ز کونین، هلال است اینجا

صید عشقیم، رهایی چه خیالست اینجا!
حلقه‌ی دام، کشاد پر و بال است، اینجا

کس نگیرد عرق، از گل که نباشد بویش
عافیت، در گرو ترک کمال است، اینجا

بی رخت نور نظر، می شکند، شیشه بچشم
مژه برهم زدنی، بی تو محال است، اینجا

بیوفا یار، دگر، بر سر ناز، آمده است
آفرین! دل نشود آب، محال است، اینجا

۴۶

از بس، دهد بعشوه، می دیر* ساله را
گویا کند، چو نرگس خوبان، پیاله را

بی جذب عشق، گل نکند، جوهر اثر
باید فسان، ز موج طپش، تیغ ناله را

دریا کش هست، نام خدا! تشنه کامیم
خالی کنم، به نیم نگاهی، پیاله را

آشفته تر ز کاکل او، درقضای** اوست
هر کس که دید، آن بت مشکین کلاله را

دل را، ز چار موجهٔ تحقیق وا مکش
تصحیح کن بچار کتاب این رساله را

صد نقش گل چمن، بهوای تو میکشد
فلفل در آتش است، ز شوق تو، لاله را

آن شوخ را، بدام نیاوردی، آفرین!
مجنون شدی، و رام نکردی، غزاله را

* ب : شراب دوساله ـ
** ب : در قفای او ـ

۴۷

گر شود، از شوق خون گرمم،خبر، پروانه را
در جهان، جز نام نگذارد اثر، پروانه را

بر فروز ازسوز دل، آتش، که فیض سوختن
میکند، با شمع چون شیر و شکر، پروانه را

بی جمال شمع، طشت پر شرار دوزخ است
گر ز سر،چون غنچه، روید،تاج زر، پروانه را

گم بود، در دود سوز شوق ما، پیوسته، صبح
در دیار ما، نمی باشد سحر، پروانه را

عشق، چون شد کارفرما، ضعف، قوت میشود
دیده ام با شمع، گاباز شرر، پروانه را

یابد، از حسن تجلی خیز او، گر بهره،شمع
برگ نخل طور گردد، بال و پر، پروانه را

نیست‌آسان،درس‌عشق‌است**آفرین**! کافگنده‌است
یک سبق، در محنت ده روزه هر پروانه را

۴۸

زنگ باطل زدا، علی رضا
مرشد حق نما، علی رضا

مشکلات دو کون، آسان کن
پیر مشکل کشا علی رضا

کرد، از درد شک، چو صاف یقین
حق ز باطل جدا، علی رضا

درگهش، فتح باب عرفان است
قفل باطن کشا، علی رضا

مادحش، در عرق، ز شرم مدیح
آب روی حیا، علی رضا

مطلع آفتاب نورالعشق
صبح صادق ضیا، علی رضا

عاشقم عاشق، آفرین! دارم
درد دل را شفا علی رضا

۴۹

صفای وقت، ز می میرسد، مدام مرا
که گرد نامه‌ی عیش است، خط جام مرا

اسیر عشقم، و از بسکه، محو ذکر تو ام
نگین نام تو شد، حلقهای* دام مرا

بپای شوق! که نقش قدم، وداع خود است
بود، طپیدن دل، همچو برق، گام مرا

چو مرگ دشمن بی زینهار، در پی اوست
بخصم سفله، چه حاجت، بانتقام مرا

جز این که، نامه‌ی اعمال خود، سیاه کنم
دگر بدست چه آید، ز صبح و شام مرا

بیاد سرمه‌ی مژگانش، آفرین! باشد
برنگ چشم بتان، بی صدا کلام، مرا

* ج : حلقه حلقه ـ

۵۰

سوخت غفلت، برسان جذبه‌ی پنهانی را
آشنا ساز بهم، دست و گریبانی را

کشت امید کسی، سبز نگردد هرگز
نرساند، اگر احسان تو، بارانی را

بی گناهی است، در آئین کرم، جرم دگر
نتوان بست بما، تهمت عصیانی را

کفر، در مشرب رندان بخدایی دردیست
بسر زلف کسی، تازه کن ایمانی را

یار دور از من، و بیتابی شوقم سرشار
کس چه تقریر کند، حال پریشانی را

آفرین! جرأت توحید تو میخواهد وبس
که میسر نبود هیچ سخندانی را

۵۱

ناخوش است، از شور بختی، عشرت دنیا مرا
همچو کف، موج نمک میجوشد، از صهبا، مرا

قطره‌ی ما، سرفراز منصب سرگشتگی است
مسند گرداب سامان میدهد، دریا مرا

در دل ما، عشق میگردد، دم سرد هوس
آب، صهبا میشود، چون تاک، در اعضا مرا

میچکد، از هر بن مویم، چو مژگان، خون دل
گریه، مانند عرق، میجوشد، از اعضا، مرا

جلوه سامان کیست؟ در هر رنگ، چون بو ،آفرین!
برگ برگ این چمن، دل میبرد، از جا مرا

۵۲

خط بغارت داد، حسن آن رخ پرنور را
وای! بر آن خرمنی، کز خود برآرد،سور را

سنگ هم،از فیض پاکان، نام پیدا میکند
کرد در عالم، بلند آوازه، موسی، طور را

عاشقان را،پاس دل از غیر،بیش‌ازطاعت‌است
از دوا پرهیز نیکو تر بود، رنجور را

خنده‌ی گل، گریه‌ی پر شور بلبل، میشود
چرخ ظالم، چون بدل سازد، بماتم سور را

صلح نتوان‌کرد، با مینا و ساغر آفرین!
باده، یک میخانه میباید، من مخمور، را

۵۳

ای مست شوقت، کف بلب، چون بختیان، سیلابها
دریای سودای ترا، سرگشتگان، گردابها

سررشته‌ی نظم سخن، آسان نمی آید بکف
زلف رخ معنی شدم، از بسکه خوردم تابها

نشنیدم آواز قدم، افگند مژگان دیده ام
در انتظار نغمه‌ای، آخر شد، این مضرابها

آن شاهد هرجا نشین ترسم بخواب کس رود
از شور سودا، غیرتم، بست است، راه خوابها

دور، از تو، روز و شب کند، دود دل وخون جگر
نیلی، بناگوش سحر، گلگون، رخ مهتابها

تنها نه در خاک آفرین! افکند، عشقش، زلزله
نالان و گریان غمش، افلاک، چون دولابها

۵۴

هجوم شوق او، آشفته میدارد،* دل ما را
بوجد آرد، برنگ گردباد، این باده، مینا را

چو ماه نو کنم، طرح جبین، از هر سر موی
ز بس سرگرم شوقم، سجده‌ی آن مهر سیما را

بمحفل، آتشی، برق تجلی میزند، ساقی!
مگر عشقم، ز سنگ طور، پیدا کرد، مینا را

ندارد،** بزم میخواران، صفا، بی گردش جامی
کم از گل نیست، آخر پنبه، ساقی! شمع مینا، را

بمغز جان، تمنا عرض دارد، یک شرر عشقی
بآتش رنگ کن، چون شمع، یارب! پنبه‌ی ما را

نداند، مست، دنیا، فقر دارد، نشه‌ی دیگر
که سیر عالم آب است موج بوریا، ما را

چه خواهد کرد، شور خنده و گفتار شیرینش!
لب لعلی، که خون کرد، آفرین! بی حرف دلهارا

۵۵

ای! ز رنگین جلوه ات،گل درکنار، آیینه را
کرده، خورشید رخت، صبح بهار، آیینه را

* ب : می سازد ـ
** فقط در الف ـ

ساده رویان را، بود سرمشق، حسن نو خطان
کرده چار ابرو، خط سبزش، هزار آیینه را

نیست، پروای خزان، محو تماشای ترا
چار موسم باشد، از رویت، بهار، آیینه را

عمرها شد، پای تا سر، یک دهن خمیازه است
لعل میگونی که دارد در خمار آیینه را

از هوای شست، آن زلف گرهگیر، آفرین!
ماهی جوهر طپد، در چشمه سار آیینه را

۵۶

رسا دارد، به نخچیر اثر، پرواز عجزم را
کشاد بال شد، دست دعا، انداز عجزم را

مراد از خاک بودن، جلوه گاه او شدن باشد
محبت خوب میداند، زبان راز عجزم را

ضعیفم کرده، از بس عشق او، هرجا بود موری
کند، از پردهای چشم، پا انداز عجزم را

تمنایت، ز بس، قانون نواز حسرتم، دارد
طپیدن های دل، مضراب باشد، ساز عجزم را

ز فیض ضعف، از بس، با میان یار همتایم
توان کردن تماشا، آفرین! انداز عجزم را

۵۷

نیست، غیر از خود نمایی، آفتی، وارسته را
افگند از پا، عروج، آخر، شرار جسته را

نیست هرگز، تاب منت، عاشق وارسته را
اضطراب خود بود، دامن، شرار جسته را

داردٍ، از طول امل، شیرازه، اسباب جهان
رشته، چون بگسیخت، ابتر میکند، گلدسته را

میدهد، فیض دگر، آمیزش صاحبدلان
کرد، با قیمت ثمر، پیوستیگها، خسته را

گفت گوی بلبل و گل، کس نمی فهمد* که چیست
عشق میداند**، زبان دل بدل پیوسته را

حسن، شرم آلود تا باشد، هوس گستاخ نیست
کی بود، بیمی، ز گلچین، گلشن در بسته را

نیست تنها، غنچه دل تنگ، از دهانش، آفرین!
چون سپند، این رشک، میسوزد، در آتش پسته را

۵۸

گریه طوفان میکند امشب، بیاد کربلا
بحر و گرداب است، دشت و گردباد کربلا

انتقام آل پیغمبر، مجال چرخ نیست
داور محشر رسد، فردا، بداد کربلا

قدسیان را، سوخت چون پروانه، بر یاد حسین
شوق شور انگیز شمع گردباد کربلا

سرمه، چون دود، آورد در گریه، چشم حور را
بگزرد، گر، سوی باغ خلد، باد کربلا

* ج : نمی داند .
** ج : می فهمد .

آفرین! هر خار او، مژگان اشک آلوده است
با سواد دیده ام ماند، سواد کربلا

۵۹

تو نشنیدی ز ما، فریاد ما را
که خواهد داد ظالم! داد ما را

ز اشک صید، شد، چوب قفس سبز
چه شد، کاهل قدم، صیاد ما را

که میگوید، سلام تلخ کامان؟
بلا شیرین کن فرهاد ما را

سبق، جز دوست، نسیان یاد دل داد
خدا اجری دهد، استاد ما را

نظر باز بهارستان غیبیم
تو نشناسی، گل و شمشاد ما را

کشد نقشی، سر از جیبش بر آید
که دارد صنعت بهزاد ما را

حبابیم آفرین! طوفان در آغوش
خدا حافظ ز ما بنیادِ ما را!

۶۰

در وصال، از زحمت هجران، در آزاریم ما
با مسیحا، همدمی داریم، و بیماریم ما

تیره بختی، قدر ما را،از بتان، پوشیده داشت
در دیار حسن، چون آیینه‌ی تاریم، ما

غنچه سان، وا کردن چشم است، نقش پای ما
تا ببویت رفته، از خویشیم، بیداریم ما

دیده‌ی قربانیان، باز است، و بی نظاره است
گر نباشد، زنده دل درکار، بیکاریم ما

نیک و بد، آیینه‌را، از صاف مشرب، یکی است
آفرین! هر کس، که رو آرد بما، یاریم ما

دردمندان‌واقف انداز ما، ز بی دردان مپرس
آفرین! در گرمجوشیها غم، یاریم ما

۶۱

نسیم پرتو مهر* که؟ شب، بر دل رسید، اینجا
چو ماه نو، گل مهتابم، از هر مو، دمید، اینجا

گره از کار کس، تا در نیاید وقت، نکشاید
گرفتم، گر همه دندان شود، بخت سفید اینجا

غبار شوخی ناز است، گرد، وحشت عاشق
خرامش، بر میان زد، دامن رم، دل طپید، اینجا

الستی، در ازل، سر زد، که بسمل کرد، بی تیغم
بقربانی رفت دل آنجا، و از چشمم چکید اینجا

نباشد، در زمین خاکساری، سعی بی حاصل
ز تاثیر هوا، طوبی است، گرکارند، بید اینجا

خمار آشفته ام، دور فرنگی نرگسی، دارد
که باشد، زهر چشم آسمان، جام نبید، اینجا

گل عیش، آفرین! از وادی مشرب، توان چیدن
دهد، هر سایه‌ی خاری، نشان از ماه عید، اینجا

---

* ب : حسن که -

۶۲

ز بی قدری، سخن شد، بسکه خون لاچار، طوطی را
بود، با خود گواه، از سرخی منقار، طوطی را

برسم امتحان، گر، در پس آیینه، جا گیرد
سمندر میکند، آن آتشین رخسار، طوطی را

خمش کن،ای که فارغ بال میخواهی،دل خود را
شلائین* دام شد، شیرینی گفتار، طوطی را

شود، از خدمت روشندلان، فیض هنر، حاصل
بود، آیینه، داغ منصب گفتار، طوطی را

سخن را، قدر و قیمت از قبول اهل دل، باشد
درین بازار دیدم، مشتری بسیار، طوطی را

صفای وقت، سامع میکند گویا، که میگردد
چو قفل زنگ بست، آیینه در زنگار، طوطی را

ز دولت تا سخن، فرق، از معاش همدگر، بنگر
هما زا، استخوان آمد، شکر درکار، طوطی را

بفریاد، **آفرین!** زین یاوه گو، مردار خوارانم
هجوم زاغ باشد، زحمت بسیار، طوطی را

۶۳

باشد، چو عشق، آینه، روی هوس، مرا
چون صورت خیال کند، بی نفس، مرا

هر لحظه، شور عشق، بآهنگ دیگر است
مضراب تار عمر، بود هر نفس، مرا

* ج : ندارد -

سوی تو، بسکه شد، دلم، آماده‌ی سفر
هر قطره خون، بناله بود، چون جرس، مرا

از دور جام میکده چشم است، مستیم
دنگ است محتسب، چه گزند! از عسس مرا

گاهی، به مسجدم کشد، و گه به میکده
پنهان کسی گرفته، عنان فرس مرا

زد،* سوز شوق، بال طپش، تا ز جا برد
چون کاغذ شرار زده، با قفس* مرا

کافیست آفرین! کس بیکس نواز من
هر چند، ناکسان نشمارند، کس مرا

۶۴

دارد، سفر ز خود، دل دشمن فراغ ما
بوی گل است، جاده‌ی راه سراغ ما

خواهی صفای وقت، در اصلاح ما بکوش
دارد ز کلفت، آبله چشم چراغ ما

گل وا کشید، خار غم از بلبل، و بجاست
ناخن هنوز چون مژه، در چشم داغ ما

دایم شکفته ایم چو خورشید، آفرین!
دست آزمای باد خزان نیست، باغ ما

۶۵

این قدر، از آشنا، بیگانه گردیدن چرا؟
خود نمای من! حدیث شوق، نشنیدن چرا؟

---

* ج : ندارد -

دانه خاک آلود گردد، در انار خنده نه کُ
دل، مکدر میکنی، از هرزه خندیدن، چرا؟

آخر، ای بی درد! بهر تلخ کامان فراق
التماس یک شکر خند است، رنجیدن چرا؟

حرص، عمری قطره زد، نه نشست، گرد آرزو
این قدر بی صرفه، آب روی، پاشیدن چرا؟

خود شناسی، کعبه‌ی مقصود، پیدا کردن است
یک طواف، آخر، بگرد خود نگردیدن چرا؟

دقت فکری طلب، الفاظ* موجودات را
واجب آمد، معنی امکان، نفهمیدن چرا؟

جان‌من! ترک عیادت، بی تکلف، خوب‌نیست
دردمند است آفرین، گاهی نپرسیدن چرا؟

۶۶

گداز سعی خوردم، یافتم، فیض بیانی را
چو آتش سوختم، پیدا نمودم تا زبانی را

برنگ‌شمع، هر مو، جمع کردم، یک‌زبان‌گشتم
بدل تاچند دارم، شکوه‌ی آتش زبانی را

بامید نثار شمع، پرتو آفتاب ما
مهیا میکند، هرذره، چون پروانه جانی را

ز سختی، شکوه نبود، نیک‌بختان‌را، که‌میداند
سفیدیهای بخت خود، هما، هر استخوانی را

---

* ب : دیوان -

ز نیرنگ تو، دارد، در بغل، هر غنچه‌ی اشکم
برنگ بیضه‌ی طاؤس، پنهان، گلستانی را

ادب،خاموش میدارد، مرا، ورنه چوکار افتد
بخون دل توانم کرد،رنگین داستانی را

بود، تسخیر آهو چشم خوبان، آفرین! مشکل
توان، در ناخن شیران، شکستن، نیستانی را

۶۷

شهادت آشنا گردان، دل دیوانه‌ی خود را
چوجوهرسبز کن،از آب تیغش دانه‌ی خود را

چراغ زندگی را، وعشه‌ی پیری،دم صبح است
مهیا کن، به شبگیر فنا، پروانه‌ی خود را

تمنا، نشه‌ای دارد، خمار آلود ناکامی
مکن، بدنام خواهش، همت مستانه‌ی خود را

دل، از جا رفته و دیگر، بجای خود، نمی آید
چو آن مستی، که گم‌سازد، ره کاشانه‌ی خود را

دل تنگ است، رونق آفرین حسن بی پروا
به‌جیب‌برق،جای تکمه بستم، دانه‌ی خود را

اسیرم آفرین! عمریست، دل، مدنظر دارد
سر کوی وفا، یعنی، عبادتخانه‌ی خود را

۶۸

چه باده! ریخت نگاهت، بجام آهوها
که موج می زده، آواز گام آهوها

بهر غزال تسلی شوم، نیم مجنون
غرور شوق نگیرد، سلام آهوها

ز التفات شهان، اعتبار صحرا هست
بلند شد، ز نگاه تو، نام آهوها

اگر نه دشت جنون، پای تخت مجنون ست
برای کیست، چنین اهتمام آهوها

اسیر* چشم تو شد، هر کجا دل مردیست
که دیده، اینهمه شیران، بدام آهوها

جه ممکن است، زبان دان چشم یار شدن؟
گرفتم، آنکه شدم، هم کلام آهوها

بحکم علم نظر باشد، آفرین! آن شوخ
نماز خوش نگهی را، امام آهوها

۶۹

زیر لب، تا چند باشد، آه بی تاثیر ما
در کمان، تا کی بود، چون نی بناخن، تیر ما

در طلسم حیرت ما، ناله پنهان کرده اند
شور میخیزد، برنگ ابر، از تصویر ما

دیگری، جز تو نداریم و تو هم، از ما نه ای
چیست تا ای خوبی امید ما! تقصیر ما؟

لخت لخت دل، ز داغ عشق، آتشخانه ایست
نیست، جز بال سمندر، نالهٔ شبگیر ما

* ب و ج : شکار چشم -

نیست گیرا، خون این بسمل، برنگ آب تیغ
میکشی، دامن چرا، ای قاتل! از نخچیر ما!

فیضها دارد، خرابیهای عاشق، آفرین!
عشق، از ویرانی ما، میکند، تعمیر ما

۷۰

فروغ جلوه‌ی آن بی نشان، از هر نشان پیدا
ز فانوس بدن باشد، چو نور شمع، جان، پیدا

شکست دل کند، آمیزش سنگین دلان، پیدا
که میگردد، ز خارا شیشه را، آسیب جان، پیدا

مدد چون یابد، ایجاد شرارت، میکند ظالم
شرر میگردد، از دمسازی تیغ و فسان، پیدا

ز فیض بیخودی، تا رفتم از خود، قبله‌ی خویشم
بر آوردم، غبار از خویش و کردم آستان، پیدا

نمی بینی، بچشم اهل عرفان، ورنه میگردد
حقیقت از شریعت، همچو معنی از بیان، پیدا

نمیسازند باهم، متفق بودن، محال آمد
ز روز و شب، بود اخلاص ابنای زمان، پیدا

ندارد آفتی، رنگین بهار حسرت عاشق
برنگ شمع تصویرم، نمیگردد، خزان پیدا

ز پا افتادگان باشد مدد، گم کرده راهان را
که از نقش قدم گردد، سراغ کاروان پیدا

منم از گلشن هند، آفرین! رنگین نوا بلبل
اگر شد صائب شیرین کلام، از اصفهان، پیدا

۱ے

رونق ز عشق باشد، حسن بلند شان را
گلبانگ عندلیبان، سعدی است، بوستان را

شیرین، بکام خسرو، فرهاد و تلخ کامی
از خود، نمیتوان کرد، معشوق دیگران را

آسان کند تماشا، چون از قبا، بر آید
هر چند، مشکل آمد، دیدن برهنه جان را

از بس ز جام شوقت، مست است، پیر گردون
هرشب گسسته بینم، تسبیح اختران را

ماندند شیخ و زاهد، تسبیح و شانه جویان
رندان ز راه دیگر، بردند کاروان را

پندار برهمن را خندند، وکس نداند
بیهوده نیست باهم، چشمک زدن، بتان را

*پیغام سنیه ریشان غیر از تبشی که گوید؟
گلبرگ آتشینی، سبز نمک فشان را

ای آفرین! نبالد چون گل چرا؟ امیدم
کز لطف، بردماند، از خاک مرده، جان را

۲ے

چنین، گر می گدازد، شرم برق جلوه اش گل را
کند، طوفانی موج شکست رنگ، بلبل را

* الف ندارد ـ

به محفل، بسکه بی رویت، شهیدم کرده بیتابی
صدای موج خون پنداشتم، گلبانگ قلقل، را

شود، نقش کف پایش، ز گل یک باغ رنگین تر
دهد، هر جا بهار جلوه اش، عرض تجمل را

گل آفت بود، در ناتوانی خود نما بودن
عروج شاخ نازک، در بغل دارد تنزل را

چمن پیرای طبعم **آفرین!** شد مصر **افضل**
"که بوی گل،غبار رفتن، از خویش است، بلبل را"

۷۳

من، آن دیوانه‌ای، از خویش بی پروا، شدم پیدا
که تا پیدا شدم، چون بوی گل، رسوا شدم، پیدا

نبردم، پی به مقصد، تا نگشتم، محو بیتابی
میان سیل، گم گردیدم، از دریا، شدم پیدا

ز سوز عشق، آخر، دل نشین یار گردیدم
شراری گشتم، و از سینه‌ی خارا، شدم پیدا

ندارد، لفظ و معنی **آفرین!** چون من ادا فهمی
سخن، آیینه ای میخواست، من پیدا شدم پیدا

۷۴

عاقبت، صرف ره آن تند خو، کردیم ما
مشت آبی را، که نامش آبرو، کردیم ما

چاک چاک زخم حسرتها، نمی آمد بهم
رشته‌ی طول امل، صرف رفو، کردیم ما

بلبل شوقیم، و همطرحی، ز باغ وحدتیم
هر کجا، شاخ گلی بشگفت، بو کردیم ما

بر نمی تابد، نماز عشق، رنگ آرزو
آفرین! از خون مطلبها، وضو کردیم ما

۷۵

میکنی، از سعی بیجا گم، ره منزل، چرا؟
بر نمی آیی ز خود، یک گام، ای غافل! چرا؟

تا هوس آواره باشد، دل، حریف عشق نیست
گرد بادی را، تصور کرده ای، محمل چرا؟

بزم را، شمعی که روشن نیست، بار خاطر است
زحمت تن میدهی، ای جان! بیحاصل چرا؟

در طلسم خاک، بادی را به حکمت بسته اند
باوجود این، چنین غافل بود، عاقل چرا؟

مد احسان جهان، پوچست، چون موج سراب
نیستی کودن، تامل، بر خط باطل چرا؟

تا در آن عالم رساند، میبرد بار ترا
روی درهم میکشی، ای منعم! از سایل چرا؟

قدردان خاکساران اند، صاف طینتان
موج بی پروا نگیرد، دامن ساحل چرا؟

هی چه شد؟ هی بیخبر! کودک نه ای، مجنون نه ای
میکنی، ضایع ببازی، جوهر قابل چرا؟

در هوایت، چون شرر، گلباز رنگ است، **آفرین!**
ای سرت گردم! نمیجوشی، بااین بیدل چرا؟

۷۶

هرجا، گذر بمهر و وفا، میکنیم ما
هر خار خشک، مهر گیا، میکنیم ما

مشکل کشاست، ناخن دقت پسند ما
گر عقده‌ی دل است، که وا میکنیم ما

ما جامه زیب، خلعت پوشیده حالییم
هر جامه ای که هست، قبا میکنیم ما

تا حشر، جای سبزه دمد، تیغ و خنجرش
هر جا، که یاد* آن مژه‌ها، میکنیم ما

بر خفتگان راه طلب تازیانه ایست
هر ناله ای که همچو درا میکنیم ما

از نفس بد قضا، بقضای دگر کشد
گر طاعتی نکرده، قضا میکنیم ما

تا سبزه، سر ز جیب دمیدن کشید، سوخت
در مزرعی، که نشو و نما، میکنیم ما

در بسته، بی حجاب، در آغوش ما، در آ
وانگه، نظاره کن که چها میکنیم ما!

طوفان نوح، ابجدی از خط موج اوست
در قلزمی، که مشق شنا میکنیم ما

---

* ب : خیال ـ

دیگر دماغ ناز و نیازی، نمانده است
کی التجا به شاه و گدا، میکنیم ما

هر ذره اش، نمونه‌ی جام جهان نماست
آیینه‌ی دلی، که صفا میکنیم ما

*گیرد چو از لب تو هوس فال بوسه‌ای
اول وضو بآب بقا میکنیم ما

هر کور بی نماز، چه میداند؟ آفرین!
پیوسته، کار قبله نما، میکنیم ما

۲۲

گر، جنون دارد، خراب، از رهگزار خط، مرا
میکند تعمیر، خضر نو بهار خط، مرا

از زمین دل، گل شبوی سودا، میدمد
بال پرواز جنون شد، خار خار خط مرا

سایه‌ی هر مو، پریزادی، بدام افتاده است
کی بهوش آرد، جنون افزا بهار خط، مرا

بر جراحتهای پنهان، یار، میپاشد هنوز
صد ختن، از هر نسیم مشکبار خط، مرا

آرزو، چشم ثمر میداشت، زان نخل امید
سبز شد بخت هوس، در روزگار خط، مرا

سایه‌ی خط سخت سنگین است، آن رو نازک است
ورنه گردی نیست، بر دل از غبار خط، مرا

آفرین! هر چند، آزادی تمنا میکنم
نیست امکان رهایی، از حصار خط، مرا

* الف ندارد -

۶۸

نمیگیرد عنان، ذوق تحمل، بیقراران را
رم سیماب، نقش پاست، بیتابی سواران، را

ندارد لذتی، اسباب عشرت، در تهیدستی
بود، مینای خالی، حسرت افزا، میگساران را

چو اشک سرمه سا نیل خجالت، میکشد، بر رو
گداز خال، از شرم خط او، گلعذاران را

ندارد، هر تنک ظرف، نصیب از نشه‌ی شوقم
برقص آرد، چو ساغر، جوش این می، کوهساران را

مپرس، از کشت امیدم، که باد تند نومیدی
گزارد در فلاخن، آفرین! هر قطره باران را

۶۹

جز چاک جگر نیست عنان، رخش سخن را
فتراک، رگ جان بود، این نادره فن را

مانند حبابی، که دهد، موج ببادش
بیتابی عشاق کند پنبه، کفن را

موی سر مجنون شده، هر ریشه‌ی بیدی
لیلای که؟ تا زیر و زبر کرد، چمن را

سر گشتگی دل، همه از جلوه‌ی یار است
گرداب کند، پرتو این شمع، لگن را

مانند سرشک **آفرین**! آواره‌ی شوقش
گم کرد، ز طفلی بسفر، صبح وطن، را

۸۰

ای در غمت جنون زده، چون گل، هزارها
دیوانه‌ی هوای جمالت، بهارها

مردم به چشم، بسکه براه تو، رفته اند
در پای دیده، از مژه، افتاد خارها

یار من، از شباب، همین آه و ناله است
بشکست ساز عیش، و بجا ماند تارها

از حب جاه و مال، گل خیر کس نچید
دامن کشیده دار، ازین خارزارها

هر جاست حسن، جلوه کند، عشق خانه سوز
کز بلبل است، آتش گل، را شرارها!

هر چند ضعف، مانع سعی است **آفرین**!
گر پشت دل قویست، توان کرد، کارها

۸۱

در انتظار جلوه‌ی، این برق پاره ها
صف بسته اند، بر صف مژگان، نظاره ها

گر بگزرد، نسیم تو، از کوه، گل کند
خیل پری، ز سنگ، بجای شراره ها

از غمزه ات، چو مهره‌ی شطرنج، بوده است
پیوسته، جنگ مشت، میان ستاره ها

گل را ز اوج شاخ، به پستی، زند نسیم
روزی رسد، پیاده شوند، این سواره ها

بیچاره عقل، بی مدد عشق، چون کند
تدبیر ها گداز شد، و سوخت چاره ها

فهرست عشق، و دفتر مهر و محبت اند
دلهای چاک چاک، جگر پاره پاره ها

تسخیر آتشین نفسان، مشکل **آفرین!**
نه توان نمود، جمع، پریشان شراره ها

۸۲

من و وحشی نگه‌شوخی، که هر کس سوخت، داغش را
بیاض دیده‌ی آهو، بود پرتو، چراغش را

بسودای، گلی آشفته ام، یعقوب میداند
که تار جامه‌ی یوسف، بود دیوار، باغش را

مپرس، از هند و جوش شکر افشان، طوطیان او
که در دلهاست، مانند سویدا، راه، زاغش را

یکی نشنیده ای؟ تا چند، افشای* دویی کردن!
تویی در پرده، غافل! از که؟ میپرسی، سراغش را

صفای وقت در، بزم شرابش، بسکه میجوشد
لطافت، عطر پیراهن کند، دور ایاغش را

* ب : احیای -

زبان شکوه‌ی آتش زبان، کوته که میسازد
چو بوی گل، ز صرصر، بوی گل، نازک دماغش، را

حلاوت آفرین سر چشمه‌ی ذوق است، درویشی
کجا کنج لب خوبان، رسد کنج فراغش را؟

۸۳

که دارد طاقت نظاره، چشم می پرستش را؟
بود، در دیده‌ی خورشید، مسند، ترک مستش را

نماز عشقم، از صبح ازل، در سجده‌ی اویم
نمودم، آشنای گوش، تا، بانگ الستش را

کسی، کز لذت بیداد او، گلچین ذوق، آمد
برنگ غنچه، در هر قطره خون دزدد، شکستش را

تمنای سراغ آهوی رم خورده ای دارم
که نقش پا نمیباشد، برنگ برق، جستش را

بصد وحشت، جهد، چون صورت آیینه از کاغذ
اگر یک بار، بیند ماهی تصویر، شستش را

به عشق سرو، بی جا سوخت آتش، در جگر، قمری
نمی بیند، خرام ناز و بی پروا نشستش را

گرفتم، آفرین! ! آن بیدماغ ناز، باز آید
که خواهد شد مقابل غمزه‌ی خنجر بدستش را؟

۸۴

گزند عافیت، یا رب! مبادا دردمندان را
سپند چشم زخم درد، میسوزند، درمان را

ز خبث باطن خویشند، غافل، این ریا کیشان
اگر دانند، از خود، همچو سگ درند، دامان را

چو قمری، بانگ کوکو، میزند، هرمو، براندامم
بسر وقت من آور، یارب! آن سرو خرامان را

پسر، ابتر چو گردد، از پدر، اصلاح نه پذیرد
که نتواند نمودن، جمع، گل، بوی پریشان را

دل، از صبح وطن، هم بی تو، عاشق را نیاساید
برنگ، سایه دارد، در قفا، شام غریبان، را

همانا، رفتگان را، خنده، براحوال ما، باشد
نباشد، بی سبب، چشمک زدن، ریگ بیابان را

مصفا شد، چو دل، بی معرفت، حرفی نمی جوشد
نباشد خار و خس، دریای گوهر خیز عرفان را

بیک منعم، چو گردی آشنا، جیبت، پر از درکن
صدف در بحر، دارد انتظار ابر نیسان را

عزیز کفر و دینم، کرده اند، از فیض صلح کل
که دارد،چون عنان، در قبضه ام گبر و مسلمان‌را؟

زمین و آسمان، دست دعا شد، **آفرین!** من هم
نگهدارد خدا، از چشم بد، عبدالصمد خان را!

۸۵

بی مهلر اند، چو اشتر، بخروش آمده ها
نو بجوش آمده ها، تازه بهوش آمده ها

هر کجا هست صوابی، بخطا، میگیرند
سهو همزاد، غلط دوش بدوش آمده ها

مست* بی باده ز کیفیت معنی غافل
همه در خون سخن، تیغ بدوش آمده ها

لفظ، پر شور تکلف، نمک معنی هیچ
چون کباب، از رگ خامی، بخروش آمده ها

غمزه‌ی عاشقی، و نام خدا معشوقند!
ناز مضمون، بنگه عشوه فروش آمده ها

هر کجا، همچو کمان، حلقه، بی فکر، شوند
فتنه باشد، یکی از حلقه بگوش، آمده ها

آفرین! صلح کل است، این که، گوارا شده اند
عین زهر آمده ها، چشمه‌ی نوش آمده ها

۸۶

نیست پروای محرک، مردم مستانه را
شوق، بی قوال در وجد آورد، دیوانه را

ناگهان، عشقی بشور آمد، نمیدانم چه شد؟
آمد آن سیلی، که با خود برد، این ویرانه را

شمع ایوان سخا، خون گرمی خلق است، و بس
از کشاد جبهه باشد پیش طاق، این خانه را

چشم زخم خط، بکار زلف، میگفتم، رسید
سینه چاکان خوب میدانند، علم شانه را

مشتری اهل غفلت، دل سیاهانند و بس
روز بازاری نمی باشد، چو شب، افسانه را

می فروشی، حلقه‌ی بزم وفا آشفتگی است
خاک مجنون است، پنداری، گل، این پیمانه را

هر چه، می بینی بچشم کم، ز جهل است، آفرین!
ورنه، صاحب هوش، خرمن میشمارد، دانه را

* ب ندارد ـ

۸۷

ای طرب قافله، از مستی شوقت، دلها
شیشها ،سنگ نشان، میکده‌ها، منزلها

عشوه و ناز تو، بیکار شد، از آمد خط
عالمی سوخت، ز معزولی این عاملها

نیست، پروای خطر مست تمنای ترا
عالم آب بود، تیغ بکف، قاتلها

فرش راهت، همه لیلی صفتان، مجنون کیست؟
نقش پای شده، در هر قدمی، محملها

خواجه! ترسم که باین بخل، نیفتی، از پا
راه، پالغز شد، از آب رخ سایلها

آشنا کش بود، این بوقلمون، موج محیط
زان نیاید بهم، از خنده، لب ساحلها

آفرین! دیده‌ی بد دور! که جز گوشه‌ی فقر
هر طرف، مشت سپندیست طپان، محفلها

۸۸

هست گویا، زان دهان، رنگ این نشان غنچه را
چون لب پان خورده میبوسم دهان غنچه را

سر به زانو، ماندن صاحبدلان، بی وجه نیست
خوانده باشی، دفتر راز نهان غنچه را

بر نمیتابد، نسیم خرمی، دل تنگ عشق
صبح، این جا، تخته میسازد دکان غنچه را

در خور هر کس، مقامی آفرین! بخشیده اند
طایر، از بوی گل، آمد آشیان غنچه را

۸۹

نی* همین، دور از تو، گلزار است' زندان، غنچه را
چهره‌ی گل، گرد کلفت، در گلستان، غنچه را

خرقه پوشی، بی توقع نیست، در گلزار دهر
دیده باشی، کاسه‌ی دریوزه پنهان، غنچه را

دل، مکدر میکنی، از هرزه خندیدن چرا؟
در دهن، خاک افگند، لبهای خندان، غنچه را

در رکابت شد، صفای وقت، تا رفتی، چو گل
بوی گل شد، خار، در پیراهن گل، غنچه را

گر چنین میکاهد، از شرم دهان تنگ دوست
میدهد شبنم، حباب آسا بطوفان، غنچه را

خلق نیکو، توأم صاحبدلان است، آفرین!
جوهر ذاتی بود، عطر گریبان، غنچه را

۹۰

شوخکی** دمساز عاشق، یار میباید مرا
صبح سیما، ساده‌ای، پرکار میباید مرا

گو نسازد گردش افلاک و دور روزگار
گوشه‌ی چشم وفا، از یار میباید مرا

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔
** ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔ (اس غزل کے بعد جس قدر غزلیات ہیں ۔ وہ صرف، ب اور ج میں پائی جاتی ہیں) ۔

بی نسیم وصل، نکشاید دل چون غنچه ام
بلبل آشفته ام، گلزار میباید مرا

شمع جان بی نور شد، از ظلمت هستی مپرس
تا نفس باقی است، اسغفار میباید مرا

باده میخواهم، که باز آید حواس رفته ام
بر خراب افتاده ام، معمار میباید مرا

بی حقیقت، **آفرین**! نسزاست سودای مجاز
درس عشقش خوانده ام، تکرار میباید مرا

۹۱

همین نه از پیچ وتاب شوقم، سرجنونست کاکل‌آرا
که زلف او نیز دام گیرد، بهرشکستی ز خاطر ما

همین‌نه‌از اضطراب،کاکم‌رود ز کف، چون‌عنان مستان
چو برق زد،بال بیقراری،زشوق، سطری که کردم‌انشا

بر آستان تو خاکسارت، چسان نه روی مراد بیند؟
سجنجل بخت داد صیقل، به‌قدرعجزی که‌شدجبین‌سا

خوشا! که از راه‌گرم‌خویی،چوشعله،بیرون‌قدم‌نمیزد
رقیب میشد سپندمجمر، بهرکجا می نشست با ما

در اولین جلوه درس نازش، رمیدن آموخت‌ازتغافل
فغان! کزان برق بی نیازی، غلط نگاهی نشد شناسا

به سیرباطن، زغیر پنهان، شود به هرلحظه‌ات نمایان
غریب نقشی ز پرده‌ی دل، که محرم آن نشد سویدا

تمام سعی است،لیک‌غافل، که‌می‌بجامش کنندیاخون
درین تمنا که شیشه باشد چها که بگداخت‌سنگ‌خارا

حجاب عشقم، نداد رخصت، سوال بوس از دهان تنگش
ازو نمی آید این مروت، زمن نمی آید این تقاضا

چو کوه دامن کشید ازمن، بسی طپیدم نکرد پرواه
فغان! ز تکمین بی نیازی، شیندنی داشت ناله‌ی ما

نمی شناسد مزاج رندان، دیار دیگر، هوای دیگر
طبیب نادان، جنون ما را، به چوب گل میکنی مداوا

ز جوش وحشت نماند تابم، هزارآهوست در رکابم
ربود، از کف، عنان تابم، هوای شهری غزال رعنا

ز خوان دنیای دون، همان به! به فقر سازد حلال زاده
بجز حرامی نمی پسندد، حرام کار است زال دنیا

به همدم خاص، دولت جسم، گر نه بخشند، من به بخشم
چه شد! که عنقای وقت خویشم، بلای جان است یاد عنقا

با ین سلوک از تو راه معنی، نمیشود طی، علاج خود کن
درشت خویی است سنگ راهت، نفس درازی است رشته‌ی پا

زنسیه تا نقد، آفرین! فرق، هر تنک ظرف کی تواند؟
کشید، صاف دو نشه، عارف، گداخت زاهد به فکر عقبا

۹۳

*سخت در بر کشی، نظربازند، بالای ترا
سنگها عزم زیارت کرده مینای ترا

بوالهوس جای منت، زاغ است جای عندلیب
نیل رسوایی مبارک باد سیمای ترا

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

باج میگیرد، ز چشم‌بد، نگاه بوالهوس
زود خواهد زشت کردن، روی زیبای ترا

زاهدصدساله،دریکدم، چو من، حیران شود
طرز پنهان دیدن و چشمک زدن‌های ترا

چند، چون‌زلف‌تو، بر روی‌تو، بیند آفرین؟
دست گستاخ سیه مستان سودای ترا

۹۳

میکند سرگشته تر، بر لحظه، سوز دل،مرا
شعله‌ی جواله‌ام، سیراست، در منزل مرا

تیره روز عشق‌را، فیض قبولی داده اند
چون سویدا هست جا، درهرکنار دل مرا

یاس باشد ناخدا، طوفان حسرت دیده را
ترک امید گهر آورد، بر ساحل مرا

زنگ غم را چاره‌ای جز صیقل دیدارنیست
جوهر آئینه باشد، پیچ و تاب دل مرا

آفرین !داغم، ز باطل جلوه‌های حق‌فریب
میدهد هر گردبادی، عشوه‌ی محمل مرا

۹۴

نشه می بخشد غضب، امیدوار بوسه را
تلخی دشنام، می، باشد بهار بوسه را

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

کم نشد، زان‌لعل‌میگون، شعله‌ی گستاخیم
سوختم هر چند،در دل خار خار بوسه را

میرسد، در اول یک بوسه، انجام ابد
گر به قدر آرزو، گیرم شمار بوسه را

میشوند، از باده، خوبان، بی تکلف بیشتر
حلقه‌ی دام است، جام می، شکار بوسه را

مشکل است،از آتش یاقوت، افروزد چراغ
کی دهد آن لعل میگون، اختیار بوسه را

میچکد شهد حلاوت، زین تمنا، **آفرین!**
گرچه زهر آمد چشیدن انتظار بوسه را

۹۵

هوس‌تست، که دشمن به فراغ است، ترا
رشته‌ی طول امل، موی دماغ است ترا

روی خندان چوگل و دست بلندی به سخا
در شب تار لحد، شمع و چراغ است ترا

بگزر از نشه می، جوش خمارت کافی‌است
مشق خمیازه رسا کن، که اياغ است ترا

شمع شو، شمع مشو، لاله! فسردن کفراست
باش ناسور، اگر دل همه داغ است ترا

آن قدرداغ هوس شو، که گلستان گردی
آفرین! گر سر گلگشت بباغ است ترا

۹۶

ز بی مهری، دلم را نیست ،از کاوش فراغ اینجا
که‌درناخن‌بود،چون ماه تو، گم گشته، داغ اینجا

ز مژگانت، فروغ سوز داغم، دام را ماند
مشبک تر ز غربال است در پر تو چراغ این جا

ندارد نشه‌ای جز بی خودی مخمور دیدارش
تهی گردیدن از خود، میکند کار اياغ این جا

کند یک، جلوه، خوب و زشت، در گلزار بیرنگی
بهر طاوس، پهلو میزند، چون سایه، زاغ این جا

حباب و موج باشد، جوشش عیش و دل تنگم
کند دست حمایت، کار دامن، بر چراغ این جا

مرا گلگشت پنجاب، آفرین! آزرده میدارد
به کام دل، نمیگردد میسر، سیر باغ این جا

۹۷

دهد طپیدن دل، نشه‌ی دگر ما را
پیاله، گردش رنگ است، چون شرر ما را

محیط حوصله و همت آشنای خودیم
هنر، چو رشته گرفت است، در گهر ما را

به نشه‌ی که می تند میبرد، از خویش
رسیدن خبرش، کرد بی خبر ما را

یکی است نقش کف پای ما و دیده چو شمع
شد است تا بره دوست پا ز سر ما را

ز سخت جانی ما، آفرین! چه میپرسی؟
که پا به سنگ،چو کوه است، تا کمر ما را

۹۸

ساعت‌سختی، که با خود مهربان کردم ترا
دوست گشتم هر قدر، دشمن بجان کردم ترا

شعله تا رعنا بر آمد، شمع را مو شد سفید
پیر کردم خویش را، تا نوجوان کردم ترا

مشتری تامن شدم، ناز تو جان بیعانه خواست
سخت ارزان بوده‌ای، ظالم! گران کردم ترا

سوختن را در خورم، ای شوخ وحشت همرکاب
شعله‌ای بودی و برق خوش عنان کردم ترا

آفرین! صد بار رفت، از خود، نپرسیدی، که بود؟
بی وفای من! مکرر امتحان کردم ترا

۹۹

میتوان از کجروی پی برد، بدکردار را
جاده‌ی راه‌هست، نقش پا، سراغ مار را

رونق دیگر، ز عشق ماست، حسن یار را
ابر، دود آه بلبل، باشد این گلزار را

آبروی معنی، از فیض دل بیتاب ماست
از گداز برق، شبنم باشد، این گلزار را

در خور هر کس، نصیبی داده فیض‌یک بهار
جیب و سرگل را مسلم، پا و دامن خار را

بی مگس ران، یک نفس، آسوده نتواندنشست
بسکه دنیا بی حلاوت کرد، دنیادار را

آفرین! عاشق نپردازدبکس، جزروی دوست
ناز چشم نازنینان است، این بیمار را

۱۰۰

گر شود، زان حسن بزم آرا، خبر، پروانه را
شمع، موی دیده گردد، در نظر، پروانه را

رمز دان حسن‌وقت‌آفرین، عشق است عشق
معنی برجسته باشد، هر شرر، پروانه را

زیب‌بخش‌انجمن،امشب،فروغ حسن کیست؟
میکند موج گداز شمع، تر پروانه را

میرساند، انجمن آرای ما را آفرین!
آنکه داد از شمع یار سیمبر، پروانه را

۱۰۱

در دهر، بسکه ریشه بود، جابجا ترا
جان کندنی است، کندن دل، زین جهان ترا

نازک دل اند، هم سفران دیار عشق
باید، چو بوی گل، قدم بی صدا ترا

دنیای دون، بلاست، مریز آبروی فقر
ترسم، بزیر سایه، در آرد هما ترا

یوسف، چو ارمغان دگر خوش نمی کند
کافی است، همچو آینه صدق و صفا ترا

کوتاه، دست فتنه و دست دراز، هم
میخواهد آفرین! بدو دست دعا ترا

۱۰۲

زخود رفتن،سراغم میدهد، زان بی نشان اینجا
شکست رنگ باشد کوچه‌ای تا لامکان اینجا

دلی پر داغ سودای تو، در خود عالمی دارد
برنگ چتر طاؤس است پنهان، آسمان اینجا

ندارد تنگنای دهر، یک جای پر افشانی
به انداز کشاد بال رنگ است،آشیان اینجا

فغان خونریز تر شد، بی تو،از دمسازی ساغر
ز گرداب است، تیغ موج را، سنگ فسان اینجا

ندارد آفرین! خوان فلک، یک نعمت کامی
که می بندد حسنا، از خون مهمان،میزبان اینجا

۱۰۳

سر گشتگان بوسه‌ی لعلت، ایاغها
آشفته‌ی کنار تو گلها به باغها

آرام، در قلمرو امکان نبوده است
جز ملک فقر، گوشه‌ای امن و فراغها

ساق است بی تمیزی ایام، شکوه چیست؟
مخمور عندلیب، سیه مست زاغها

از انتظار مقدم او، تا چه گل کند!
در های باز، چاک گریبان باغها

دارم ز شیوه شیوه، جفاهای او هنوز
مانند شمع برسر هم چیده داغها

بینی بصدر، چهره نمی بینی آفرین!
صدر است صدر، مسند صاحب دماغها

۱۰۴

صفای جلوه باشد، بسکه، روی همچو ماهش را
توان دیدن چو مژگان، سایه‌ی مدنگاهش را

چو شاخ جاده، سودای گلی، خاکم بسر دارد
که بردلها بود، تار رگ جان، خار راهش را

زبان خون شد، به ضبط شکوه، از بیداد مژگانی
که مانندنگین، کامی‌است‌زخمی دار، خواهش را

دران خلوت که مطرب کرد، آهنگی به قانونم
چوتار چنگ باشد ناله، بر دیوار کاهش را

به الفت، بی محابا، خیربادی میتوان گفتن
ندیدم آفرین! درد آشنا، وحشی نگاهش را

۱۰۵

غمزه‌ی بی باک، می زیبد ترا
خوی آتشناک، می زیبد ترا

صید ما، خو کرده‌ی خلق خوش است
موج گل، فتراک می زیبد ترا

آتش حسن ترا، خوبان سپند
گل گریبان چاک، می زیبد ترا

سرو جنت، برلب کوثر خوش است
جا به چشم پاک می زیبد ترا

نیستی مرد خرابات، آفرین!
شانه و مسواک، می زیبد ترا

۱۰۶

بی تو،ای رنگین بهار! از بسکه، دل تنگیم ما
همچو اوراق خزان، باخویش، در جنگیم ما

خودشناسی،گوهر موصوف صحبت های ماست
همچو دریا صاف دل، آیینه فرهنگیم ما

می وزد باد مخالف، بسکه در گلزار دهر
شیشه‌ی هم را، چو اوراق خزان، سنگیم ما

از دهانت بوسه میخواهم و حسرت میکشیم
حیف باشد، از برای هیچ، دل تنگیم ما

هم طلسم پرده، هم معشوق ما،هم آفرین!
گر برآئیم از طلسم رنگ، بی رنگیم ما

۱۰۷

دل مائل صواب نیست ترا
یاد روز حساب نیست ترا

نگه‌ی کن بخود، که مست شوی
احتیاج شراب نیست ترا

گلت از جلوه آب میگردد
یک نگاه گرم تاب نیست ترا؟

جلوه بر جلوه، پرده می بندد
احتیاج نقاب نیست ترا

آفرین! عشق خوب میداند
دل بی اضطراب نیست ترا

۱۰۸

دلسوزی لعلت، رگ کان کرد، زبان را
پر ساخت، ز تبخاله، به یاقوت دهان را

دانستم ازان شوخ میان بستن نازی
آن روز که زد عشق گره، رشته‌ی جان را

حیرت زده ام، بسکه ز آشفتگی عمر
باشد مژه در چشم، نفس، زخم دهان را

دل بی خود شوخی است، که از لذت نامش
دزدد، چو رگ تلخی می، کام، زبان را

راحت طلبی، همدمی گوشه نشین گیر
کز تیر، نباشد خطری، زاغ کمان را

گر آفرین! آن شوخ ندارد، سر عشاق
آیا ز چه دادند دو چشم نگران را

۱۰۹

سینه، از پرتو مهر تو، چو ماه است مرا
گلشن برق، در آغوش گیاه است، مرا

علم عشق، بدلگرمی. من گشت بلند
شعله‌ام، موی سر خویش، کلاه است مرا

تا مگر باز شود، عقده‌ی دل، همچو سپند
مطلب، از سوختگی، یک دو سه آه، است مرا

پرده‌ی حسن ازل، عشق مجزم نشود
کف این بحر، همه نور نگاه است مرا

جان بلب، تشنه‌ی وصل است و دل از شوق گداخت
چشم نمناک و لب خشک، گواه است مرا

ضعف پیری، نشود مانع آرائش تن
قامت خم، شکن طرف کلاه است مرا

چشم دارم، که شود، خال رخ رحمت دوست
آفرین! نامه گر از جرم سیاه است مرا

۱۱۰

تو درین ریاض، چو عارفان، نه به سیر سرو و سمن درآ
چه به فیض کم ز صبا شوی! ز خودی برآ، به چمن درآ

برخ امید مبند در، به هوای رفو* مخور جگر
ز بهار زخم، بچین ثمر، چه فسرده ای؟ به ختن درآ

تو ز قدر، دیده دو، منزلت، همه طبع، به خاک مائلت
ز سفر، چو اشک چه حاصلت؟ نگهی شو و بوطن درآ

ز بسا نظر که رمیده ای، توز خون دیده، چه دیده ای؟
ز سهیل کم نه دمیده ای، ز ره وفا، به سمن درآ

توز شوق و سوزش آفرین! مطلب**، نوای آتشین
چو سپند، به خامشی چنین، چه گره شدی؟ به سخن درآ

۱۱۱

چو در آیینه، عکس آن پری پیکر، شود پیدا
گلی چون آفتاب، از تخم هر جوهر، شود پیدا

ز شوق تیغ آن بدمست بی پرواه ز هر گردن
چو شاخ خوشه‌ی انگور، چندین سر شود پیدا

* ـ به فتح را و سکون فا و واو واقع شده ـ

** ب : بتلاش ـ

مددها، از بلندانست پستان را، که میسازد
بیاض چشم گلگون، نشه، چون در سر شود پیدا

همان خون میخورم، چون لعل از شرم نثار او
مرا گر چون صدف، هر قطره خون، گوهر شود پیدا

بیاد شوخی مژگان آن شوخ، آفرین! شاید
سراپایم، برنگ بید، گر خنجر شود پیدا

۱۱۲

بقربان سرت چین و ختن، زلف دو تا بکشا
فضای خندهٔ گل تنگ کن، بند قبا بکشا

بقدر تاب و طاقت مگزر، از تسکین محتاجان
نداری قوت دست کرم، دست دعا بکشا

نفس تا هست، باید، فتح باب بسته کاران کن
دلی، هرجا، برنگ غنچه یابی، چون صبا بکشا

نگاه، ز آلودگی، تا کی طپد؟ درگرد محرومی
برویش، چشم پاک، ازعینک صدق و صفا بکشا

فسون ساز مدارا باش، و مقناطیس دلها شو
طلسم خشم و کین بشکن، در مهر و وفا بکشا

نباشد استقامت، آفرین! چون سایه، دولت را
اگر باور نداری، دفتر بال هما بکشا

۱۱۳

ای بلند از قدت لوای بلا
پادشاه بلا! خدای بلا!

مست شوق تو، پی فشرده، چو کوه
صد چو ایوب، مبتلای بلا

غم دنیا و وانگهی غم عشق
خوش بلای است، در قفای بلا

عالمی مبتلا نمود و هنوز
غمزه‌ات میدهد صدای بلا

غمزه و نازش آفرین! باشد
آفت آفت و بلای بلا

۱۱۴

رغبتی، از عهد طفلی نیست، با کژی مرا
مهره‌ی گهواره بود، از نقطه‌ی وحدت مرا

تا* سلیمان حقیقت، میدهد عشق مجاز
بال پرواز دگر، از هر پری طلعت مرا

من که بیرون می جهم، از خود برنگ بوی گل
میکشد نیرنگی معنی، به هر صورت مرا

دوستی از دوزخ آفت، نجاتم میدهد
سایه‌ی احباب باشد آیه‌ی رحمت مرا

از دورنگی وضع امن نامحرمان، سر میدهد
چون نگاه چشم ناپیوسته، در وحشت مرا

نوش کوثر، زهر میسازد مخالف، در بهشت
بدتر از دوزخ بود، هم بزم بی نسبت مرا

---

* ج ندارد -

شد چنان اقبال پابوسم نصیبم، آرزو است
عمر دیگر آفرین! در شکر این نعمت مرا

۱۱۵

هر کجا باشم، نسیم یار می آید مرا
بوی یوسف، از در و دیوار، می آید مرا

ناز جوش لاله، طغیان کرد و داغم تازه شد
خون بجوشی، از غیرت همکار، می آید مرا

عقده‌ی تبخال، می سازد غبار* همتم
مدعا گر بر لب اظهار می آید مرا

من که بر میدارم از مژگان برنگ غنچه کوه
از تو دل برداشتن، دشوار می آید مرا

حیرتم رو میدهد، زان جلوه‌ی رنگین مپرس
پشت، چون تصویر، بر دیوار می آید مرا

جنبش و آرام ما، از شوخی تمکین اوست
هرچه می آید بسر، از یار می یآد مرا

میدهد، خون خوردن اهل نظر یاد آفرین!
در نظر، چون تیغ جوهردار می آید مرا

۱۱۶

سهل باشد، نامه بر، شوق تپش هنگامه را
سوز دل، چون برق، در پرواز، آرد نامه را

نقل پاکان، میکند شیخ، از پی تسخیر خلق
سبز، چون صیاد، بهر صید، پوشد جامه را

* ج : حجاب -

مرد عرفان پیشه آگاه هست از بالا و پست
میدهد زاهد بزرگی، چون شکم عمامه را

هر کرا باشد سر زلف سخن، بی درد نیست
میتوان دانست، از چاک گریبان، خامه را

سخت دشوار است، با قاصد، زمانی عرض شوق
اضطرابم پنبه‌ی نداف سازد نامه را

آفرین! عشاق، در عید جنون سامان، دهند
همچو گل آرائش، از چاک گریبان جامه‌را

۱۱۷

به منزلی نه رسد کس، به ترکتاز اینجا
چو تاک، زه ز بریدن شود، دراز اینجا

مبین به بیکسیم، کز دراز دستی عجز
به صعوه، صید ضعیف است، شاهباز اینجا

مباد قشقه‌ی کافر شود، بعرصه‌ی حشر
تو کز سجود ریایی، چنین طراز اینجا

ادب، که مصحف آیات اوست، نسخه‌ی هست
مزن بهر ورق، دست بی نماز اینجا

نواشناس نه‌ای، ورنه در سواد چمن
بر برگ برگ بود، پرده پرده راز اینجا

به قلب ناسره، فردا چه کار خواهی کرد؟
ترا که نقد حقیقت، نشد مجاز اینجا

رسد بکام تو فردا، چگونه نعمت عقبی؟
نه شسته دست تمنا، ز خون آز اینجا

طمع ز مردم ابله تمیز، بی بصری است
ز بسکه کور بود، چشم امتیاز اینجا

توکل و غم اسباب، آفرین! غلط است
که برگ و ساز بود، ترک برگ و سازاینجا

۱۱۸

نقاب لفظ ز معنی است شعر ساده‌ی ما را
ز صاف نشه‌ی جسم است، شیشه باده‌ی ما را

توان ز گرد نفس یافت، شاهسواری هست
که لحظه‌لحظه عنانکش بود، اراده‌ی ما را

ز دست وضع ملائم، چها کشیده دل ما؟
چه زهره، ترک فلک، تا کشد کباده‌ی ما را

عنان بکف نبود، بسکه مست خود رای ایست
چو سیل خانه براندار، خود مراده‌ی ما را

جز آستان توکل، امیدگاهی نیست
ستاره سوخته، خرمن بباد داده‌ی ما را

اگر نه شاه نجف، دست عجز ما گیرد
که سرفراز نماید، ز پا فتاده‌ی ما را

به پشت گرمی لطفش، حسود خود چه سگ است؟
که شیر چرخ، بگردن کشد، قلاده‌ی ما را

خمار حسرت و میخانه دور، طاقت لنگ
سوار مرکب توفیق کن، پیاده‌ی ما را

خمش که آفرین! از زنگبار بی قدری
علی چو آینه گیرد، ز پا فتاده‌ی ما را

۱۱۹

عشق است دولتی، که رسید از خدا مرا
اقبال گرد، سرشد و قربان هما، مرا

رفتم ز دست خویش، بآواز پای دوست
پر میزند هنوز، بگوش این صدا مرا

هنگام عجز، راستی از کف نمی دهم
باید، به حکم شیب، گرفت، این عصا مرا

وحشت چو رو دهد، که عنانگیر میشود؟
آید، چو سایه، گر شب وصل، از قفا مرا

وقت است وقت، گردش چشم عنایتی
ترسم، کند طپیدن دل، توتیا مرا

وسواسم از سعادت تحقیق، باز داشت
ماند از هجوم جغد، نهان این هما مرا

فیض قبول اهل نظر دارم، آفرین!
چون سرمه تیره بختم و در دیده جا مرا

۱۲۰

لعل نوشین تو، پر شور کند، آینه را
مژه‌ات خانه‌ی زنبور کند، آینه را

از تجلی، چو رخت، طور کند آینه را
رب ارنی، نظر از دور کند آینه را

شغل خود بینی شان، آفت عشاق آمد
کیست کز پیش بتان دور کند، آینه را؟

تا قیامت چه قدر ناله چو دولاب کند!
اگر از چنگ تو کس، دور کند آینه را

ساده رویان ننشینند به هر تر دامن
اندکی نم چو رسد، کور کند آینه را

آفرین! گردش چشمی که خرابم دارد
گرده‌ی نرگس مخمور کند، آینه را

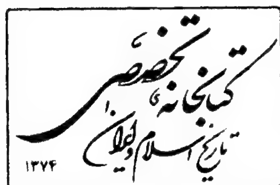
۱۲۱

خوش است، زهر ملامت، جنون پرستان را
جگر، کباب بود، جام، غصه، مستان را

چنانکه گرد، به امداد باد، بر خیزد
سپهر سفله فزاید، شکوه پستان را

بلاست، عاشق خوبان، به مفلسی بودن
خدا علاج کند، درد تنگدستان را

دهد، چو آب بقا عشوه های خضر فریب
خروش ابر به تکلیف باده مستان را

ردیف ب

۱

زد غوطه، پیش آن در رندان، عدن، در آب
زان، لعل چون عقیق، ز غیرت، یمن، در آب

زان سان، که جان به تیغ تو، مستانه، میزند
لب تشنه ماهی‌ای، نزند، خویشتن، در آب

چون شمع، از جلال و جمال تو، کار ماست
افروختن، در آتش، و واسوختن، در آب

چشم تر و خیال بهار تو، دیدنی است!
گلباز موج جلوه، چو عکس چمن، در آب

تا آشنا، به بحر حقیقت شد، آفرین!
آموخت، از حباب، سفر در وطن، در آب

۲

با شرم آن نگه نرسد، بی حیا شراب
در دور نرگس تو، کجا ما، کجا شراب

اقبال، در رکاب همای پیاله ایست
بر تخت‌گاه عیش کند، پادشاه شراب

کیفیتی، بآن لب میگون، نمیرسد
بی قدر شد،چو آب، و فتاد از بها، شراب

خواهد قبول آن لب میگون، که میکند
پیوسته، از دعای قدح، التجا، شراب

گستاخ میدود، چه قدرها، بروی دوست!
یا رب! خورد،زشوخی خود، پشت پا، شراب

نفگند سایه، جز، بسر دیو سیرتان
بسیار خورده است، همانا، هما، شراب

مستی، ز جام غیب، بود، ورنه آفرین!
مرغ‌چمن، چگونه خورد، از هوا، شراب؟

۳

عزیز خلق شود، صدق پیشه، در هر باب
یکی، هزار، کند صحت، اعتبار کتاب

*زهی بغمزه‌ی بدمست، میرعالم آب!
شکسته، بر سر مینای موج، جام حباب

ز عشوه‌ی تر،ندانم، چه فتنه جست ز خواب
که‌نشه میجهد، از موج می، چو دود کباب

بود، ز بدگهران، انتعاش سنگ دلان
چنانکه سبزه‌ی مینا، ز موج می، شاداب

بدور غمزه‌ی اسلام دشمن تو، زند
قدح، چو چشم بتان، محتسب، ته محراب

* ب و ج ندارد ـ

بیا! که زهر عتاب تو، نوش جان من‌است
بکام باده پرستان، چو تلخی می ناب

نمک فروش تبسم، هنوز بی خبر است
که سوخت زخم‌دل،و دود کرد، همچو کباب

شد آفرین! چو باین نشه آشنا، دانست
غنودنی است،ز افیون عشق، شیب و شباب

۴

من نمیگویم، که دنیا خواه، یا عقبا طلب
هرچه میخواهی، ازان یکتای بی همتا،طلب

قفل آن مشکل، که مفتاح، از پر عنقا بود
فتح باب، از همت رندان بی پروا، طلب

نسیه، نقد آبرو ،دادن زکف،دون همتی است
هرچه پیش آید، گوارا کن بخود، الا، طلب

هر تنک طاقت، حریف ناز معشوقانه نیست
از خدا لطف بجا بی رنجش بی جا، طلب

کاروان، جانباز میخواهد، ره خون ریز عشق
شب روی، در سایه‌ی پرواز بسملها، طلب

سعی کاری کن، که در روز سیاه، آید بکار
مشعلی با خویش، از بهر شب یلدا، طلب

عشق حسن بی نشان، وانگاه تسکین، آفرین!
این شبستان، در سواد سایه‌ی عنقا، طلب

۵

یک رقم ناکرده حرف شوق دریا پیچ و تاب
میکند کلکم، چو نبض موج، مشق اضطراب

رنگ و بوی، زان چمن پیرا، نشد پیدا، هنوز
من، که در هر جزو و کل رفتم،نهان، مانند آب

نشه‌ی وصل تو، میدانم سراپا بیخودیست
سخت میترسم، مبادا، گم کند قاصد، جواب

خون حسرت، جوش دادم آفرین! تا، می شود
دید، بی سامانی عیش من، و دل شد کباب

۶

ساقی غیب است، در شرب مدام آفتاب
از کجا خالی شود، لبریز جام آفتاب؟

در خمارم ماند، و مستانه از ما، بگرزد
آنکه گرداند، پی هر ذره، جام آفتاب

داغ سوادی گلی دارم، که از تمکین حسن
شبنم باغش، نمیگیرد سلام آفتاب

شیر مست فیض عام او بود، ذرات دهر
از کواکب، زان بلند افتاد، نام آفتاب

هستی موهوم،چون برخاست،معشوق‌است‌بس
رفتن صبح است، پنداری، سلام آفتاب

برق آهم، شبنمی نگذاشت، در گلزار دهر
مبدل شد، زین چمن، خالیست دام آفتاب

حبذا جوش صفای وقت عالی فطرتان!
سیر دارد، آفرین! مهتاب بام آفتاب

۷

چه خط ز وسعت مشرب، ترا، به بیشه‌ی مذهب؟
که دامن ته پای تو، گشت ریشه‌ی مطلب

شکسته ای، دل رندان، مباش محتسب، ایمن
ز سنگ، تیشه کشد، انتقام شیشه‌ی مشرب

کجایی ای مه و خورشید! صبح و شام تماشا؟
که در پریدن چشم من است، پیشه‌ی کوکب

تفاوت من و فرهاد، فرق صورت و معنی است
که بیستون الم کنده ام، به تیشه‌ی یا رب

بفیض نشه‌ی عشق، آفرین! چه خلد و چه طوبی؟
قسم برندی و کیفیت همیشه‌ی مشرب

۸

تا ز شرم ناز مستی، بزم گلشن گشت آب
میچکد نشو و نما، از شاخ، چون اشک کباب

سفله، گر در اهل معنی، یافت جا، دور است دور
میرود، آخر بیک برهم زدن، گرد از کتاب

این تنک سرمایه هستی، سر بمهر غفلت است
نیست، جز موج نفس، طومار خوابم، چون حباب

دل بغفلت بسته را، ز اسباب آگاهی، چه فیض؟
کی بسعی آب، گوهر، چشم بکشاید، ز خواب؟

در کتاب ما سوا، دیدم، ندارد آفرین!
مطلعی، غیر از عنان دل کشیدن، انتخاب

۹

هوس، با آن پری گلباز عشرت کردن‌است،امشب
ز لعلش،خاتم جم،باز، در دست من است، امشب

پس از عمری،که چشمش،گرم الفت‌دید، سوی من
رقیبان را،هزاران برق غم، در خرمن است، امشب

نیامد، گر بهار آشوب شوخی، جلوه بدمستم
بمینا خانه‌ی‌گلشن، چه! بشکن بشکن است، امشب

ندارد، جز هما، پروانه، شمع بزم اقبالم
که از نور وصالت، چشم بختم،روشن‌است، امشب

فلک هم، آفرین! پا، از حد اندازه، نگذارد
که دست جرأتم،با آن‌پری در گردن است، امشب

۱۰

میروند از خود، بذوق تازه وجد، و حال غیب
وزنه، پیش عارفان، ماضی است استقبال غیب

وجدها، داریم کس از حال ما، آگاه نیست
نغمه‌ها، درگوش ما می آید، از قوال غیب

نیست آسان، این قدر، بار وفا برداشتن
همتی دریوزه باید کرد، از حمال غیب

گر شود، بی دست و پا، سهل است، پروازش، بجاست،
هر کرا، چون جعفر طیار، باشد بال غیب

زنگ غفلت، بردل، از جوش تماشا، پرده بست
ورنه این آیینه خالی نیست، از تمثال غیب

بوسه ام بی خواست، گرد آن دهن پر میزند
خوب میگیرد، برای خویش، فرخ فال غیب

گرچه می، صیقل گر حسن است، ننگ عصمت است
هر کرا، چون گل، خدا داد است، رنگ آل غیب

غنچه ام، چون نقطه، از فکر دهانش **آفرین!**
در سراغ، ملک غیب الغیب، از رمال غیب

۱۱

جلوه های، حسن رنگینت، ندارد آفتاب
دیده ی تصویر، ریزد در تماشای تو آب

میکند، از چشم عاشق، یار هرجایی حجاب
گردد، از نیلوفر، این خورشید، پنهان، در نقاب

این سخن، در زیر لب گوید، تهی از باده، جام
کی توان، در مفلسی بودن، ز لعلش، کامیاب؟

یک نسیم آشنا، کافی است، تسخیر مرا
دام، از پهلوی من، گل میکند، چون موج آب

چیست در آیینه؟ میخواهی، مگر دیوانه شد
خویش را دیدی، سراپا انتخابی، انتخاب

وصل هم، بر عاشق محجوب، هجران میشود
شرمم، از نظاره، پیش دیده، میبافد نقاب

عالم یک رنگی مشرب، تماشا کردنی است
موج مینا بشکند، گر بشکند، جام حباب

سبزه‌ی خط، مو بمو، بر آن‌گل رو، آفرین!
میکند، روز سیاه عشقبازان را، حساب

۱۲

میکشد، چون موج دایم، زحمت خمیازه، آب
تا کند، در پای شمشاد تو، ایمان تازه، آب

کاروان سالار بیتابی، بسودای کسی است
کف بلب، از مستی شوق است، چون جمازه، آب

گردد، از صاحب کرم، هر کس، جدا گلچین فیض
بشگفاند، هر نهالی را، برنگ تازه، آب

گردد، از آمیزش معشوق و عاشق، شهره، عشق
ز اختلاط سیل و دریا، شد بلند آوازه، آب

آفرین! دمساز، با آهن دلان، بودن، بلاست
میکشد، در تیغ بر رخسار، از خون غازه، آب

۱۳

بسکه تنگ، از جوش گل، گردید، جای عندلیب
چون سویدا شد، گره در دل، نوای عندلیب

خورده بینی های گل را، بین، که سامان میدهد
مشت زر، از غنچگی، در خونبهای عندلیب

روز با ما، شام با تر دامنان، مانند گل
شب به شبنم بوده، و صبح آشنای عندلیب

خلق معشوق، آفرین! سد ره ما، میشود
رشته ای جز بوی گل، نبود، بپای عندلیب

۱۴

دور از تو، بود امشبم، ای ماه جهانتاب!
چون تیغ سیه تاب، کشیده، شب مهتاب

من مدعیم بی خلل، آرام مبارک
از وضع ملایم، چو بود، بستر سنجاب

بر پای سگی، بوسه‌ی مجنون، پی لیلی است
این مهر و وفا، بی غرضی نیست، در احباب

بلبل، همه سعدی است، خدا حافظ باغت!
خواندیم، گلستان جمال تو، ز هر باب

مدح در دندان تو، در بحر نگنجد
وصف دهن تنگ ترا، قافیه نایاب

حیرت زده ماند، بدر و لعل مرصع
از لمعه‌ی دیدار تو، آتش زده سیماب

شد عمر، و نشد کم، ز تمنا، خلش دل
از خار و خس، این دشت، نشد رفته، بسیلاب

جوش می ناب، آفرین! آسان بکف آرد
هر چند، که نایاب بود، معنی نایاب

۱۵

نه نشست، گرمی تب دل، یک شرر در آب
بستم، چو عکس شعله، ز آتش، کمر، در آب

از جوش گریه، سوزش دل، بیشتر شود
بالد بخویش، همچو حباب، این شرر، در آب

از سعی باده، کلفت آشفتگی، نرفت
این گرد، چون نسیم نگردید تر، در آب

از بخت سبز، اهل قناعت گذشته اند
نشو و نما، نیافته، تخم گهر در آب

گر این چنین تجردم، از خویش، میبرد
صورت پذیر، عکس نگردد، دگر، در آب

گردد حباب، دانه‌ی انگور، آفرین!
افتد، ز چشم مستتش، اگر، یک نظر، درآب

۱۶

بی رنج سعی، لقمه، کم، از آسمان، طلب
سرگشته شو، چو شعله‌ی‌جواله، نان طلب

بی جمع دل، ز طبع، روانی، طمع مدار
چون فرد رهروی، که بود، کاروان طلب

دل زنده کن، محبت اهل دل است و بس
روشن چراغ، از آتش این دودمان، طلب

سوز جگر کجا! دم سرد هوس کجا!
مهر و وفا، ز آتش عاشق، بجان طلب

بلبل، بفکر خس، خلل ذوق گل، مکن
پیش از بهار، شو به چمن، آشیان طلب

وحدت مزاج دان شود، زان نشان، سراغ
از عضو عضو شخص‌جهان، همچو جان، طلب

رندی و زاهدیست، ره عشق، آفرین!
خواهی، چنین طلب کن و خواهی، چنان طلب

۱۷

فتد، چو پرتو آن حسن صبح تاب در آب
نشیند، از عرق شرم، آفتاب در آب

بزهر چشم، اگر بیند، از عتاب در آب
شود، چو حقه‌ی تریاک، هر حباب در آب

ز خود، که عین محیط است، آه بی خبراست!
که کار ماهی موجست، پیچ و تاب درآب

ز بار گرد ملالم، که ابر اندوه است
فرو رود بزمین، کوه، چون حباب درآب

به نیم عشوه‌ی، آن چشم مست، مفتی شهر
ز بسکه مست شود، افگند کتاب در آب

چه باد و خاک، چه آتش، که بی موکل نیست
بموج باده، چو کیفیت است، آب در آب

در آبروی خودم، آفرین! بعیش تمام
چو ماهیم، که مراهست، خورد و خواب، درآب

۱۸

دارد، صدف صدف، ز گهرهای نیمشب
زد، هر که غوطه، در دل دریای نیمشب

در تحت و فوق، نور خدا، موج میزند
ما کرده ایم، سیر سراپای نیمشب

سر جوش صاف صبح، بدردش، نمیرسد
موجی که خیزد، از ته مینای نیمشب

دامن کشان، ز کوثر و تسنیم، بگذرد
لب تشنه‌ی نیاز، بصحرای نیمشب

هرگام، نذر شامه دهد، نافه نافه فیض
سیر سیه بهار، تماشای نیمشب

در عظمت است، عرش بکرسی نشسته‌ای
سرگرم بندگی، بمصلای نیمشب

ما، شیرگیر نشه‌ی بیداری دلیم
سهل است، نیم مست، تمنای نیمشب

صاحب سواد عشق، نه‌ای، زان نهفته ماند
صد گنجنامه سود، بسوادی نیمشب

دارد، ز پیر چشت نظر **آفرین**! مدد
زین ناله های صبح، و طپشهای نیمشب

۱۹

برق رخت، همین، نه شرر میزند در آب
عکس لب تو، موج شکر میزند در آب

از شوق ساعدی که من، از دست میروم
ماهی، ز موج، دست بسر میزند در آب

در عین جوش گریه، نگاهم، ز شوق دوست
مانند طایری است، که پر میزند در آب

صد بار دل، بچاه ذقن، غوطه میخورد
این تشنه، خویش را چه قدر، میزنددر آب

مشکین، بساط خاک، و هوا، عنبرین شود
آن شعله خو، چو سنبل تر میزند، در آب

پیوسته، زیر تیغ حسد، حاسد آفرین!
چون موج بسملی‌است، که پر میزند درآب

۲۰

بسکه دارد، پشت‌گرمی، زان رخ زیبا، نقاب
میتواند، چهره، با خوبان شدن، تنها نقاب

الحذر، زین قحبه، عاشق هرکه‌شد، دیوث شد
بی حیا باشد، ندارد شاهد دنیا، نقاب

پست سازد، شان مهر و ماه رعنایی فروش
خود نمای من، اگر اندک، کشد بالا، نقاب

میتواند، گرد بی قدری، نهفتن، جوهرم
گر شود، بر کرم شب تابی، شب یلدا، نقاب

کوه میسازد، مشبک، تیز بینی های عشق
عینک نظاره باشد، پیش چشم ما، نقاب

این ادا ها، گرنه‌از طفلی‌است، از ما شرم چیست!
کاغذ باد است، پیش آه تند ما، نقاب

بی تکلف، آفرین! خورشید و حربا، دیده‌ام
میکشد، بی وجه از ما، یار بی پروا، نقاب

۲۱

همین نه مست تو، کف برلب است، بختی آب
ز سوز شوق تو، ماهی، به سیخ موج، کباب

خوشا! که خدمت مستان عشق، کارم بود
بکوی میکده، از خون دیده، میزدم آب

یکی هزار، قضای نماز، شیشه‌ی ما
به از صواب‌کسان، این خدا نکرده، عذاب

تو زیب انجمنی، یا بهار در گلشن
فروغ مهر، در آیینه، یا تو، در مهتاب

مرا، که میبرد از خویش، ناله‌ی مرغی
دواسبه‌میروم،ازخود، بیانگ چنگ و رباب

زبون گاو خر افتاد، حیف! ذات شریف
درون خواجه، چراگاه شد، ز فکر دواب

کمان زند، به سر آسمان، چو قوس قزح
دهم، چو نسبت ابروی دوست، با محراب

بیا که بی تو در آتش زمین میتابد
برنگ تشنه‌ی تفسیده‌ی تموز سراب

ز سرد مهری یار، آفرین! فسرد دلم
طراز دامن مژگان، بمن، شود خون ناب

۲۲

اگرچه ناله‌ی من، میزند شرر در آب
فسانه ایست، کزان میرود، اثر در خواب

اگر تمیز فضول تو، پرده در، نشود
یکی است مدنظر، زشت و خوب، زیر نقاب

بذوق ناوک او، نی همین خرابم من
سپاه مست زند، بال شوق، مرغ کباب

بناله آب کنم، بی تو، کوهها، چو محیط
طپم‌چنان، که‌جگرخون‌شود، چه‌شیخ چه شاب

ز صاف و درد، تهی بود، جام یکرنگی
به حیرتم! زکجا خاست،این‌خطا و صواب

فتد، چو پر تو حسنت، به بحر موج زند
جمال یوسفی، از دلو قطره قطره، سحاب

چگونه بی تو شود؟ درد ما علاج پذیر
که لکه پیش رخ‌عیش، بی‌تو، شد مهتاب

به حسن خلق، کن اصلاح بی وقوفی چند
چنانکه، بر رخ بیهوش، می زنند گلاب

گهر فروش هنر تا شد **آفرین!** کلکم
محیط، گر دکسادی گرفت، همچو سراب

۲۳

شور جوش خط آن غنچه دهن را دریاب
نمک جلوه‌ی، سبزان چمن را دریاب

از شکست دل هر کس، که صدا میخیزد
دامن افشانی، آن غنچه* دهن، را دریاب

صورت غیر، محال است، در آیینه‌ی شوق
دل،چو بگداخت، همان سیم بدن، را دریاب

تا سپاه خط ظالم، نکند، بی آبش
دو سه روزی، سر آن چاه ذقن را، دریاب

---

* ب : عهد شکن -

در شکر پسته، ندیدی، که چسان می غلط
توهم از خویش بر آ، مغز سخن را دریاب

چند، گوش و نظرت، صرف می و نغمه ی چنگ
ناله ی بلبل، و گلگشت چمن، را دریاب

بی تامل، نزند کس، گل معنی بر سر
آفرین! غنچه شود فیض سخن را دریاب

ردیف ت

۱

گی ز بی مهری، دلم، از کاوش غم، ایمن است؟
داغ من، چون ماه نو گم گشته زیر ناخن است

ساز بی رنگ است، وحدت، مختلف آهنگ اوست
یک صدا، در خنده، شادی گشت و درغم، شیون است

مور را، اقبال استغنا، سلیمان میکند
نقش روی خاتم ما، دل ز دنیا کندن، است

مست دارد، دست گیرای تجرد، مرد را
گل، به جیب ما، همین، دامن ز دنیا چیدن، است

شد، ز حرف سرد واعظ، شعله‌ی شوقم، بلند
آب، چون گل، در مزاج آتش ما، روغن است

میتواند کرد وا، بند قبایت، آفرین!
پر بدقت بسته‌ای، هر چند مضمون روشن است

۲

پیداست، دود و گرد، چه باشد! ندیدنی است
بی امتحان، ز صحبت دونان، بریدنی است

تریاک و باده، خوب بهم، موج میزنند
این نیم رنگ نشه، بچشم تو، دیدنی است

سودای دل، زبان نکنند، مفت مشتری
این جنس، اگرچه سهل نماید، خریدنی است

فریاد خامشان ادب، چون شکست دل
هرچند، حرف و صوت ندارد، شنیدنی است

بر حسن زود سیر بتان، عشق، ابلهی است
این رنگها، شکستنی، و هم پریدنی است

هر جا، که عشق پای طلب، آفرین! فشرد
صورت پرست نیز، بمعنی رسیدنی است

۳

همت مردانه، مردان را، حصار آهن است
همچو شیر، از پوست، برتن، پر دلان را،جوشن است

نیست، درد خاکساران محبت را، علاج
تا رسد، برآتش ما، آب، باد دامن است

شش جهت دیدم، زلیخای نظر بازی نماند
ورنه یک یوسف، نهان، در زیر هر پیراهن، است

بر هنرور، چشم زخم، از خود نمایی، میرسد
ایمن است، از بیم سفتن، تا گهر، در معدن است

آفرین! اول بهار عشق، مهدانی که چیست؟
غنچه سان، نقد دل،ازکف داده، حیران بودن است

۴

چو زهرم، بی تو، صهبا، ناگوار است
خط پیمانه، در سوراخ مار، است

ز رخسارت، نظر، دامان گلچین
تماشا تا کمر، در نوبهار، است

عجایب دولتی دارم، سخن نام
چراغ محفل، و شمع مزار است

فسون پردازی الفت تماشاست
تو در آغوشی، و دل انتظار است

سه چیز است، **آفرین!** مطلوب مستان
لب لعل، و می ناب، و بهار است

۵

فقر، از طوفان آفتها، حصار امن ماست
برتن ما، جوشنی، از نقش موج بوریاست

حسن‌سرکش‌میکند، ازتیره بختان، کسب فیض
سرو را، شهبال قمری سایه‌ی بال هماست

همچوآن‌عکسی، که‌دورازشخص، می‌افتددرآب
آنکه از ما میرود، بیگانه با دل آشناست

گرد چون، در چشم جا گیرد، بلای جان شود
سفله را،باخود،مصاحب ساختن، عین خطاست

زندگی، باعث آشوب، صاف طینت، است
صبح را، تا دم زد، از ایجاد آتش زیر پاست

آفرین! رنگین خیال ماست، سر جوش بهار
صفحه، مضمون گلشن، است و خامه‌ام، بلبل نواست

۶

نیک و بد، جنت و نار من و تست
کرده‌ی خویش، دو چار من و تست

بی محک، نقد، نمی ارزد هیچ
سختی دهر، عیار من و تست

نقض پیمان محبت، نشود
برهمان عهد، قرار من و تست

سوی خود بین، که شوی چشم پر آب
آفتابی، به غبار من و تست

پا ادب، تا ندهد، قهر فشار
دست لطفی، که حصار من و تست

کوهکن بودن، و مجنون گشتن
کار شوق است، نه کار من و تست

آفرین! روز سیه ننماید!
آنکه، شمع شب تار من و تست

۷

همین نه از تو،دل تنگ! درد، محزون است
ز لام، خط نگین، لیز، موی مجنون است

فلک، بکام کریم، آشنا نمی گردد
همیشه کاسه‌ی بحر، از حباب، واژون است

زبان طفل، بجز دایه، کس نمی فهمد
بغیر عشق، که داند، که حال دل، چون است؟

ز تیغ، دست نوازش، بسر کشید، او را
برنگ شمع، درین بزم، هر که موزون است

سر شک شادی وصلم ز سر گذشت، و هنوز
ز گرد کلفت اندوه، سینه هامون است

ز دیر و کعبه چه میخواهی، ؟ای زخود غافل!
درون تست، همان، کز خیال بیرون است

دل، آفرین! هوس شکرین لبی، دارد
سیاه بختی عشاق، نشه افیون است

۸

شب، که دور از تو، چو شمعم، تب هجران، میسوخت
اشک می جست، چنان گرم، که دامان میسوخت

شبنم، از مهر، ندیدی، که چسان می سوزد!
پایم، از گرم روی، ریگ بیابان، میسوخت

یاد آن غم، که شگفتن، دل پر سوز، نداشت
چون شرر غنچه‌ی ما، سر بگریبان، میسوخت

مشهد کشته‌ی وحشی، لگهش را دیدم
رشته، در شمع، ز مژگان غزالان، میسوخت

گر نکردی، چو چنارم، مددی، آتش دل
آفرین! یکسیم، تا بچه عنوان، میسوخت

۹

تا ستم پردازی چشم کبودش، دیده است
پا بدامن، آسمان، از کهکشان پیچیده است

لاله آسا، داغ شد بجمر، سپندم، بسکه سوخت
از تب دل، سینه‌ام، گلزار* آتش دیده، است

نی، همین نظاره، بسمل، نشه‌ی دیدار، اوست
مردم چشمم، سیه مستی، بخون غلطیده است

گلشن عیش، آفرین! زیر نگینش، داده اند
از هوا مانند شبنم، آنکه** بر گردیده است

۱۰

نگه، بنامه‌ی شوقم، که حسرت عنوان است
چو نقش رشته‌ی مسطر، بلفظ، پنهان است

چو اشک شمع، گل دامن، سیه روزیست
سری، که از دم شمشیر او، گریزان است

بهشت اهل تماشاست، جرگه‌ی شیران
کمند وحدت من، همچو چشم و مژگان است

* ج : صحرایی -
** ب و ج : هر که-

بدام فقر، توان کرد صید، عالم را
دلی، که ریش بود، خاتم سلیمان است

فریب پله‌ی میزان دهد، کرشمه‌ی جام
بهای بوسه، بدور شراب، ارزان است

بهر کجا، المی بود، آفرین! امروز
بخانه‌ی دل تنگم، نخوانده مهمان است

۱۱

نصیب دل، ز هوای تو، سیمبر! سنگ است
نفس، به شیشه، چو زد موج، سربسر سنگ، است

ز سخت جانی صبر گران رکاب، مپرس
فغان، بچاک دل تنگ، بپای در سنگ است

حیات سوخته جانان، بود، ز سختی عشق
حصار امن، باین قوم، چون شرر، سنگ است

بگیر یاد، ز شبنم مخور، فریب نشاط
که شام، شیشه گر است آسمان، سحر، سنگ است

چو نفس، بد گهر افتد، مدار، چشم حیات
که قسمت سگ دیوانه، در بدر، سنگ است

اگر، نه مایه‌ی سختی کشی است، حاصل نام
چو خاتمم، ز چه پیوسته بر جگر، سنگ است؟

دل ستمگر او، کاشکی، بدست افتد!
بناله، آب کنم، آفرین! اگر سنگ است

۱۲

هر کرا، از فطرت رنگین، گل آغوش، اوست
چار موسم، همچو طاؤسان، چمن بر دوش اوست

بی ادیب قهرمان عشق، فوج بی سر است
مکتب دل کز هوا، یک طفل بازیگوش اوست

جای آتش، باده، از سنگ جفایش، میکشم
هر شکست دل، مرا، گلبانگ نوشا نوش اوست

دامن نظّاره، پنداری، بساط جوهریست
جلوه سامان، هر کجا، سرو مرصع پوش اوست

داردم، هردم، کباب غیرت حسن معاش
آفرین! خالی، که بر کنج لب میتوش اوست

۱۳

چراغ زندگی، از خلق خوش، فروزان است
گل سر سبد عمر، روی خندان است

بجای خویش، بود عیب هم کمال هنر
سپاهی، از قدم جهل، میر میدان است

زبان بریده، بود، عرض حال سوختگان
که دود سر نکشد، ز آتشی که پنهان است

گریستن، بمقامی که آبرو باشد
سزای خاک بود، هر لبی، که خندان است

بود، ز شرم محرک، سخای این مردم
که شاخ گل، ز نسیم صبا، گل افشان است

ز صلح کل، دل کس، آفرین نرنجانم
ز دستم، آنچه، بتنگ آمده، گریبان است

۱۴

نو آموز جفا، خوی ترا، استاد، حاجت نیست
که طفل شعله را، در سوختن، ارشاد، حاجت نیست

کند، در عشق، کار جنبش لب، اضطراب دل
زبان حال، چون گویا شود، فریاد، حاجت نیست

نسیم منت کس، برنتابد، جوهر ذاتی
ز دامن، آتش یاقوت را، امداد، حاجت نیست

نباید، بر سبکروحان بی طاقت، ستم کردن
پی کشتن، چراغان شرر را، باد، حاجت نیست

نباشد، آفرین! مشق جنون، محتاج تعلیمی
سماع بی اصول برق را، استاد حاجت نیست

۱۵

در دل درد شهیدان تو، عشرت، الم است
زخم را، صورت بالیده، بمعنی، ورم است

کفر و دین مختلف، و معنی نیرنگ، یکی است
دیر تا کعبه، همین، فرق شگاف قلم، است

گر نبستی، ادب عشق، زبان، میگفتم
رحم بر غیر، ترا، برمن مسکین، ستم، است

آفرین! از هوس دام، که گردید اسیر؟
زندگی نام غزالی، که به فتراک دم، است

۱۶

نه همین، هاله‌ی ماه، دوره‌ی دامان، از تست
دست، در گردن خورشید، گریبان، از تست

گر، دم پاک زنی، عیسی مریم، باشی
ور، هوا زیر کنی، تخت سلیمان، از تست

پای گل، بلبل، اگر سوخت، چو پروانه، بجاست
زیر هر برگ، چراغی ته دامان، از تست

نظری، تا به خمارم، نکشد، منت غیر
ای که بی سرمه، سیه چشم غزالان، از تست

جلوه‌ی شوخ تو، گلباز خزان، است و بهار
جوش هنگامه‌ی بازیگه امکان، از تست

وضع عالم، ز چه رو، این همه، درهم نشود
بخت آشفته ز من، زلف پریشان از تست

آفرین! هم، ز تو، خواهد، نمک حسن قبول
ای که شور سخن قافیه سنجان، از تست

۱۷

از ره آن بی نشان، وا ماندن ما، خوب نیست
پش ما، هر چند، سعی صید عنقا، خوب نیست

تا کشایم، دیده، بر روی تو، ای گل! چون نسیم
غنچه‌ی دل، میبری، پنهان و پیدا، خوب نیست

از خیال غیر حق، بر مصحف دل، نام، حیف!
میکشی، از خامه‌ی دم، خط ترسا، خوب نیست

باعث بی قدری خاص است، الفتهای عام
اختلاط اهل حق، با اهل دنیا، خوب نیست

اختلاط سخت رویان، طبع نازک را، بلاست
دیده باشی، الفت خارا و مینا، خوب نیست

نامرادیهای عاشق، شرط عشق است، آفرین!
بر خلاف دوست، هر ساعت تقاضا، خوب نیست

۱۸

بیابان گردی غربت، نصیب اهل عرفان است
بدن پنداشتی، گرد غریبی بر رخ جان است

رسد در خشک سالی، ساز و برگ، از اختلاط آفت
ز هم جوشیدن گرم خود، آتش در نیستان است

نظر بیگانه دیدار، و توبی چون نشه در چشمم
باین بی پردگی، ننمودن خود، مدعاشان است

ز نیرنگ فسون پرداز الفت، آفرین! شوخم
چوجان آمیخت بامن، این قدر گردیده پنهان است

۱۹

بفیض وصل تو ام زنده، انتعاش این است
چو دیده، نور، غذا میکنم معاش این است

تمام غفلت و خواب است، آنچه یافته اند
دو خوابه مخمل کونین را، قماش این است

بوادی، که گل نقش پا، و داغ خود است
قدم، چو غنچه، بسر می نهم، تلاش اینست

نجویی عربده جویی تو، آفرین! چکند؟
هلاک خوی تو، خواهد شد، انتهاش اینست

۲۰

هنوز، حسن تو، نومشق جلوه پیرایی است
هنوز، اول درس کتاب رعنایی است

هنوز، چشمه‌ی نوش تو، بوی شیر دهد
هنوز، لعل لبت، غافل از مسیحایی است

هنوز، سرو قدت، کوچه گرد آغوش است
هنوز، لعل شکرخا در آستین خایی است

هنوز، صبح بناگوش، در دمیدنهاست
هنوز زلف، شب قدر دولت افزایی است

هنوز، نشه‌ی بی باکی تو، در تاک است
هنوز شیشه‌ی بدمستی تو، خارایی است

هنوز، دامن حسنت، ز صبح پاک تر است
هنوز، ماه تو، ایمن، ز داغ رسوایی است

هنوز، گوش تو، از نام عشق، بیخبر است
هنوز، عرض وفا، با تو، باد پیمایی است

هنوز، باغ تو، نشگفته، از هزار یکی
هنوز، غنچه، بفکر تبسم آرایی است

نهال مهر و وفا تا چه بار می بندد!
بهار حسن ترا، آفرین! ، تماشایی است

۲۱

قانون نواز وحدت، دمساز هر نوایی است
بیگانه، هرکه بینی، در پرده، آشنایی است

هر شاخ گل، درین باغ دستی بود، نگارین
هر سرو این گلستان، رند برهنه پایی است

هر سبزه ای درین باغ، خطی، بخون هوش است
هر غنچه ای، که خندد، گلبانگ آشنایی* است

دریاب، گوهر فیض، در گرد سایه‌ی فقر
بر فرق پادشاهان، اینست، گر، همایی است

هر گرد باد این دشت، غم نامه‌ی فراق است
هر گرد این بیابان، آشفته ماجرایی است

چون شمع، زر فشاند، چندانکه آب گردد
در هر گذار عاشق، سامان کیمیایی است

در مصر حسن خوبان، روشندلان، عزیز اند
آیینه شو، که یوسف، مشتاق رونمایی است

طوفان هجوم وحشت، این قطره، برنتابد
سر رشته‌ی طپیدن، در دست دل، ز جایی است

یک جلوه آفرین شد، در هر نظر، برنگی
از یک بهار، چون گل، هر بزم را، صفایی است

۲۲

نکهت شناس پیرهن، آنرا، که شامه ایست
یک یوسف است و جلوه، بصد رنگ جامه ایست

---

* ج : دلربایی -

*سوز جگر، بدام کشد، وحشی مراد
هر حلقه، دور سوختگان، گرد نامه ایست

گشت، از خیال سبز خطی، صفحه، برگ گل
مشکین دوات خامه ام عنبر شمامه ایست

داری، هوای مشق جنون، آفرین! هنوز
کز گردباد، درکف خاک تو خامه ایست

۲۳

رفتن از خود خلوتی دارد، تماشا کردنی است
از شکست رنگ، تا دل، رخنه پیدا کردنی است

در دل خوبان، رهی، از سوز پیدا کردنی است
چون شرر، در هرکجا، سنگی بود، جا کردنی است

ابرو، از خمیازه دارد، دیده‌ی آغوش ما
بی تکلف، یک تماشا، چون نگه، جا کردنی است

شان استغنا، رسا، وضع هوس، شوخست و شوخ
بی نیاز همتی، خون تمنا کردنی است

میتوان کردن، دوبالا، نشه‌ی شوقی که هست
آنچه از خون، در رگ تاکست، صهبا کردنی است

پاس غیرت، آفرین! بسیار دارد، عشق دوست
آنچه، بر اغیار لازم نیست، برما کردنی است

۲۴

نشه‌ی شوق تو، در مغز سر ما، آتش است
چون کف صهبا، ته خاکستر ما، آتش است

* ب : ندارد ـ

در ره شوق تو در هرگام، صد جا، آتش است
پای سعی عاشقان، موم است، و صحرا، آتش است

شعله‌ی طور است، سر تا پایش، از فیض شراب
جامه گلگونی، که من دارم، دوبالا آتش است

ناخدای ورطه‌ی دل، جز نگاه گرم، نیست
کشتی، از چشم سمندر کن، که دریا آتش است

رنگها میبارد، از شرم لب میگون او
پرتو آن لعل، پنداری، به صهبا آتش است

میدهد، سوز دلم، گاهی، دم آبی سرشک
آفرین! من تیغ، و عشق او، سراپا آتش است

۲۵

نسبت جلوه‌ی این سرو قدان، بی سر و پاست
سرو، هر چند، که در شان خود، انگشت نماست

سر به زانوی خود افگن، چه تماشاست! که نیست
این دو آیینه، ترا عینک دیدار نماست

دیده ایم، آینه‌ی ما و تو، نیرنگ تو بس
اندکی، رنگ چو گرداند، همین گل، رعنا، ست

یک سخن گل نکند، تا اثر، از تنگدلی است
غنچه گردیدن ما، قفل در مخزن ماست

که به مستان تو آمیخت؟ که سرمست نشد
صرف تاک، آنچه شود، آب، بمعنی، صهبا ست

دام تست، الفت دنیا، چه شوی پابندش؟
نتوان کرد به پا، گر همه زنجیر، طلاست

بسکه صد رنگ، به سودای تو، رفتیم ز خویش
هر کجا شهپر طاؤس بود، جادهٔ ماست

آفرین! فیض محبت، چه اثرها! که نکرد
هر کجا چشم سخنگوست نظر کردهٔ ماست

۲۶

شب که از راه نظر، آتش پنهان، میریخت
آب میشد، نگه، و اشک ز مژگان میریخت

عشق دانای تلاش است، چه مجنون به عبث!
مشت خاکی، به سر از شام غریبان، میریخت

کشتهٔ مهر تو، دل نام، ز بس شورش عشق
همچو صبح، از دهن زخم، نمکدان میریخت

آفرین! نامه بر شوق تو، جز شعله نبود
یاد آن سوز، که چون شمع ز عنوان، میریخت

۲۷

بس است، دولت پابوس سروری، اینست
تو سایه کن، بسرم چتر سنجری، اینست

ترا، ز بزم سلیمان، گرفته، تا رضوان
نشان دهند که حور این بود، پری اینست

بهم رسان، دل روشن، دگر چه کار آید؟
تلاش آینه باید، سکندری اینست

علاج درد تو مشکل، کسی چه چاره کند!
مسیح با تو، و نشناختی، خری اینست

به برگ کاه، نگیرند، رنگ زرد مرا
میان ما، و بتان جنگ زرگری اینست

کرشمه سنج، چو آید ز غنچه، همچونسیم
دلم، به عشوه رباید، که دلبری اینست

ادب، نمیدهدم رخصت، آفرین! ورنه
به اهل فقر نمایم، قلندری اینست

۲۸

طواف مشهدم، پروانه کیشان! عید قربان است
جدا، هر تازه زخمم بسکه میسوزد چراغان است

به خونم، چون لب شمشیر، دندان، تیز میسازد
هلال، از شوق ابروی، که سرگم، در گریبان است

دلیل خود، کرم کن، پی بمقصد میبری، آخر
ز دنیا، جاده ای، گر هست، تا حق، مد احسان است

جدا، هر گرد بادی، حسرت انشا نامه ای، دارد
بهم، خاکی و بادی دیده ای، تخت و سلیمان است

شدم خاک، و هنوز از شوخی گردیدن چشمی
غبارم، کوچه گرد یک بیابان رم، غزالان است

هوس، پاس نزاکت کرد، و خونشد، آفرین! حیرت
برخساری که آید، از نگاه تیز، سوهان است

۲۹

تواند فهم کردن، هر کرا روشن سوادی هست
سراپا درس عشقم، هر چه میگویم، مرادی هست

چه حاجت نامه؟ از خورشید دور افتاده، پرتو را
به دوری، نگسلد پیوند دل، تا اتحادی هست

ندانم، امتحان، تیغ کدامین غمزه، میسازد
به هر دل، تا کمر در خون، صدای داد دادی هست

سراید، نغمه‌ی شوق، آفرین! هر کس، بآهنگی
همانا، در پس این پرده پنهان، اوستادی هست

۳۰

صورتکده‌ی کون، ز نیرنگی یار است
هر رخنه‌ی گل آینه‌ی سیر بهار است

پیش گل رخسار تو، ای باغ نزاکت!
گر خود، گل خورشید بود، بته‌ی خار است

هر لاله‌ی این باغ، بود، نعل در آتش
هر شاخ گل، آماده‌ی پرواز شرار است

ننگ است که حسرت کش صهبا بود عاشق
کز میکده‌ی خون جگر، نشه سوار است

از زندگی مردم دل مرده، مپرسید
در سینه‌ی این قوم، نفس، گرد مزار، است

مشکل، کس، ازین دام شود، آفرین! آزاد
صیاد مرا، گر همه عنقاست، شکار است

۳۱

شه سپاه تغافل بی صف آرایی است
نقیب ناله صدایی که اشک مجرایی است

خوشم، به بیکسی عشق، دور دیده‌ی بد!
به خلوتی، که کسی ره لیافت، تنهایی است

ز بسکه شد، دل عشاق، آب در کویش
برنگ موج، درین راه، جاده دریایی است

نظر به عارض پر نور او، خط خورشید
چو سایه، بر رخ مهتاب، نیل رسوایی است

خوش است، مشق سخن، همزبان، اگر باشد
خموش بودن ما، آفرین! ز تنهایی است

۳۲

دل، در برم، طهان، به مدارای جنگ تست
این شیشه، قد بلند، بتعظیم سنگ تست

سودای ما، چرا نشود؟ از یکی هزار
صبح بهار، یک کف، سر جوش رنگ تست

قربان شوم، چو ناز کمان، ابروت، کشد
بالای دیده، چون مژه، جای خدنگ تست

پیداست، راز عشق، ز سیمایت آفرین!
این پرده، بر گرفته‌ی پرواز رنگ تست

۳۳

تا بهار، از جلوه‌ی او، با صفاست
عکس گل، آیینه آسا، رونماست

مردم، و از ناتوانیها، هنوز
مشت گردی، از غبارم، برنخاست

معنی از سرگذشتن، همچو شمع
پیش ما، چون نقش پا، در پیش پاست

یار محجوب است، تا باقیست عمر
یوسف ما را، همین بند قباست

آفرین! برداشتن دل، از دو کون
پیش ما، آسان تر، از دست دعاست

۳۴

بی تکلف، آنچه زنگ، از دل برد، پیمانه ایست
صیقل آیینه‌ی ما، لغزش مستانه ایست

در تمنای گلستانی، که چشمم میپرد
خار دیوارش سر زلف نظر را، شانه ایست

بید مجنون، درخزان شوخ طلایی طره ایست
گرد کلفت، کیمیای مردم دیوانه ایست

پخته کی خواهد شد، این سودای خام عاشقان؟
مصلحت بینی، که دل نام است، خود دیوانه ایست

از تجرد، کی تواند دم زدن، مانند تیر
در کشاکش، چون کمان است آنکه، صاحب خانه ایست

آدمی را، کز فسون عقل، خارا موم اوست
چون شرر، تا چشم برهم میزند، افسانه ایست

ناقص، از سود و زیان خویش، هم آگاه نیست
تنگی زندان، بطفل شوخ، مکتب خانه ایست

زهد تا مشرب، تماشا کرده ام، چون آفرین!
وضع مستان تو، از طور ریا، بیگانه ایست

۳۵

نه من تنها، برنگ دیده‌ی آیینه، حیرانت
رم آهو، نگاه خوابناک، از طرز جولانت

جنون افزا، بهار شوق، ظالم! دیدنی دارد
بود، چشم پری، هر قطره‌ی خون شهیدانت

حریف جلوه هایت، دقت نظاره، میخواهد
که دارد، سکته‌ی تاب‌میان،مصراع جولانت

دمی، صد جا کند، اظهار جوهر آزماییها
غلاف، از هر رگ دل،تازه‌جوید،تیغ‌مژگانت

کلامت آفرین! نام خدا سوز دگر، دارد
بود، بسم اللهی، چاک‌جگر،عنوان‌دیوانت

۳۶

نی همین، بر دل، ز مژگانت، طپیدن، مشکل است
مرغ را پرواز، و بر آهو رمیدن، مشکل است

مرد میباید، که گیرد دست صاحب جوهران
تیغ را، بی قوت بازو کشیدن، مشکل است

با دل بی معرفت، نتوان شدن، چالاک عشق
کور را، با آنکه پا دارد، دویدن مشکل است

گر سخن، با کوه گویم، چاه سیمابش کنم
قصه‌ی پی تا پی شوقم، شنیدن مشکل است

بی نسیم جذبه‌ی توفیق، چون بوی بهار
پرده‌ی نیرنگ هستیها، دریدن مشکل است

کام زال، از دعوی سودا، دلی خوش بود و بس
ورنه، با دست تهی، یوسف خریدن مشکل است

دل، خیال اندیش، چون گردد، نگیرد نقش پند
صفحه‌ی آیینه را، مسطر کشیدن مشکل است

پرده‌ی بینائی مردم، غبار غفلت* است
دانه، آسان است دیدن، دام دیدن مشکل است

مسخ گردد، جوهر قابل، درین بدگوهران
تخم، چون، در شوره زار افتد، دمیدن مشکل است

تا نباشد، کار فرما، جذبه‌ی دریا دلی
همچو ساحل، آفرین! از خود بریدن مشکل است

۳۷

ابر پیش خوان احسانش، صلای بیش نیست
بحر را، کشتی بکف دیدم، گدائی بیش نیست

زینت کم فرصت زال جهان، نادیده نیست
اعتبار این و آن، رنگ حنائی بیش نیست

تحفه‌ی دیگر، تقاضا میکند، حسن غیور
جان، در اول جلوه دادن، رونمائی بیش نیست

از سر کوی کسی، حرفیست، گلزار بهشت
دیده ام، باغ ارم، برگ و نوائی بیش نیست

آفرین! در ترک دنیا، اینقدر تاخیر چیست؟
جنبش یک آستین، یا، پشت پائی بیش نیست

۳۸

تا نسوزد، تب رشکم همه جا، نیمرس است
چه بهشت است که، آن حور لقا نیمرس است؟

آب و رنگ چمن حسن، ز نظاره‌ی ماست
نیم رنگ است گلی را، که هوا نیمرس است

---

* ب : ابلهی -

ناله‌ها سوخت، ز بیرحمی تمکین تو، داد!
آزمودیم، درین کوه، صدا نیمرس است

شوق، چون تند شود، صبر، چه امکان دارد؟
درد، چون اشتلم آورد، ادو نیمرس است

میکند غنچه لب از ناز، گل بوس است این
بخت ما سبز، که شفتالوی ما، نیمرس است

نیست، سامان دو کس، خضر و سکندر، دو گواه
گر همه فیض بود، آب بقا، نیمرس است

تربیت را چه اثر، چون نبود، استعداد؟
چه کند، ابر کرم سبزه‌ی ما، نیمرس است

آفرین! عجز طلب، فیض تمام است، درین
میرسد، آه گدا، گر چه گدا نیمرس است

۳۹

تیره بخت من، که از دوش عروج افتاده ایست
سایه‌ی زلف ترا ماند، پریشان زاده ایست

صحبت صاحب دماغی، میدهد فیض کمال
جای ساغر، برکف شاه، از طفیل باده ایست

نشه‌ی عرفان گر داری، خراباتست دهر
هر کجا خشک و ترست، ایجادبنگ و باده ایست

هر قدر عرض تجمل، هر قدر دست ردیم
وضع ما، با مردم دنیا، بجنگ افتاده ایست

حرف حرفش، بسکه از شرم سیاه کاری است، آب
نامه‌ی اعمال ما، فردا، چو بینی، ساده ایست

جای آن دارد، که چون گل، چشم عرفان وا کند
غنچه سان، هر کس، که در عشقش، دل از کف داده ایست

تا که مست شوق؟ حیرانم، ازین وادی گذشت
ساغر صهباست صحرا، خط ساغر، جاده ایست

دیده باشی، حلقه های بزم یاران، آفرین
یک دهن خمیازه، بهر خون ما آماده ایست

۴۰

عاشق* شکار، چشم سیاهت، نمانده است
گیرایی کمند نگاهت، نمانده است

زان می، که عشوه تازه نمودی، دماغ جان
ته جرعه ای، بجام نگاهت، نمانده است

گل را که، سر، بپای تو، سودی بصد نیاز
اکنون، دماغ طرف کلاهت، نمانده است

چشمی، بره، ز شیوه‌ی، بی مهری تو نیست
کس را، نظر، بروی چو ماهت، نمانده است

بیکار ماند، ناز و بساط کرشمه ات
آتش مزاج، خوی سیاهت، نمانده است

یک دل، بجا نماند، ز بی آبی ذقن
لب تشنه یوسفی، سر چاهت، نمانده است

زین تازه نوخطان وفا دشمن، آفرین!
خیر از جناب عشق، پناهی نمانده است

---

* ج ندارد ـ

۱۸۲

هر نفس، از عمر ما جز شکر احسان تو نیست
آیتی نبود، درین مصحف، که در شان تو نیست

گرم خونی، بی بها لعلی، که در کان تو نیست
دوستی، شهد مصفای، که در شان تو نیست

گرچه میبافد، لباس عافیت، صبح وطن
هم قماش، جلوه‌ی شام غریبان تو نیست

از ادب، نتوان، غبار خاطر پاکان شدن
گرد راهت، گر شوم، دستم بدامان تو نیست

دیده را، از پرتو دید تو، نور آبروست
خاک به، در رخنه‌ی چشمی، که حیران تو نیست

مردمان را، میر سامان، گردش چشمی، بس است
التجای کس، سوی دوران، بدوران تو نیست

عالمی، قربان شد و جمعی، هوس بسمل، هنوز
غمزه، ترکش بسته‌ی بیداد مژگان تو نیست

کی بآن سیب ذقن، ماند ترنج آفتاب
صبح را، این دلکشا، چاک گریبان تو نیست

سعی بی حاصل، نصیب مردم بینا، مباد
دیده‌ی بیدار ما، شمع شبستان تو نیست

ای فلک! گر قدردان مردی، دو چار من شود
آن جواهر در نثار آرم که در کان تو نیست

غافلی، از آفرین بسیار نادم میشوی
جنس کمیاب وفا، در خور به نسیان تو نیست

۴۲

آن را که بسودای غمت، خاک نشین است
چون نقش قدم، روی زمین، زیرنگین است

سرها شده، از بسکه، براه طلبش، خاک
هر جاده‌ی این بادیه، از خط جبین است

از* بسکه بود، شام و سحر نام تو وردم
هر سنگ جفای، که بمن خورد، نگین است

رندی که سبکبار، ز اندیشه‌ی فرداست
در مذهب ما قافله سالار، یقین است

تا آفرین! از پای تو، ای دوست! جدا ماند
عمریست، که چون نقش قدم، فرش زمین است

۴۳

نی همین، در آتشم، از عشق شور انگیز دوست
ناله شد، مانند دف، خونم، سراپا، زیر پوست

نوبهاری را، که کونین است، یک رعنا گلشن
درطلسم غنچه‌ی، دل تنگی ما، جای اوست

پرده دار مردم ناقص هنر، باشد وطن
تا بود، ناپخته مغزآن به، که ماند، زیر پوست

میکنند از هم محبت خانه زادان، کسب فیض
ناله را، از چشمه‌ی خون دلم، آبی بجوست

نیست بی جا چین ابرویم، که از خوان سپهر
لقمه‌ای با استخوان، چون آستینم، در گلوست

* ج میں یہ شعر اور بعد کے دو شعر مذکور نہیں ۔

از تعلق، دست دل ناشسته کردن، کسب فقر
آفرین! در مشرب رندان، نماز بی وضوست

۴۴

شکارم دام تو، چندان ز خویش، دلگیر است
که مو، فرو به تنش رفته، ناخن شیر است

ز غمزه، جوهر ابروی یار، شد پیدا
اگرچه، آب کند کار، نام شمشیر است

ز قامت تو، قیامت، بسر رسید، و هنوز
برنگ ابر، غبار من، آسمان سیر است؟

چو شانه، ام، همه تن، زخم تیغ بازی رشک
بزلف یار، خیال که گرم شبگیر است؟

بحیرتم، بچه رنگ آفرین! شگفته شود؟
سواد گلشن پنجاب، شهر تصویر است

۴۵

تسلیم عشق، و خود سری حسن، کار تست
صید دو عالمی، و دو عالم، شکار تست

جرم عظیم کم گنهی، داغ میکند
ما را که چشم، بر کرم بی شمار تست

بزم وصال دایره‌ی گرد نامه ایست
هر جا دلی که گم شده باشد، دو چار تست

هر چند، عکس شوخ تو، صورت پذیر نیست
هرجا، دلی، که آب شد، آیینه دار تست

روشن، سواد عشق، بواجب شد، آفرین
ورنه، درین قلمرو امکان، چه کار تست

۴۶

کوه صبرم، سایه‌ی سرو گران تمکین کیست
آتشم در جان، ز بیداد دل سنگین کیست؟

لیلی شوخی، اگر محمل نشین ابر نیست
برق، با این جلوه، طرف معجر زرین کیست؟

در می عیشم، شکر خند که میریزد نمک؟
تلخ کام شور بختان، از لب شیرین کیست؟

میروی چون موج، و میریزد دل از هم، چون حباب
این قدر بیگانگی، با آشنا، آئین کیست؟

پند ناصح، بر نمی تابد، دماغ آفرین!
این کهن مست جنون را، گوش، بر تلقین کیست؟

۴۷

بست، تا نقش بهارش، خامه، بوی گل گرفت
عالم تصویر را، هم شامه، بوی گل گرفت

جامه، بر یادش، دریدم، جامه، بوی گل گرفت
بر سر، از سودای او، عمامه، بوی گل گرفت

نی، عرق تنها، ازان رخسار، عطر آلوده است
چون رگ گل، تار و پود جامه، بوی گل گرفت

نامه ام، تا یافت، تشریف عتاب، از دست دوست
خنده‌ی گل شد، دریدن، نامه، بوی گل گرفت

تا چه گل رهزد، بر سر مجنون خویش؟
نو گل من کز خیالش، شامه بوی گل گرفت

در نظر، گلدسته‌ی حسن که دارم **آفرین**؟
خامه، بلبل شد سواد نامه بوی گل گرفت

۴۸

تو خنده زن، من چشم تر، هم این گذشت، هم آن گذشت
تیغ از تو، از ما ترک سر، هم این گذشت، هم آن گذشت

دیدم درین دیر فنا، صد انجمن شاه و گدا
کچکول چوبین، جام زر، هم این گذشت، هم آن گذشت

از خویش بیرون جسته را، یعنی بحق پیوسته را
بیم و امید، و خیر و شر، هم این گذشت، هم آن گذشت

بی روی او، بی موی او، بی زلف عنبر، بوی او
اشک شب، و آه سحر، هم این گذشت، هم آن گذشت

امید و یاسی درمیان، بود است از اهل جهان
کردیم چون قطع نظر، هم این گذشت، هم آن گذشت

از حسن بی پروای او، با خط فرصت دشمنش
صبح وطن، شام سفر، هم این گذشت، هم آن گذشت

در عذر معنی پروران، نام بلند، است **آفرین**!
بی قدری و قدر هنر، هم این گذشت، هم آن گذشت

۴۹

چنان ز شوق تو دل، امشب، اضطراب گرفت
که جوش رعشه‌ی نظاره، راه خواب گرفت

ز فیض صدق، بود، صبح قبله‌ی حاجات
خطا نکرد کسی، کین ره صواب گرفت

بصد نگاه تامل، غلط کند، بلبل
گل چمن ز رخت، بسکه آب و تاب گرفت

ببزم، شمع، بیاد تو، گر بر افروزند
ز برگ شعله، چو گل، میتوان، گلاب گرفت

س از هزار نظر آفرین! ز نسخه‌ی عشق
قصیده‌ی جگر پاره، انتخاب گرفت

۵۰

وصل آن، عمر ابد، از سعی امکان، نیست، نیست
غیر بخت سبز، خضر این بیابان، نیست، نیست

رنگ و بوی خرمی، در باغ امکان، نیست، نیست
برگ عیشی، در بساط این گلستان نیست، نیست

بی نسیم جنبش نظاره، آن رو، با صفاست
آتش بی دود گل، محتاج دامان، نیست، نیست

دستبرد چرخ، یک دم، رخصت عیشم، نداد
خنده‌ام، چون صبح، جز چاک گریبان،نیست، نیست

میچکد، خون مکافات از دم شمشیر، آه!
شیشه‌ای،دل‌نام ظالم! سنگ وسندان، نیست،نیست

آفرین! صد بار، پای کوهکن، آمد بسنگ
قطع این ره، سخت دشوار است، آسان‌نیست، نیست

۵۱

بی تو امشب، شمع محفل، صبح محشر بوده است
هر دلی گرمی، سپند، و بزم، مجمر بوده است

میرسد، بی زحمت کوششں، نصیب ناقصان
روزی بی رنج، رزق مرغ بی پر، بوده است

ما سیه بختان، محبت آشنای کهنه ایم
در محیط عشق، بخت تیره، عنبر، بوده است

آفرین! عالم نشد، از جوش دل، صورت پذیر
آب صاف زندگی، دایم مکدر بوده است

۵۲

جان قدسی، در بهشت، از عشق روز افزون اوست
آدم دل، سینه چاک از حسن گندم گون اوست

غافل، از نقاش عشقی، ورنه، مجنون میشدی
گرده‌ی لیلی است هرگردی که در هامون اوست

چهره گلگون، عنبرین خالی، که بی پروا گذشت
یادگاری، در گلستان، لاله، از شبخون اوست

حسن، در دفع گزند، عاشق معشوق ماست
شوخی لیلی، سپند آتش مجنون اوست

چون نگه، در عین الفت، رم بود، آئین عشق
از بیاض دیده‌ی آهو، کف جیحون اوست

غارت طاعت کند، فکری، که میگردد بلند
فتنه، یک دنباله سرو قامت موزون اوست

بینوایی، شیوه‌ی فقر است ورنه **آفرین!**
عالمی، چون آسمان، در کاسه‌ی واژون اوست

۵۳

دور باش حسن او، شرم و حیای او بس است
پاسبان گنج وحدت، کبریای او بس است

آفت خویش است بد گوهر، چه جای انتقام!
خوی بد، چون سایه، دشمن، در قفای او بس است

چهره‌ی گلگون، که میسایند، بر پایش، حناست
شوخ چشمی‌های خوبان، سنگ پای او بس است

رحم کن، بر خویش، تنها دیده، بر مسکین متاز
اشک و آه بیکسی، فوج و لوای او بس است

حصن امنی بهتر، از پاس دل درویش، نیست
هر کجا باشی، ترا، دست دعای او بس است

یاد ما آشفتگان، شاید، بسر گوشی دهد
ترجمان شوق، کاکل، در قفای او بس است

بیم گمراهی ندارد، **آفرین!** صحرای عشق
سایه‌ی هر خار، خضر رهنمای او بس است

۵۴

جوهر خود، تیغ عریان را، نهفتن رسم نیست
عشق بالا دست، خود فاش است، گفتن رسم نیست

سینه چاکان محبت را، ز سودای جنون
همچو گل، جز چاک پیراهن، شگفتن، رسم نیست

گرچه خاموش است، با چندین زبان، گویاست بید
گفتن راز جنون، منع، و نهفتن، رسم نیست

مردم، بیدار دل را، خواب، مرگست آفرین!
در دیار طالع چشم تو، خفتن، رسم نیست

۵۵

حیات آشنایان تو از سوز جگر، گاه است
رگ جان، چون حباب، این قوم را، سررشته‌ی آه است

کلیم شوق ما، بی پرده، آهنگی که می سنجد
نشیدش، لن ترانی، نغمه‌اش، انی اناالله است

درین دریا، که گوهر، چون صدف چید است، هردستی
هوای، چون حبابم، گر، بدل، جا میکند، آه است

بآئین شرر، تا منزل یار، آفرین! ما را
گران تمکینی صبر است، هر سنگی، که در راه است

۵۶

چشم او، مست عتاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟
زلف او، درپیچ و تاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

غمزه بدمست، از عتاب دیده‌ی گستاخ کیست؟
تا کمر در پیچ و تاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

نو خط من، در حجاب از دیده‌ی گستاخ کیست؟
عالم شوخی بخواب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

آنچه، او، از حسن لیلی، دید، اعمی بود، خلق
سینه‌ی مجنون، کباب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

معنی شوخی، که در دل، چون سویدا، ریشه داشت
میرود، از کف، چو آب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

وصل، هم از زحمت اغیار، هجران است، و بس
شهد نابم، زهر ناب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

سرد شد، هنگامه‌ی اخلاص، و گرمیهای شوق
این چمن، بی آب و تاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

بر فلک، هم حفظ اگر بودی، ز چشم زخم خلق
این کلف، بر ماهتاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

هم عنان برق، میزد، گام، خوش مهمیز، من
این قدر سنگین رکاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

پیش ازین، شوقم، سبکتر میگزشت، از برق و ابر
پای توفیقم، بخواب، از دیده‌ی گستاخ کیست

حسن مشتاق تماشا و نداند، پرده چیست!
بوالعجب، وضع نقاب، از دیده‌ی گستاخ کیست؟

جمع، خاطر در گره، چون خال، بودم آفرین!
همچو زلفم، پیچ و تاب از دیده‌ی گستاخ کیست؟

۵۷

بی صفا وقت تو، چندین، از دل افسرده است
موی بینی تو، دود این چراغ مرده است

بوسه، از لعل تو، میخواهیم و نقلی، آرزوست
میتوان بخشید ما را، نشه، زور آورده است

میکنند، عشاق، از بعد فنا، هم جذب دوست
تشنگی بسیار دارد، آنکه ماهی خورده است

بلبل مینای می، امروز، سیر آهنگ، نیست
بی تو بزم آفرین! یک گلشن پژمرده است

۵۸

بسکه نور صدق، تابان، از جبین حال ماست
خانه روشن عالمی، چون صبح، از اعمال ماست

در بهارستان حیرت، لاله‌ای، درکار بود
داغ الفت، سینه‌ی آیینه، از تمثال ماست

خوب و زشت ما، بهشت و دوزخ ما، بوده است
کرده‌ای امروز ما، فردا، در استقبال ماست

سبز گردید، و یکی صد گشت، تخم از فیض خاک
خاکساریهای ما سرمایه‌ی اقبال ماست

یا تغافل میکند دانسته، یا آگاه نیست
ورنه چندین چشم پوشیدن بعید، از حال ماست

صاحب فیضیم، و نقد ماست، درد و داغ عشق
مفلسی، هر جا، تونگر میشود، از مال ماست

زنده‌ی جاوید، از بزم الستیم، آفرین!
خضر مست جرعه‌ای، از جام مالا مال، ماست

۵۹

ز نامه عرض جنون، جوش حال ما پیداست
شکست خاطر مجنون، صریر خامه‌ی ماست

خیال جلوه‌ی آن شوخ بی نشان دارد
دل شکسته‌ی من، آشیانه‌ی عنقاست

بطاق ابروی خمیازه، میزنم ساغر
مرا، که تلخی دوران، بکام من، صهباست

چنان، خیال رخش، بعد مرگ، هم باقیست
که صورتش، بکفن، نقش بسته، چون دیباست

رخی که آینه اش، آفرین! ز چشم تو بود
ز شرم، خط، ننماید، بهانه، استغناست

۶۰

یک شکر خند حیا، در لب خندانش، نیست
شرم آبی است، که در چاه زنخدانش، نیست

آنکه، از لطف بیامد، بنظر، همچو بهار
نیست خاری، که چو گل، دست و گریبانش نیست

چون شرر، سوخت، سپند من، و فریاد نداشت
شکوه، آئین دل سوخته هجرانش نیست

تا فنا، العطش کشته‌ی* نازش، باقیست
رحم، آبی است، که در خنجر مژگانش نیست

* ج : نشه‌ی نازش ـ

آفرین! گوهر کونین صدف، یعنی دل
رونما، داده ام و در خور قربانش، نیست

۶۱

یاد رم نگاه که دل، در خیال داشت؟
آغوش شوق، شوخی چشم، غزال، داشت

همدرد ما، مباد کسی، کز هجوم* رشک
رنگی، اگر پرید،** دل ما، ملال داشت

طاؤس بسملی است، چمن، بی تو، دیده ام
هر گل، ز بس، برنگ‌دگر، وجد و حال داشت

از عجز بی زبانی ما نیست آفرین!
خاموشی که داشت علی، از کمال داشت

۶۲

از نقد معنیم، مددی جاودانه ایست
دل نام، سر بمهر سویدا، خزانه ایست

در خواب ناز، میروی، از عرض حال من
اظهار شوق، پیش تو، ظالم! فسانه ایست

دارد، مجاز، گرم تلاش حقیقتم
هر شاخ گل، سمند مرا، تازیانه ایست

تعظیم دوست، بود غرض، ورنه آفرین!
درپای طور رفتن موسی، بهانه ایست

---

* ب : شوق

** د : شکست

۶۳

سر بجیب، انجمن پیریهاست
کنج عزلت، چمن پیریهاست

قاصد موی سفید، آمده است
خبر آمدن پیریهاست

من گرانتم، که همه بوی گل است
خار، در پیرهن پیریهاست

آفرین! مرگ بود شیرین اش
جان کنی کوهکن پیریهاست

۶۴

جز غمت، هر لخت دل، از غیر، رنگی برنداشت
فرد باطل، بارها، دیدیم، این دفتر نداشت

بی تو با غم، بزم برهم خورده، می آمد، بچشم
آرمیدن، رنگ گل چون دود، در مجمر نداشت

یاد آن شوق، که افسردن نمیداند، که چیست؟
اخگرم، چون آتش یاقوت، خاکستر نداشت

تازه رویی، اهل غیرت را، ز قطع آرزو است
شبنمی، جز جوهر خود، سبزه‌ی خنجر نداشت

قسمت صاحب کمالان، نشه‌ی آوارگی است
گردش بی باده، هرگز آفرین! ساغر نداشت

۶۵

حدیث عشق، که جز خار آرزو، کم سوخت
گل فسانه‌ی نامحرم است، و محرم سوخت

همین نه در طپش آباد شوق، آدم سوخت
شراره‌ی که ازین برق جست، عالم سوخت

بهردری که زدم حلقه شیونی، ز تو داشت
بکعبه رفتم و چشمم بر آب زمزم سوخت

خوشا! حضور کسی کز خیال جلوه‌ی او
ز سوز شوق، بجای سپند، هر دم سوخت

ز چشمک شرر، این نکته، میشود روشن
که سنگ هم، گل داغ تو، داشت، شبنم سوخت

بلند و پست، یکی شد، مرا، که مطرب عشق
به نیم نغمه، هم آهنگ زیر، و هم بم سوخت

چه جرعه ریخت محبت، بکام تشنه‌ی ما؟
که زیر خاک، ز اشک سفال ما، جم سوخت

دلی که داشت، کف خون شد، **آفرین**! چه کند؟
که زخم شوق تو، بکسیخت بخیه، مرهم سوخت

۶۶

یک قلم، دور از تو عمر من، بصد خواری گزشت
چون کف بی مغز، در مشق سبکساری گزشت

غفلت و آگاهی ما، یک غنودن، بیش نیست
وقت رندی خوش! که از مستی و هشیاری گزشت

در چمن، دور از تو، گر، دیدم، بچشم عندلیب
از جگر، هر برگ گل، چون خنجر کاری گزشت

خجلت دست تهی، یا رب! نصیب کس مباد
روز گار بید مجنون، در نگونساری گزشت

راست، با ناراستان، بر گردد، از آئین خویش
آب هم، در جویبار، کج، ز همواری، گزشت

پیش ازین، آهی اگر می برد، اشک میچکید
رفته رفته دل، هم از خونگرمی یاری گزشت

ناخوش، از دنیای‌دون،آخر، کدامی‌خوش، که نیست
هر که شیرین زیست، با تلخی دشواری گزشت

کس نمی آید، به تعمیر خراب آباد ما
خضر هم، در دور بخت ما، ز معماری گزشت

از سر جان، سهل باشد، آفرین! برخاستن
هر چه بادا باد، نتوان، از وفاداری* گزشت

۶۷

عجز، در جوش عتاب تو، رهایی ده ما ست
کشتی ما، که درین بحر بود، دست دعاست

ما، در اقلیم سخن، دعوی شاهی، داریم
علم نصرت ما، مصرع برجستهٔ ماست

آفرین! خاک شد، اعضاء و همان بیتابم
بال و پر ریختم، و شوخی پرواز بجاست

* ب : سر باری -

۶۸

عرض مطلب، کفر آئین دل بیدار ماست
در گلو، آهی که پیچد، رشته‌ی زنار ماست

ریزش صهبا، پیامی از شکست شیشه است
حال* دل، پیدا، ز اشک دیده‌ی‌خونبارما ست

نشه‌ی طاعت، بقربان سر عصیان عشق
قلقل مینای می آهنگ استغفار ماست

آفرین! رنگ تمنا، بر نتابد، شان فقر
سرفرو کردن، باین دنیا پرستان،عار ماست

۶۹

حدیث عشق، بفهم عوام، دشوار است
سخن صریح، کم افتاد،و رمز بسیار است

نفس، ببوی توام رشته‌ی جنون تعمیر
نظر، بروی تو، دیوانه رو بگلزار است

نمیرود، تب خورشید از فسون مسیح
طبیب، سوخته‌ی عشق، را چه درکار است

برنگ غنچه‌ی گل، سر بمهر رازی هست
لب خموش، که تحویلدار اسرار است

شکار فیض کنند، آفرین! دل آگاهان
بگرد ظلمت شب، دام چشم بیدار است

---

* ج : راز دل .

۷۰

خوش بود، بی رحمی‌خوبان، مدارا، هم خوش است
کشتن عشاق، اگر نیکوست، احیا، هم خوش است

بوسه‌ای، زان لب بده، یا دربهایش، جان بگیر
خوش متاع‌من! کرم‌خوبست، سودا، هم خوش است

الفت شهر غزالان، گرچه میگیرد عنان
شوق، چون، پا در رکاب آورد، صحرا هم خوش است

میکند، زهر تردد، تلخ نوش آرزو
قاف، اگر حایل نباشد، وصل عنقا، هم خوش است

شرح و متن حسن را ما، پر بدقت، خوانده ایم
آن‌خط زیبا، خوش،و آن روی زیبا،هم خوش است

تا نباشد، درد، از تقلید بی حاصل، چه سود؟
معنی ای، گر هست، شوخیهای انشا، هم‌خوش‌است

جلوه، در هر نقش دارد، آفرین، نقاش ما
خوب،چون دیدیم، زشتیهای دنیا، هم خوش است

۷۱

تاب و طاقت، هوس خانه براندازم، سوخت
داشتم، بال و پری، گرمی* پروازم، سوخت

همچو برق، که جهد سوی، و افتد سوی
بی مروت، به نگاه غلط اندازم، سوخت

* ج : شوخی -

از تمنا اثری، غمزه‌ی شوخت، نگزاشت
آن چنان سوخت، که در پرده‌ی دل، رازم سوخت

با مخالف، چه قدر ساز نوازش دارد!
آنکه در پرده‌ی نیرنگ، بصد نازم، سوخت

آفرین! سوز محبت، چه اثرها که نکرد!
پنبه در گوش، دل، از شعله‌ی آوازم سوخت

۷۲

ای! وفا و مردمی، در سایه‌ی سرو قدت
سرمه‌ی چشم مروت، گرد آمد آمدت

آمدی، چون نشه، در چشم، و یکی صد شد، دماغ
موج آمد آمد صهباست، آمد آمدت

میر عرفان پیشه مردانی، کهن سالار عشق
بود، چون علم لدنی، در سواد ابجدت

یافتم، سالم گرامی گوهر ذات تو، شکر
مینمودم، هر نفس، تحویل حفظ ایزدت

ترک و هندو یک طرف، میخواهمت،تا روم و زنگ
چون نگه، در قبضه‌ی تسخیر ابیض، اسودت

مجلست، جای حشم، جوش ملایک میزند
بر فلک، روح القدس، ذات گرامی مسندت

همچو قارون، کز لهیب قهر موسی، شد بخاک
میرود، تخت الثری، هر کس خورد، دست ردت

میزدی اما دو دستی میزدی تیغ دعا
تا نگهبان میشد از بد گردش چشم بدت

آفرین! هم آرزو دارد، زمین بوس ترا
مست بی حد، بسکه شد، از جام لطف بیحدت

۷۳

دل ز هم، چون غنچه، میریزد، بیا، وقت است وقت
میشود، چون بوی گل، صرف هوا، وقت است وقت

رزق ما چون مردمان دیده، جز دیدار نیست
روزه داران تو ایم، افطار ما، وقت است وقت

غنچه‌ی ما، چون شرر، تا گل کند، خاکستر است
همتی، گر داری، ای باد صبا! وقت است وقت

چون مسیحا، بر سر بالین از خود رفته‌ی ای
خویش، را گر میرسانی تا بما، وقت است وقت

رفته ایم،* از خویش، چندانی که، جز شوقت نماند
خلوتی زین به، نمیباشد بیا وقت است وقت

جام و مینا، موج وگرداب، اند طوفانی است بزم
آب شد عشرت، بیا، نا آشنا! وقت است وقت

آفرین! را چشم، بر دارالشفای فیض تست
دردمندت، از تو میخواهد دوا، وقت است وقت

۷۴

طاعت عشق، آفت هوس است
پایمال نماز برق، خس است

نشود، پاک، جز بآتش عشق
دل، که زنبور خانه‌ی هوس است

* ب ندارد

محو آن گل، چو بلبل تصویر
از پر و بال خویش، در قفس است

بشکند، از هوای غیر، دلم
نفسی، در شکست شیشه، بس است

آفرین! بعد ازین، تحمل چند
من و دامان آنکه داد رس است

۷۵

نی همین آینه، زان رخسار، بوی گل گرفت
از خیالش، دیده‌ی خونبار، بوی گل گرفت

آن بهار جلوه، تا آمد، چمن پیرای بزم
قطره‌ی می برلب میخوار، بوی گل گرفت

کفر، ایمان بخشش آن باغ تماشا، دیدنی است
چون رگ گل، زان بدن، زنار، بوی گل گرفت

یاد آن گل پیرهن، کردند، شیخ و برهمن
رشته‌ی تسبیح، تا زنار، بوی گل گرفت

جوش عطر آمیز، محفل، دوش از بوی که بود؟
خانه ام، چون کلبه‌ی عطار، بوی گل گرفت

بگزرد، هر جا، که آن رعنا، بسامان بهار
میتوان، چون غنچه، از هر خار، بوی گل گرفت

بسکه، در خلق کریمان، فیض، عام است آفرین!
آخر، از گل، گوشه‌ی دستار، بوی گل، گرفت

۷۶

همه خواهند، بجان، وصل ترا، یا قسمت!
تا کجا عرض دهد، سایه هما یا قسمت

بارها بشگفد، از بلبل و گل، باغ مراد
اتفاق چمن و ما و شما، یا قسمت

عشقم آسوده، ز غوغای تمنا، دارد
گر کند، لطف و گر جور و جفا، یا قسمت

گه میان، گاه ذقن گاه دهن، گه سر زلف
میکشد، دل ز کجا تا بکجا، یا قسمت!

من که با گرسنه چشمان، هوس کارم نیست
گر کند، ور نکند مهر و وفا، یا قسمت

هر که از وصل تو، گل چید، نهالست نهال
داغ حسرت، من بی برگ و نوا، یا قسمت!

قلزم عشق تهی، از خزف و گوهر نیست
آفرین! تا نفست هست شنا، یا قسمت!

۷۷

رفتی، و جوش می، آتش فگن انجمن، است
جام بر جام زدن، دست تاسف زدن است

چین بچین در نظر، آن کاکل مشکین، دارد
دل مجروح مرا، سیر ختن در ختن است

بی زوال است، غم عشق نمیرد، هرگز
آتشی، کآمد و رفت نفسش، باد زن است

خصمی جان خود است، عاشقی، و عرض هنر
تیشه، با دست اجل، در کمر کوهکن است

پیش دندان تو، کز خنده درخشد، پروین
قطره‌ی آب بود، گر همه در عدن است

حاصل این همه، روی ترش، و ثقل دماغ
ناگوارا، بمذاق همه کس آمدن است

آفرین! میدهد، از درس محبت ، سبقم
زندگی نام، که آمیختن جان و تن، است

۴۸

در نبض تمنا، ز تب دل، اثری هست
تبخاله بود، نخل مرا، گر ثمری هست

مردیم، و یکی صد شده، سودای تماشا
هر تار کفن، رشته‌ی نور نظری هست

از باده‌ی سودای تو، یک شیشه، تهی نیست
آتش، ته خاکستر، هر مغز سری هست

یک خنده، درین باغ شگفتن، نتوان یافت
هر سبزه‌ی شبنم زده، مژگان تری هست

بگداخت دل، و پرتو حسن تو بجا ماند
آیینه‌ی ما آب شد و، جلوه گری هست

مقراض سر صبح، بود خط شعاعی
از همدم سرکش، بضعیفان خطری هست

ای آفرین! از اهل جهان، شکوه روا نیست
گر سود نمیباشد، ازینها، ضرری هست

۷۹

عاشقم، جنون، جلوه‌ی اقبال من است
شوخی چشم پری، گردش احوال من است

عشق، بیتاب، به پرواز جنونم، دارد
طائر بوی گلم، موج هوا، بال من است

آفرین! تقویت عشق، جوانمرد بس است
گرهمه رستم دستانست فلک، زال من است

۸۰

بی تو امشب، دور ساغر، وجد بسمل بوده است
قلقل مینا، شکست شیشه‌ی دل بوده است

عاشق، از معشوق، نتواند رهایی یافتن
شمع، با پروانه، از هر سو، مقابل بوده است

نشه، جز گرد کدورت، باده‌ی عشرت نداشت
دانه‌ی انگور ما از مهره‌ی گل بوده است

سرو، یک‌فواره خون است، آفرین! از جوش رشک
ناز بالای، بسیر باغ، مایل بوده است

۸۱

ز تاب باده، رخت رشک گلعذاران است
شکوفه، موج عرق، این چه نوبهارانست؟

زوال عمر، خوش آمد، به تنگی قسمت
که روز، کم چو شود، مفت روزه دارانست

طفیل زنگ بود، اعتبار، صیقل را
بلند نام کرم، از سیاه کارانست

ز فیض عشق، بود آب و رنگ گلشن حسن
که شوق، ابر، و نگاه نیاز، بارانست

دلم، چو شبنم گل، **آفرین!** درین گلشن
سپند جلوه‌ی، این آتشین عذارانست

۸۲

شب، که ساقی، باده‌ی نیرنگ در پیمانه ریخت
جلوه‌ی طاؤس، از بال و پر پروانه ریخت

اشک شادی، پرده‌ی دیدار شد، در عین وصل
لشکر اطفال، زور آورد، و بر دیوانه ریخت

با هوای نفس، طاعت، مایه‌ی بیحاصلی است
سوخت، چون تخم شرر، هر کس، که اینجادانه‌ریخت

کفر و ایمان، چون نگه در قبضه‌ی تسخیر اوست
هندوی چشمی، که خون خلق را، ترکانه ریخت

فکر من کرد، **آفرین!** افسرده‌گان را، گرم شوق
مفت آگاهی، که سوز دل، ازین افسانه ریخت

۸۳

خلوتی، چون یوسف، از ناساز اخوان، مفت ماست
چیدن داماں، ازین جمع پریشان، مفت ماست

ذره‌ی ناچیز ما، در جیب دارد، آفتاب
یک دل موریم، و صد ملک سلیمان مفت ماست

سینه چاک، از حسرت زلفی که، ما، چون شانه ایم
گر بچنگ افتد، بصد زخم نمایان، مفت ماست

فضل، بی علت، خریدارست، سودا کردنی است
عمر ما، هر چند صرف باب عصیان، مفت ماست

عشق مینالد، که از بس گریه، نم، در دل نماند
یار میگوید، که ما مستیم، باران مفت ماست

لاله گون شد، چهره‌ی امید، بخت بوسه، سبز
هر قدر، پنهان میخورد، آن لعل خندان، مفت ماست

نور باطن، بی گداز تن، نمیجوشد چو شمع
هر قدر، نقصان کند، جسم گرانجان، مفت ماست

عین آرام است، اغماض، آفرین! از دود و گرد
چشم پوشیدن، ازین ناخوش حریفان مفت ماست

۸۴

دل، نیاز بیتابی، بی توام، پیام اینست
سر بجیب حیرانی پیشکش، سلام اینست

جلوه، موج گلشن زد، نوبهار بلبل شد
نقش پا، تذادی کرد، کبک خوش خرام، اینست

رنجش، از هوا خواهان، شیوه‌ی مروت نیست
جان من! مرنج از من، حاصل کلام اینست

آفرین! بحال خود، عشق ها بود، ما را
بخت تیره‌ی داریم، شوخ سبز فام اینست

۸۵

دل شهید شوخی دزدیده دیدنهای کیست؟
جان، فدای جلوه‌ی، قامت کشیدنهای کیست؟

در دلم، گر جلوه پیرا نیست، آن وحشی غزال
آمد و رفت نفس، گرد رمیدنهای کیست؟

تا رسد در چشم، میشوید ز دل، گرد ملال
نشه‌ی هم کیفیت، طرز رسیدنهای کیست؟

گل زمین هر چمن، رعنا، بساط جوهریست
نو بهار، آیینه دار بزم چیدنهای کیست؟

گر نه قصابی است، مردم کش فلک، بنگر بلند
از شفق، هر صبح، گرد خون طپیدنهای کیست؟

جوش وحشت، دوش بر دوش غزالان، میزند
مشت خاک آفرین! گرد رمیدنهای کیست؟

۸۶

شب هجر، و سفر زلف رسا، هر دو یکی است
وعده‌ی وصل تو، و روز جزا، هر دو یکی است

زر بود زر، محک نیک و بد همت خلق
ورنه، با دست تهی، بخل و سخا، هر دو یکی است

گل ناز تو، شگفتن، ز نیازم، آموخت
نفس سرد من، و باد صبا، هر دو یکی است

دولت قرب حق آنراست، که دور از دنیاست
پیش ما، دست رد، و بال هما، هر دو یکی است

ما و او، بی مدد باده، بهم وا نشویم
دل تنگ، و گرهٔ بند قبا، هر دو یکی است

زخمی ناز تو، چون گل، نشود بخیه پذیر
خم ابروی تو، و تیغ قضا، هر دو یکی است

آفرین! هر قدر، از خویش گزشتم، رفتم
راه شوق، و نگه هوش ربا، هر دو یکی است

۸۷

دور بهار، و ساغر عشرت، رسیده است
تا صبح دم زده است، چمن، بزم چیده است

کوه، از هجوم لاله، شفق ریز آسمان
باغ، از شگوفه، کاغذ آتش رسیده است

از زهر شکوه، تلخ نگردد، دهان من
هر چند طاقتم، شکر آب دیده است

ما را، ببوسه میدهد، آن یار تازه خط
آبی، که خضر، در ظلماتش، ندیده است

ماند، به وهم هستی خود، چون تو، آفرین!
موری که، پای تخت سلیمان، ندیده است

۸۸

شکست دل، گل تمهید، مدعا طلبی است
برنگ غنچه، دم سرد، حرف زیر لبی است

پیاله، بر گل روی که میزنم، داغ است
نسیم زلفی، اگر هست، آه نیم شبی است

بپاکی نظرم، عشق میخورد سوگند
خیال روی تو کردن، هنوز بی ادبی است

گواه عشق حقیقی است، عشقهای مجاز
طپش، ز ماهی دریا، دلیل تشنه لبی است

بروز حشر، چه باک آفرین! ز عصیانم؟
خدا کریم و شفیعم محمد عربی است

۸۹

یاد آن شوخی، که مجنونم، سر شبگیر داشت
در بیابانی، که ریگ، از جوهر شمشیر داشت

وجد عیش عمر، جز رقصیدن بسمل نبود
گر نسیمی داشت، این صبح، از دم شمشیر داشت

در طریق عشق، شیرین کار، جای حرف، نیست
کوهکن، ننوشته مکتوبی، ز جوی شیر داشت

ساده، از نقش هوس، یک دل، درین گلشن نبود
جای گل، هر غنچه، در بر، صفحه‌ی تصویر داشت

غمزه‌ی ابرو کمانی، خورده خونم آفرین!
از دل سخت آهنین پیکان خویش*، این تیرداشت

۹۰

به زهر شکوه مرا، نی همین، زبان سبز است
که پوست، بر تن من، نیز غنچه سان، سبز است

* ب : از دل سخت آهنی، پیکان خوش این تیر داشت

چو مغز پسته، گل شمع، سبز میریزد
ز حسن سبز تو، بزم من، آن چنان سبز است

شگفت، از نم اشکم، اثر بکام رقیب
ز آب دیده‌ی من، کشت دیگران سبز است

ز سادگی، چه شوی، آشنای عالم آب؟
تو نیک بی خبر، و حرف بدگمان، سبز است

بآفرین! منگر، سوی خویش بین، و بیا
که میهمان چو توئی، بخت میزبان، سبز است

۹۱

نی همین، سرو چمن، پا درگل، از بالای اوست
روی گل هم، خورده دست رد ز پشت پای اوست

مردمک شد، طوق قمری در گلو، نظاره را
گلشن آرای تماشا، تا سهی بالای اوست

مستی عاشق، همین کیفیت عشق، است و بس
نشه‌ی سر جوش ما، سر گرمی سودای اوست

میکند احیای، حسرت کشتگان انتظار
صور محشر، آفرین! ما را، صدای پای اوست

۹۲

در دل سوخته، یاد گل رخساری هست
کف خاکسترم، آیینه‌ی گلزاری هست

بیدلان رفته، بیک گردش چشمی از هوش
دهر مدهوش، ز بیتابی بیماری هست

رفتی، و بی تو چمن، حلقه‌ی ماتم گردید
هر گلی در نظرم، دیده‌ی خونباری هست

این قدر میشود، از جلوه‌ی خوبان معلوم
عالم، آیینه‌ی نیرنگی دیداری هست

چاک داماں و گریبان تو، بی چیزی نیست
آفرین! در نظرت، شوخ ستمگاری هست

۹۳

نه تنها هر بن مو، چشم خونبار است از دستت
رگ الماس طاقت، نبض بیمار است از دستت

ترا، تا آب شمشیر حیا شد، باده دانستم
که کام دل گرفتن، سخت دشوار است، از دستت

ز بس، سنگ جفایت میخورد، هر دم دل تنگم
فضای سینه‌ام، دامان کهسار است، از دستت

سخن از تندی خویت، گره، چون نقطه شد، ورنه
شکایت نامه‌ها، طومار طومار است، از دستت

حنا را سبز ته گلگون! کند، بوسیدن پایت
قدح، چون چشم خوبان، شوخ و پر کار است از دستت

*تغافل، تا یکی در دوزخ مخموریم دارد
بهشت جلوه کوثر، جام سرشار است از دستت

بنرخ مشت خس هم، بلبل شیدا نمی گیرد
گل، از بی رونقی‌ها، این قدر خوار است از دستت

---

* ب : تغافل، چند دوزخ تفته سازد تلخ کامان را؟

چه امکان است تسکین، آفرین! بد خو جنونت را
که صحرا، سنگ در دامن، ز کهسار است، از دستت

۹۴

حسن ترا، پناه همین عجز ما، بس است
فانوس این چراغ، ز دست دعا، بس است

بختی نگشته سبز، باین دستگاه قرب
خونین دلی، که پای تو بوسد، حنا، بس است

سهل است سهل، تربیت خاکسار عشق
گرد سرت روم! نگهی آشنا، بس است

خود قبله‌ی نصیب خودی، سعی هرزه چیست؟
بر گرد خویش، طوف تو، چون آسیا، بس است

شد آفرین! ز خواجه، گدا نقش بند عیش*
مشکل کشای غنچه، نسیم صبا، بس است

۹۵

این مد و جزر موج عتاب، آفریدنت
این چین زدن، بر ابرو و این لب گزیدنت

این نقد جلوه، آه، ز کف مفت دادنت!
این ملک** دل، به نیم نظر، نا خریدنت

این سرمه‌ی تغافل، و گلگونه‌ی حجاب
این وسمه‌ی کرشمه، بر ابرو کشیدنت

---

* ب : فیض -
** ب : جان -

این زهر خند، پرده‌ای، در گوهر و عقیق
این زیر لعل نوش، تبسم مکیدنت

این رو نه شسته هرزه روش، هر سحر، چو صبح
این همچو آفتاب، بهر کو، دویدنت

این غنچه سان، بکام دلی، و انگشتنت
این بی دماغ ناز، چو گل، آرمیدنت

این بی گناه، رنجش، و این باوفا، جفا
این بی جواب نامه‌ی عاشق دریدنت

این چشم، خوش کرشمه، که بیمار، و هم دواست
این یک نگه، بدرد دلی، تا رسیدنت

این خوی شعله رم، که غزالش، بود سپند
این آهوانه گردن شوخی کشیدنت

این سرو، کبک، فاخته کن، هم وقار کوه
طاؤس داغ، سیل بهار، از رمیدنت

در حشر خط، بلای دلت، یک قلم شود
از آفرین، حدیث وفا، تا شنیدنت

۹۶

تلخ، کام میکشان، از پسته‌ای چون قند اوست
آنکه، شور خانقاه، از موج شکرخند اوست

انتظار صبح عید وصل، و قربان خود است
طایر دل نام، کز تار نفس، پابند اوست

سنگ طفلان، سیلی ارشاد، استعداد عشق
درس معنی، شوق دل، مکتب، جنون آخوند اوست

بر نتابد، جامه‌ی گلدوز، فقر بی نیاز
داغ سودای جنون، بردلق، تن، پیوند اوست

هر چه فتوی داد، دور، از اجتهاد عقل بود
آفرین! عشق است، کی محتاج دانشمند، اوست؟

۹۷

ز چشم تو، از دست، خواهیم رفت
ازین میکده، مست، خواهیم رفت

ره شوق، دور و دراز است، لیک
نفس، تا ز ما هست، خواهیم رفت

خطرهاست، هر چند، در راه عشق
چو همت، کمر بست، خواهیم رفت

چو شبنم، بشبگیر شوق بلند
ازین گلشن پست، خواهیم رفت

ز میخانه‌ی کون، تا بزم دوست
چو گل، جام، بر دست خواهیم رفت

مقید، بدیر و حرم نیست، عشق
بهر جا، که او هست، خواهیم رفت

غلط، راه عشق، آفرین! از دوی است
چو این گرد بنشست خواهیم رفت

۹۸

نی همین، هر نقطه‌اش، چون دل، در آه حسرتی است
سطر سطر نامه‌ی شوقم، نگاه حسرتی است

ملک دل، کان تختگاه تست، میدانی، تو هم
هر نفس، دور از تو، پامال سپاه حسرتی است

داغ محرومی، چراغان کرده، در ویرانه ام
گوشه‌ی خاطر تماشا، وعده گاه حسرتی است

حاصل دل، از تمنای دهان تنگ دوست
گر نباشد، هیچ، صاحب دستگاه حسرتی است

هر کرا، چشم طمع دوزد، بآن سیب ذقن
هر قدم، ناکام چون سوزن، بچاه حسرتی است

بر هنرور، از لب حاسد، که خاکش در دهن!
خنده‌ی تعریض با خود، واه واه حسرتی است

نیست بی جا، آفرین! خمیازه‌ی طاق مزار
کین حریصان را، پس از مردن، گواه حسرتی است

۹۹

قربانی نگاه تو، هرجا، طپان دلی است
هر سوز، چشم زخم، سپند تو، بسملی است

طوفان موج خیز* بود، اوج اعتبار
دامن مکش، ز خاک نشینی، که ساحلی است

از جام، هوش رفته‌ی ما، زود میرسد
معلوم شد، که ساخته‌ی خاک قابلی** است

بی اختیار، هر سحر، از خانه میکشد
از شاه عشق، بر سر هرکس، محصلی است

---

* ب : فتنه خیز -
** ج : کاملی -

ما قطع راه، بجوشن تسلیم، کرده ایم
هر خار دشت عشق، بکف، تیغ، قاتلی است

ایمن بود، ز آفت تعطیل، درس عشق
هر دم، ز پیر میکده ام، حل مشکلی است

ساغر کش هوای تو مانند گرد باد
هرجا، که کرد لغزش مستانه، منزلی است

خرمن بود، ز تخم شرر، خواجه را هوس
غافل که هر نفس، به کمین، برق حاصلی است

مائیم پرده‌ی رخ آن لیلی، **آفرین!**
مجنون نه ای، وگرنه درین گرد، محملی است

۱۰۰

آتش موسی، سپند خط عنبر فام اوست
یک قلم صبح تجلی، زیر مشق شام اوست

در هوایش، نی همین، بسمل کبوتر شد، دلم
روزوشب،از مهرو ماه،چشم‌فلک،بربام‌اوست

عشق باشد، بینش آموز، گرفتاران خویش
عینک نظاره‌ی ما، حلقهای دام اوست

زهر خند زیر لب، با چشم لبریز عتاب
تلخ و شور زندگی، از پسته و بادام اوست

مهر و ماه، اندر ادای شکراو، داغ است داغ
از زمین تا آسمان، شرمنده‌ی انعام اوست

آتشی، در سنگ دیر و کعبه، پنهان کرده اند
همچو دود و شعله،دین‌و کفر، بی آرام اوست

تا چه کیفیت! نصیب صاف نوشان وفاست
دستگاه نشاتین، از رند درد آشام اوست

آفرین! از گردش چشمی، قیامت، عشوه ریز
سرد شد، هنگامه‌ی کوثر که دور جام اوست

۱۰۱

لشکر ناله، عنان ریز، و اثر، پیدا نیست
فوج فوج مگس، و گرد شکر، پیدا نیست

از زبان بازی تکرار، نهان شد، مقصود
بسکه، از برگ، هجوم است، ثمر پیدا نیست

عارفان، پیشتر، از شمع سحر، یافته اند
راز سربسته که از طره‌ی زر، پیدانیست

اعتماد همه، بر قافله سالاری، اوست
عالمی در سفر، و برگ سفر، پیدا نیست

فکر آن موی میان، دور برآورد، از دل
عالمی سوخت، بیک تاب، و کمر، پیدا نیست

یاس و امید من، از دولت تسلیم، یکی است
از ضرر، نفعم، و نفعم، ز ضرر، پیدا نیست

آفرین! طرفه ادایی است، که من میدانم
در جگر میخلد، اما بنظر، پیدا نیست

۱۰۲

از بی نشان، نمود نشان، طرفه عالمی است!
گلبازی بهار و خزان، طرفه عالمی است!

عمریست، چشم مردم، ازو روشن، هنوز
مانند نور دیده، نهان، طرفه عالمی است!

چون گل، تهی است، تا ز تومحفل، بوی تو
جنگ‌است، جنگ‌در دل‌وجان،طرفه‌عالمی‌است!

دنبال جیفه‌ی که نیاید، بچنگ کس
گه صلح و گه جنگ سگان،طرفه‌عالمی است!

ابروست،پیش،ازان مژه،خونریزم، آفرین!
سبقت کند، ز تیر، کمان طرفه عالمی است!

۱۰۳

مستی عشق است ما را، ساغری، درکار نیست
بزم مجنون را، می و خنیا گری، درکار نیست

یکه تسخیر جهان، چون نام عنقا، میکنم
پادشاه بیکسی را، لشکری درکار نیست

آستان عشق، فتح الباب امید است، و بس
عاشقان را، جز شکست دل، دری درکار نیست

بی نصیب، از نشه‌ی هوش است، یعنی همچو خم
حلق میخواهد، شکم پرور، سری درکار نیست

عارفان، صد علم، دریک نکته تعلیمت کنند
درس عشق است این، کتاب و دفتری درکار نیست

شوخی تجریدم، از اسباب، رنگی برنداشت
طایر بوی گلم، بال و پری، درکار نیست

گوهرم، چشمی بخود دارد، گرفتار خود است
آفرین! جنس مرا، سوداگری درکار نیست

۱۰۴

ز بسکه، طبل طرب زد، بهر دیار، بسنت
بود، مقدمةالجیش نوبهار، بسنت

بنوش نوش ندیمان، و نغمه و گل و مل
کند، تلافی یکساله انتظار، بسنت

گرفت روی زمین، موج زعفران نشاط
کشوده است، ز کشمیر غیب، بار بسنت

بکام جان، چه کهن عیشها، که تازه کند
بگوله گونه تنعم، درین بهار، بسنت

چنین که، خون تماشائیان، بجوش آورد
مگر، ز داغ جنون است، لاله کار، بسنت

باین تفرج، و این انبساط، جا دارد
کند، ز نسبت نوروز و عید، عار، بسنت

شگفته، بخت تماشائیان، که می آرد
درست زر، ز گل خویش، در نثار بسنت

تمام دل، همه تن جان بهشت، کوثر ذوق
کزو گرفت خوشی اسخه یادگار بسنت

تمام دل شوم، و **آفرین**! بوجد آیم
مزار شاه حسین* است، یادگار بسنت

۱۰۵

شمع رخساری، که برق خرمنم، گردیده است
جوهر آیینه، زان رخ موی آتش دیده است

* مادھولعل شاہ حسین جن کا مزار لاھور میں شالامار باغ کے دامن میں واقع ھے ۔ جہاں ھر سال میلہ چراغان لگتا ھے ۔

شش جهت، آیینه‌ی کیفیت، نیرنگ اوست
پیر این میخانه،در هرگوشه، بزمی چیده است

آشنائیها مسلم، تا نیفتادست، کار
ورنه، هر صورت، بمعنی،فتنه‌ی خوابیده است

لاله آسا، داغ شد بجمر، سپندم، بسکه سوخت
از تب دل، سینه‌ام، گلزار آتش دیده است

برنمیدارد غبارم، دست از مشق نیاز
همچو خط بخیه، در دامان او، پیچیده است

سر فرازان، در کرم،برخویش‌منت،می‌نهند
می،بساغر تا دهد، مینا، بسر غلطیده است

تاهم آغوش، کدامین مهر سیما، میشود
آفرین! چون آسمان،برخویشتن بالیده‌است

۱۰۶

از هجوم جلوه چون خورشید، روپوش خود است
شیشه‌ی‌این باده، پنداری، کف جوش خود است

یاد ما کی میکند؟ صرف رقیبان، میشود
قدر حسن خود، نمیداند، فراموش خود است

دارد از خط، در مکین، چون خنده، چندین تشنه خضر
چشمه‌ی آب بقا، از لعل چون نوش خود است

بسکه وحشت، شیوه‌ی ذاتی است، در آئین حسن
شوخ من، دایم ز کاکل، دام، بردوش خود است

غنچه شد، از قحط گلبانگ هم آوازان خویش
بلبل ما، بی دماغ، از طبع خاموش خود است

از فروغ حسن، چون خورشید، دارد پیرهن
او در آغوشی، نمی آید، هم آغوش خود است

آفرین! قدر جواهر خانه‌ی صورت، شکست
هر کرا، از معنی روشن، در گوش خود است

۱۰۷

یک چند، ترک راه هوس، میتوان گرفت
بسیار رفته ایم، نفس میتوان گرفت

زان آتشین چمن، که منم گل فروش داغ
خون هزار شعله، ز خس میتوان گرفت

سرگرمی وفا مطلب، از مزاج دهر
عبرت ز ربط شعله و خس، میتوان گرفت

نخوت، اگر نه درد سر خواجگی، دهد
خط غلامی، از همه کس، میتوان گرفت

عقلت ضعیف، نفس دنی، دشمن قویست
این دزد را، بخون عسس، میتوان گرفت

از درد و داغ او، دل نالان، دهد سراغ
زین کاروان خبر، به جرس، میتوان گرفت

خندند از تمیز فضول تو رند و شیخ
صد فیض، ورنه، از همه کس میتوان گرفت

آگه نه ای، ز آفت پرواز، آفرین!
آرامها، بکنج قفس، میتوان گرفت

۱۰۸

*بی موج باده ام، سرگگشت لاله، نیست
قالب تهی است عیش، چو می در پیاله نیست

دقت طلب بود، سخن سر بمهر ما
آسان فرو بزند، به حلقش، نواله نیست

خونست باده، موی دماغست، نغمه ام
در محفلی که آن بت مشکین کلاله نیست

هر کس، بوقت خویش رسد، بر مراد خویش
نابالغ است، دختر رز، تا دو ساله نیست

چون دوست حاضراست به هفتاد و دو چه کار
موقوف بر تردد چندین رساله نیست

یک گل زمین کوی تو نگزاشت آفرین!
کانجا چکیده خون دلش لاله‌لاله نیست

۱۰۹

عشوه، تنها، به نگاه غلط اندازش، نیست
فتنه ای نیست، که در چشم فسون سازش، نیست

پیر شد، زاهد، و دارد سرگیرایی خلق
قد خم گشته، کم از ناخن شهبازش نیست

جلوه، در دیده‌ی احول، نکند وحدت دوست
آشنایی به حریفان دغل بازش نیست

---

* ج ندارد ـ

سایه ای، بر سر دیوانه‌ی خود، میخواهم!
زان پری چهره، که پروای خود، از نازش نیست

دل عاشق، نه سپندیست که، خاموش شود
دود واسوختگی، سرمه‌ی آوازش، نیست

آفرین! شکوه چها! زان بت بدخو، دارد
گله، هر چند، که از طالع ناسازش، نیست

۱۱۰

غرور فضل، صف آشوب صد پریشانی، است
حصار امن گرفتن، قبول نادانی است

شدند، خاک رهت، بسکه سرمه گون چشمان
مقیم کوی تو، هر کس که شد، صفاهانی است

* به گردباد، غلط میکنند، بی دردان
هنوز بسمل شوق تو، در پرافشانی است

بود، سلام قیامت، نسیم جلوه‌ی دوست
چو برق بال زند، گر نگاه قربانی، است

حیا،ز صورت دیوار، از مروت** نیست
ز کور چشم حسودان، چه بیم حیرانی است

فدای عظمت فقرم، که هر گدایش را
به نقش پا، نرسد، گرچه تاج خاقانی، است

فضای وحشت هم، چون ندید عرصه‌ی دهر
جدایی من و مجنون، ز تنگ میدانی است

نهان، ز چشم بد مردم، آفرین! نیکوست
میان ما و سخن، انتعاش روحانی است

* ج ندارد -
** ب: فراست -

۱۱۱

خط سبز آن لب میگون، که جان قربان اوست
ریشه در آتش دواندن، معجز ریحان اوست

سهل باشد، جرم مشتاقان، بود آدم گواه
خوانده باشی، آیهٔ لاتقنطوا در شان اوست

آسمان و انجم از فرمان‌برانش میشود
نفس سرکش، هرکرا، در قبضه‌ی فرمان اوست

دیده‌ام طوبی و کوثر، اشک و آهی بیش نیست
خلد با آن ناز و نعمت، داغ بی سامان اوست

صدر عزت، مسند رندان همت پیشه است
آبروی گر بود، در گوشه‌ی ویران اوست

آب جو را قوتی گر هست، از سر چشمه ایست
عشق بی پایان ما را، حسن بی پایان اوست

آفرین! رعنا بهاری را که ما دیوانه ایم
عندلیب از بیضه، گل از غنچه سرگردان اوست

۱۱۲

هر کرا، بی عشق باشد، زنده تکفینش سزاست
هر کجا دل مرده ای یابید، تدفینش سزاست

خواب آسایتش دهد، تا زخمی شوق ترا
بستر، از برگ گل و از غنچه، بالینش سزاست

بوالهوس گستاخ و بلبل مست و گل بی پرده است
گر رود امشب بخواب مرگ، گلچینش سزاست

یار بدطنیت، بلای جان شود انجام کار
شیخ بی ایمان اگر شیطان برد دینش، سزاست

---

* یه غزل الف میں مذکور نہیں۔
**یہ غزل الف میں مذکور نہیں۔

هر که شیرین کام دنیا گشت، چون شان عسل
سینه پر نیش نفاق و جبهه پر چینش سزاست

چند چون او سرکشی، خواهم که فریادم رسد
نیستم دشمن که گویم، خط مشکینش سزاست

چند خواهد بود بار دوش ارباب هوس
چینی مودار شد، گر سنگ هیمنش سزاست

داشتی در خار بست بوالهوس، مردم دید
گر وزد ناخوش نسیم خط به نسرینش سزاست

سنگسار، لعن شد، ابلیس کز آدم گسیخت
آفرین! را هر که دشمن گشت، نفرینش سزاست

ناتمام غزلیات

۱

نی چو مردم، دولت جم دستگاهم، آرزوست
یک نگه الفت، بان چشم سیاهم، آرزوست

از مرصع افسرجم، درد سر نتوان کشید
شمع سان از داغ دل، زرین کلاهم آرزوست

راه بزم وصل، پا لغز است، و من بدمست شوق
دیده‌ای چون شمع در هرگام راهم آرزوست

سینه چاک، از جوش بی‌تاثیر دل گشت و هنوز
چون جرس، سر در گریبان، مشق آهم آرزوست

۲

عشرت، رمیده صیدی، از دام عاشقان است
چون داغ شمع، آتش در جام عاشقان‌است

در عشق کعبه‌ی دل دارد رواج دیگر
چشم از دوکون بستن، احرام‌عاشقان است

سهل است تا بگردون رفتن بپای همت
صحرای هر دو عالم یک گام عاشقان است

تاب نفس ندارد آئینه خانه‌ی وصل
عرض نیاز کردن، ابرام عاشقان است

۳

داند بدل آنکه ز تو خار نیاز است
گلبازی دل دادن و بردن گل ناز است

گرداند بصد رنگ ورق گردش عالم
نیرنگ که در دل ز طپش گنجفه باز است

زخم است اگر هست کشاد پروبالی
از بیضه چوگل صید تو در چنگل باز است

تا هست نفس طی نشود جاده‌ی مقصود
راهی است که هم سلسله‌ی عمر دراز است

۴

سر بمهر داغ حسرت سینه از سودای تست
دل طپش تحویلدار، شوق درد افزای تست

شش جهت تا لا مکان دیدم فضای تنگ و تنگ
حسرت آبادی که دل نام است آنجا جای تست

ردیف ث

۱

حرف حق، با مردم دنیا، عبث باشد، عبث
توتیا و چشم نابینا، عبث باشد، عبث

نیست، گر در قرب صاحب مشربان، اکسیر فیض
قطره را آمیزش دریا، عبث باشد، عبث

مدعا، فهم شکوه عالم افتادگی است
ورنه سیر عالم بالا، عبث باشد، عبث

نیست در بازار دنیا، حاصلی، غیر از زیان
تا نباشد نشهٔ سودا عبث باشد، عبث

بی تکلف، آفرین! هر چند صحرا دلکش است
چون ندارد سود، این سودا عبث باشد عبث

۲

بی سر انجام جنون، بادیه گردیم عبث
چون صبا، دست تهی، با دم سردیم عبث

دهر خنیاگر و رقاص تمنا دارد
میر هر معرکه و مرد نبردیم عبث

شش جهت، موج صدا میزند، آن گنج گهر
ما چرا، پای طلب آبله کردیم عبث؟

بزم صد بوالهوس،آن‌شعله‌ی سوزان افروخت
ما چرا سوخته‌ی آتش دردیم عبث؟

آفرین! بانگ بیا، میرسد، از باده فروش
ما و نوعی، ز چه با چهره‌ی زردیم عبث؟

۳

دگر بوضع حجاب است، برجفا باعث
به تیغ موج حیا، بهر خون ما باعث

نیاز و ناز ندانم ز هم چه میخواهند؟
مرا وفا و ترا میشود جفا باعث

غرض ز فیض شهادت، قبول معشوق است
بود بخون خودم، ذوق خونبها باعث

اگر ز اهل دلی، با زمانه یک رو باش
ترا مباد شود، **آفرین!** ریا باعث

۴

مپسند پالغز خطا، یا غوث اعظم الغیاث!
ای دست تو دست خدا، یا غوث اعظم الغیاث!

آرایش کون و مکان، شمع و چراغ انس و جان
شمس الضحی بدر الدجی، یا غوث اعظم الغیاث!

هم بحر بی ساحل توی، هم پای تا سر دل توی
سر چشمه‌ی نور هدا، یا غوث اعظم الغیاث!

ای برگ ریز ما سوا، اردی بهشت حق نما
گلزار بلبل اولیا، یا غوث اعظم الغیاث!

گویند، اگر در مشکلی، یادت کنند، آسان شود
مائیم و مشکل ماجرا، یا غوث اعظم الغیاث!

قدینهزم جیشی التقی طال الحزن ضاق الفضا
انی مقرٌ بالخطا، یا غوث اعظم الغیاث!

ای لوح محفوظ خدا، محظوظ ملحوظ خدا
ای محی دین مصطفی، یا غوث اعظم الغیاث!

آنی که دست قدرتت، مبرم معلق میکند
خواهم شود فقرم غنا، یا غوث اعظم الغیاث!

اوتاد پا، محکم ز تو اقطاب صاحب دم ز تو
ابطال و ابدالت فدا، یا غوث اعظم الغیاث

چون آفرین! عمریست تا، از نفس کافر ماجرا
دشمن قوی بیچاره ما، یا غوث اعظم الغیاث!

ردیف ج

۱

طایر برق اباشد، چو به شهپر محتاج
نشود، نامه‌ی عاشق، به کبوتر محتاج

آن طرف تر ز فلک، سکه‌ی دولت زده ایم
خطبه‌ی شاهی ما نیست، به منبر محتاج

دارد، از نکته‌ی شیرین، قفسم، شان عسل
طوطیم شکر خدا، نیست به شکر محتاج

ذلتش صیقل آیینه‌ی اقبال شود
هر قدرها که شود، صاحب جوهر، محتاج

بردرد خاک بحدی که شود، غرق در آب
شیر همت، چو سگان نیست، به هرخر محتاج

قبله‌ی قبله‌ی من! تابع آئین توام
آفتابی تو، و این ذره‌ی احقر محتاج

آفرین! خاصه‌ی حق است غنا، ورنه ز خلق
جزو و کل است بهم، چون زن و شوهر، محتاج

۲

هر دم من، و خمار سفر، تازه، همچو موج
بستم بدوش، محمل خمیازه، همچو موج

آماده است، نسخه‌ی احوال کاینات
نا بسته، در گسستن شیرازه، همچو موج

گردد، بیک طپانچه‌ی دریا دلان خموش
گردن کشید هر که، بآوازه، همچو موج

دریاست پیش تشنگیم، آفرین! سراب
ساغر کشم، ولی نه باندازه همچو موج

۳

هر که از بی بصری راست نداند، تا کج
بی تکلف، رود از دست و گزارد پا کج

بر جنون زن که خطای تو، زند موج صواب
همچو آن سطر چلیپا، که بود زیبا کج

نیست، در راستی اهل ریا، نشه‌ی فیض
ریزش باده کند، گرچه شود مینا، کج

صاحب، از راه چو برگشت مصاحب چه کند؟
کج شود ساحل دریا، چو رود دریا، کج

کار بر عکس بود، صاف دلان آینه اند
تیغ، بر خویش کشد، هر که شود با ما کج

آسمان، گردو جهان، عرض دهد، نعمت و ناز
آفرین! را نشود، گردن استغنا، کج

۴

ببند آن دست نگارین، چو لب دریا، موج
باز ماند، ز طپیدن چو رگ خارا، موج

شمع افروخته را، پرده نگردد، فانوس
دل، چو شد صاف، زند نور دل، از سیما موج

زیر لب زلف گرفتی، و برنگ لاله
زد، ز گرداب شفق جلوه، شب یلدا، موج

بگذری، عشوه گل افشان، و گهر ریز عرق
ندمد گل ز گلستان، نزند دریا، موج

صاف خون گرمی شوق، از دو طرف، میجوشد
خم چو جوشید، زد این باده، هم از مینا موج

آفرین! آه که پیدای او پنهان نیست
شد، بصد پرده نهان، لیک زد ازصدجا، موج

۵

هرگز، نداشت زحمت بیدردیت، علاج
گرمی شکست دست کرم، پای احتیاج

انصاف، شیوه، و کرم آئین خسروی است
ورنه، بهر عروس و خروس است، تخت و تاج

دیدم، به خاکساری من، نقش پا نبود
در عالمی، که خاک نشینی، بود رواج

تا انتهای کار من، و روزگار چیست؟
نی در زمانه مردمی، و نی ز من، لجاج

این جنگ، و صلح کل، ز دوئی خاست، آفرین
زین پیش، بود شیشه و خارا، بیک مزاج

۶

گلشن خزان شد، و دارد هنوز کین، چه علاج؟
لبش، ز سبزه‌ی خط، بر زد آستین، چه علاج؟

خیال زلف تو، چون سرنوشت، جزو تن است
کجا روم، ز کمند خط جبین، چه علاج؟

فغان! که خط، برخش تنگ کرد، جای نگاه
فتاد، کار چراغم بآستین، چه علاج؟

ز خود قریب تری را، نمیشناسی، کیست؟
نداده اند ترا، چشم پیش بین، چه علاج

سپاه غمزه، که کج، بتان شهر آشوب
گرفته اند، حصار، آفرین! چه علاج؟

ردیف چ

۱

بر هستی* موهوم، خروش من و ما هیچ
این بحث بود لاشئی و این چون و چرا، هیچ

سودای تو، پوچ است، بساط من و ما هیچ
کین بود، متاعیست خیالی، و بها هیچ

خونگرمی یاران، گل تمهید غرضهاست
این مهر و محبت، همه هیچ است، و وفا هیچ

رو داری از آیینه، بهر وجه محالست
جز صدق نمی آید ز اصحاب وفا هیچ

نااهل تونگر شده، صاحب نظران را
چون قحبه که بسیار بزیب است، حیا هیچ

از نحس چه بیم، آفرین! از سعد چه حاصل
چون عاقبت کار، بود چغد و هما هیچ

* ۔ ج میں مصرع دوم، اول واقع ہوا ہے ۔

۲

در کیسه‌ی ما نیست، بجز نقد نظر،* هیچ
نظاره‌ی گرمی و دگر همچو شرر، هیچ

دریای هوس، جز کف افسوس ندارد
مانند حبابست، صدف پوچ، و گهر هیچ

دل نرم تر از آب شو، ای تند چو آتش
هستی، کف خاک و دم باد است، و دگر هیچ

کی آفرین! آگاه شود، از دهن دوست
چون بوسه، و دشنام ندارند، اثر هیچ

* - ج : اثر -

ردیف ح

۱

میدهد فیض دگر، مصحف رخسارهٔ صبح
سورهٔ نور بخوانید، ز سیپارهٔ صبح

جز حقیقت نبود، حاصل سودای مجاز
ره بخورشید برد، هر که شد آوارهٔ صبح

رنج روشن گهران را نبود، هیچ علاج
بخیه هرگز نپذیرد، جگر پارهٔ صبح

آفتابی است خیال تو، که دل مشرق اوست
سینهٔ چاک من خون شده، انگارهٔ صبح

حسن گل، پاک فراموش کند، چون شبنم
آفرین! محو شود، هر که بنظارهٔ صبح

۲

ای خار حسرت تو به دل، گلعذار صبح
تاراج چاک، پیرهن زرنگار صبح

در چشم صبح خیز بود، فیض نشاتین،
باج، از می دو آتشه، گیرد خمار صبح

دل، بی فروغ مهر رخت، رزق خاک به
مانند شبنمی، که نگردد، دو چار صبح

همطرح شوق، پیرهنی، چاک میزند
هر چند، خصمی شب وصل است، کار صبح

دریاب، ورنه میرود از دست، آفرین!
پا در رکاب نشه‌ی گلگون سوار صبح

۳

بی ذکر تو ای، کعبه صنم خانه‌ی تسبیح
فریاد، چو ناقوس کند، دانه‌ی تسبیح

در فال زر و سیم بود شیخ، کجا ورد؟
بیهوده مخور، بازی طفلانه‌ی تسبیح

تا مست می شوق توام عالم آب است
هر شش جهت، از نعره‌ی مستانه‌ی تسبیح

مرغ طلبم، دانه و دامم، نفریبد
رم خورده‌ی زنارم، و بیگانه‌ی تسبیح

عشق است و، همین محو شدن‌مشرب و مذهب
نی هرزه‌ی زنار، و نه افسانه‌ی تسبیح

زنبور بلا نیش زن، از شش جهت آمد
رفتم بغلط، تا به ریاخانه‌ی تسبیح

چون آفرین، از نام تو، در وجد نیاید؟
نام تو، چو دل زنده کند، دانه‌ی تسبیح

۴

شور شب عروسی عشق است، هر صباح
در جزو جزو کون بود، معنوی نکاح

وحدت*، چگونه فهم شود؟ بی سواد عشق
هر شهر تازه رسمی و، هر ملک اصطلاح

بندد ثمر، بقدر ادب، نخل دوستی
انجام کار، تخم خصومت بود، مزاح

بی مصلحت زدن در مقصود ابلهی است
دانا دلان قدم نگزارند بی صلاح

هر جوهرش، نوای انا الشمس، میزند
آیینه، از جمال تو شد، خالق الصباح

دنیا پرست، تا نشوی، پاکباز باش
دامن کشیده دار، ازین گنده مستراح

چون غنچه، سر بجیب تمناست آفرین
چشمی، براه لطف تو، تا مرسل الریاح

* ج میں یہ شعر مذکور نہیں ۔

ردیف خ

۱

ای مرا بر جگر، از شوق تو، دندان گستاخ
اشک، با دامن، و دستم به گریبان گستاخ

باد در کوه، چو پیچید، کند شورش سیل
سفله، آن به، که نگردد، به بزرگان گستاخ

شوخی شانه پر آشفته، دماغم دارد
میزند دست، دران زلف پریشان، گستاخ

جرم خردان، نکند طبع بزرگان، برهم
مور سهلست اگر شد، بسلیمان، گستاخ

این ثمر، آفرین! از تاب نظر، میسوزد
لکنی، دست دران سیب زنخدان، گستاخ

۲

حسود سفله نباشد، چرا به من گستاخ؟
به عندلیب، بود زاغ و هم زغن، گستاخ

چه نازنین بود آن شمع قد، که چون فانوس
نکرد تنگ، در آغوش پیرهن، گستاخ!

ز جوش عشق هوای، مباش با خوبان
نسیم وار، بهر لاله و سمن، گستاخ!

زهی! ز برق شکوه تو آب، روح القدس
کراست زهره شود، با تو هم سخن گستاخ

برون ز خانه میا، پندم آفرین! این است
تو پر غیور، و حریفان انجمن، گستاخ

۳

* بقهر محض مکن نفس بی نوا گستاخ
خر گرسنه، نباشد چرا، چرا گستاخ؟

ز نفس خویشی خدا، خصم خانگی این است
که صبح و شام، بود موش آسیا، گستاخ

بخون دل، نکند تا وضو، نمی آید
باستخوان شهیدان او، هما گستاخ

مرا چو سیب، کند سرخ و زرد، غیرت عشق
بآن ترنج ذقن، چون شود صبا گستاخ

---

* ج : میں یہ غزل مرقوم نہیں -

نهال شعله، در آغوش خس، نمی گنجد
کراست زهره، که دربر کشد، ترا گستاخ؟

نیاز و ناز تماشاست، دیدنی دارد
حجاب او ادب آموز، و چشم ما گستاخ

ز دل جهد شرر حسرت، آفرین! چو شود
بپای نازک آن شوخ، سنگها گستاخ

۴

ز موج رنگ شد از بس رخ گلستان سرخ
ز لاله چون لب پان خورده، شد خیابان سرخ

زهی ز مستی شوق تو روی مستان سرخ
چنانکه گل ز بهار و ز گل گلستان سرخ

دمی که سبز کند مقدم تو بخت رقیب
ز خون دیده کنم، جیب تا بدامان سرخ

ز تاب روی تو، هر قطره‌ی عرق شفقی است
که دیده است پریخانه‌ی سلیمان سرخ؟

چو مستقیم شوی، نقد آبرو از تست
کند ثبات قدم، روی جنگجویان سرخ

سحر به جامهٔ گلگون رسید، بسته نگار
کف از حنا، ورخ از باده، و لب از پان سرخ

ز شوق آن لب میگون، چنین که میگویم
شود برنگ رگ لعل، خار مژگان سرخ

ز خاک تیره به محشر سفید رو خیزد
بخون آز و طمع هر که کرد، دندان سرخ

چه مرشدانه سخن گفت آفرین! صائب
''که عاقبت رگ گردن کند گریبان سرخ''

ردیف د

۱

تا چند آه شعله کشد یا علی! مدد
ریزد ز هم چو شمع جسد، یا علی! مدد

موقوف یک بهار کرم، همچو عنبر است
شد نامه ام سیاه، مدد، یا علی! مدد

حسرت تمام چشم، بدارالشفای تست
درد دلم، یکی شده صد، یا علی! مدد

برق است پیش من، نفسی آرمیده‌ای
بی تابیم رساست، مدد، یا علی! مدد

مینالد از ستمگری چرخ، آفرین!
جز تو بگو، که داد دهد؟ یا علی! مدد

۲

چنین گر، فیض عشقم، بر سرتائید می آید
به تاثیر نظر، طوبی شود، گر بیدمی آید

فروغ آفتاب عشق دارد، جبهه‌ی عاشق
سلام ذره‌ی ما، هر سحر، خورشید می آید

رواج خاکساری‌ها بود بی مسند آرائی
چه خواهد کرد فردا، گربه بر جمشید می‌آید؟

لباس فقر، از مردان کند، نامرد دنیا را
محقق میشود، هرکس درین تقلید، می آید

زموی و روی او، کز نو و ظلمت باج میگیرد
شب قدر است، هرشب، بر صباح عید می‌آید

*شود چون بی نصیب، از مال دنیا، بیشر آدم
بدور مفلسی در عالم توحید می آید

خدا روزی کند دیدار، دارم آفرین! چشمی
ز ما کاری که می آید، همین، امید می آید

۳

دیوانگی و مستی، از بوی تو میخیزد
هر فتنه که میخیزد، از کوی تو میخیزد

**تحصیل سعادت دان، تعظیم عزیزان را
تا دست تو می جنبد، زانوی تو میخیزد

طوبی به سلام آید، فردوس غلام اوست
نخلی که درین گلشن، پهلوی تو میخیزد

کوشامه که دریابد؟ رمزی است که من دانم
مشک است دگر عنبر، از موی تو میخیزد

افلاک بشور آید، خاکست و طپیدنها
چون آفرین، آشفته از کوی تو میخیزد

---

* الف ندارد -
** ج ندارد -

۴

*بخلق نیک کرم، هر که دست یار کند
اگر بخصم رسد، کار ذوالفقار کند

بر آتش تو، که آب بقا نمونه‌ی اوست
سپند سوخته آنجا رسد بهار کند

باین روش، که تو دانسته کجروی چه علاج؟
جنون ساخته را، چوب گل چه کار کند

بفرق هر که گذشتی چو تیغ، چون بسمل
بخاک و خون طپد و ناله های زار کند

هر آنکه یک الف، از درس عشق خواند سبق
سر نیاز، چو منصور پای دار کند

مباش شاد و غمین هم، که دهر شعبده باز
گهی پیاده نماید، گهی سوار کند

چه عشوه ایست؟ ندانم که آفرین ساقی
رسد چو دور به من داغ انتظار کند

۵

گداز سوز دل، حل کرد عشق، و نشه پیما شد
تبی گرمی عرق گردیده، جوشی خورد، و صهبا شد

ورق برگشت، تابی پرده آمد، حسن خوبان را
چراغ روز شد، خورشید، تا این صبح پیدا شد

صدا هم آب شد، طوفان گزاریهای عشق** است این
جدا، هر حلقه دود آه من، گرداب دریا شد

---

* ج ندارد۔
** ج : شوق۔

هنوزم، سجده مشتاق ادب گاهش، صبا رحمی!
غبارم، رنگ نقش پا گرفت، از شوق، سیما شد

دهد وضع ملایم، نشه‌ی عزت، درین محفل
که هم زانوی شاهان، میشود سنگی،که مینا، شد

تهی از خویش گشتن، جلوه دیدن، بیشتر دارد
بقدر آرزو، میخواست دل، آغوش، پیدا شد

ز شوق بی نشان، معشوق شوخی، آفرین! هوشم
ز عالم یک قدم رفت، آن طرف، چندانکه، عنقا شد

۶

آتشم، شوق که چون پروانه، در جان میزند
بخیه‌های خرقه ام، جوش چراغان میزند

دارم، از بیمهر معشوقی، چه چشم التفات
کاسه ها، چون صبح، در خون شهیدان میزند

اشک، چون خورشید، در تار نظر، پیچیده است
قرعه، تا در فال رویش، چشم گریان میزند

خنده‌ی لعلش چه خواهد کرد، باخونین دلان؟
آنکه آتش، از تبسم، در بدخشان، میزند

آفرین! دستی که وا میکرد، آن بند قبا
حلقه، امشب، بر در چاک گریبان میزند

۷

رزق تو، روزی کسی دیگر، نمیشود
آب خضر، نصیب سکندر، نمیشود

صید کمند جذب زلیخاست، مفت شوق
چون عمر، وحشی که، مسخر نمیشود

در گرد خیز حادثه عنقاست، زیر چرخ
آیینه خاطری که، مکدر نمیشود

بی معرفت، ز فقر، بجای نمیرسد
تا آشنا به بحر، شناور نمیشود

نشکسته رنگ طاقتت، داری هوای وصل
پر عشوه کرد چشم که بی زر نمیشود

بر رغم غیر، ما و تو باهم، فلک بکام
خوش دولتی است! لیک میسر نمیشود

امروز، خال کنج لب اوست، آفرین!
سیراب، تشنه‌ای که ز کوثر نمیشود

۸

سخن، بیفکر، دشوار است، آسان برنمی آید
که بی غواص، یک گوهر، ز عمان برنمی آید

فغان میخیزد، از بیمغز مشت استخوان من
بآن صولت، که شیری از نیستان، بر نمی آید

بود مشکل، بطوفان محبت، آشنا بودن
سر، از گردابه‌ی اندیشه‌ی نان، نمی بر آید

تمنا، زان دهن، نشنید پیغامی نه دشنامی
ز بس تنگ است، گردی، زین نمکدان برنمی آید

بود، دور از تو، هر رگ برتنم فواره‌ی خونی
کدامین شب که آه نشتر افشان، بر نمی آید

*ز دل عهد وصالش هم نبرد اندوه رنجوری
هنوز این طفل بدرو از دبستان بر نمی آید

رقم سنج، آفرین! گویا بوصف آن دهن،گشتم
که موی در قلم، جز ریشه‌ی جان، بر نمی آید

۹

شعله‌ی نیرنگ حسنش، تا چراغ خانه بود
جلوه‌ی طاؤس، بال افشانی پروانه بود

شیشه، امشب، جز خراش نیم کش آهی، نداشت
موج صهبا، بی تو چین جبهه‌ی پیمانه بود

عشرت امروز، سامان غم فردای ماست
خنده‌ی دندان نما، در کشت حسرت، دانه بود

در وطن، صاحب هنر، پامال بیقدری شود
با گهر، اینجا، صدف، چون آسیا، با دانه بود

آفرین! عشق و دو بینی ها، محال آمد محال
حرف پرویز و شکر شیرین کن افسانه بود

۱۰

ز دنیا، چشم همت بست، دل، وارسته از غم شد
نظر پوشیدنی، داغ مرا، چون دیده، مرهم شد

* الف ندارد -

شناسا، گرشوی، خود قبله‌ی خویشی، نمی بینی
که بت، از برهمن دل برد چون‌هم شکل آدم، شد

صف آشوب تسلی، عشق شد، امکان پدید آمد
نسیمی، جلوه‌ی غمها، بشور آورد، و عالم شد

زند پیشانی آیینه، موج چین، ز تمثالم
ز بس، کار من، از عشق پریشان کار، درهم شد

بجز تجرید ظاهر، فقر دارد، معنی دیگر
نه هر کس، ترک شاهی کرد، ابراهیم‌ادهم شد

صدای بحر دارد سیل، چون بحر آشنا گردد
همه یار است، هرکس، **آفرین!** با یار همدم شد

۱۱

جز این که پی به عدم تنگ قسمتان بردند
کدام راه، بآن گوشه‌ی دهان بردند؟

سپند نیست، که از خاک کشتگان تو است
دلی پر است، ز خوی تو کز جهان بردند

ز ناله ام شب هجر تو، بلبلان چمن
بخود چو سایه، به پرواز، آشیان بردند

سمنبران بچه ناز، **آفرین!** نمیدانم؟
نداده تن بکنار، و دل از میان، بردند

۱۲

بیدرد خواجه، در هوس نام و ننگ ماند
مرغ اسیر، در قفس نام و ننگ ماند

*بی کاوش جنون نتواند صفا شود
زنگی که بر دل، از هوس ننگ و نام ماند

دنیا پرست جام شرابی نزد، ز عشق
در خوف دایم از عسس نام و ننگ ماند

آوازه ایست محض، که از نیک و بد بجاست
زین کاروان، همین جرس نام و ننگ ماند

داغم ز دست دل که نشد شاه باز عشق
از همت دنی مگس نام و ننگ ماند

بینای راز عشق، نمیگردد، **آفرین!**
در دیده‌ی کسی، که خس نام و ننگ ماند

۱۳

آن مونس جان، بر سر انصاف، نیامد
یعنی که فلان، بر سر انصاف، نیامد

صد ابر کرم، صرف شد، و تشنگی حرص
چون ریگ روان، بر سر انصاف نیامد

تا چشم کنم باز، شب وصل، سحر بود
عمر گذران، بر سر انصاف نیامد

پاس دل اغیار، و شکست دل ما، کرد
بر رغم کسان، بر سر انصاف نیامد

با فتنه‌ی او فتنه‌ی دوران چه نماید؟
آن فتنه نشان، بر سر انصاف نیامد

ما نیز، ز خمیازه، نه بستیم دهان را
تا پیر مغان، بر سر انصاف نیامد

---

* الف ندارد -

چو شاخ گل، بتکلیف قدح، مستانه چشمک زن
برغم مدعی، امروز ما را، غمگسار آمد

چنان خون شگفتن، میزند موج، از رگ گلشن
که گر بر شاخ گل، کف میزنم، در کف*نگار آمد

چو شاخ گل، نباید خیره شد، ای از خزان غافل!
گرفتم، باز آب رفته‌ات، در جویبار آمد

کجا، تاب نگاه گرم چندین برهمن دارد؟
بتی را، کز گزند سایه‌ی گل، نیش خار، آمد

برد در دلبری، باج، از تبسم، چین پیشانی
بقربانش روم، در هر ادا، عاشق شکار، آمد

مباش**، از جلوه‌ی پا در رکاب وصل او، غافل
عنان‌گیرش توان کرد***، آفرین! کان شهسوار آمد

۱۵

اگر، ناخوانده، مضمونش شود فهمیده، جا دارد
که چون نی، سطر سطرنامه‌ی شوقم، نوا دارد

گره، در کار فرهاد، افگند، از بیستون شیرین
هنر، صاحب هنر را، دور تر از مدعا، دارد

قدم،****فهمیده تر نه، وحشت‌افزا، دشت عشق است این
دهان شیر باشد، آنچه، این ره نقش پا، دارد

ازین منزل، سفر باشد سفر، آهنگ صاحبدل
ز گلبانگ شگفتن، غنچه آهنگ درا، دارد

اثر جوش است، آه آفرین! بیدار کمتر کن
که در دل، از شکست رنگ، دستی بر دعا دارد

---

* الف، ب : دستی ** ج : مشو *** ج : شد
**** ج : ندارد.

۱۶

ز بیم غمزه اش، تنها، نه رنگ، از روی من خیزد
ز جوهر، همچو ابرو، تیغ را، مو بر بدن خیزد

چو آن بیمهر آید، بر شهادتگاه مشتاقان
بدامن گیریش، چون صبح، دست از هر کفن خیزد

ز بیدادی که، از مژگان آن ابرو کمان، دیدم
چو ترکش، تیرها، پیوسته از پهلوی من خیزد

چو سوی گلشن آید، آفرین! آن شوخ کافر دل
فغان، از غنچه چون ناقوس، در دیر چمن خیزد

۱۷

تا به لوح سینه، دل مشق خیال یار کرد
هر کجا افتاد، رنگ جسته ام، گلزار کرد

رفت دل، از خویش، و با خود برد، کوی یار را
بلبلم پرواز، چون طاؤس، با گلزار کرد

نسبت بیدرد یاران، سنگ هم، ناقهم نیست
میتوان، در کوه، درس ناله را، تکرار کرد

آرزو نگزاشت، در دل، گرم جوشیهای عشق
هر کجا خار و خسی دید، آتشی، در کار کرد

گیرد، از سنگین دلان، عشق اش هوای اعتبار
خود نماییها، دوبالا ناله، در کهسار کرد

خون من حل کرد، و می، با غیر، در پیمانه ریخت
کافر، از دشمن، مبیناد آنچه، بامن یار کرد!

آفرین! شوخی که با ما بود، همخواب از ازل
حسن شور انگیز او، جوشی زد و بیدار کرد

۱۸

قناعت مشربم، ازبسکه دارم، پاس آب خود
چو یاقوت است رویم، سرخ، دایم، از شراب خود

تمنا، آب شد چون اشک، و حسرت، دور کرد از دل
نباید این قدرها مست و غافل از کباب خود

مبارک بر تو، چتر گل، بسز کش، بینوا بلبل!
تو و گلزار و من، با ذره پرور، آفتاب خود

بقدر جرم، کم منصب کند سلطان، امیران را
بود تنگی رزق آدمی، از ناصواب خود

نیازم، بسکه باشد موبمو پیچیده‌ی نازش
به منت، ناز کاکل میکشم، از پیچ و تاب خود

بود ما را نظر، بر مصرع قد بلند او
دران محفل، که نازد هر کسی، بر انتخاب خود

ندارد، منصب سامان عیشم، آفرین! بزمی
مگر گاهی، دلی خوش میتوان کرد، از خطاب خود

۱۹

ضعیفان را، عروج خویش، سامان خطر باشد
نمک، در باده‌ی عیشم، چو مور، از بال و پر باشد

پس از مردن، همان باقیست، شوق شمع رخسارت
دل پروانه، نخل تربت ما را، ثمر باشد

بعشق چون خودی، بستی دل، و بی طاقتم کردی
شکست خاطر نازک دلان، تاب کمر باشد

نگنجد یاد ایمان، در دل مست می وحدت
بود زنار باق، گر سر موی خبر باشد

بود عین حقیقت، آنچه میخوانی، مجاز آن را
کف این قلزم پرجوش، از موج گهر باشد

خیال لعل نوشینی که، دارد **آفرین!** در دل
که هر مصراعش، از معنی شیرین، نیشکر باشد

۳۰

شور عشقم، نه به مجروح، نمک میریزد
همچو انجم ز فلک، فلس سمک میریزد

فتح، یک حلقه بگوش است، شهی، را کز غیب
لشکری، بر سر لشکر، بکمک میریزد

سبزه ای در ته سنگم ز گرانجانی خویش
در هوای که چو گل، بال ملک میریزد

خالی، از صدق نهاد تو، و از شید، پر است
چه قدر گرد ریا زین کپنک میریزد

سفله تا لت نخورد، پستی خود نشناسد
نقطه‌ی سهو، هم از صفحه، بحک میریزد

حذر از ناله ام، ای جزوکش! درس غرور
که ز هم، کهنه مقوای فلک میریزد

سره شو، تا خجل از صحبت رندان، نشوی
آفرین! آب رخ قلب، محک میریزد

۲۱

رمیده طاقت، بذوق دیدن، صف سپاه که میخرامد
سری کشیده دل، از طپیدن، بجلوه شاه که میخرامد

کتان طاقت، ز چاک حسرت، چه تازه آئین به جاده بندد
چو مهر، نوری علم کشیده، بجلوه ماه که میخرامد

ز خون عاشق، نکشته، رنگین نبسته، عید شهادت آئین
روم بقربان، چو تیغ خونریز، کجکلاه که میخرامد

نکرده عکسش، در آینه جا، نچیده از خود، گل تماشا
بهار شوخی نقاب تمکین، حیا پناه که میخرامد

چو رنگ حسرت، دریده جیب، و چو اشک گلگون، نشسته در خون
تمام* امید، آفرین! نام، داد خواه که میخرامد؟

۲۲

داغ تنهایی، جگر سوز است، یاران را چه شد
شعله، با موم است دشمن، دوستداران را چه شد

اخگر افسرده گل، بلبل، شرار مرده ایست
آتش افروز جنون، باد بهاران را چه شد

سوختم، از تشنه کامیها، دم آبی کجاست،
کشت امید، العطش خیز است، یاران را چه شد

چرخ با فیض و قضا راضی است، استعداد کو
باده، در جام است، ساقی! میگساران** را چه شد

گریه را کیفیت و فریاد، را تاثیر نیست
غم، هجوم آورد بر دل، غمگساران را چه شد

---

* ج : رمیده امید ـ
** ج : باده خواران ـ

دانه‌ی دل، آفرین! میخورد آب از جوی برق
این سمندر، تشنه است، آتش عذاران را چه شد

۲۳

ز فیض صبر، هر چند، از حوادث، سنگ باران شد
سبکتر، بر من از گریز باد نوبهاران شد

تهی قالب، چو جام لاله، یاقوت آمد، از خارا
ز شوق بوسه‌ی آن لعل، تا از میگساران شد

ورق، چون دل طپید، و خامه، از حسرت کشید، آهی
نوشتم سطر، از شوق تو، نبض بیقراران شد

بعهد چشم تمنا، هر که گردید، آشنا رویش
برنگ زلف مشکین، از پریشان روزگاران شد

همان رعنا، که حسن شمع و گل را، آب و تاب آمد
کمند گردن پروانه، و دام هزاران شد

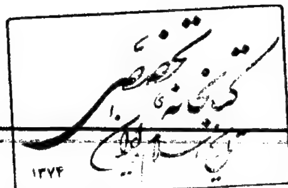
ز بس دارد، فسون دلبری چشم خمارینش
باین بیمار، هر کس دید، از بیمارداران شد

نیفتاد آفرین! برهیچ خرمن، این چنین برق
تب خوابیده پندارم، ز گرمیهای یاران شد

۲۴

جزو و کل، در دام تقدیر الهی میطپد
ذره تا خورشید، از مه تا بماهی، میطپد

شعله، بسمل کرده‌ی رعنایی خویش است، و بس
سرکشی، در زیر تیغ کجکلاهی، میطپد

کعبه هم، از جوش سودایت، که دلها داغ اوست
همچو آب زندگی، زیر سیاهی، میطپد

رفتی از صحرا، و از شوقت، غزالان را هنوز
در سواد دیدها، وحشی نگاهی میطپد

جلوه‌ی اقبال، ازبس، دست فرسود فناست
ذره در روزن، گهر در تاج شاهی، میطپد

از نهیب غمزه، در دست تو، دل، بیدست و پاست
همچو آن مرغی، که شب، از بی پناهی، میطپد

لرزد، از نام شکوه عشق، عقل ساده لوح
همچو دهقان، کشی، دل از ترک سپاهی میطپد

آگه اند از مرگ خود، روشندلان راست کیش
شمع را دل، از نسیم صبحگاهی، میطپد

آفرین! از بس طپش آماده‌ام، از فیض عشق
عضو عضوم، همچو دل، خواهی نخواهی میطپد

۲۵

یاد ایامی که، پرواز نظر، سوی تو بود
مرغ دشمن آشیان، دل نام در کوی تو بود

داشت، از چشم بد ناکس، گل رویت خطر
حسن را تعویذ بازو، خال ابروی تو بود

داغ حسنت داشت، چون طاوس، گلزار بهشت
آتش دوزخ سپند گرمی خوی تو بود

خط، چها لذت! که از لبهای شیرین تو، برد
یکقلم، این سبزه، خورد آبی که، در جوی تو بود

نکهتی میداد، جمعیت، پریشان ترا
مد احسانی که میگویند، گیسوی تو بود

داشت حسن و عشق آمیزش، بهر رنگی که داشت
آب اگر میشد دلم آیینه‌ی روی تو بود

آفرین! کز گلشن کونین، میدزدد نگه
از صبا، هر صبحدم، منت کشی بوی تو بود

۲۶

بیخود شوقت، ز نیرنگ فلک، غمگین نشد
ابروی تصویر، هرگز آشنای چین، نشد

شوخی وضع سبک روحی، تعلق دشمن است
غوطه‌ها در رنگ زد، بوی گل و رنگین نشد

باد، اگر از کوه هم آید سبک باشد سبک
ناکس از آمیزش کس، صاحب تمکین نشد

خوب میگوید، بقدر فهم، هر کس آفرین!
نیست بی جا، شعر ما، گر قابل تحسین نشد

۲۷

برنگ کهربا، جسمم، نه زرد از ناتوانی شد
بسنتی جامه‌ای دیدم، که رنگم زعفرانی شد

ز نیرنگ تو، در آتش دلم از مهربانی شد
برین موسی، نگاه گرم، برق لن ترانی شد

بهشت جلوه، دیدن برنتابد، هی نزاکت هی
ممن سیمای من، نیلوفری شد، ارغوانی شد

سحرگاهی، که آن خورشید سیما، بی نقاب آمد
شفق، هر چند گلگون جوش میزد، زعفرانی شد

ز نفی خویش، شبنم آفتاب، و قطره دریا شد
اگر از خود بر آیی، آنچه نتوان* میتوانی شد

باقبال تجرد، شاهبازم اوج همت** را
زدم بالی، که گرد غیر، صرف پرفشانی شد

طپد، در خاک ذلت معنی، از نافهمی سامع
چو شمعم، آب گشتن، حاصل، از آتش زبانی شد

ز حسن بی نظیرش، گرده‌ای شاید درست*** افتد
میان دیده و دل، صحبت بهزاد و مانی شد

سمندر بر نتابد، آفرین! پروانه، معلوم است
مرا کز شمع، بالا یک علم، سوز نهانی شد

۲۸

تجرد پیشه‌ام، رم خورده، از سود و زیان خود
همای همتم، چون شمع، رزقم، استخوان خود

اگر ممکن بود ریسیدن، و پیراهنش کردن
ز جوش دل طپیدن، پنبه سازم، مغز جان خود

بفتوای خرد، از کشف عورت هم بتر باشد
توکل پیشه را یک گام، بیرون از مکان خود

کمند برق بی پروا، بود فرسوده، خاشاکم
بزور عجز، کردم مهربان، نا مهربان خود

* ج : نتوانی شد -
** ج : وحدت -
*** ب : بدست آید - ج : بدست افتد -

چو موم شمع، طومار است، صد داغ مصیبت را
دل خود میخورد، هر کس فتد، از اوج* شان خود

بلای جان بود، رنج سفر، در بی سرانجامی
مبادا مرغ بی پر، دور افتد، ز آشیان خود

زمین بوس جلالش آفرین! مشکل بود مشکل
چو صبح، از چشمه‌ی خورشید، گر شویم دهان خود

۲۹

مزوران، که در انکار بادم، مست جلال اند
نهفته، در تم ناخن، پیاله، همچو هلال اند

ادب خموش تر، از غنچه باش پیش فقیران
گرامی اند، و زباندان ناطق** و لال اند

جماعتی، که نکردند زنده، قطع تعلق
مسلسل ابد، از رشته‌های آمال اند

بود، مبشر دولت، لقای آزادان
ز بس که، چون الف، از راستی، نکو فال اند

حریف فتنه‌ی آخر زمان نه‌ای بگریز
ازین گروه، که مهدی نما و دجال، اند

ز دوستان دغل، آفرین! چه کار کشاید؟
اگرچه رستم وقت اند، کمتر از زال اند

۳۰

ز مژگانت، چو حرفی، بے خبر، در گوش می آید
صدای خنده‌ی چاک جگر، در گوش، می آید

---

* ج : می افتد ز شان خود -
** ج : زباندان ماضی و حال اند -

چنان مشتاق مکتوب تو ام، گر میپرد، گاهی
صدای بال مرغ نامه بر، در گوش، می آید

چنانم میشود، جمع حواس، از فیض دیدارت
که گر پر میزند، مرغ نظر، در گوش می آید

خرامد تا کجا، چون سیل، بی پروا خرام من
صدای آمد، از هر بام و در، درگوش می آید

طرب شد، شیونم، دور از تو، کز موج می گلگون
نوای خونفشانی، نوحه گر در گوش می آید

ز هر مصرع، چو برقم، آفرین! از فیض سوز دل
دو صد برجسته معنی، چون شرر، درگوش می آید

۳۱

دور بهار، زود، چون عهد شباب شد
تا مست جام جلوه شود، گل، خراب شد

هر لاله‌ای، چو شعله‌ی جواله در چمن
پا در رکاب آمد، و پا در رکاب شد

هر غنچه، گل نکرده، کمربست بر سفر
تا دم کشد، محیط فنا را حباب شد

هر سنبلی، که باج گرفتی، ز زلف حور
چون مار، از بهشت، بصد پیچ و تاب شد

جاگیر من، قبول ابد، عشق منصبم
تا آفرین! ز مبداء فیضم، خطاب شد

۳۲

ز دست فتنه، چسان در خط امان باشند؟
که‌زیر مشق هوس، چون سبک سران باشند

خیال غیر، ترا بی زد است، دیده و دل
که‌این‌دوخانه،بیک قبضه، چون کمان باشند

ترا، چگونه گزارند، عاشقان با غیر؟
که‌خصم جان خود، ازعشق بدگمان باشند

فتد چو کار، به نو دولتان سفله معاش*
بلای جان فقیران بی زبان باشند

ز علم شانه ام، این نکته، میشود روشن
که زلف چهره‌ی هستی، شکستگان باشند

گروهی، فرصت نظاره، مغتنم نشناس
چها! ز رفتن گل، داغ در خزان، باشند

بوادی سر نخچیرم، آفرین! باشد
که شیر مست، غزالان، ز مغز جان باشند

۳۳

تنها، نه‌بی‌تو، خون دل، از چشم من چکید
شیرین، چو اشک، از نظر کوهکن، چکید

در عین وصل، شکوه‌ی** بی اختیار دل
ماند، بزخم تازه، که در دوختن چکید

تا صبح حشر، موج زند، لاله زار طور
هر جا، عرق، ز روی تو، ای‌گلبدن! چکید

داغ محبت است، که پنهان دهد، گداز
ناسور شمع نیست، که در انجمن چکید

چون قطره قطره اشک روان، جرگه‌ی‌غزال
از شرم آهوی تو، ز چشم ختن، چکید

* ج : سغله قماش -
** ب : گریه -

تا بر چمن، نسیم، که نشتر فشان گذشت؟
خونناب ارغوان، ز رگ یاسمن، چکید

دل زنده کن، حلاوت معنی است، آفرین!
جان چیست؟ رشحه‌ی که زلطف سخن چکید

۳۴

ابری گهر فشان شد، و اول بمن رسید
از فیض شبنمی، که باین نه چمن رسید

از چشم زخم، فتنه، گزندی که دید کس
از تیغ بازی نفس ما و من رسید

با کاو کاو، سوزن الماس، چون کند؟
بر دل چها ازان مژه‌ی سحر فن رسید!

معنی شناس، عارف بالله میشود
خود را شناخت، هر که بکنه سخن رسید

آگه نه ای، ز سوز دل آفرین، هنوز
فریاد این سپند، بهر انجمن رسید

۳۵

بعزم صید، چون آن چشم پر نیرنگ گرداند
هوا بر مرغ، چون صحرا بر آهو، تنگ گرداند

تب سوز دل و سنگینی دردی، که من دارم
تواند بحر بی نم، کوه را بی سنگ گرداند

یکی صد گردد، از یار شرارت پیشه، بد گوهر
شراب ناب، در آتش، هزاران رنگ گرداند

بهر گلشن، که آید بیدماغ ناز شوخ من
نفس، در خویش دزدد بلبل، و گل، رنگ گرداند

شود از باغ، چون آن شاخ گل،دامن کشان بیرون
چمنها، زعفران زار، شکست رنگ، گرداند

جواب نامه او، تا رساند، میکند داغم
ز بختم، خویش را دانسته، قاصد لنگ گرداند

خمارم، آفرین! نگذارد، از بیطاقتی، رنگی
اگر دور قدح، ساقی، باین نیرنگ، گرداند

۳۶

آتشی شعله طپش، در دل تنگم، دادند
آه پیچیده شرر، چون رگ سنگم، دادند

یار وحشی روش و بی خودیم صیادش
حلقه دامی دگر، از گردش رنگم، دادند

بی خودم، دل، هوس آواره‌ی دیداری هست
چشم دیگر، ز کشاد پر رنگم، دادند

صبر، تمکین طلبه، و بی ادب آئین فریاد
شوق کم حوصله، و سینه‌ی تنگم دادند

دو جهان داده ام از دست، برون رفته زخویش
آفرین! دامن او، تا که بچنگم دادند

۳۷

آه پیچان اثرش، کام روا می باشد
هر کرا، چاک جگر، دست دعا، می باشد

گشت، از نشه‌ی آن چشم کبودم، روشن
آسمان، شفقی، هوش ربا می باشد

غرض، از مردم آگاه، قبول است، قبول
ورنه، جز سایه، چه توفیق هما می باشد؟

رهبر مردم دانش، نبود غیر دلیل
کور را، مد نگاهی، ز عصا می باشد

چون حنایی نکند؟ رشک بخونم ناخن
دست بوس تو، میسر به حنا می باشد

آفرین! منزل‌مقصد چه قدر دور که نیست!
وهم را، از رگ دل، رشته* بپا، می باشد

۳۸

خریدارم، گر آن گل چهره‌ی پیمان گسل باشد
متاع روی دست من، برنگ سرو دل باشد

گداز عشق، طوفان جوش دارد، بوته‌ی داغم
باین سر چشمه، دریا، بی تکلف متصل باشد

بچشم تمری، آخر، همچو موی دیده، می آید
چنین، گر سرو، پیش قد رعنایش خجل باشد

بود آیینه‌ی محرابیش، دست دعای من
نیاز ما و نازش، بسکه باهم متصل باشد

قبول عشق دارد، آرزو، عرض شهادت را
بقربانگاه نازش، آفرین! خونت بحل باشد

* ب و ج : خار -

۳۹

بشور انگیزی شوقم، که در زیر فلک، باشد
چو شمعم خانه زاد داغ، رسوای نمک باشد

سیه سازد، دویی، روز سحر خیزان وحدت را
سواد شام هجران، سایه‌ی بال ملک باشد

شب هجر تو ریزد، بسکه زهر حسرت، از چشمم
نگاهم نیش و زنبور سیاهی، مردمک باشد

بود رنج سفر، آیینه، استقلال مردان را
سواد شام غربت، نقد آدم را محک باشد

ببوی یوسف ما، آفرین! در باغ جا دارد
که داغ لاله‌اش، بیناء برنگ مردمک باشد

۴۰

دلی، ز جا شده‌ی عشق، آرمیده شود
چکیده اشک، اگر باز، سوی دیده شود

ز فیض عقده‌کشاییست، سرخ رویی‌ها
حنا نگار، کجا ناخن بریده شود؟

ز خلق، بهره ندارند صورت* آرایان
چگونه از گل تصویر بو شمیده شود؟

ز چار باغ تمناست، آفرین! هوسم
گلی، که دامن ازین خارزار چیده شود

* ج : ظاهر -

۸۱

از خرام تو، اگر جلوه به کهسار شود
خنده‌ی کبک دری، گریه‌ی سرشار شود

دولت نقد، که گویند، همین بیخبری است
وای رندی! که درین میکده، هشیار شود

سفر شوق ترا، راحله‌ای حاجت نیست
بال پرواز تواند، در و دیوار شود

پیش پاکان ازل، دم نزند، تر دامن
صبح چون شد، علم شمع، نگونسار شود

خلق خوش پیشه کن،و امن طلب‌شو، ورنه
کژدمت خوی بد، وکج رویت، مار شود

نیست آمد شد بازار، بجز گرد کساد
آفرین! جنس مرا کیست خریدار شود؟

۸۲

در دهر، نام عقده کشای، شود بلند
نش زیر چرخ، دست دعای، شود بلند

هر چند، جلوه کرد، شب قدر بی حجاب
همت نخواست، دست دعای، شود بلند؟

دور از تو، چند از سپه بیشمار غم
هر دم، بملک سینه، لوای شود بلند

پنهان خوشست، عشق من و تو، بجان تو
مشکن دلم، مباد، صدای شود بلند

لطفش، بهر ضعیف، برنگی است، دستگیر
هر سبزه‌ای به نشو و نمای شود بلند

رم میکند بلا، چو ز لاحول، طبع دیو
از محفلی، که دست سخای شود بلند

مشکل، که راز عشق، نهان ماند، آفرین!
این شعله، رفته رفته، ز جای شود بلند

۴۳

*دل، با تو بیوفایی همزاد، می شناسد
انداز صید وحشی، صیاد می شناسد

از بسکه، نقد کونین، برباد می شناسد
عارف، ز هرچه رنجد، ارشاد می شناسد

بگرفت، شور عشقم، ملک عرب، عجم هم
مجنون شنیده باشد، فرهاد می شناسد

چشمت، ز چرخ داند، هر فتنه‌ای که باشد
شاگرد بدگهر را، استاد می شناسد

گه باج صبر خواهد، گاهی خراج طاقت
ویرانه‌ی دلم را، آباد می شناسد

با نخل قامت او، سرو سهی چه باشد؟
هر چند طره تابد، شمشاد می شناسد

حسن و ادای معنی، از طبع آفرین! پرس
قدر عروس رعنا، داماد می شناسد

۴۴

هنر شکر فروش، و تلخ دارم، کام جان خود
ندیدم نان جو، تا گندمین کردم، زبان خود

کندکار نفس، در سینه‌ام، آمد شد ساغر
مرا، کز می پرستی، نشه کردم، جان جان خود

تو نازک خوی نتوانی شنیدن، عرض احوالم
ز پا افتد، اگر بر کوه خوانم، داستان خود

---

* ب : ندارد .

نظر، تا بر کدامین جلوه، دارد، دیده‌ی شوقم
که من، گلباز با مهتاب، می بینم کتان خود

باین تمکین چه امکان است جم بر تخت بنشیند؟
کز اقبال قناعت، آفرین! بر آستان خود

۷۵

رخ خوب تو، دیدن بر نتابد
گل خورشید، چیدن بر نتابد

چه داند بوالهوس، کیفیت عشق ؟
می شوقش، رسیدن بر نتابد

ز بس نازک دماغی‌ها، خیالش
صدای دل طپیدن، بر نتابد

ز وصلم، آفرین! در آتش هجر
تمنا، دور دیدن بر نتابد

۷۶

برت، احوال دل، ناخوانده عنوان، تا عیان باشد
چو نی، در دست قاصد، نامه‌ی من، در فغان باشد

بمکتوبی که انشا کردم، از شوق دل ریشش
برنگ حلق بسمل، مهر، چشم خونفشان باشد

صدف را، دست افسوس است، حاصل، آخر از گوهر
پشیمانی، گل آمیزش نو دولتان باشد

نیابی آفرین! جز بزم اهل درد، جای من
کمند وحدت من، حلقه‌ی صاحبدلان باشد

---

* ب : ندارد .

۴۷

آب احسان، در خمیر مردم عالم، نبود
چون گهر، هر قطره‌ی این، بحر دیدم، نم نبود

یاد ایامی، که پیش از شوق و آغاز نیاز
رام ما بود، آن غزال شوخ، و بی‌رم، نبود

ناز مانع بود، ورنه، در هوای وصل دوست
بالها زد، مرغ دل، جای که خود، محرم نبود

شب، که در دل، یاد مژگان تو نشترمی نشاند
تا سحر، غیر از دم تیغ قضا، همدم نبود

سینه‌ی جوشان، و روشن دیده‌ی دل، داشتم
اختراع خم، زافلاطون، و جام، از جم نبود

جلوه‌ی آن بی‌نشان، بسیار، و امکان، عرصه تنگ
آفرین! ما آنچه میجستیم، در عالم نبود

۴۸

بهر گزند زمانه، عارف، بروی امید، در نه بندد
درین گلستان، ز فیض شبنم گلی نریزد، که بر نه بندد

تجمل خشک مرده‌طبعان، ز نقد معنی است، کیسه خالی
اگرچه موج شگوفه دارد، نهال تصویر، بر نه بندد

شبی، برون آ، بجلوه سازی، ترا چه سود از زیان مردم؟
بخون اطفال اشک آن، به، که چشم عاشق، گهر نه بندد

ز ابر بی‌وقت، فیض باران، زیان کشت است و برق خرمن
نهال اقبال بی تمیزان بجز دل بی ثمر نه بندد

بروی، آن صفحه‌ای که سازد ز پرده‌ی چشم من مصور
کشد، چو نقش نگار دیگر، بجز تو، نقش دگر، نه بندد

بخون‌دل، برق حل نمودم، همه، طپیدن، نوشت کلکم
کبوتر، این نامه بر نتابد، که‌جز سمندر، شررنه بندد

سری، که بیمغز هوش باشد، عمامه‌سر چنگ ذلت اوست
بلاست، دستار سر بزرگی، بگو، که واعظ بسر، نه‌بندد

ز پرده‌ی دل، بجلوه‌آوردن، آفرین! نیست معنی آسان
نمیشود، کین عروس رعنا، حنا، بخون‌جگر نه بندد

۴۹

باعث دفع بلا، عجز رسا، می شود
تیغ قضا را سپر، دست دعا، می شود

درد دلم، عشق را، عقده، بکار افگند
آبله پای برق، دانه‌ی ما می شود

رهبر گرم فنا، طالع برگشته است
شعله‌ی جواله ام، قبله نما می شود

شمع، نه تنها گداخت، از غم نخل قدش
سرو چمن، جاده‌ای در ته پا، می شود

آیدم، ای آفرین! گریه بحال خودم
عمر به هر بیوفا، صرف وفا، می شود

۵۰

چند یا رب! سر نوشتم، چین پیشانی شود
عمر من، چون زلف، طومار پریشانی شود

صاف درد آمیز، حکم درد، پیدا میکند
روح، چون مغلوب نفس افتاد، نفسانی شود

شاهباز همتم، از کام دنیا، بر نداشت
آن قدر گردی، که تاراج پر افشانی، شود

محرم حسنش، که خواهد شد که در بزم وصال
بیخودی دل را، نصیب دیده، حیرانی شود

در صدف گوهر شود، چشم سخنگو، آفرین!
گر گدای طبع شوخم، ابر نیسانی، شود

۵۱

ای راحت اغیار، و مرا کاهش جان، چند!
عاشوره‌ی ما بودن و عید دگران چند؟

چون معنی نازک، که رسد، در دل ز فهم
دست رد مستان، خورد آن موی میان، چند؟

گستاخ تر، از خال تو، هر شوخ سیه مست
گیرد نمک بوسه ازان کنج دهان چند؟

حیف است، ز سعی، که ندارد گل مقصود
غافل شدن، ای آفرین! از سود و زیان چند

۵۲

تبسمت، دل غم پیشه را، کباب کند
خیال لعل تو، سرگرمی شراب کند

چو مور، مردمک دیده‌ام، بر آرد بال
نگه، ز شوق رخت، بسکه اضطراب کند

چو دسته‌ای، که بود هر گلش، به از دگری
ز پای تا بسرت، کس چه انتخاب کند؟

چنان ز نشه‌ی ضعف است **آفرین!** بیتاب
که سر، نهاده بزانوی برق، خواب کند

۵۳

سرو قد تو چنین، جلوه، گر آغاز کند
سایه، قمری شود و گرد تو، پرواز کند

همه، چون شمع، درین بزم، سر افراخته اند
تا کرا، عشق، بداغ تو، سر افراز کند؟

خوش بهاریست، وصال تو، به حسرت* سوگند
شوخی آن مژه، دل را چمن ناز کند

بوی گل جوش خزان، ناله‌ی بلبل، گشتم
کس، دگر چند، بسودای تو، پرواز کند؟

خاک گشتیم، و نپرسید، تاسف معلوم
کس چها شکوه، ازان خانه برانداز کند!

آفرین! نیست، کم از عیسی جان‌بخش، مرا
هر که با من، سخن، از حافظ شیراز کند

۵۴

در گلستان، جلوه گر، سرو خرامان که بود؟
رخنه‌ی دیوار گلشن، چشم حیران که بود؟

صبح محشر، شام شد، نگذاشت شوقم، سوختن
یا رب! این آتش بلند، از باد دامان که بود؟

---

* ج : حیرت -

گل، بجیب چاک، از غیرت، سپند مجمر، است
دل محرف خوردهٔ بر گشته مژگان که بود؟

گر نه شور انگیختی، مهرت، ز آغوشم، چو صبح
رو سفیدیهای داغم، از نمکدان که بود؟

عمرها شد، با جواهر سرمه، جنگ دیده است
حیرتی دارم، نظر بر گرد جولان که بود؟

آفرین! از نکهت زلفی، دماغ آشفته ام
شوخی باد صبا، از سنبلستان که بود؟

۵۵

بسر گوشی، ازان لب، دوش، در زندان، بیانی شد
مرا هر قطره خون، در جسم* چون دل، بدگمانی شد

مفصل گشت، مجمل، موجزن شد، کثرت، از وحدت
همان یک حرف، در تکرار آمد، داستانی شد

گوارائی کند، بیدستگاهی، زهر ناکامی
ز پا افتاد، هر جا، مرغ بی پر، آشیانی شد

هزاران فتنهٔ آتش بکف، فرصت طلب دارد
چو زنبور عسل، تا خواجه را، سامان شانی شد

ز رنگین جلوهٔ دنیا، دل آرزده مردان را
هوس، میبرد از جا، عبرت آمد، پاسبانی شد

کند هردم هلاکم، عشوه‌های ناوک اندازش
مرا چرخ مقوس، شاهد ابرو کمانی شد

* ب : چشم -

بود، مضراب تار جاده اش، هر جنبش آهی
ز بس فرش ره او، هر قدم، آزرده جانی شد

همین فهمیده شد، از مصرع بر جسته‌ی شمعم
که یک محفل تواند، روشن، از آتش زبانی شد

سخن را، آشنای سرسری، میداند آسانش
بدقت آفرین! هر قطره، بحر بیکرانی شد

۵۶

بجسم لاغرم، تنها، نه جان بی جگر، لرزد
ز سهم غمزه‌ی او، در نیستان شیر نر لرزد

ز بیم هندوی چشمی، که من، اول نظر بازم
فراز چرخ پنجم، ترک، خنجر بر کمر لرزد

گزند خاکساران، عالمی، در اضطراب آرد
چنان کز لرزه‌ی یک خاک، چندین بام ودر لرزد

کند هر گه شراب ناز، بدمست عتاب او را
زمین جنبد، فلک افتد، قضا ترسد، قدر لرزد

کند وحشت، چو دور، از ظلمت اعمال، ظالم هم
شود چند انکه، بر خود خار و خس، برق و شرر لرزد

خطرها باشد، از روز اجل، بی برگ تقوی را
چنان کز چنگ شاهین، صعوه‌ی بی بال و پر لرزد

برنگی، کز نسیم تند، دزدد، موج گل پهلو
ترا کوه سرین، از شوخی تاب کمر لرزد

کسی کز نور عبرت دیده‌ی باطن کند روشن
چو خورشید بلند اقبال، هر شام و سحر لرزد

چو اهل حشر، در دیوانگه دیدار، از حسرت
سراپا، پای تاسر، آفرین! بر یکدگر لرزد

۵۷

قبولی گر نصیب دیده‌ی بیدار، خواهد شد
سواد شام هجران، نسخه‌ی دیدار خواهد شد

چراغ اعتبار شعله‌ی خس، زود، میمیرد
رقیب تیز دولت، سهل باشد، خوار خواهد شد

اثر گلباز شد، جوش طپش، فال مراد است، این
بشارت میدهد، کان شوخ، با ما یار خواهد شد

غبار کینه بنشان، بی خبر! ورنه پس از چندی
نفاق تو، بتو، در چشم هم، دیوار خواهد شد

به پشت و روی کارت، از سر دقت، نگاهی کن
نمیدانی، که فردا این سبق، تکرار خواهد شد

خرابیهای عاشق، با زبان حال، میگوید
که ما را آنکه، ویران کرد، هم معمار خواهد شد

چگویم آفرین! گیرم که تنها شد، دو چار من
حیا مانع ادب، مهر لب اظهار، خواهد شد

۵۸

بهر* محفل، که از شوریده حالم، یاد می آید
گرفتم، دل نباشد، سنگ، در فریاد می آید

ز ننگ طاعتم، محراب، در فریاد می آید
ز دستم، سبحه چون دولاب، در فریاد می آید

---

* ج ندارد -

تواند، از زمین تا آسمان، در یک نفس رفتن
چو برق آن را که وجد و حال، مادرزاد می آید

ز چشم بد، نگهدارد خدا، حسن نکویان را
نگاه بوالهوس یا، بر چراغان باد می آید

تجلی کرد، هر جا حسن، عاشق در وجود آمد
بهر جا نام لیلی رفت، مجنون یاد می آید

سر از گردن، ز گردن سر، کند سبقت، چه ذوقست این
همانا، آفرین! آن نازنین جلاد می آید

۵۹

خور و خواب خودم بیاد آمد
رنج و تاب خودم بیاد آمد

حرف، از ذره پروری، میرفت
آفتاب خودم بیاد آمد

خرمنی، برق دیده ای دیدم
اضطراب خودم بیاد آمد

باغ امید، سنبلی میخواست
پیچ و تاب خودم بیاد آمد

آن* قدر آب گشته ام که مپرس
ناصواب خودم بیاد آمد

بر بد و نیک، آفرین! گفتن
از خطاب خودم بیاد آمد

---

* ج ندارد -

۶۰

زیب شهی، ز فقر گرانمایه‌ی تو شد
افلاک سبعه، منبر نه پایه‌ی تو شد

روزی که سوخت، رخت عدم، برق نور تو
مثل تو نیز، همسفر سایه‌ی تو شد

شد صرف، صد تجلی ذاتی، بجای شیر
ماندی یتیم، و لطف ازل دایه‌ی تو شد

سر در هوا، هنوز، سراسیمه میدرد
خورشید، تا پری زده‌ی سایه‌ی تو شد

جنت، چنانکه فرش، هوا خواه دین، تست
دوزخ، نصیب خصم فرومایه‌ی تو شد

ظاهر، ز باطن تو،چو خورشید روشن، است
پنهان، فروغ شمع تو، پیرایه‌ی توشد

غم نیست، مصطفی‌ا مدد تست آفرین!
آنها که بر تو از دل خود رایه‌ی تو شد

۶۱

موج طرب عالم امکان، المی بود
بالیدن دل، همچو حبابم، ورمی بود

در سیر بهشتی، که سر کوی تو، باشد
تاب کمر حور، بهر پیچ و خمی بود

یک سر، ز کمند خط تقدیر، برون نیست
بر صفحه‌ی هر جبهه که دیدم رقمی بود

تا جای تو، بر چشم، چو ابرو دهد، اقبال
باید بتواضع، همه تن، پشت خمی بود

پیدا بود، از لطف نمایان تو، بر غیر
بر آفرین ای دوست، چه پنهان ستمی بود

۶۲

که میگوید، رخ، از ما دردمندان، یار میپوشد
چه حرفست این، مسیحا چشم، از بیمار میپوشد

ز روی عاشقان، حسن خدایی، میتوان دیدن
که این دلبر، قبای زرد را، بسیار میپوشد

شود، از روزی کم، عمر شیرین، تلخ، بر مردم
قبا، چون تنگ باشد، آدمی، دشوار میپوشد

نهان، در خلوت دل، میزند با آفرین، ساغر
حیا مستی، که رو از صورت دیوار، میپوشد

۶۳

خزان شد آن گل، و از کینه، خارها دارد
ز خط، هنوز، به عاشق، غبارها دارد

شود، ز کاوش غم تیره روز، صاحب نام
نگین، ز فیض خراش، اعتبارها دارد

مکن بکج نظری، صرف، عمر، چون احول
حذر، که چشم لحد، انتظارها دارد

به نخل بندی آه، و شگوفه ریزی اشک
خیال مست تو بودن، بهارها دارد

جز این که بازی دل باخت، آفرین، چکند؟
که حسن شوخ و جنون، خوش قمارها دارد

۶۴

لاله، آتش افروز است، باز خون بجوش آمد
تازه شد کهن سواد، داغ گلفروش آمد

لاله، جام بر کف خاست، عالم سیاه مستی است
گل پیاله گردان است، دور نوشا نوش آمد

مقدم تو، چون فردوس، بی خزان کند گلشن
بلبلی، بمن میگفت، دوشم، این سروش آمد

یوسفانه گل، شاهد، عالمی، زلیخایش
گرم شد، جنون بازار، موسم خروش آمد

خار و گل، قدح پیما، عهد نوبهار است این
باغ جامه گلگون کرد، خاک سبز پوش آمد

می برد ز جا شوقم اتفاق باران هم
تا شگوفه، چشمک زد، برق صبر و هوش آمد

مست جلوه‌ی گلشن، محو ناله‌ی بلبل
آفرین! زبان گم کرد، محض چشم و گوش آمد

۶۵

هر ذره آفتابی است، از طینت محمد
زان، سایه ره ندارد، در حضرت محمد

کفر است، بیم عصیان، دوزخ چه کار دارد
ما را، چو آفریدی، بر صورت محمد

سهل است، طاق کسری، جای عجب نباشد
گر طاق عرش افتد، از هیبت محمد

نقاش، چون ننازد بر کلک قدرت خود
سرجوش، نور معنی، یا صورت محمد

ملک حقایق، از ما گنج دقایق از ما
رازی نماند پنهان از دولت محمد

هر چند برگ کاهم، کمتر ز خاک راهم
کوه است، طاقت ما، از همت محمد

بی فیض و بی عنایت، مگزار آفرین را
هم بنده‌ی تو یارب! هم امت محمد

۶۶

هرجا توبی، کراست، دماغ هوای عید
هر جلوه‌ی تو، عید بود در قفای عید

زهد ریایی تو، بی جنت است، و بس
بود اهتمام روزه ترا، از برای عید

گلگون کند جامه، بخون جگر ز اشک
عشاق روز وصل، چو مردم، قبای عید

رعنا عروس، مفت نیاید، بدست کس
سی روزه رونمای، گرامی لقای عید

همسایه‌ی بزرگ، بمعراج می برد
باشد، ز دولت رمضان، کبریای عید

هر سو هزار نعمت، و تکلیف رنگ رنگ
مفت گرسنه چشم هوس، الصلای عید

عشرت متاع قافله آورد، آفرین!
کامد، ز شادیانه، صدای درای عید

۶۷

گل اندامی، سرا پا ناز، آمد آمدی، دارد
بهار رفته‌ی ما، باز آمد آمدی، دارد

عبیر بیخودی، در آستین و گرد دامانش
فسون گر، نازنین، طناز آمد آمدی، دارد

قدح پیما، کدامین ساقی، آمد کاب در جویم
چو رنگ رفته، از رو، باز آمد آمدی، دارد

سعادت میزند، فال وصال، و می پرد چشمم
همای لامکان پرواز آمد آمدی، دارد

بود همدست، با چرخ مقوس، شست ناز او
خدنگ غمزه، حکم انداز آمد آمدی دارد

قیامت قبله قامت، فتنه، در ابروی محرابی
نگه جادو، به لب اعجاز، آمد آمدی دارد

نواها، آفرین! عشاق را، از فیض آگاهی
ازین نه پرده، بی آواز آمد آمدی دارد

۶۸

کجا از پیروی، کاهل طبیعت، کار می آید
چه، جز واماندگی، از سایه‌ی دیوار، می آید

چه سازد دل، که از بی‌مهری مژگان بی باکش
نفس، چون صبح، هر جا پا نهد، برخار می‌آید

بمژگان، میتوانم کوه را، چون غنچه بردارم
ازان گل چهره، دل برداشتن، دشوار می‌آید

فراق آشنای سنگدل، هم ناله می آرد
پر آشوب است، سیلابی، که از کهسار می‌آید

لب تصویر گردد غنچه، تا یک بوسه گل چیند
چو لعل حسرت افزای تو، در گفتار می آید

ندانم آفرین! آن شوخ رعنا، با که پردازد؟
ز رندان الغفور، از شیخ استغفار، می آید

۶۹

ایزد، چو، جلوه زیب، نهال تو آفرید
مانند من، بسینه، قیامت، الف کشید

آخر برنگ شمع، سر خویش می خورد
هر کس، که در طریق طلب، پیش پا، ندید

درشیوه‌های مشق جفا، پیر آسمان
ماند، اگر بخوی تو، بی رحم من مزید

آن پردهای شرم، که صهباش هم نسوخت
از غیر بر گرفته، و بر روی ما کشید

ای کم ز مرغ! بد نکنی دل، که خود بوقت
چون بیضه، قفل کار شود، باز، بی کلید

در چشم، از انتظار تو، مانند شمع صبح
آخر رسید، عمر نگاه، و ترا ندید

گر آفرین! ز کام دویی، بر طرف شود
از آه عندلیب، توان، بوی گل، شمید

۷۰

عاشق بیتاب، در یک جلوه، نتوان رام کرد
صید این پروانه، را، باید، چراغان، وام کرد

خفته پای سعی، و مهر دوست، بیتابی پسند
باید، از هر ذره، سامان طپیدن، وام کرد

در ازل زد، دست و پا، هر کس، بکار خویشتن
من دلی بشکستم، و جم اختراع جام کرد

تیشه، برسر میخورد، از سعی بیجا، کوهکن
عمر شیرین، تلخ، برمن، آرزوی خام کرد

جلوه، جوشی زد، که صبح عالم آرا، شد پدید
ناز بالا دست، زلف افشاند، و طرح شام کرد

آفتاب من! هوای کعبه‌ی کویت، چو صبح
خلعت هستی، بدوشم، جامه‌ی احرام کرد

موبمویم، بسکه طومار غم پنهان، اوست
میتوان، هر قطره خونم آفرین! دل، نام کرد

۷۱

در ازل شد، نام ما، از خاکساریها بلند
زین گهر،گرد یتیمی میشد، از دریا بلند

انجمن، گلشن کن، ای سرو روان! کزشوق‌تست
یک سرو گردن، قدح، چون نرگس، از مینا بلند

یا رب! از جوهر شناسان ،دور چشم بد! که هست
همچو گوهر، قدر ما، از مردم بینا، بلند

کوه، می پنداری، اما برگ کاهی، بیش نیست
این قدر، از همت پست تو، شد دنیا بلند

تا، شود گلچین زخم تیرش، از شوق هدف
عضو عضوم، همچو برگ گل، بود از جا، بلند

قاف تا قاف جهان گشتیم، و سرگردان شدیم
آه! گردی هم نشد، از منزل عنقا، بلند

گر دو عالم آرزو، صف بسته، برهم میخورد
از کف همت، چو شد شمشیر استغنا، بلند

آتشی افروزم، رم شهری غزالان است، و بس
آفرین! از دامن دشتم، نشد سودا بلند

۴۲

عمری گذشت، بوی فتوت، نمیرسد
گلدسته ای، ز باغ مروت، نمیرسد

مخمور شوق، مست پیامی، نمی شود
صهبا، به گرم خونی الفت، نمیرسد

داغم، که دلکشا روش نامه‌ام، نماند
فریاد من، باوج اجابت نمیرسد

زین پیش، جز بمن، نگه آشنا، نداشت
اکنون، پیام دوست، بنوبت، نمیرسد

روشن، سواد مهر و وفا هرزه گشته ایم
این نسخه‌ی سقیم، به صحت، نمیرسد

دور از تو، ای حصار امان! در شکست دل
هر دم، کدام سنگ، ز آفت، نمیرسد

بی نامه و پیام تو، زیر فلک منم
چون مجرمی، که آیت رحمت، نمیرسد

کار دعا، بحد اجابت، رسانده است
ظاهر، اگرچه بنده بخدمت، نمیرسد

با این خمار، **آفرین!** از پیر میفروش
پیمانه‌ای، ز دست مروت، نمیرسد

۷۳

هر قدر* جستم، نشان، زان بی نشان، حاصل نشد
فتحیابی، عاقبت، غیر از شکست دل نشد

دام آزادان نگردد، جلوه‌ی رنگین دهر
بوی گل، از موج آب و رنگ، پا در گل، نشد

غوطه ها زد موج، و از شرم تهیدستی گداخت
هیچ کس، گوهر بکف، زین بحر بی حاصل، نشد

نیست امکانی ز خود پرواز، بی کسب کمال
پر نزد، از بیضه بیرون، مرغ تا کامل نشد

در شب خط، هم بجا نامد، دل آشفته ام
شام شد، این مرغ وحشی آشیان مائل نشد

بسکه، سر جوش آمد، از جام حقیقت، **آفرین!**
تشنه کامی، دور زین کیفیت باطل نشد

۷۴

نه همین طاقت تحریر، ز من، آخر شد
آن قدر، نامه نوشتم، که سخن آخر شد

---

* ج: هر کجا۔

نعمت حسن گل، و لذت گلگشت نماند
شور بلبل، نمک خوان چمن، آخر شد

شبنم و لاله، چو گل جوش مرصع، که گذشت
موج لعل یمن، و در عدن، آخر شد

چون* شرر، بعد فنا، جلوه‌ی هستی بینی
سفری بود، بیک چشم زدن، آخر شد

آفرین! نام خدا، جوش جنونم، باقیست
حسن گل، ناله‌ی مرغان چمن، آخر شد

۷۵

نه تنها، دل، بوصف چشم او، مست و خراب آید
سخن را گر زمین کاوند، صهبا، جای آب آید

بمردن هم، نمیرد، آتش سوز دل عاشق
گلی، کز خاک مشتاقان دمد، بوی کباب آید

زند در عشق با یعقوب نفست، گام هم چشمی
پس از عمری، بچشمت، گر بزور خنده، آب آید

شهیدان را، کفن، در خون طپد، چون غنچه‌ی لاله
بمحشر، گر چنین، با غمزه‌ی حاضر جواب آید

برنگی شد، عرق ریز حیا، آن شاخ گل، امشب
که موج نکهت گل، از فروغ ماهتاب آید

بنعمت های تسلیم و رضا، پرورده ام، خود را
بکامم آفرین! شربت شود، گر زهر ناب آید

* ب ندارد ـ

۷۶

چو از بی مهری خوی تو، دل را، یاد می آید
فلک، از آه من، چون کوه در، فریاد می آید

بزور دولت، از معشوق، شیرین کام، شد خسرو
بگوشم، این صدا، از تیشه‌ی فرهاد می آید

ز قرب سفله، برهم میخورد، دل، صاف مشرب، را
که موج چین، به پیشانی بحر، از باد می آید

نشد با من، دل سختش، ملایم، گرچه از آهم
چو مو، از لقمه، بیرون جوهر فولاد، می آید

نمی داند، فلک، هم، آفرین! بیداد ابرویش
نمی آید ز شاگرد، آنچه، از استاد می آید

۷۷

اول* سبق فقر، همین ترک هوس بود
درهای دویی، بستن ما، حبس نفس بود

بی روی تو، می امشبم، از خون هوس بود
یعنی که لب جام، دم تیغ عسس بود

بر مرغ دل ما، در گلزار، نبستند
ما یافته ایم آفرین! انداز قفس بود

* ج میں دوسرا شعر مطلع اول ہے ۔

۷۸

در وصال ایم، و ره چشم از تماشا، بسته اند
کیست بگشاید؟ در بازی که برما، بسته اند

طاعتی، نزدیک ما، غیر از خلاف نفس، نیست
از شکستنها، طلسم توبه‌ی ما، بسته اند

از پی چاک گریبان جدایی بخیه ایست
عارفان، چشمی که از سامان دنیا، بسته اند

بر نتابد منت دام، آفرین! نخچیر عشق
بند بند صید را اینجا، ز رگها، بسته اند

۷۹

یار میرسد، بر مهر، بوی از وفا، آمد
نوبهار می آید، قاصد صبا آمد

یاد خوی او کردم، ناله از شهیدان خاست
حرف کوی او میرفت، یاد کربلا آمد

شمع صبح میداند، حسرتی، که من دارم
عمر بیوفا! رحمی، یار بیوفا آمد

آمد آن گل رعنا، تازه شد کهن سودا
باز رفت دل از جا، بوی آشنا آمد

آفرین! ز نومیدی، گل کند، امید من
زود میشود حاصل، کار بر خدا آمد

۸۰

خدنگ غمزه، ز ابرو، چو در کمان ماند
زمین بلرزد، و از گردش، آسمان ماند

دل گداخته باید، قبول خوبان را
که هر کجا که بود آب، کاروان ماند

فلک جناب، مه من! ز چشم منتظران
همیشه جاده‌ی کویت، به کهکشان ماند

چو زه کنند، پی صیدی، کمان ابرو را
بخون طپددل و جان، تا کرا، نشان ماند؟

ز برگریز چو طاؤس، داغ حسرت او
بچار فصل، درین باغ، در امان ماند

کمر شکن، بود احسان سفله، تابم نیست
که کوه کوه غم، از منتم، بجان ماند

بالتفات فلک، غره ای نمیدانی؟
بسا که دشمن جانی، بدوستان ماند

سزد که خون شود، از ننگ نارسایی خویش
غبار عاشق، اگر دست بر عنان ماند

شکار دوست شدن، آفرین! چه آرام است!
که حلقه حلقه‌ی دامم، بآشیان ماند

۸۱

یک طپش، بالید دل بر خود، جهان آمد پدید
وحشت، اندک تند تر شد، لا مکان آمد پدید

از نسیم جلوه، احیا کرد، خاک مرده را
باد دامن، موج زد، در جسم، جان آمد پدید

طرفه سحری، در جهان انگیخت، حسن عشق باز
بی زبان عشاق، و دلبر بی دهان، آمد پدید

طوق قمری، حلقه‌ی آغوش حسرتهای ماست
هر کجا، زان سرو خوش جولان، نشان آمد پدید

شوخ من، چشم تماشا بست، و خود بی پرده شد
عقل اعمی بود، عشق، غیب دان، آمد پدید

قدر هر کس، میتوان، پی برد، از دمساز او
زور بازوی حریفان، از* کمان، آمد پدید

خط ازان لب، آفرین! یا صبح محشر میدمد
بر مسیحا، فتنه‌ی آخر زمان آمد پدید

۸۴

هر که بخششی، دور ازان در، آشنا گردش شود
خاک، گر گردد، چو ساغر، مبتلا گردش شود

شوخی ناز و عتاب او، بدور خط نماند
عالمی برهم شود، چون پادشاه، گردش شود

سهل باشد، بر و زبردستان، شکست عاجزان
کار چندین دانه، از یک آسیا گردش شود

میخورد برهم، ز یک ناساز، بزم اتفاق
صد طبیعت، در خلل، از یک هوا، گردش شود

هر که دارد بینشی، از مردمان، بیتاب اوست
ورنه از اعضا، چرا چشم، آشنا گردش شود؟

جهد ما، از نقص بینش، مایه‌ی آشفتگی است
حاصل ما، چون نگاه نارسا، گردش شود

پیش آن جولان، که باشد، چون دم تیغ، آفرین!
از فلک هم، چون رم، از آهو، جدا گردش، شود

---

* ج: با -

۸۳

ز ناله‌ام، که کف خاک، کوه آهن، شد
ترا بر آتش بیداد، باد دامن شد

بود ز عمر ابد، روغنش، که چون خورشید
نه مردنی است چراغی، که‌از تو روشن شد

هنوز خاک شهید تو، نوبهار تجلی است
که قطره قطره‌ی خون، تخم نخل ایمن شد
جز آن میان، که دوکوه سرین، بیاد آرد
که دیده، مور زبردست، بر دو خرمن‌شد؟

تب فراق تو، از مردم، آتشی انگیخت
که دیده گلخن، و نظاره، دود گلخن شد

جز آتش غمت، از باد بی نیازی عشق
دوکون، چون شررم، سنگ در فلاخن شد

کند ز اهل حسد، کلکم، آفرین! فریاد
فغان! که زاغ، باین کبک، هم نشیمن شد

۸۴

تا دل، بتو رهنمای من، شد
من بر دل، و دل فدای من شد

باید بطپش، چو شعله ام زیست
بیتابی من، غذای من شد

خواهان خواهان من، و تو بیزار
یعنی، که وفا، بلای من شد

تا کان جگر، عقیق دل سوخت
لعلی که هوس فزای من شد

طوفان میکرد، آفرین! شوق
عشق آمد و ناخدای من شد

۸۵

تا شمع تو، زیب انجمن شد سیمین ذقن بتان، لگن شد

بر یاد تو، دل کشید آهی یوسف شد، و بوی پیرهن شد

موجود و عدم، ز یک قماش اند زان پنبه، که جامه شد، کفن شد

هم زلف*تو،بخت آفرین است هم خال تو، اختر سخن شد

۸۶

نی همین دیده، ز روی تو، گلستان دارد
اشک، هم غنچه صفت، گل بگریبان دارد

چاک در پیرهن، از شوق تو،ای سیل بهار
دشت از جاده، و گلشن، ز خیابان دارد

همچو طاؤس، که منت کش، گلزاری نیست
طبع رنگین، همه جا، سیر گلستان دارد

آب شد، دل، بتمنای سر کوی تو، باز
طفل اشکم، هوس درس گلستان، دارد

ای که پیراهن، از اندام تو، یوسف شده است
بی تو ام تنگی دل، چند، بزندان دارد

آفرین! محتسب شهر، بمیخانه نکرد
غمزه‌ی ساقی ما، آنچه بمستان دارد

۸۷

نی همین، مکتوب شوقم، چون زبان، گویا شود
وا کنی، هر نقطه اش، چون مردمک، بینا شود

در تمنای نسیم زلف او، مانند شمع
عالمی را، نقد جان برکف، مگر سودا شود

* ج : همزاد ـ

تیره میگردد، صفای وقت ما از گرد غیر
بوی گل، گر سایه اندازد، شب یلدا شود

درد و صاف نشه‌ی معنی است، موج آب و رنگ
به بود، از لعل بودن، سنگ، اگر مینا شود

سوزم از شمعی است، کز شوقش، بنوبت، مهر و ماه
سر، بپر در میزند، شاید، ببزمش جا شود

منت قاصد ندارد، آفرین! بیتاب شوق
نامه ام، پر میزند، تا نامه بر، پیدا شود

۸۸

گر ز چشمت، ز دست خواهم شد
بعد ازین، مست مست خواهم شد

حسن را نیز، عشق، درکار است
زلف او را، شکست، خواهم شد

نقص زهد، و کمال مشرب، همت
من، اگر می پرست خواهم شد

چشم خمیازه ام، بمیکده ایست
محتسب کیست؟ مست خواهم شد

سعی، دنباله گرد هرزه دوی است
در ازل، هر چه هست خواهم شد

عاشقم، مژده‌ی سرافرازیست
هر قدرها، که پست خواهم شد

آفرین! دل به یار، و چشم از غیر
پی این بندوبست خواهم شد

۸۹

زود می غلطه بخون، چون سفله، زر پیدا کند
تیغ، بر خود میکشد موری، که پر پیدا کند

گر سخن، پر سوز خواهی، ترک لذت کن، که نی
بی نصیب، از نغمه باشد، چون شکر، پیدا کند

عمر من! دور از تو، حال من، چگویم چون گذشت؟
قصه بسیار است، ترسم، درد سر پیدا کند

فتنه ها، از یک شرارت کیشی، پیدا می شود
صد نهال شعله، یک تخم شرر، پیدا کند

گر دوا، خود اسم اعظم گردد، و عیسی طبیب
بخت چون برگشت، تاثیر دگر، پیدا کند

حال رندی خوش! که چون گوی شرر، بیتاب دوست
زیر چوگان ادب، پای ز سر، پیدا کند

خود شناسی چیست؟ رب النوع عرفان، آفرین!
یک هیولای نهان، از صد صور، پیدا کند

۹۰

از می عرفان بکامی، هر که، لب تر میکند
حنظل افلاک، کار تنگ شکر، میکند

جمع میخواهی دلت، منشین بهر جاهل، که طفل
گر همه مصحف، بدست افتد، که ابتر میکند

پر بر آرد سنگ هم، از شوق بیتابم، بپرس
نامه‌ام، بر کوه، گر، مانی، کبوتر میکند

بیخودیها، آفت خفاش وسواس است، و بس
محو این ظلمت، همین خورشید، ساغر میکند

باده خواران، عاقبت، کشتی بدست اند، آفرین!
صحبت مستان، تونگر را، قلندر میکند

۹۱

دل عاشق، فنا، با صبح تیغش، سر برون آرد
چنان کز پرتو خورشید، شبنم، پر برون آرد

زبان لاف، آب روی ناقص فطرتان، ریزد
چرا کس، از نیام، این تیغ بی جوهر، برون آرد

باین گیرائی مژگان، که دارد یار، نزدیک است
که مرغ از بیضه بیرون، قطره از گوهر، برون آرد

کسی، کآتش پرست لعل نوشین تو، میگردد
ز هر اخگر تواند، چشمه‌ی کوثر، برون آرد

هوا بر عکس باشد، در ریاض ما سیه بختان
گل خورشید، اگر کارند، نیلوفر برون آرد

چوکار آید هنر؟ فرهاد بی پروا نمی داند
بجای شکل شیرین به، که از کان، زر برون آرد

کند آن را که غواص حقیقت، آفرین! عرفان
تواند، هرنفس، زین نه صدف، گوهر رون آرد

۹۲

تماشا، مست می غلطد، که تحریراین چنین باید
مصور میرود، از هوش، تصویر اینچنین باید

ز لذت، زخم بی ناسور، عاشق در نمی باید
بلی هرجا کمان ابرو بود، تیر اینچنین باید

فصاحت میچکد، از آتشین یاقوت سیرابش
گہر، آب روان شد، حسن تقریر، اینچنین باید

سراپا شکر عشقم، آه گرمم، اجرها دارد
دلش هم سوخت برمن، فیض تاثیر، اینچنین باید

گزارد دست بر تیغ، آفرین! تا چین ابرویش
بشوخی میکند ایما، که شمشیراین چنین باید

۹۳

*تمنا، چشم احسان، از تو دارد
امید عفو شیطان، از تو دارد

تن ما، دولت جان، از تو دارد
سر ما، فیض سامان، از تو دارد

بلای جان بود، ناز طبیبان
خوشا دردی! که درمان، از تو دارد

چه خیزد، از تنور پیره زالی؟
دعای نوح، طوفان، از تو دارد

که می فهمد، مزاج سنگ خارا
طپشها، در رگ جان، از تو دارد

بطور خویش، محکم پی فشردن
دل گبر و مسلمان، از تو دارد

الهی! آفرین! محروم مپسند
همین امید احسان تو، دارد

* الف میں دوسرا شعر، مطلع اول واقع ہواہے ۔

۹۴

جز گوشه‌ی ویران خود، بزمی،* دل من خوش نکرد
آتش به گلشن‌ها زد و، جز پای گلخن، خوش نکرد

دنیا و عقبیٰ دیده ام، آرامگاه دل نشد
این مرغ دشمن آشیان، جای نشیمن خوش نکرد

در مشرب صاحبدلان، با آنکه فیروزی بود
جز لطف و احسان، شیوه‌ی همت، بدشمن، خوش نکرد

ای سوز باطن، همتی، اکسیر اقبالم توی
موج طلایی رنگ من، سیمین تن، من خوش نکرد

مانند ناقوس، آفرین! باید، فغانی شد مرا
وضع من بیدین و دلی، پیر برهمن خوش نکرد

۹۵

دران حریم، که ماه من، از حجاب برآمد
دمید صبح، ز هر ذره، آفتاب برآمد

گرفت رعشه، سرا پای من، ز جلوه‌ی دوست
جهان ذره بوجد است، آفتاب برآمد

هنوز زاهد دل مرده بی لباسی نیست
چه شد، چو صورت دیبا، ز خورد و خواب برآمد

سیاه روزی من خواست، چشم یار و همان شد
دعای کافر مظلوم، مستجاب برآمد

بسیر نسخه‌ی امکان، ز فیض سرمه‌ی عرفان
نظر، بهر چه کشودیم، انتخاب برآمد

بیک ندا هم اگر مانعت غرور نباشد
ز صد سوال، توانی، بیک جواب برآمد

---

* ج : جای -

صریر خامه‌ی ما، آفرین! ز سوز محبت
ترنمی است، که از گریه‌ی کباب برآمد

۹۶

راست* رو را پای، نگزارد خدا، تا کج شود
کافکند از پا، چو هنگام روش، پا کج شود

راست میگویند، صاف طینتان، آیینه اند
تیغ، برخود میکشد، هر کس که با ما کج شود

گر کند کامل، خلاف راستی، بیوجه نیست
ناخن مشکل کشا گردد، چو دانا کج شود

صحبت ناراستان، روشن ضمیران را، بلاست
چون میان تیغ، گیرد آب هم جا، کج شود

سرفرازان را سبک قدری، خلاف راستی است
میشود پیمانه پر، چندانکه مینا، کج شود

راست، چون مد الف، بر آفتاب آمد، هلال
چون کله، بر فرق آن خورشید سیما، کج شود

راست گویم، پیش همت، بار دوش است آفرین!
گردنی، کان در تقاضای تمنا، کج شود

۹۷

غمت، از بسکه، امشب، در گداز طاقت دل، شد
کف طوفان بیتابی، فروغ، شمع محفل شد

بناگوشت سفیدی کرد، ظالم! عزم رفتن کن
سحر خندید، باید شمع را، بیرون ز محفل، شد

* ب نداود ـ

بود پروانه، قمری، بعد ازین، شمع مزارش را
بخاک هرکه سرو ناز بالای تو، مایل شد

تجرد، حجت قاطع بود، صاحب کمالی* را
قبای بیضه، برتن میدرد، مرغی که کامل شد

نباشد چشم، بر احسان منعم، خاکساران را
ز موج ریزش خود، وسعت آغوش، ساحل شد

نسیم آگهی، پنهان، کمند جذبه ای دارد
بخود چون غنچه، هر کس، دیده ای وا کرد، بسمل** شد

سراپا، همچو بسمل، آفرین! دست رد خویشم
جدا، زان ماه، کار زندگی، از بسکه مشکل شد

۹۸

خموشی، شاهد دل تنگی، صاحب سخن باشد
گره، در سینه، چون گردید غم، مهر دهن باشد

بود، رسوای آن بی مهر، سرگرم وداع خود
چو صبحم، بر کمر دامن، ز چاک پیرهن باشد

ز دنیا، هرکه دامن چید، با خود، صحبتی دارد
به تنهایی هم از جمعیت دل، انجمن باشد

قد خم گشته‌ی بیدرد پیران، با لحد ماند
سفیدیهای مو، دل مردگی ها را کفن باشد

بقدر جلوه‌ی حسن، آفرین! عشق است و بیتابی
نمیرد آتش بلبل، گلی، تا در چمن باشد

۹۹

تا از فروغ مهر تو، دل کامیاب شد
چون صبح، داغ سینه‌ی من، آفتاب شد

* : صاحب کمالان را - ** ب : بیدل -

دشمن مباد، نیم قدم همعنان من!
پای مرا، که گردش طالع، رکاب شد

از حسن نیم رنگ تو ای ساق بهار
نظاره شیر مست گل ماهتاب شد

از خاک ما، به لعل حلاوت فراگزشت
چون قطره، هر سپند، دهانی پر آب شد

لبریز خواست کرد، سری در هوای دوست
شد آب، آفرین! دل، و یکسر حباب شد

۱۰۰

چون ز خم، در شیشه آید، باده بزم آرا شود
در سفر، کیفیت صاحب هنر، پیدا شود

چاره‌ی زخم جدایی، نیست جز پیوند وصل
بخیه‌ی این تازه چاک، آغوش الفتها شود

اختر سرگشتگان عشق، گرداب بلاست
خاک ما بعد از فنا، ابر فلک پیما شود

آفرین! هر چند در کارم، گره سخت است سخت
میزنم ناخن بدل، این عقده، شاید وا شود

۱۰۱

ز روی تعظیم، اگر عزیزان، بسر نشانند، جاش دارد
کسی که چون گل، درین گلستان، شگفته رویی، معاش دارد

دل است قاصد، معاف فرما، دماغ مکتوب نیست، ما را
قلم گرفتن، ورق نوشتن، بسا خراش و تراش دارد

ز باغ وصل تو، خاطر ما، گلی نچید، از کف تمنا
نوای مجروح، میکند گل، بسینه بلبل، خراش دارد

چه نقش بندد، بهار عشرت؟ چه داری اینجا، امید راحت
که دیر ماندن، درین گلستان، قد چو سروت، دو تاش دارد

بنان خشک جوین قناعت، تمام امن است، و محض راحت
که بی صداع مگس نباشد، کسی که در کاسه، آش دارد

کدام فیض، از بهار و گلشن ترا که مانده است، پنبه در گوش
وگرنه، هر پرده غنچه‌ی گل، هزار آهنگ، فاش دارد

جهان مشتاق خز و دیبا، بود ز وضع ملایم، از ما
تو کور باطن، نمیشناسی، حریر ما، هم قماش دارد

کسی که چون شمع، بزم اغیار، برفروزد، ز خود گدازی
خدا بفانوس چرخ نیلی، سفید رویست، تاش دارد

ز عضو عضوت تمام دل شو تمام دل، آفرین! قدم شو
بانتها کوش، تا توانی، رهی که داری تلاش دارد

۱۰۲

مگر عنایت او، بر سر حساب، بر آید
وگرنه کیست که از عهده‌ی جواب، بر آید

ز شوق بال فشان، همچو مرغ جسته‌ی از دام
ببوی وصل تو، عاشق، ز پیچ و تاب، بر آید

همین چو شعله، نه من میطپم، ز برق جدایی
که دود نیز، ز آتش، باضطراب بر آید

برای رشته‌ی تسبیح مست ذکر تو، شاید
که پنبه اش زکف موجه‌ی شراب، بر آید

خوشا! که همچو نسیم آفرین! ز فیض تجرد
اگر به بحر زند غوطه، از سراب بر آید

۱۰۳

خدا کند! سر زلفی بچنگ ما، افتد
دراز دستی سودای ما، رسا افتد

بنای خانه رساند، بآب، غیرت فقر
خدا نکرده! اگر سایه‌ی هما افتد

کند بسوی تو، گلبانگ بلبل، آوازم
که از خرام تو، گل، جای نقش پا، افتد

ز زهر چشم، و نگه‌های تلخ، باکم نیست
مباد! خوی تو از شیوه‌ی جفا، افتد

جز آفرین، که؟ بسودای حلقه‌ی زلفت
سیاه مست، بگردابه‌ی بلا افتد

۱۰۴

ز وحشتها، که دارد، بی تو مجنونم، که میداند؟
میان انجمن، در وحشی هامونم، که میداند؟

مسلم زهد و تقوی، عشق پنهان، عالمی دارد
همه افسانه میخوانند، افسونم که میداند؟

فراهم کردن غمهای او، کیفیتی دارد
هلاک این قیامت نشهٔ معجونم، که میداند؟

بخود شیرین چو کردم، تلخکامی، خسرو وقتم
سوار نشه‌ی شبدیز افیونم، که میداند؟

چه ظلم است؟ آفرین! بی جلوه‌ی لیلی وشی، بودن
کسی، حال پریشان سیر، مجنونم که میداند؟

۱۰۵

بمن* عروج کمال، آفت سر من، شد
گر انبهایی من، سنگ گوهر من، شد

ز بزم یاس، بدفع گزند چشم امید
سپند سوخته‌ای جست، و اختری من شد

چها ز داغ تمنا، و اشک ناکامی!
نصیبه‌ی جگر، و دیده تر من شد

مباد طول امل، آفرین! که رشته‌ی پاست
بوادی که دگر عشق، رهبر من شد

۱۰۶

مرا** در تن مردمی جان نماند
چه یعنی که عبدالصمد خان نماند

سخا و مروت غریبان شدند
پدر بر سر این یتیمان نماند

---

* ج ندارد ـ
** ب و ج ندارد ـ

ز نیرنگی چرخ روباه باز
سر سروران شیر میدان نماند

جهان تیره در چشم احباب شد
چراغ شب افروز امکان نماند

نه تنها دل اهل تقوی گداخت
نمک نیز در بزم مستان نماند

بهار گل افشان احسان گذشت
چمن ساز عیش غریبان نماند

چو آیینه مائیم چشمی پر آب
گریستم چندانکه، مژگان نماند

بزرگی بخاک مذلت نشستست
کرامت بآن عزت و شان نماند

درودش فرست آفرین! والسلام
ازین تحفه بهتر در امکان نماند

۱۰۷

بچشمم، جلوه گر، چون آن بهار ناز، می آید
رگ گل، میشود مد نگه، تا باز می آید

مخالف مینوازد یا ز حسرت، شکوه آهنگ، است
پریشان نغمه، از بی ربطی این ساز، می آید

ز بس مرغ نظر، آواره‌ی دیدار میگردد
به چشمش، مردمک، چون چنگل شهباز، می آید

پری در شیشه دارد، آفرین! هر بیضه‌ی بلبل
جنون افزا بهار حسرت ما، باز می آید

۱۰۸

ندانم، آتش شوق که، در دل جوش میگیرد؟
سراپا، همچو برقم، شعله در آغوش، میگیرد

بود تا احتیاج طفل، باشد شیر، در پستان
بقدر آرزو، دریای احسان، جوش میگیرد

چه حسرت پرده باشد، دست آخر، عشقباز او!
در اول داؤ، دل، آن طفل بازی گوش، میگیرد

بچندین راهزن خونخوار، نازم همت آدم
چه سامان را، امانت، آفرین! بردوش میگیرد

۱۰۹

هر که شوری بجگر، زان لب خندان دارد
صبح آسا، بته ز خم، نمک دان دارد

از کریمان، چه توان داشت توقع؟ که محیط
دعوت قطره، ز گرداب بکف نان، دارد

استخوان، کاغذ سوزن زده، گردید، هنوز
کارها، با دلم، آن شوخی مژگان، دارد

جلوه‌ی زندگی، از پرتو بیرنگی، اوست
تار، در پیرهنش، حکم رگ جان دارد

مفت حسرت، اگر ای چرخ گذاری، به منش
من سخنگویم، و او چشم سخندان، دارد

آفرین! دشت هم، از گرم رویهای تو، سوخت
جلوه‌ی ریگ روان، سیر چراغان دارد

۱۱۰

*صاحبدلان، چو حرف، ز درد طلب کنند
حبس نفس، اشاره، بپاس ادب کنند

مستان، چو نام حضرت پیر مغان برند
باید، وضو نخست، بآب عنب کنند

دل خفتگان کنند، ز حق روز به طمع
بیدار خاطران، هوس نیم شب کنند

شو، سرفراز جوهر ذاتی، برنگ تیغ
زان ابلهان مباش، که فخر از نسب کنند

احسان صاد شان، همه چشم بدست، و بس
چون معنی بلندت، اگر منتخب کنند

روشن سواد عشق نه ای، ورنه عاشقان
شکرانه است، شکوه، اگر از تعب کنند

بی پا و سر، کمینه، گدایان کوی فقر
دنیا پرست را، لقبش، زن جلب کنند

هر جا که با تو ام،شب قدراست،و روز عید
نو روز و عید، مردم عالم، طرب کنند

شاد آن گروه، درد رس دل، که آفرین!
منت بخود نهند، و کرم بی طلب، کنند

۱۱۱

غمهای او، ندیده دلم، خوب میخورد
چون بینوا، که نعمت مرغوب میخورد

* ب و ج ندارد ـ

ذلت بود، نتیجه‌ی آمیزش خسیس
بر گرد میزنند، نمد چوب میخورد

دست چرب، به پهلوی دل، میزند طپش
طالب، اگر نه باز، به مطلوب میخورد

دل، پیش قاصد، از هوس دست بوس دوست
بسیار پیچ و تاب، چو مکتوب میخورد

خیزد، ز خواب بیخبری، شاهد آفرین!
گر صدمه ای، ز عشق پر آشوب میخورد

۱۱۳

چشم، از خواب ناز، تا وا کرد
هر ادای که کرد، با ما کرد

قامت خم، گواه این سخن است
پیری آمد، غمت، دوبالا کرد

جرم عشق است، شهرت من و تو
دل طپید آن قدر، که رسوا کرد

باورت نیست، حالت عاشق
میتوان آمد، و تماشا کرد

چون شفق، صبح سرخرو خیزد
هر که امروز، کار فردا کرد

دست، تا سیب آن ذقن، نرسید
نارسایی، چها که با ما کرد!

آفرین، در پیام حسرت خویش
دود دل، صرف تازه انشا کرد

۱۱۳

به پیری، جوش شوقم، سیل بی زنهار را ماند
قد خم گشته‌ی عاشق، لب اظهار را ماند

خیال نشه داری، میتوان، از خود تهی گشتن
ز خود، می، دارد این کشتی، لب دلدار را ماند

ز عمر خود، برنگی، دور ازان گلچهره بیزارم
که در پیراهن جسمم، رگ جان، خار را، ماند

بود، ترک طلب نخلی، که جمعیت، ثمر دارد
دل بی آرزو، در بر، گل بی خار را، ماند

بچشمم، گر نگه پروانه گردد، بی تماشایش*
چراغان، خنده‌ی دندان نمای مار را، ماند

بغارت میرود، صبری، بقدر گردش عالم
دل بیمار من، آن نرگس بیمار را، ماند

بعاشق، انفعالش، آفرین! خونریزتر باشد
عرق آلوده ابرو، تیغ جوهر دار را ماند

۱۱۴

نظر، با شعله، گلباز است، رخسار این چنین باید
تماشا، گلشن طور است، دیدار، این چنین باید

ترا از خوش خرامیها، بدعوی‌گاه معشوقی
به خط کبک، شد محضر، که رفتار این چنین باید

نوای شوق سیر آهنگ تر شد، از شکست دل
اگر بلبل توان شد، وضع منقار، این چنین باید

* ج : تماشایت -

نبند عشاق، از سررشته‌ی کار جنون، غافل
برهمن طینتان را، پاس زنار، این چنین باید

اگر بلبل شوم، آه است، ور گل، چاک پیراهن
غمت، از من، نمیگردد جدا، یار، این چنین باید

کجا از کف دهد آیینه، گر کونین خون گرید؟
نپردازد به کس هرگز، گرفتار این چنین باید

نه ننگ تست، کم لطفی، نه فخر ما، وفاداری
که اندک، این چنین بالیست، و بسیار، این چنین باید

ز دنیا، هرکه سر پیچید، از مردان معنی شد
ترا هم، گر سر عشق است، دستار، این چنین باید

هنوزم، از بلند اقبال حسن، حیرت افزایش
بهم مژگان نیامد، بخت بیدار، این چنین باید

خرام وجد بسمل، شب به کویش، نقش می بستم
طپش، دستی، به پهلو زد، که رفتار، این چنین باید

کمند جذبه، از قیس است، و دام طره از لیلی
بدست همدگر، سر رشته‌ی کار، این چنین باید

ز بس شیرین‌صریر است، آفرین! درکف نی کلکم
شکر، در کام دل، ریزد که گفتار، این چنین باید

۱۱۵

من، اگر صرف فنا خواهم شد
عبدالله نما، خواهم شد

مشربم، زنده‌ی جاوید، کند
چشمه‌ی آب بقا، خواهم شد

پی عشقم، نفسم، عقده کشاست
هر کجا غنچه، صبا، خواهم شد

عشق، در صیقل من، میکوشد
صاف، سر جوش صفا، خواهم شد

آفرین! با همه کس، خواهم ساخت
هر کجا درد، دوا خواهم شد

۱۱۶

با سیه‌مستان نشستن، خوی بی باکی شود
رحم، در چشم تو، میترسم، غضبناکی شود

کاهلی ها، کش‌عنان، در قبضه‌ی افسردگیست
شوق، چون پا، در رکاب آورد، چالاکی‌شود

فکر ساغر کن، که از کیفیت جوش بهار
سبزه بنگی، گل شرابی، لاله تریاکی، شود

بی تکاف، جا مکن، الا بچشم پاک من
بیوفا! تا چند عشق بدگمان، شاکی شود

دل، چو صاف شد، درخشد آفرین! اسرار دوست
خلوت ناز بتان، آیینه، از پاکی شود

۱۱۷

محبت موج حسرت زد، دل اندوهگینم شد
بخار انگیز شد، دریای غم، جان حزینم شد

کجا رفتی؟ که قربانگاه کردی، بزم عیشم را
ز شور اشک خونی، حلق بسمل، آستینم شد

چنانم درگداز آورده، شوق سجده‌ی کویش
که در هر موج، چون گرداب، سامان جبینم شد

ره نزدیک مقصد بود، درگرد نفس پنهان
سر این جاده، پیدا، از نگاه واپسینم شد

بجز نفرین، نصیبی بدنهادان را، نمی باشد
چه‌خونها خورد حاسد! تا خطاب آفرینم شد

۱۱۸

همین بردل، نه از مژگان گیرایش، جفا آمد
غبار کشته‌ی او، دام بر مرغ هوا، آمد

طپش، گلبازی الفت شد و حسرت، هم آغوشی
ورق گرداند، رنگ دل، که بوی آشنا، آمد

گزند، از دیو ظلمت نیست، شبگرد خیالش را
مرا، چون برق، در هرگام، شمعی، پیش پا آمد

زند موج، از بزرگان سر کشیدن، شرک خود بینی
حباب، از بحر، تا بیرون برآمد، خود نما آمد

به بزم وصل هم، عاشق، تسلی بر نمیتابد
سپند آمد، بمجلس، لیک آتش زیر پا آمد

بود پاس وفا، دینداری، و کفر است، اظهارش
جفا خاموش بودن، آفرین آئین ما آمد

۱۱۹

شعله دوزخ شرری خوی تو، یادم میداد
گل سحر، نافه شبی، بوی تو یادم میداد

پای پرتو، ز گلی، همچو صبا، می لغزید
جلوه‌ی صبح صفا، روی تو، یادم میداد

میپرد دیده‌ی آغوش، ز خمیازه هنوز
دوش، سرو، از قد دلجوی تو، یادم میداد

دل، شب ناله مسلسل به پریشانی بود
پیچ و تاب خم گیسوی تو، یادم میداد

عندلیبی، بچمن، ناله گل افشان، میکرد
آفرین! طبع سخنگوی تو، یادم میداد

۱۲۰

نی همین، از خط آن گل رخ، نگاهم، سبز شد
زیر لب، چون سبزه‌ی جو، مد آهم، سبز شد

از زمرد، همچو آن خاتم، که سازندش نگین
بر سر، از سودای خط او، کلاهم، سبز شد

یافتم، اجر رخ زرد خود، و چشم سفید
خط، بر آوردی تو، و بخت سیاهم، سبز شد

یاد معشوق، آفرین! کم نیست، از جوش بهار
خون دل، گل گل شگفت، و نخل آهم، سبز شد

۱۲۱

سرگرم جفا، چو طرح ناز آغازد
چون عطسه، غم از دماغ، بیرون تازد

خوش باش، بقسمت ازل، کز دریا
ماهی بدرم، صدف، بدر میسازد

قربان* سرت بهار، و نیرنگ بهار
خاک، از قدم تو، بر چمن می نازد
پیوسته، در این و آن، نظر باز، خود است
از دیده‌ی خلق، غرفه‌ها میسازد
من یافتم آفرین! نظر باز تو بود
هر چند که عشق، با فلان میسازد

۱۲۲

ز دل، یک حرف ناسنجیده، از دانا نمی آید
حبابی جز گهر، بیرون ازین دریا نمی آید
گل جمعیت احباب، تر دارد، دماغم را
ازین معجون، رسد آن نشه، کز صهبا نمی آید
برنگی، در جناب عشق، هرکس آرزو دارد
درین بازار، یک کس، خالی از سودا نمی آید
بفرما، دشت و کوهی گر بود، فرهاد و مجنونم
چه آمد، از رقیب سست پا، کز ما نمی آید
ندانم چون کنم، خاطر نشانش، یا رب الهامی
حدیث آرزومندی، که در انشا نمی آید
بود بسیار دشوار، آفرین! آئین گمنامی
کمند نام را بگسستن، از عنقا نمی آید

۱۲۳

کجا رفتی، که عشرت، بی تو، ناساز مدام آمد
بهم سنگ و فلاخن، صحبت مینا و جام آمد

* ج ندارد -

ز سیل آبرو ریزی، چه پروا مرد دنیا را
پل از گرد مذلت بست، و در تحصیل کام آمد

شبانگاه اجل، بیدرد، حق نشناس، در ماند
چو آن طفلی، که راه خانه را گم کرد، و شام آمد

غذای فضله‌ی او، در خور انسان، نمیباشد
ازان بر اهل معنی، نعمت دنیا، حرام آمد

نمی بینی تو غافل! میپرستد سنگ، هم او را
سجود است از برهمن، طاعت بت، در قیام آمد

نه آسان، آن شکر لب، یار شد کز گرم جوئیها
جگر صد جوش زد، تا شهد الفت، در قوام آمد

میان دیر و مسجد، آفرین! از فیض صلح کل
سلامم کرد زاهد، از برهمن رام آمد

۱۲۴

نشده‌است، محو دل، آن چنان، که ز پا، بگوش، صدا رسد
بخیال دوست، چو سایه‌ام، شب وصل، گر ز قفا، رسد

بچه صورتت، ره وصل او، به غبار رنگ دوی برد؟
همه جاست، جلوه‌ی یک صنم گرت آینه بصفا، رسد

ز چنین روش، که ترا بود، چه امید برگ ونوا، بود؟
نه گرسنه‌ای ز تونان برد، نه برهنه‌ای، بقبا رسد

به طپش کجا اثرت شود، که بحال دل نظرت شود؟
مگر آن زمان، خبرت شود، که غبار ما، بهوا رسد

چه مجال بوسه، برآن قدم! که محال شد، به خیال هم!
چه قدر که خون جگر خورد، که حنا بآن کف پا رسد؟

سر راه، هم نگهی ز تو مددی، ز بخت رسا بود
بتو هم نشین شدن،این شرف بکه میرسد، که بمارسد؟

بمیان این همه کودنان، چه دقیقه‌ی سخن آفرین!
که بحال ما نظری کند، مگر آنکه واقف ما رسد

۱۲۵

شب بی تو نفس، هم طپش موج شرر بود
آهی که شکستیم، بدل، داغ جگر بود

امشب، گل روی که، مرا باغ نظر بود
در هر مژه برهم زدنی، سیر دگر بود

صحرای طلب، کاغذ آتش زده، دیدم
هر سوخته جان، دامن وحشت به کمر بود

عمریست، فلک مشتری بی هنرانست
جنسی، که بعالم نخریدند، هنر بود

چون برق، دل بسملش، آرام ندارد
با تیغ قضا، آن مژه‌ی شوخ قدر بود

رفتی، به چمن دوش، چو خورشید، به گاگشت
گل، پیش بناگوش تو، مهتاب سحر بود

در اوج تمنای تو، چون آفرین، ای شوخ!
تا مرغ تصور، چه قدر، سوخته پر بود!

۱۲۶

سحر بادی، صفا، زان چهره‌ی گلفام، میگیرد
ز بخت تیره‌ام، سر مشق ظلمت، شام، میگیرد

ندارد، یک شگفتن نشه، تاب، از ضعف، دل تنگش
برنگ غنچه، از خود میرود، تا جام، میگیرد

بود تمکین، ضرور وضع صاحب اعتباریها
نگین، جا، در نگین دان، از طفیل نام میگیرد

سپر باشد، ز موج انگیز آفت، ساحل غربت
ز دریا، قطره، از گوهر شدن، آرام میگیرد

بگرد نقش پا، چون صبح، دارد آفرین! دامی
ز من بی مهر صیادی، که رم، از نام میگیرد

۱۲۷

بروی، صفحه، حرف سوز شوقم، گر رقم گردد
حنایی، چون سر انگشت بتان، در کف قلم گردد

باین تر دامنی، گر در خیال آفتاب، آیم
فروغش، چون بیاض چشم تر، لبریز نم، گردد

نگردد، دوری ره، سد راه سیر مشتاقان
بپای شوق، قطع صد بیابان، یک قدم گردد

دران وادی، که حسن سرکش او وحشت آهنگ است
دو عالم چون دو نقش پا، نهان، در گردارم، گردد

دل فارغ، ز دنیا، هرکه دارد، عشق می یابد
ندانم، خاتم جم آفرین! یا جام جم گردد

۱۲۸

بیاد نبضم، از دست طبیبان، دود میخیزد
ز سوز نام درد من، ز درمان، دود میخیزد

صفای وقت مشرب، میکند افسردگی زایل
ز آب چاه، هنگام زمستان، دود میخیزد
نباشد بسکه، غیر از سوختن، مضمون مکتوبم
برنگ شعله‌ی آتش، ز عنوان، دود میخیزد
تماشای جهانم، آفرین! در گریه می آرد
بجای سبزه، از صحرای امکان، دود میخیزد

۱۲۹

ز بس، در خاطرم، آمد شد گرد الم، باشد
زمین کاشانه ام را، سقف، چون نقش قدم باشد
بآگاهی نهد پا، گرم تاز وادی عشقت*
دشادنهای چشمم، چون شرر، نقش قدم باشد
مکدر، از گل احسان شود، دل، بی نیازان را
نسیم جلوه‌ی صیقل، درین آیینه، دم باشد
نصیحتهای ناصح، غوطه، در خون میدهد، ما را
مکرر، چون شود، حرف عبث، تیغ دو دم باشد
چو برخیزد دویی هر ذره، دارد عالمی دیگر
اگر از خود برآیی، هر چه بینی، جام جم باشد
بود احسان بسایل، آفرین! احسان بخود کردن
بلا گردان صاحب همتان دست کرم باشد

۱۳۰

از قناعت، آبروی مرد، افزون تر شود
قطره‌ی ناچیز ار گرد آوری گوهر شود

* ج : شوقت

طفل را، بسیاری لطف پدر، قهر خداست
اختیار نفس، کمتر ده، که بدگوهر شود

شاه حسنت را ثنا گر، اضطراب شوق ماست
از طپیدنهای نبض، این خطبه را، منبر شود

*میرساند فیض بعد از مرگ، هم صاحب کمال
قوت دل میفزاید زر چو خاکستر شود

از نزاکت، بر بناگوش تو می سوزد، دلم
زخمی دندان، مباد از سایه‌ی گوهر شود

بسکه، با کیفیت درد طلب، خو کرده اند
همچو معجون،صرف بزم‌عاشقان، محشر شود

چون دمد، از گلشن آیینه، صبح جلوه‌اش
آفرین! انجم گل خورشید، هر جوهر شود

۱۳۱

محبت چون وفا، خون گرمی، از من وام میگیرد
ز سوز سینه‌ام، آتش، طپش انعام میگیرد

نگیرد** تیشه هم، بی زخم کاوش، آتش، از خارا
ز ممسک، هر که میگیرد، بصد ابرام میگیرد

چه امکانست رم، از خاکساران، پاک کیشان را
نه بینی، آب هم، در خاک نرم، آرام میگیرد

ز معنی باز دارد، ظلمت افسردگی، دل را
بلی منزل کند، چون راهرو را شام میگیرد

---

* ـ الف ندارد
**ـ ج ندارد

چو داغ لاله، از آتش، کمر بستن، بود کارش
بسودایت، جگر داری، که برکف، جام میگیرد

نیالود آفرین! شوخی که، گاهی لب، بدشنامم
هجوم شوق، فال بوسه، از پیغام میگیرد

۱۳۲

بتوان، بسیر معنی ملک و ملک رسید
نتوان، بدرک صورت صاحب نمک رسید

گر قلب دشمن است، که جای ترحم است
هر جا شکسته ایست، بیاید، کمک رسید

کامل، کجا مقید اسباب، میشود؟
بی نردبان، مسیح، ببام فلک رسید

صاحب تمیز، فرق بد و نیک، میکند
یکسان نماند، قلب و سره، چون محک رسید

صاحب سخن، بتجربه، معنی سند شود
ماند، به نسخه ای، که باصلاح و حک رسید

قدسی نژاد، را خطر از خصم سفله، چیست
خورشید را چه حادثه گر شپرک رسید

در بزمش از هجوم رقیب آفرین چه باک
مردانه شو، که کار، بضرب کتک رسید

۱۳۳

نصیب هر جگر، داغ تو، چون اختر، نمیگردد
بزیر چرخ، هر سر، صاحب افسر، نمیگردد

زمین خشک،چون موسی است دریا، پیش پای من
چو عکسم، دامن، از فیض تجرد، تر نمیگردد

ترددهای منعم، میدهد تسکین محتاجان
نیارامد، دل مخمور، تا ساغر نمیگردد

نیابی، قرب خوبان، تا نگردی کامل، از مردی
کجا زیور شود، زا کسیر تا مس، زر نمیگردد؟

مدار کار، بر فیض است، و استعداد هم، ورنه
چرا هر قطره‌ی ناچیز، پس گوهر نمیگردد؟

اگر مجرا نشد، ترسم که، در دیوان رندانش
برات عاشقان است، این بهر دفتر نمیگردد

فسون عشق، هر جا، دور باش، غیر میباشد
مگس، بر آتش، و پروانه، بر شکر نمیگردد

بصد فیض، آشنایم کرد، سر در جیبم افگندن
تهی دامن، کسی، زین بحر پر گوهر، نمیگردد

چه جای سحر و افسون **آفرین**! اعجازها کردم
مسخر، بی زر، آن معشوق سیمین بر، نمیگردد

۱۳۴

خورشید تاب، جلوه فروش که میرسد؟
زرین کلاه، بادله پوش که میرسد؟

هر قطره خون بود، چو شرر چشم انتظار
مانند برق، تیغ بدوش که میرسد؟

تمکین، غرورپیشه، تغافل، ادا فروش
گویا، نگاه ناز خموش که میرسد؟

چون گل، بموج خنده، یکی شد، دهان و گوش
امید را، نسیم سروش که میرسد؟

معشوق، جلوه کرد دگر، ورنه آفرین!
در سینه دل نماند، خروش که میرسد؟

۱۳۵

بسملی، در خون طپان دیدم، دلم آمد بیاد
برق شمشیری علم شد، قاتلم آمد بیاد

یادعمری صرف دنیا کردم، و دل خون شدم
مدتی، درد سر بیحاصلم، آمد بیاد

دوستی، اصل بنای زندگانی، بوده است
این سخن، ز آمیزش آب و گلم، آمد بیاد

دوش حرف تربیت، در مجلس رندان گزشت
دل جنون نومشق، بازی مایلم آمد بیاد

غرق دنیا گشتم، و نشناختم آرام فقر
در دل گرداب، امن* ساحلم، آمد بیاد

جلوه‌ی تیغ تو بر فرق شهادت دوستان
سایه‌ی دست کرم، بر سایلم آمد بیاد

باغ هم، از شور مجنونم، بیابان میشود
آفرین! در سایه‌ی گل، محملم آمد بیاد

---

* ج : ذوق .

۱۳۶

کسی کو، قصر دین را، فکر برپا ساختن دارد
بیاد کربلا، خاکی بسر انداختن دارد

خوشا دل، کز کف موج گداز درد این شیون
سفید آبی برای روسیاهی ساختن دارد

بجای خنده چاک جیب جان زن، در چنین موسم
بنای عیش، گر عمر است، هم انداختن دارد

ازین خونین مصیبت، هر که رقت بی نصیب آمد
بود باطل، گرفتم، گر بحق پرداختن دارد

محرم تابود شهری، پر از فریاد مظلومان
مه نو، با فلک شمشیر بیداد، آختن دارد

کسی، کز نور ایمان، **آفرین!** با آبرو آمد
ز سوز دل، چو آتش، مو پریشان، ساختن دارد

۱۳۷

درتهی دستی، هم از ما، فیض حاصل میشود
هر که یکدم شد، بما پهلونشین، دل میشود

جز تخیل، بر نمیتابد تماشا، حسن دوست
صاف شو، کین آب، از گرد نظر، گل میشود

چشم، بر راه طلب، مست تمنای ترا
هر کجا، چون نقش پا افتاد، منزل میشود

ابتر است ابتر، قیامت پاره‌ای، دل نام من
تربیت فرما، نگاهی کن، که قابل میشود

خاکساری، در حقیقت، مسجد روشندلی است
موج دریا، روی، در راب ساحل میشود

شوخی نیرنگ آتشباز غیب است، این که عشق
گاه برق خرمن وگه شمع محفل میشود

بسکه دیدم، زخمی خمیازه، آغوش امید
چشم خونبار، **آفرین!** با حلق بسمل میشود

۱۳۸

تا حنا را، دستیار دست، کرد
خون یک عالم، نگار دست، کرد

بسکه گردیدم، بدست آوردمش
پای من، امروز، کار دست کرد

دوش، در گلچینیی باغ وصال
عضو عضو، از شوق کار دست کرد

افتد از پا، گر بتازد، ترک چرخ
هر کرا لطفت حصار دست کرد

هر کرا دیدیم، دامنگیر اوست
آفرین! نتوان شمار دست کرد

۱۳۹

مطلب، از فیض نیاز عشق، حاصل میشود
رحم فرمای کریمان، عجز سایل میشود

گر*چنین،دل بی‌تو،خنجر میکشد،برخود چو موج
آشیان بلبلان، هم حلق بسمل میشود

* بہ ندارد -

ترک لذت کن، صفای دل، تماشا کردنی است
موم، دور از شهد چون شد، شمع محفل میشود

رنگ الفت، سرمه را، با دیده‌ی تصویر نیست
فیض عرفان، کی بزهد خشک، حاصل میشود؟

در طلسم یک گره، پنهان جهانی کرده اند
آفرین! گر وا شود دل، حل مشکل میشود

۱۴۰

همین ریحان، نه از شرم خط او، رنگ گرداند
چو چشم سرمه گون، از نشه شب‌بو رنگ گرداند

بهر عضوش، ز آسیب نزاکت، حال میگردد
گل این باغ، از بالیدن بو، رنگ گرداند

کند اندک تلاشی، صاحب استعداد را، کامل
شود خون، مشک چون در ناف آهو، رنگ گرادند

دل خون گشته‌ی من، آفرین! از شوخی چشمی
بدان ماند، که از تاثیر جادو، رنگ گرداند

۱۴۱

به مجلس* تو، قدح بر کف، آن دلیر کند
که شمع بزم خود، از پیه مغز شیر، کند

به زور هزل، زبردست می شود، حاسد
چنانکه پسر، پدر را به خنده زیر کند

---

* ج ندارد -

ز بسکه گرسنه چشمی، نمود خود بینی
که غیر مرگ تواند، ز خویش سیر کند

بجز نگاه تو، درصید طاقت عشاق
غزاله‌ای نتواند، که کار شیر کند

ز شوق سرو گل اندام او، چه شمع چه گل!
صباح بخیر سحر، شام شب بخیر کند

صفای وقت دل، افسوس صرف نفس و هواست!
متاع کعبه، کسی چند صرف دیر کند!

ز خویش چون نبرد آفرین کرشمه‌ی ساقی!
می دوساله شود، بسکه دور دیر کند

۱۴۲

یک بلایم، بسر نمی آید
تا بلای دگر، نمی آید

در رهش، جان بلب رسید، و هنوز
همچو عمرم، بسر نمی آید

تا بمهر تو، خیره شد، چشمم
دیگری، در نظر نمی آید

الفتم، صد چمن شگفت و هنوز
نخل قدت، ببر نمی آید

نیست، جز هوش رفته‌ی عاشق
قاصدی، کز سفر نمی آید

مژه اش کرد، آفرین! با دل
آنچه از نیشتر، نمی آید

۱۴۳

سفر، صاحب هنر را، قیمت افزای شرف باشد
نگردد کس، خریدار گهر تا در صدف باشد

نه تنها بحر را، برلب، ز سودای تو، کف باشد
طپان، چون ذره‌ی روزن، گهر هم، درصدف باشد

بود* پیدا، گل رسوائی، از سیمای نودولت
که حاصل، ماه نو را، از کمال خود، کلف باشد

سخنور، میشود بدنام، از یک شعر بی‌معنی
پدر را، میکند رسوا، پسر چون ناخلف، باشد

مباش، از گرمجوشیهای خصم کینه جو، ایمن
که نتواند، بآب تفته هم آتش طرف باشد

خدنگ غمزه‌های شوخ این ابروکمانان را
که غیر از آفرین ما، تواند تا هدف باشد!

۱۴۴

چمن، صد رنگ خجلت دارد، از روی که او دارد
نمیماند، ببوی هیچ گل، بوی که او دارد

ز خط، افزود مشق دلبری، وحشی نگاهش را
بگرد سبزه دارد دام آهوی که او دارد

بچنگ هر که آمد، بر سرش بال هما آمد
بود سررشته‌ی اقبال، گیسوی که او دارد

* ج روشن -

غبارش، موجه‌ی کوثر، نسیمش، عطر جان پرور
بهشت آباد دل، یعنی سرکوی که او دارد

گره از کار دور افتادگانش وا نمی گردد
گهر جای عرق می ریزد از روی که او دارد

مپندار، آفرین! صورت پرست و غافل‌از معنی است
دل آگاه میداند نظر سوی که او دارد!

۱۴۵

ز دل تنگی نه تنها، برسرم، گل، غنچه میگردد
بکف، چون زخم آبم ساغر مل، غنچه میگردد

کجا افسردگی، رخصت دهد، از خود برون رفتن!
دران گلشن، که بلبل بیضه، وگل غنچه میگردد

بود، از شوخی اهل هوس، دل تنگی عاشق
ز دست انداز گلچین، طبع بلبل، غنچه میگردد

گل وارستگی، رنگ تمنا، بر نمی تابد
ز سامان، آفرین! صاحب توکل غنچه میگردد

۱۴۶

دولت بحر و بر، آن را که میسر باشد
بی تکلف، لب خشک، و مژه‌ی تر باشد

حسن آن بر زده رو طرفه بهاری دارد
گل شبنم زده را، رونق دیگر باشد

وجد مستانه، درین بزم، بود طوف مراد
هر کرا قبله نما، گردش ساغر باشد

عزتی نیست، هنرمند حوادث زده را
هست بی‌قدر، چو آن نسخه، که ابتر باشد

آفرین! دولت شاهیست، هم آغوش زوال
سرنگون کاسه‌ی شاهان، هم از افسر باشد

۱۲۷

تمنا کشته‌ی وصل تو، فارغ از جهان باشد
طپیدنهای نبض، اینجا، زمین و آسمان باشد

چنان کز شیشه‌ی سر بسته، بوی باده میجوشد
درین محفل، خموشی، اهل معنی را، زبان باشد

رگ جان میزند، بال طپیدن، در تمنایش
تنی چون شیر گرمم آفرین! در استخوان باشد

۱۲۸

طلسم زهدبی حاصل، شکستم، تا چه پیش آید؟
دگر، با میگساران، عهد بستم، تاچه پیش آید؟

ز خط بخیه‌اش، راز دو عالم، میتوان خواندن
عجایب دامنی، آمد بدستم، تا چه پیش آید؟

سر آمد عمر، و غافل از حقیقت، همچنان ماندم
هنوز، آیینه‌سان، صورت پرستم، تاچه پیش آید؟

حرم تا دیر هم، شوقم نمیداند، نمیدانم
ره دوری، و من بسیار مستم، تا چه پیش آید؟

ره و رسم تکلف، آفرین! از من نمی آید
یکی دیوانه‌ی دیدار مستم، تا چه پیش آید؟

۱۴۹

جمعی نظر، بمصحف رخسار او کنند
کز خون دل، چو دیده‌ی عاشق، وضو کنند

کوثر، کمند عشوه فکن، خلد، دام زرق
مشکل، که عاشقان، سر همت، فرو کنند

طرح نشست و خاست، ندارد نماز عشق
تسلیم، سجده ایست، که در کوی او کنند

بی‌خواری، از جهان، گل عزت، نچید کس
سیراب این چمن، ز نم آبرو کنند

وارستگان، مقید صورت نمی شوند
رنگینی بهار تماشا، ز بو کنند

آن مسئله که حل نشد، از دیر و خانقاه
خوبان ادا، بگوشه‌ی ابرو، نکو کنند

آن کیست آفرین! که ندارد، هوای دوست!
بخت شگفته را ز خدا آرزو کنند

۱۵۰

سراپا شکوه، از بیداد هجران، میتوانم شد
اگر آهی نه گردم، چشم گریان میتوانم شد

بقدر تیره بختی، میشود روشن، سواد اینجا
زبان دان نگاه شوخ چشمان، میتوانم شد

من و ذوق هم‌آغوشی، چه‌سودای محال است این!
شهید شوخیم، از دور قربان میتوانم شد

ز یکتایی، ندارد عکس هم آیینه‌ی عشتم
تماشای خودم، برخویش حیران میتوانم‌شد

همان ممنون عجزم، آفرین! هر چند بیقدرم
غبار راه این وحشی نگاهان، میتوانم شد

۱۵۱

پرتو* ساقی ما، بر دل مستان، زد و برد
همچو خورشید، که بر شبنم حیران، زد و برد

چین، میفگن بجبین، در غم دستار مپیچ
عشق، ترکانه، کلاه از سر خاقان، زد و برد

حجت العشق بود، قصه‌ی محمود و ایاز
قهرمانی است که باج از دل سلطان، زد و برد

غمزه بیکار شد، و سلسله‌ی ناز گسیخت
دیو خط آمد، و خاتم، ز سلیمان زد و برد

رونق بزم، بهرجا، قدم سفله رسید
همچو آشوب خزان، جوش پریشان، زد و برد

ای خوشا زنده! که در زیر فلک، چون حاتم
نام نیکو، نفسی چند، باحسان زد و برد

طاقت و صبر تو، آخر چه بضاعت باشد؟
آفرین! عشق، ازین جنس فراوان، زد و برد

۱۵۲

بلبل! بهار آمد، دیوانه میتوان شد
گل میکند چراغان، پروانه میتوان شد

---

* ج ندارد .

پاکی طلب، پس آنگه، تقلید پاکبازان
دنبال شیر مردان، مردانه میتوان شد

آن گنج کام جویان، چون سیل لا آبالی است
بخت آزمایی کن، ویرانه میتوان شد

هنگام نوبهاران، دور جنون و مستی است
دیوانه گر نباشی، مستانه میتوان شد

گر سینه چاک عشقی، معشوق در کنار است
زلف است و دست دلبر، گر شانه میتوان شد

تشریف خاکساری، میدانی آفرین! چیست؟
یعنی، ز خویش بیرون، رندانه میتوان شد

۱۵۳

دولت، بهر که درد دل ما، رسد، رسد
رحمت، چو نام نیک، بهرجا رسد، رسد

گیری، چو دست* اهل دلی، دستگیر تست
معراج خویش، هر که بدانا رسد، رسد

دستت بدار، تخم جفا این قدر مکار
کامروز کشته‌ی تو، چو فردا رسد، رسد

گردد، ز اهل دید، هنر چاشنی پذیر
این میوه را، چو گرمی دلها رسد، رسد

ذلت، بود نصیب، پرستار جیفه را
مارا چه کار؟ هر که بدنیا رسد، رسد

**داغم، ز بی نصیب، رقیب سیاه رو
دنبال او، چو سایه، بهر جا رسد، رسد

---

* ج پای .
** ج ندارد .

فیض هوا و جلوه‌ی گلزار، آفرین!
صبح است و ابر، هرکه تماشا رسد، رسد

۱۵۴

خوش نگاهان، که بخونم، کمر کین بستند
تهمتی بود تغافل، که به تمکین بستند

خنده زد، غنچه‌ی تصویر، و دل ما نشگفت
آه! ازین عقده، که در ساعت سنگین، بستند

نگه مست تو، کیفیت دیگر دارد
تهمت نشه، برآن چشم خمارین، بستند

من که چون برق، ز آمیزش خود، بیزارم
دل من، با تو، ندانم، بچه آئین بستند؟

آفرین! ما و صبا، محرم رازیم بهم
چقدر دل، که دران کاکل مشکین بستند!

۱۵۵

ستم، بر زیر دستان، مرد سرکش را، خطر دارد
فلک را شیوه‌ی عاجزکشی زیر و زبر دارد

ندارد ره به محفل، تا نباشد، شمع فانوسی
گل آمیزش روشندلان فیض دگر دارد

نمی خندد، گل باغ تمنا، مفت ناکامی
ز اشک یاس، نخل طالع عاشق، ثمر دارد

ز فیض خلق خوش، آسوده باشد، آفرین ما
که از خلق ملایم نازبالش زیر سر دارد

۱۵۶

عیش ما، ناتمام میگزرد
فصل گل، در زکام میگزرد

مینماید بخلق، مردی خویش
هرکه، از ننگ و نام، میگزرد

پرده سوز است، برق جوهر ما
تیغ ما، از نیام میگزرد

می بده، می بکش، چه کار ترا!
تا که ماند، کدام میگزرد؟

آفرین! بسکه ناتوان صیدم
گریه، از چشم دام، میگزرد

۱۵۶

دیده‌ی اهل لباس، از حرفِ حق، بینا نشد
آشنای سرمه، چشم صورت دیبا، نشد

تا دل سختت، نگردد نرم، از فیض است، دور
قابل صهبا نباشد، سنگ، تا مینا نشد

بی گداز دل، میسر نیست، مستیهای شوق
نشه ای پیدا نکرد، انگور، تا صهبا نشد

عمر آخر گشت، در تحریر و حسرتها بجاست
آفرین! حرفی، هنوز از شوق ما، انشا نشد

۱۵۸

بسر سودای خالی دارم و دل هم، اثر دارد
چو داغ لاله، موری، جا، بسوراخ جگر، دارد

خدا بینی، بود موقوف چشم از خویشتن، بستن
نظر، برحق نباشد، هرکه، او، بر خود نظر دارد

کجا رفتی، که ماتم خانه کردی بزم* عیشم را؟
که بر خاک زد مینا، و ساغر چشم تر دارد

نصیبش، چون نباشد آفرین! گلگشت بیرنگی؟
دل گرم آنکه مانند شرر، برگ سفر دارد

۱۵۹

قبول عشق، نظر، بر نیاز او دارد
که همچو اشک، ز خون جگر، وضو دارد

عزیز خلق شود، مرد، از دیانت خویش
که عاشق، از نظر پاک، آبرو دارد

دلی که، زخمی تیغ نزاکت سخن است
ز تار معنی باریک ما، رفو دارد

دگر چه‌کار کند، جز شکست کعبه‌ی دل؟
بتی، که بتکده، در هر شکنج مو، دارد

ز من طپیدن، ازو، حرف مهر، نشنیدن
جبلی است مرا، یار نیز خو دارد

* ب کجا رفتی که ماتم‌خانه شد بزم نشاط من -

محیط رحمت او، چون بجوش می آید
سیه گلیمی ما، نیز شست و شو دارد

همیشه دام نفس، در کشاکش است و تهی است
دل، آفرین! چه تمنا ز جستجو دارد؟

۱۶۰

مو، سفیدی کرد، و از دل، میل عصیان، کم نشد
صبح، روشن گشت، و ظلمت، زین شبستان کم نشد

ترک ممکن نیست، کو برق علایق سوز عشق؟
گرد، این وادی، بافشاندن، ز دامان کم نشد

مرد حق، محکوم نادان، گر شود، بی قدر نیست
عزت مصحف، ز دست انداز طفلان، کم نشد

ما، وفا پردازی اهل محبت، دیده ایم
گل بغارت رفت، وجوش عندلیبان، کم نشد

گر فتد دور، از پدر، فرزند قابل، باک نیست
قدر گوهر، از جدایی های عمان، کم نشد

شام خط، بازش، ز بیداد نشاط آمیز، داشت
ورنه هر صبحی که شد، از عید قربان کم نشد

عالمی برباد رفت، و عالمی ایجاد شد
آفرین! ناز و نیاز ما و جانان کم نشد

۱۶۲

ز عشرت کی دلم ناآشنای ناله میگردد؟
که گر وا میشود آن همفضای ناله میگردد

منه پا از وطن بیرون اگر آسودگی خواهی
نی دور از نیستان آشنای ناله میگردد

برنگ رشته‌ی گوهر که از گوهر شود پیدا
ز سوز عشق اشکم رو نمای ناله میگردد

تویی در جلوه و عرض تمنا شد فراموشم
حجابم عقده‌ی بند قبای ناله میگردد

ز حرف درد عشقم آفرین! دل مرده جان یابد
اگر تصویر باشد در هوای ناله میگردد

۱۶۳

به عزم جلوه تا آن مهر سیما سوی باغ آمد
به گل شه‌بال بلبل آستینی بر چراغ آمد

بیا کز انتظارت ای طلسم آرای بینایی!
سواد دیده در پرواز چون دود چراغ آمد

پیام وصل دلبر یا نسیم نوبهار است این
گل آمد عهد مینا آمد و دور ایاغ آمد

ز بس چون سایه حاسد در کمینم هست خوش دارم
بهر جا بلبلم سر زیر بال آورد زاغ آمد

ببوی باده از خواب عدم کردند بیدارم
کشودم چشم تا چون غنچه در دستم ایاغ آمد

نشد افسرده داغ عشقم از دم سردی پیری
مرا باد سحر دست حمایت بر چراغ آمد

ز جام روز و شب دورآفرین! از بزم آن‌دلبر
دو بالانشه یعنی داغ بر بالای داغ آمد

۱۶۳

کرا از بیم آن بی* رحم تاب گفتگو باشد؟
که چون نال قلم پیچیده حرفم درگلو باشد

ز بس فرسودگی باخاک‌یکسان کردخوبان را
بهرجا نقش‌پا و جاده بینی زلف و رو باشد

سبکدستی‌که دست‌از خود فشاند دامن ازدنیا
ترا چون برق بی پروا سپند جستجو باشد

گریبان میدرد گل در جواب ناله‌ی بلبل
بلی هر جا محبت جلوه‌گر شد از دو سو باشد

مکش تعذیر منت تا چو گل ته‌جرعه‌ی داری
عبث مخمور نتوان‌بود تا می در سبو باشد

شکست رنگ هوشم‌گرده‌ی معشوق میسازد
که از خود رفتن‌من‌خامه‌ی تصویر او باشد

کند از بس برنگی آفرین! هرلحظه نیرنگش
ندانم تا کسی با اومصاحب ازچه رو باشد؟

۱۶۴

این بی‌نمکی چند که چون دیگ بجوش اند
آتش زن بازار سخن کله‌فروش اند

* ج: بی باک.

تریاکی سودای طبیعت که غوغا
حیرت زده‌ی بنگ تخیل چو خموش اند

هر چند که چون تیر دوند از پی دنیا
در لاف تجرد چو کمان خانه بدوش اند

درویش نما صورت و چون آینه غماز
پوشند کلاه نمد و عیب نیوش اند

سنگ اند به مینای دماغ از سخن سخت
از جهل رسا محتسب نشه‌ی هوش اند

سر گرم خراش اند تراش اند چو نجار
هر چند که از خلق ریا عطر فروش انه

از بسکه به پندار خوداند **آفرین!** استاد
از هر که سخن رفت پی مالش گوش اند

۱۶۵

آهسته گفتن تو بگوشم نمیرسد
دست نوازش تو بدوشم نمیرسد

بوی دل گداخته **دارد** غبار من
محشر بگرد جوش **و خروشم** نمیرسد

دفع خمار گردش چشمی نمیکند
پیمانه‌ای ز باده **فروشم** نمیرسد

دارم ز خرمن گل او خار در جگر
جزحسرتی ازان بر و دوشم نمیرسد

هر نکته‌ای که بوی ریا **آفرین!** دهد
گر خود در یتیم بگوشم نمیرسد

۱۶۶

گر نه بیند چشم عارف کی تسلی میشود
تا نظر برمیزند چندین تجلی میشود

گوشمالی‌نفس‌چون‌بدخو شود فرض است‌فرض
طفل چون شوخی کند، محتاج سیلی میشود

جلوه‌ی معشوق در آغوش دارد عشق تند
سوز دل چون رنگ گرداند تجلی میشود

روبرو از شرم دشوار است نتواند نشست
هرکرا چون سایه‌ای آدم طفیلی میشود

سایه‌ی دنیا خدا حافظ! کند دل را سیاه
آن چنان کز بارسنگین دوش نیلی میشود

عشق‌هم موقوف اظهار است ورنه آفرین!
رب ارنی گو، چرا بر طور موسی میشود؟

۱۶۷

نیرنگی و بیرنگی‌اظهار به بینید
یک نقش ز صد پرده نمودار به بینید

فرصت به طپیدن ندهد تیغ جفایش
بی رحمی آن غمزه‌ی خونخوار به بینید

بی رنج طلب سفره کشد رزق مقدر
یک بار به مرغان گرفتار به بینید

شاید که دهد عجز رسا یاد ترحم
یک بار سوی حال من زار به بینید

چون آفرین از گرد خودی پاک بر آیند
گلبار تجلی در و دیوار به بینید

۱۶۸

به گلگشت چمن تا نخل بالایش خرامان شد
نهان در بال قمری سرو شمعی زیر دامان شد

بآئین بهاران نو گلی خودرو درین گلشن
برون از پرده رخنه نمود و از صد جا نمایان شد

صفای وقت من از التفات دوستان باشد
چراغ خانه ام، روشن ز گرمیهای یاران شد

طپش صیقل گر آیینه باشد دل سیاهان را
چراغ کشته ام روشن ز فیض باد داماں شد

بود چون غنچه از آشفتگی سامان من پیدا
گل چاک گریبان آفرین! بالید و دامان شد

۱۶۹

کجا* اهل محبت را، ز مرگ، آرام جان آید؟
چو نی، از گردباد تربت عاشق، فغان آید

رسد بسیار، از سقف کهن برخفتگان آفت
بلا بر اهل غفلت بیشتر از آسمان آید

کجا گردد چمن پیرای آغوش گیاه من؟
نهالی سرکشی کز سایه‌ی خود، سرگران آید

ز گلگشت چمن بیرون چو آید ناز بالایم
قبا برتن درد گل سرو چون نی در فغان آید

بذوق آفرین! سنگ جفایش میخورد عاشق
که کلبانگ ترنم از شکست استخوان آید

* ـ ج ـ ندارد

۱۷۰

تماشای بهار بیخودی شادم نگهدارد
جنون در سایه‌ی بال پری‌زادم نگهدارد

تلاش قرب دارد بسملم مطلب ز بیتابی
نمیخواهد که دور از خویش صیادم نگهدارد

تمنا بی‌محابا حسن خوی نازکی دارد
حجاب عشق از کام دل آزادم نگهدارد

بود آه اسیران آفرین! از ذوق آزادی
خموشی در گرفتاری ز فریادم نگهدارد

۱۷۱

فشاند از روی خود مشت عرق گلزار پیدا شد
نوای بلبل از هر پرده‌ی‌منقار پیدا شد

ندانستم به پیری نفس بدکردارتر گردد
قد خم این سبق را باعث تکرار پیدا شد

مده از دست تا مقدور باشد پاس دلها را!
نه بینی سبحه چون بی دانه شد زنار پیدا شد

بود از پیچ و تابم مدعا گرد سرت گشتن
مرا این معنی سربسته از دستار پیدا شد

شفق بر آسمان در بحر مرجان لعل در خارا
ز یک ته جرعه‌ی میگون* لب دلدار پیدا شد

* - ج : لعل -

ز عکسم میرود آیینه از کف چون دل عاشق
ز بس دور از تو ام شوریدگی درکار پیدا شد

مکن چون خواجه تاش است آفرین! عار ای وفا دشمن
ز صاف و دُرد یک میخانه گل تا خار پیدا شد

۱۷۲

آنانکه سر براه محبت فدا کنند
مشق شکستگی ز خط نقش پا کنند

دیگر ز بی نیازی آزادگان مپرس
دامان وصل اگر بکف افتد رها کنند

از دست خصم قلب شکن دم نمیزنند
آنانکه کار تیغ بدست دعا کنند

تصدیع شحنه زحمت قاضی نمیدهند
کز خلق یاد دهشت روز جزا کنند

بی صرفه بخشش همت اهل سعادت است
صد چغد را به نیم نگاهی هما کنند

داد دل آفرین! مطلب کاین ستمگران
صد خونبها بگردش چشمی ادا کنند

۱۷۳

در مزاجم از تلاش عقل تاثیری نشد
شور مجنون ته نشین هرگز بتدبیری نشد

کاوش ناکس نیارد اهل تمکین را بجوش
موجزن از باد هرگز آب شمشیری نشد

یک رقم بر صفحه‌ی هستی ز نقاش قضا
خوشنما تر، از خط سبز تو، تحریری نشد

تا کشودم دیده‌ی دل یار در آغوش بود
خواب ما ای آفرین! محتاج تعبیری نبود

۱۷۴

ناقص، از فیض بهار خامشی، کامل نشد
غنچه‌ی گل، گر نفس درزدید، صاحبدل نشد

صاف باطن را، غمی، از صحبت ناجنس نیست
صافی آیینه‌ی دل، از نفس، زایل نشد

میدمد صبح فنا، ای بیخبر! غافل مباش
رزق باد، آخر کدامین شمع این محفل نشد!

درگلستان، این صدا، از بلبلان آمد بگوش
گردش چرخ، آفرین! برکام یک بیدل نشد

۱۷۵

خیال او، نفسی، آشنا، توانی کرد
که خلوت از دل بی مدعا، توانی کرد

توبی، خدیو جهان، چشم دل چو باز شود
ز تست خانه، گر این قفل، وا توانی کرد

به ذره ذره، بیک چشم، گر توانی دید
چو آفتاب، فلک، زیر پا توانی کرد

یکی ادا نشود، با هزار عمر آید
اگر بقدر جفاها، وفا توانی کرد

ز خود بر آی چو شمشیر، آفرین! از زنگ
بود، که قطع خود، از ما سوا، توانی کرد

۱۷۶

رنج،* در عشق یار باید دید
باده خوردی، خمار، باید دید

سیر دل، با خیال یار، خوش است
باغ را، در بهار، باید دید

سر وحدت، مباد فاش شود
سوی منصور و دار، باید دید

جلوه، بی جلوه گر، نمی باشد
گرد دیدی، سوار باید دید

باده‌ی بی خمار، میخواهی
چشم دنباله‌دار باید دید

تیغ، بر خود مکش، ز دست دراز
گل بچین، زخم خار، باید دید

چون ندانست دیده، قدر وصال
زحمت انتظار، باید دید

آفرین! التماس‌ها، دارد
سوی این خاکسار، باید دید

۱۷۷

پس از عمری، نگاهی آشنا، عیبی نمیباشد
نگاهی آشنا، ای بیوفا! عیبی نمیباشد

شوی چون محو وحدت کبر یا عیبی نمیباشد
درین آیینه بودن، خود نما، عیبی نمیباشد

* : ج ندارد -

دیار عشق، درهر گوشه، فیض آبادها دارد
اگر گردد کسی، سر در هوا، عیبی نمیباشد

هنرمندیست، پاس خاطر درویش، شاهان را
اگر باشی شبی، مهمان ما، عیبی نمیباشد

قماش معنئی شایسته باید، زشتی صورت
برنگ ظلمت آب بقا، عیبی نمیباشد

حسد، چون سرمه، در چشمت کشد، از خست باطن
هزاران عیب بینی، هر کجا عیبی نمیباشد

چه جای آفرین با این لب میگون که او دارد
خراباتی شود گر پارسا، عیبی نمی باشد

۱۷۸

ز منصب خواجه را سرمایه‌ی تشویر پیدا شد
بصد دام بلا افتاد تا جاگیر پیدا شد

چو آن صیاد کافر کز شکار خوک خوش باشد
حلالش کرد زاهد آنچه از تزویر پیدا شد

بگرد کلفت دل سبزه ای در زیر خاک آمد
درین ویرانه خضری گر پی تعمیر پیدا شد

محبت میکند از سنگ و آهن کام دل حاصل
ز برق تیشه‌ی فرهاد جوی شیر پیدا شد

پی حاسد هدف پیش از کمان طبع زه کردن
هزاران مصرع برجسته ام چون تیر پیدا شد

قبول دوست آسان نیست عشق پاک میباید
چه خونها خورد دل! تا ناله را تاثیر پیدا شد

شود از قدردان نام هنرور آفرین! روشن
بلی از دست مردان جوهر شمشیر پیدا شد

۱۷۹

صاف و درد آنچه بود جوش تجلی باشد
کفر و دین آینه‌ی صورت و معنی باشد

هر که میرد بتمنای لب جان بخشت
تار و پود کفنش از دم عیسی باشد

مدعی گر همه فرعون شود باکی نیست
سخن راست عصای کف موسی باشد

بعد مردن بهوای شکرین پسته‌ی یار
استخوان ریزه‌ی ما بیضه‌ی طوطی باشد

آفرین! جوش جنونست کلامی که تراست
سایه‌ی خامه‌ی من طره‌ی لیلی باشد

۱۸۰

چنان از مقدمش عشرت‌ترنم ساز ما آید
که بی تحریک مطرب تار ساکن در نوا آید

تو گر مست غروری عجز ما هم‌جوهری دارد
ترا گر دست بر شمشیر ما را بر دعا آید

شود پژمرده گل حیوان بمیرد خار فرساید
چشد زهر فنا هر کس درین مهمان سرا آید

نسیم گل شدم شبنم شدم نشو و نما گشتم
درین گلزار شاید از گلی بوی وفا آید

سبکروحی برآرد حاجت یک شهر صاحبدل
نسیمی یک گلستان غنچه را مشکل‌کشا آید

چوموی‌نافه‌در مشک ختن غلطد خس‌و خارش
بدست عشوه هرجا شوخ من کاکل کشاآید

بدامن گیریش تا چند گستاخ‌آفرین! دستم
خدا سازد که گاهی نوبت بند قبا آید!

۱۸۱

یاد باد آنکه جنون شیفته دل رام تو بود
خال رخساره‌ی لیلی گره دام تو بود

میشدی از لب میگون تو تقوی بدمست
محشر آشوب‌هوس سروگل اندام تو بود

سنگ را جلوه‌ی شوخ تو بوجد* آوردی
چون دل ریشی نگین خون شده‌ی نام تو بود

لب میگون تو جان بخشی مستان میکرد
کوثر خلد حلاوت نمی از جام تو بود

آفرین! را که نظر باز جمال ازلی است
چشم بر راه تو و گوش به پیغام تو بود

۱۸۲

اسیر** شوق ترا غیر بندپا نشود
چه جای غیر! که با خویش آشنا نشود

ز خود بر آمده شبنم بآفتاب رسید
بدوست کس نرسد تا ز خود جدا نشود

چه لازم است چو تصویر جامه‌ی رنگین!
مقرر است که کس آدم از قبا نشود

---

* ب : برقص
**ب : اسیر شوق تو باغیر آشنا نشود

دلی که باز نشد از غم تو خونش کن
سزای تیغ بود عقده‌ی که وا نشود

کرا نشد غم او آفرین! گریبان گیر
کدام جامه که از دست او قبا نشود!

۱۸۳

بی تو آتش بوی گل در جان بلبل میزند
رنگ برقی میشود بر خرمن گل میزند

دولت بی فیض مردم باز خواری میدهد
بید بی حاصل ترقی بر تنزل میزند

هر کرا دستی چو همت در شکست آرزوست
پشت پا بر هر دو عالم چون توکل میزند

آفرین! میگون لبی افزود آشوب مرا
میشود بدمست چون دیوانه بر دل میزند

۱۸۴

حسن اگر جلوه دهد عشق خود آید بوجود
شعله گر سرو شود فاخته میگردد دود

باوجود تو بود دست در آغوش عدم
چون حباب آمده‌ای آیینه‌ی بود و نبود

سر بزیر قدم شیشه قدح خونها خورد
با تنک ظرف مدازات نمیدارد سود

کاهش ساحل از افزایش دریا باشد
هر قدر کاستم از شوق تو شوقم افزود

آفرین! نام شهیدت دم بسمل میگفت
ما بقربان تو رفتیم تو باشی خشنود

۱۸۵

مباد از خط صفای وقت آن رخسار گم گردد
گل آیینه ات در سبزه‌ی زنگار گم گردد

نباشد پیش کج طبعان مجال حرف پاکان را
روانی آب را در خاک ناهموار گم گردد

ریاضت جز صفا هیچ از دل پر داغ نگزارد
بموج صیقل این شمشیر جوهر دار گم گردد

ز بیتابی شوق بی‌محابا در شب وصلم
سخنهای تمنا بر لب‌اظهار گم گردد

نیابی کفر و ایمان آفرین! در عالم وحدت
که اینجا سجه نا پیدا شود زنار گم گردد

۱۸۶

بی تو سنگین گرد کلفت بسکه بر دل بار بود
گریه هر جوشی که میزد ناله درکهسار بود

حلقه زد چون برگهای لاله حسنش بردلم
داغ سودا مرکز این آتشین پرکار بود

یادگار ما ز عمر کوته و عیش کمی
آرزوهای بلند و حسرت بسیار بود

رفتم از خود راه هفتاد و دو ملت شد یکی
مختلف آهنگ‌ها از پرده‌ی پندار بود

شور شکرخنده‌ای افزود شوق آفرین
برجراحتهای دل مشت نمک درکار بود

۱۸۷

بسکه، بی روی تو با عیشم کدورت یار شد
خنده گردآلود تر از رخنه‌ی دیوار شد

تا ببزم گلشن آمد سرو از شرم قدش
چون خط ساغر نهان در رخنه‌ی‌دیوار شد

از ره تعظیم بر فرقش عزیزان جا دهند
هر که در باغ جهان مانند گل زردار شد

آفرین، بر عکس بخت خویش از شوق رخش
توتیا گردید و صرف دیده‌ی اغیار شد

۱۸۸

بی محابا شرر بی سر و پا میرقصد
زود میر است بهم چشمی ما، میرقصد

نوبهار چمن‌آرا! بتماشا برخیز
جوش گل جشن هزار است صبا میرقصد

شورش صوفی ما بی نمک تاثیر است
میکند رقص ولی مست‌ریا میرقصد

کی در آغوش من دل زده گیرد آرام
شوخ نازی که بهر عضو جدا میرقصد

صبر و آرام و خرد سنگ فلاخن شده است
میتوان یافت که آن هوش‌ربا میرقصد

در لکدمال غمت آفرین ای مایه‌ی مهر
ذره ذره شد و هر ذره جدا میرقصد

۱۸۹

تمنا تشنه‌ی لعلش ز کوثر دست بردارد
صدف در پیش دندانش ز گوهر دست بردارد

ز بس دلبستگی چون غنچه‌ی گل خواجه در احسان
گره وا کرد و نتوانست از زر دست بردارد

ز عمر جاودان نتوان گزشتن خضر میداند
که میگوید دل از دامان دلبر دست بردارد؟

ندارد بی‌جگر پروانه سوز سینه‌ی عاشق
ز آتش بازی داغم سمندر دست بردارد

میندیشی آفرین! از جرم میدانی محال است این
که خورشید کرم از دامن تر دست بردارد

۱۹۰

بگو* به حاکم ما ای صبا مبارک باد
ترا ز ما و ز ارض و سما مبارک باد

گرفت نخل تو پیوند و جوش کرد ثمر
چمن طرازی نشو و نما مبارک باد

عروس دهر که در عقد کس نمی آید
ترا به زیور مهر و وفا مبارک باد

چمن شد انجمنت از دمیدن گل عیش
هزار مطرب بلبل نوا مبارک باد

* الف ندارد -

چنانکه از ته ابر سیاه درخشد برق
کرشمه‌ی نگه سرمه‌سا مبارک باد

ز بس دعای تو ورد زبان پاکان است
کند فرشته بدست دعا مبارک باد

مدام منزل عیشش ترا ز بلبل و گل
هزار قافله برگ و نوا مبارک باد

بدستیاری* حق هر کجا سر اعداست
ترا چو نقطه‌ی یا زیر پا مبارک باد

چنین که صورت و معنی ز تست ای حاکم!
ز **آفرین** و هم از اولیا مبارک باد

* ج ندارد -

نا تمام غزلیات

۱

آخر که به تدبیر خرد ره بخدا برد؟
کوران نتوان، سوی فلک ره به عصا برد

ما را نه جنونی و نه سودای بهار است
بوی بدماغ آمد و هوش از سر ما برد

پیدا شده دل را ز هوس تیرگی وقت
برخاست ز جا دودی و زین شمع صفا برد

یک حوصله‌ی دید تو می‌داشتی ای کاش!
شوق که ز دل صبر جدا، هوش جدا برد

۲

شد براه انتظارش تا مرا سودا بلند
می طپد دل هر کجا گردد صدای پا بلند

تند خو را از عروج خویش آتش* می رسد
محو میگردد شرر تا می شود از جا بلند

---

* ج : آفت -

می فزاید ظلمت دل صحبت افسردگان
چون زمستان بیشتر گردد شود شبها بلند

۳

می بیداد ظالم! بد خماری در کمین دارد
ز انجم چرخ زان پیوسته چینی بر جبین دارد

ندارد بسکه غیراز شوق دیدار تو مضمونی
برنگ غنچه چشمی نامه‌ام در آستین دارد

فرد

در زلف‌تو دل بستم دین هم شد جان هم شد
قربان سرت گردم این هم شد آن هم شد

ردیف ذ

۱

شود بفکر بلندم گر آشنا کاغذ
برنگ ابر زند قطره بر هوا کاغذ

یکی صد از مدد عشق گشت سامانم
شود هزار درم آتش آشنا کاغذ

بلاست صحبت صاحب سخن بناهموار
قلم بناله در آید ز بی‌صفا کاغذ

سخن باهل سخن رتبه ایست بالادست
طفیل حرف کند خامه زیر پا کاغذ

ز فیض اهل سخن آفرین سخنور شد
طفیل خامه شود حرف‌آشنا کاغذ

۲

گر پذیرد رقمی از غم هجران کاغذ
موج سیماب شود یا کف طوفان کاغذ

مینوشتم غم دل خامه بفریاد آمد
گشت چون پنبه‌ی نداف پریشان کاغذ

پرنیان را نرسد شعله در آغوش کشد
رقم شوق پذیرد بچه عنوان کاغذ!

نامه‌ات آب نزد شعله‌ی سودای مرا
زده بر آتش مشتاق تو دامان کاغذ

چتر طاوس بود نامه‌ی واکرده‌ی ما
رنگ وصف تو ز بس کرده گلستان کاغذ

آفرین! شکوه دگر تاچه غبار انگیزد!
میکند زردی رنگ تو زر افشان کاغذ

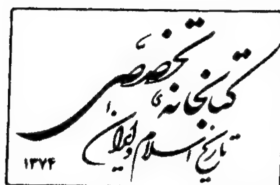
۳

ای چون ترحم تو ستم در اثر لذیذ
زهرت به تلخ کامی من چون شکر لذیذ

گیرد بوقت خویشن هنر لذت قبول
گردد بقدر گرمی موسم ثمر لذیذ

جان نرخ بوسه میطلبد مفت میدهد
نام لبی که شد بدهن چون شکر لذیذ؟

زد جوش شوق یار سفرکرده **آفرین**!
چندانکه گشت تلخی رنج سفر لذیذ

ردیف ر

۱

نفس زد، صبح پیری، شمع شوق ما، نشد آخر
بغارت رفت، نقد عمر، و این سودا، نشد آخر

گره نکشود هرگز، وصل هم، از رشته‌ی کارم
میان بحر هم، این قطره را، دل وا نشد، آخر

باین بیداد، خلف وعده، در عالم نمیباشد
صباح محشر آمد، بیوفا! فردا نشد، آخر

چرا چون گردباد، از سرکشی، خاکت بسر باشد
کدامین سرفراز آمد، که نقش پا نشد، آخر؟

تسلسل، دور چرخ، از باده‌پیمایی دگر دارد
که چندین بزم برهم خورد، و این مینا نشد آخر

بجز لب خشکی امید، زین دریای جانفرسا
بچندین آشنایی، ساحلی پیدا نشد، آخر

مطابق شد بهر فردی، جدا الا برات* ما
تردد موج خون شد**، آفرین! مجرا نشد، آخر

---

* ج: مراد.　　** ج : زد .

۲

دل، ز گرد غم، برون آید بسامان، غم مخور
میدهد بر تخم زیر خاک، پنهان، غم مخور

مهربان خواهد شدن، آن غمزه‌ی نمرودکیش
بر خلیل دل، شود آتش، گلستان، غم مخور

کربلا، یعنی سر آن کوی باقبال نیاز
میشود، دارالشفای دردمندان، غم مخور

گر بهار عمر باشد از نسیم وصل دوست
خار خار آرزو، گردد گلستان، غم مخور

آفرین! دیدی، چسان بگذشت، ایام وصال!
همچنین، روزی سر آید شام هجران، غم مخور

۳

عشاق، اگرچه پای بسنگ اند، چون شرر
گلبار شوق، با دل تنگ اند، چون شرر

تا در جلو، دوند ترا، آتشین رخان
در مشق شاطرانه، شلنگ اند، چون شرر

بدطینتان، بخون خود اند، آتشین عنان
پا در رکاب، گردش رنگ اند، چون شرر

در جستجوی عکس تو، رندان خانه سوز
در چشمه سار برق، نهنگ اند، چون شرر

روشندلان، بخویش نسازند، آفرین!
برفرق خویش، گرز بچنگ اند، چون شرر

۴

بی صدق، تواضع، گل‌شیداست، عدم گیر
از خم شدن خود، ثمر درد شکم، گیر

هر نقش قدم، حلقه‌ی بزم شه دوران‌است
هرگام، بزیر قدمت، مسند جم گیر

منت کش دنیا نشود، همت مردان
جز عبرت‌دل، زانچه ضرور است، تو کم‌گیر

دل‌صفحه، نفس‌خامه، وجود تو جهانی است
ای بی خبر از خود خبر لوح و قلم، گیر

دل پاک کن، از نقش هوس، دست بر افشان
از فرق فریدون، کله، و جام، ز جم گیر

آماده کند، تا قفس سوختگی، حرص*
چون کاغذ آتش زده، خود را بدرم گیر

پستی، شرف اوج شود، یک قلم از فقر
سر مشق تنزل، ز خط نقش قدم گیر

هر چند طلب، آفرین! آئین کرم نیست
از دوست چه دنیا و چه دین! هر دو بهم‌گیر

۵

هر قدر، دل بی صفا، افسردگیها، بیشتر
روز،** چندانی که کوتاه است، سرما، بیشتر

* ب : عشق

** ب : روزها چندانکه کوتاه است، شبها بیشتر .

گر چنین گیرا، کمند جذبه‌ی مجنون ماست
خانه ها آیند، از محمل، بصحرا بیشتر

در تظلم، یار بدگوهر شود طبع خسیس
میکشد، از قوت خس، شعله بالا، بیشتر

بی زبان سوزیم چون پروانه، بلبل هرزه گوست
میکنند، نومشق این هنگامه، غوغا بیشتر

همچو آن سودا، که میجوشد، بقدر نوبهار
آفرین! از وصل میبالد تمنا، بیشتر

۶

دلم پر میزند، با جلوه‌ی مستانه‌ی اخگر
مهیای گداز شوق، هم‌پیمانه‌ی اخگر

ز یک بد اصل، چندین بدگهر، در جلوه می‌آید
توان، ایجاد صد خرمن شرر، از دانه‌ی اخگر

رعونت، اندک اندک میگدازد شوخ چشمان را
که سیل، از موج خاکستر بود، در خانه‌ی اخگر

بود تا گرد هستی، محو سوز عشق، میباشد
کباب غیرتم، از همت مردانه‌ی اخگر

عبث با آتشین جانان، چرا چون دود، می‌پیچی؟
گزند سوختن، نقد است، در کاشانه‌ی اخگر

کلام صایب، از بس آفرین! سوز آشنا باشد
"بیک صحبت، سمندر را کند بیگانه‌ی اخگر"

۷

ریزد از اشک پریشان‌رو دل پر فن غبار
همچو آن دهقان که سازد پاک از خرمن غبار

خاکساران تکیه بر صافی دلان دارند و بس
هر کجا یابد نم آبی کند مسکن غبار

گلشن از آیینه سامان کن که چون مهتاب صبح
میکند گل از شکست رنگ در گلشن غبار

دل طپد چندانکه ترسم شهر را ویران کند
چون برانگیزد ز دشت آن شوخ صید افگن غبار

از ریاضت تا نگردی خشک از پاکان نه‌ای
کی توان از دامن نمناک افشاندن غبار!

نیست مشکل کلفت از صافی‌دلان برداشتن
سهل باشد رفتن از آیینه‌ی‌روشن غبار

آفرین! جز نفس بد ام‌الخبایث نیست نیست
فتنه خیزد هرکجا انگیخت ما و من غبار

۸

در عرصه نیست از تو کسی آشکاره تر
از آفتاب کیست بمیدان سواره تر؟

عمریست جز خیال دهان تو کار نیست
از خود نیافتیم کسی هیچکاره تر

از طفلیم ز درد طلب همچو چشم خویش
بود از هجوم اشک مرا گاهواره تر

از درد عشق او ز شب قدسیان مپرس
کز شبنم است دیده‌ی ماه و ستاره تر

از منصب تحیرم آیینه داغ بود
از من نداشت حسن تو عاشق نظاره تر

تا سوختم ز حسرت شاداب جلوه‌ای
ریزد چو اشک ز آتش شوقم شراره تر

از بدمعاش مردم این دهر آفرین!
خوب است گر کناره گرفتی کناره تر

۹

ثبت* عبرت میکند در دیده‌ی دانا غبار
میکشاید دفتر اسکندر و دارا غبار

فیض کیشان را نم احسان چو در طینت نماند
بعد ازین خواهد چو صحرا خاست از دریا غبار

خوش مدان بی حب دنیا اهل دنیا را که هست
در دل تاریک شان چون در شب یلدا غبار

بسکه می‌تازد کدورت بی تو در تاراج عیش
شیشه‌ی ساعت نماید ساغر و مینا غبار

از مروت نیست دست افشان استغنا شدن
بیدلی را تا توانی رفت از سیما غبار

غمزه‌اش چون ترکتاز آرد تماشا کردنی است
در شکست رنگ ما چون از ورق رعنا غبار

* - ج ندارد

خاکساران را مکدر میکند یک حرف پوچ
هر نسیمی بی تکلف میبرد از جا غبار

بی بمنزل بردگان ترسم فراموشم کنند
مانده ام از کاروان رفته چون تنها غبار

هر کجا خاک هلاک قامت رعنای اوست
باقیامت میتواند شد طرف تنها غبار

از حیا باهر که میجوشیم ما آبیم ما
حیف باشد گر بود بر خاطری از ما غبار

حرص باشد بسکه رنگ آمیز صد نقش امید
صفحهٔ تصویر خواهد خاست* بعد از ما غبار

خاکساری سرفرازم کرده ورنه آفرین!
گردباد آسا نشاط ما ست سرتاپا غبار

۱۰

بقتلم** گرم شد از بسکه آن قاتل ادا دلبر
دم خون ریخت چون تبخال جوهر از لب خنجر

طپش را ساخت دود آه در دل گرمی عشقم
حباب آسا هوا شد شعلهٔ بی تاب این مجمر

* ۔ ب و ج : خواهد خواست ۔

** ۔ اس غزل سے لے کر اختتام ردیف تک جتنی غزلیں مذکور هیں ۔ وه صرف ب اور ج میں هیں ۔ الف میں نہیں ۔ کیونکہ جیسا مقدمہ میں عرض کیا گیا هے نسخہ الف میں اس مقام سے چند اوراق غائب هیں ۔

چه حاصل باشد از اسباب‌قسمت بی نصیبان‌را!
به چندین آب نتواند دمیدن دانه‌ی گوهر

نباشد آفرین! روشندلان را منت غیری
بود آیینه‌ی خورشید را از صبح خاکستر

۱۱

شود به وحشت‌حالم گر آشنا تصویر
چو گرد چهره ز کاغذ شود جدا تصویر

سر لباس ندارند خلوت‌آرایان
تمام عمر سرآرد به یک قبا تصویر

دهد به مرده دلان جذب رو ز اهل صفا
دود به خلوت آیینه بی عصا تصویر

خمیر ما همه از آب و رنگ معنی‌هاست
کشد چو کلک مصور زبان ما تصویر

مراد ما همه از صورت آفرین! معنی است
نکرده ایم ز نقاش صلح با تصویر

۱۲

شد بسکه بی تو شور جنونم یکی هزار
بوی گل است در چمن انگشت زینهار

آن سرو یاسمن‌بدن از بسکه نازکست
ماند نگاه همچو رگ گل بر آن عذار

خس را ز موج تخت روان میدهد محیط
این است امتیاز بزرگان روزگار

در تیره روزی است نهان صبح عید وصل
بخت سیاه نیست کم از شام روزه دار

کردم نیاز عشق ستم پیشه آفرین!
آن دل که از خیال طپیدن شدی غبار

۱۳

شد* لخت لخت از بسکه دل از تیغ هجران ای پدر!
گل کرد شاخ ارغوان هر خار مژگان ای پدر!

بر خاک تو، خاکم بسر، آتش بجان، بادم بکف
در آبچشم، استاده ام در عین طوفان ای پدر!

هم مشرب دولابم و سرچشمه‌ی سرگشتگی
دارد مرا بی طاقتی گریان و نالان ای پدر!

کو رحم جان افزای تو دلچسپ لطفکهای تو!
گیرم که خواهد شد سرم روزی بسامان ای پدر!

ای بخت حسرت آفرین! عکس مرادم کرده گل
خندان چمن خاموش من بلبل غزل خوان ای پدر!

۱۴

زند یاری که صد نیش تظلم مار ازان بهتر
گلی کزوی نیاساید دماغی، خار ازان بهتر

بحکم عیب پوشی پیش ما آیینه‌ی روشن
چو غمازی کند آیینه های تار ازان بهتر

* آفرین نے والد کی وفات پر یہ غزل بطور مرثیہ کے کہی۔

درین وحشت‌سرا از هرچه پیش آید دل‌عارف
اگر الفت نگیرد به بود بیزار ازان بهتر

ز ما رندان صادق‌کور باطن زاهد خود بین
باین سالوس و تقوی ننگ دارد رند ازان‌بهتر

شهادت‌گاه منصور است بزم عیش مشتاقان
عروج نشه‌ای کان بی تو باشد دار ازان بهتر

بهار فیض استقبال دارد فیض بخشان را
ز هر نخلی‌که ریزد برگ بندد بار ازان بهتر

چه‌حاصل آفرین! از عشق‌رعناجلوه‌معشوقی؟
که باعاشق نسازد صورت دیوار ازان بهتر

۱۵

رنگین چوشاخ ارغوان‌مژگان‌خونخوارش نگر
مستی ز اشک لاله‌گون در چشم خمارش‌نگر

هر سو نگاهش میرود آشفته چون‌موج صبا
چشمی براه وعده ای از شوق دیدارش نگر

گردیده در راه طلب چو شمع سرتا پا قدم
باخود دمی‌نه‌نشسته‌و از خویش بیزارش‌نگر

شوخی که‌نازش‌آفرین! می‌سوخت‌خواب‌عالمی
شب تاسحر چون‌عاشقان از شوق‌بیدارش‌نگر

۱۶

ناقصان را با جفای چرخ دون پرور چه کار؟
هر سپند خام را با آتش مجمر چه کار؟

جوش صد رنگ جنون کافی است با لشکر چه کار؟
بر سر خود تا توان زد دست با افسر چه کار؟

فارغ از کونین باشد محو خلوت گاه عشق
خوش نشین خانه را با حلقه‌های‌در چه کار؟

بی خودانشی را چه باک از چشم زخم آسمان؟
عالم تصویر را با گردش اختر چه کار؟

نشه‌ی صهبای ما دانستن خویش است و بس
گرد خود گردیدنی تا هست با ساغر چه کار؟

خوش ندارد آفرین بی دوست گلگشت بهشت
نشه‌ی دیدار را با چشمه‌ی کوثر چه کار؟

۱۷

۵۱

نو بهار است گل‌چاک بدامان بردار
غنچه تا چند شوی؟ سر ز گریبان بردار

عشق و تشریف هم آغوشی مقصود مجو
حسرت چند بهم آور و افغان بردار

مژده ای دل! هوس آواره‌ی زلفی شده‌ای!
فیض صبح وطن از شام غریبان بردار

چند باشد دهن آبله از شوق پر آب؟
سعی کن کام دل از خار مغیلان بردار

دامن همت خود تر مکن ای کم ز نسیم!
غوطه در بحر زن و سر ز بیابان بردار

آفرین! ساقی ما گوشه‌ی چشمی دارد
شیشه از انجمن باده نیوشان بردار

۱۸

دریاب فیض ساغر سرشار، در بهار
خود را ز بند خویش برون آر، در بهار

دریاب وقت قوس قزح، تا زمانه ایست
فیض هوا و جلوه‌ی گلزار، در بهار

غافل شدن ز مشق جنون این قدر چرا؟
از سنگ لاله رست و گل از خار در بهار

همدرد و آشنای سخن نیست آفرین!
ما را به عندلیب بود کار در بهار

۱۹

زدم بال طپش گشتم بلا گردان یار آخر
بقربان سر صیاد گردیدن این شکار آخر

نباید این قدر ای محتسب! بیجا ستم کردن
نمی باشد کم از تعذیر، مستان را خمار آخر

پیال افشانی آمد بلبل تصویر ای غافل!
درین گلشن تو هم از خواب غفلت سر برآر آخر

دمی نگذاشت شرم بی مروت بی حجاب او را
بیک چشمک زدن گردید جوش این بهار آخر

نشد کم آفرین! از وصل هم بی‌تابی هجران
نمیگردد هنوز از شرم عشقم انتظار آخر

۲۰

تازه کرد از نو چمن را فیض باران بهار
از رگ ابراست گویی مد احسان بهار

غافل از حال دل خونین ما مگزر بایست
دیدنی دارد درین گلزار طغیان بهار

عاشقم عاشق به حسن نیمرنگ نو گلی
همچو بلبل نیستم خاطر پریشان بهار

گفتگوی درد انگیز تو بی تاثیر نیست
آفرین! مست اند مرغان خوش‌الحان بهار

۲۱

میکند* دل مردگان را شوق احیا در بهار
می وزد از شش جهت باد مسیحا در بهار

اتفاق بلبل و گل سرو و قمری دیدنی است
از مروت نیست سیر باغ بی ما در بهار

تا ز گل فتوی است باپیمانه پیمان داشتن
پند واعظ پوچ و حرف توبه بی جا در بهار

مغتنم دان فرصت توفیق بی پروا مخواب
زنگ می شوید ز دل مهتاب شبها دربهار

جلوه های‌سیم و زر چندانکه بیند حرص خلق
از یکی صد میشود چون جوش سودا دربهار

موسم گل گر به باغ آید جنون فرمای من
دیدنی دارد بهار جلوه‌پیرا در بهار

بر تابد آفرین! هرگز مزاج گرم شوق
سردمهریهای خوبان همچو سرما در بهار

۲۲

نیست از آشفتگی ارباب بینش را خطر
جمع برمیگردد آخر از پریشانی نظر

---

* ج ندارد

کس زگلزار جهان‌جز داغ حسرت برنداشت
شاخ نخلش را چو ناوک نیست‌جز پیکان ثمر

وای برآنکس! که مجنون تو گیرد دامنش
دشت هم از ریگ افشرد است دندان در جگر

طفل معشوق که مهدش از کنار دیده بود
تا بمردم قطره زد افتاد چون اشک از نظر

افرین جز سوز دل خضر ره معشوق نیست
شعله باشد شمع را در رفتن از خود راهبر

۲۳

توئی گویا ادیب مکتب عمر
که باشد بیوفایی، مذهب عمر

دو مو گشتی و بر روی تو گفتند
ز برهم خوردن روز و شب عمر

تواضع پیشه کن کز قامت خم
توانی بست لعل مرکب عمر

برین آیینه آب خویش، زنگست
بود هر دم وبال کوکب عمر

مبادا ذوق هستی بی غم دوست
طپش جان میدمد، در قالب عمر

قدت چون خم شود، در راستی کوش
که می‌بوسد لب گورت، لب عمر

جوابت چیست؟ گر فردا بپرسند
چه خواندی آفرین! در مکتب عمر؟

۲۴

بی سعادت نشناسد، شرف علم و هنر
عاقِ استاد بتر میشود، از عاق پدر

تا جگر خون نکند، سیر گلستان نکند
نشکند تا دل عاشق، نزند گل بر سر

جرم‌سهل‌است، خجالت همه از شرع نبی‌است
فصل او داغ بود، شبنم آن دامن تر

هر قدر سخت شوی، چرخ ترا میکوبد
بیهده، پتک به سندان نزند، آهنگر

دوستی از تو غلط، چشم وفا از تو غلط
از کجا یاد کنی چون تو نیاری بنظر؟

آشنایی گل سربازی میدان وفاست
ورنه بیهوده بود، این زدن دست بسر

دل چو آلوده شد از غیر نفس زنار است
باتمنای تو کفر است، تمنای دگر

عشق صیقل چوزند، سینه‌ی روشن باشد
آفرین! جام‌جم و آینه‌ی اسکندر

غزل ناتمام

۱

ندارد باده‌ای، از شوق تندم، نشه دلکش تر
که این می، از شراب جام خورشید است دلکش تر

مریضان هوس، را میل چشم است ای کمان ابرو!
خدنگت کز سرانگشت طبیبان است دلکش تر

به ضرب تیغ هم، نتوان علاج سرکشان کردن
ندیدی شمع را، کز سر بریدن گشت دلکش تر

ردیف ز

۱

در* غبار خط، نظر سوز است رخسارش هنوز
شعله خوی من همان گرم است باخس هنوز

گرچه بی پروا ست، از تعمیر دلها، خضر خط
میکند کار مسیحا، چشم بیمارش هنوز

در شهادت گاه کوی او، همان هنگامه ایست
تیغ بازی میکند، هر خار دیوارش هنوز

گل که در خوبی سر آمد شد ز سبزان چمن
خواهد از بلبل دعا، از شوق دستارش هنوز

نقد هوش از مردم صاحب نظر، چون دزد شب
می برد در پردهٔ خط، خال رخسارش هنوز

آمد از خط، حسن در خمیازه، و مستی بجاست
دیدن آیینه باشد، جام سرشارش هنو

---

* ردیف زای معجمه کی پہلی چار غزلیں* نسخه الف میں مذکور نہیں۔ کیونکه اس مقام سے ایک آدھ ورق ناپید ہے ۔

از شکنج حلقه‌ی هر مو، ز خط عارضش
صبح صادق‌هاست، پنهان، در شب تارش هنوز

دلنشین، بر سرو رعنایش بود، از حرف راست
میزند ناخن بدل، کج مانده دستارش، هنوز

همچنان سودای او دارد نه تنها، آفرین!
''صائب بیدل بود، از جان خریدارش هنوز''

۲

خط در شکست، و فال ظفر میزند هنوز
صد ملک دل، بتاب کمر، میزند هنوز

دوش‌از سرم چو تیغ گزشت و همان چودوش
دل نام بسملی است، که پر میزند هنوز

دوران حسن طی شد و آن خال فتنه گر
در پنبه زار صبر، شرر میزند، هنوز

خط هم دمید و مشق وفا کم نمی شود
دل را ز داغ، حلقه‌ی در میزند، هنوز

شیرین تبسمی که شب از کابه ام گزشت
هر خار خشک، موج شکر میزند، هنوز

تنها نه شب ز گریه‌ی‌من ابر، آب شد
دریا ز موج، دست بسر میزند، هنوز

در برگ ریز باغ سخن، کلک آفرین
نخل است خشک، و موج ثمر میزند هنوز

۳

شور خط جوش زد و ناز تو برجا ست، هنوز
صبح محشر شده و وعده، به فردا ست هنوز

بزم آخر شد و آن آینه سیما، برجا ست
چشم حیرت‌زدگان محو تماشا ست هنوز

گل بتاراج خزان رفت و بهار آخر شد
دل دیوانه پریخانه‌ی سودا ست هنوز

شد نظرباز ترا بندزبان سرمه‌ی خط
همچنان چشم سیه‌مست تو گویاست، هنوز

آفرین! کیست که شیرین شمرد تلخی مرگ
کوهکن خاک شد و تیشه مهیا ست هنوز

۴

هر کجا پا می نهد ظالم ادا دارد هنوز
منت روی زمین بر چشم ما دارد هنوز

در سواد شام خط گفتم حجابش کم شود
عقده‌ها در کارم از بند قبا دارد هنوز

خنده‌ی شیرین بلای بالای قیامت میکند
بیستون را چون شرر بی دست و پا دارد هنوز

با تکلم ناز و با تمکین خموشی ها بجاست
چشم پر حرف و نگاه سرمه دارد هنوز

غمزه مردم کش نگاه طاقت ربا لب بوسه ریز
آنچه باید شوخ من نام خدا دارد هنوز

میچکد آب حیات از تیغ بیدادش همان
قهر بی جا نشه‌ی * لطف بجا دارد هنوز

هر خرامش آفرین! مضمون دیوان بلاست
مصرع بالایش انداز رسا دارد هنوز

۵

رسانده محمل گل، لیلی بهار امروز
که زد ز ابر سیاه خیمه هر کنار امروز

خیال روی عرقناک یار و دیده‌ی ماست
شگوفه قطره‌زنان طرف جوئبار امروز

نمیکند لب میگون به حسرت عاشق
به نشه ای که هوا بشکند خمار امروز

ز فیض طبع بلند آفرین دریاجوش
ز سلک خامه گهر میکند نثار امروز

۶

کسی نساخته تخم‌امید زین سان سبز
کز آب بوسه‌ی من گشت خال جانان سبز

بسویش از خط سبزت گرز کند چو نسیم
چو مغز پسته شود لعل در بدخشان سبز

خدا پناه دهد از فریب صیادان
سواد سبز و فرس سبز و گوی و چوگان سبز

ز دست لطف تو افتادگی سرافرازیست
که بخت مور شود از کف سلیمان سبز

---

* ـ ج جلوه

ز بی‌نمود بهاری نمود هستی ما ست
ز آبیاری غیب است کشت امکان سبز

فزود شوخی آن چشم از دمیدن خط
شود بهشت غزالان چو شد بیابان سبز

ز نیک ذاتی خویشیم آفرین! بی برگ
سپهر سفله کند کشت بدنهادان سبز

۷

دل ز غم‌فرسود و ریزد اشک از مژگان هنوز
توتیا شد گوهر و آبست در طوفان هنوز

برق جولان که بی پروا ازین گلشن گزشت؟
میکند موج شکست رنگ گل طوفان هنوز

صبحدم شاید دو چار آن بهار جلوه بود
از گل آیینه میاید نسیم جان هنوز

شان شهد عمر خاکستر شد و مو شد سفید
میکند زنبور گستاخ هوس طغیان هنوز

در ازل یک جلوه تیغ افشاند شرم آلود من
میکند چون غنچه زخم شوق‌دل پنهان هنوز

در چنین وقتی که‌منظور است طاعت آفرین!
عشق میبازد هوس با شاهد عصیان هنوز

۸

سایه‌ی سروقدت محشر ناز است هنوز
جلوه کن جلوه شب فتنه دراز است هنوز

یک‌قلم لعل مخطط‌پسران بی آبست
جز عقیق تو که لب تشنه نواز است هنوز

کعبه‌ی حسن تو هرچند سیاه پوش خط است،
خم هر موی تو محراب نیاز است هنوز

گرچه خط راه تبسم به لبش تنگ گرفت
میرسامان نگه عشوه طراز است هنوز

آفرین! شاخ گای دوش گزشت از نظرم
بوی گل در گره اشک نیاز است هنوز

۹

از خار خار عشق نداری خبر هنوز
نشگفته است یک گل داغ از جگر هنوز

بیدرد ! سیر چاک گریبان نکرده‌ای
ناگشته دامن مژه از گریه تر هنوز

پیچیده است، نور نظرهای عاشقان
چون تار عنکبوت، بر آن بام و در، هنوز

چون گل‌نهان‌به‌غنچه شدی از حجاب خویش
نگذشته است گرد تو، باد سحر هنوز

شد عمر صرف نامه و پیغام، آفرین!
گردی نکرد قاصد آن سیمبر، هنوز

۱۰

آب شد ... جلوه دارد، گردش خالش هنوز
میدهد، ... طپش سامان، پروبالش هنوز

میزند شور جنون جوش از بهار جلوه اش
سایه را ناز پریزاد است دنبالش هنوز

شوخیش جا در دل سنگین همان دارد همان
ریشه در آهن دواند دانه‌ی خالش هنوز

جان شیرین رفت کاوشهای غم از دل نرفت
کوهکن خیزد چو گرد از خاک پامالش هنوز

آفرین! از حیرت دیدار هوشش میرود
آفت خویش است در آیینه تمثالش هنوز

۱۱

شام خط آمد و آن غمزه بجنگ است هنوز
عالمی کشت و همان تیغ بچنگ است هنوز

هر تنک ظرف کجا تاب جفای تو کجا!
شیشه‌ی ماست که دیوانه‌ی سنگ است هنوز

شب کرا بود به بر نخل تو، کان سیب ذقن
گوی چوگان زده‌ی گردش رنگ است هنوز

گرچه شهدش نمک آلوده شد از شورش خط
پیش آن لب بشکر قافیه تنگ است هنوز

سبزه‌ی خط به بتان مهرگیا بود و لیک
آهوی چشم ترا خوی پلنگ است هنوز

آفرین! دیده‌ی بالغ نظری، میجوید
در سواد خط او نقش فرنگ است هنوز

۱۲

سایه‌ی سرو قدش آفت دین است هنوز
لیلی ناز سیه‌خانه نشین است هنوز

گرچه از لشکرخط چاه ذقن شد بی‌آب
خال او فتنه گر روی زمین است هنوز

تاب دیدار تو در حوصله‌ی خارا نیست
قطره‌ی آب ز نام تو نگین است هنوز

بی صفا کرد خطش لیک ز نیرنگی حسن
نقش پا گرده‌ی بتخانه‌ی چین است هنوز

خط دمید است و نظر بازی ما بی مزه نیست
شور رسوایی عشقت نمکین است هنوز

آفرین! نشه به کیفیت نازش نرسد
موج می بنده‌ی آن چین جبین است هنوز

۱۳

پیر گردیدی و درس معصیت خوانی هنوز
از قد خم گشته در تکرار عصیانی هنوز

برگ ریز عمر شد دستت گل چاکی نه چید
همت پستی و در بند گریبانی هنوز

شست دورانت برات عیش تا مو شد سفید
تو به فکر باده و سیر گلستانی هنوز

پیر گردیدی و از نقاش معنی غافلی
محو صورت‌خانه‌ی دنیا چو طفلانی هنوز

روی در محراب باید با قد خم آفرین!
هر سحر در خانه‌ی آیینه مهمانی هنوز

غزل ناتمام

از نظر افگندی ای صیاد! ونخچیرم هنوز
در کمند موج الفت پا به زنجیرم هنوز

سبزه‌ی خط از لبش زد جوش و سودا کم نشد
گشت آخر نوبهار و پا به زنجیرم هنوز

ردیف س

۱

طلا نشناختم در صورت مس
سر آمد عمر چون تصویر بی حس

چو گیرد جام زر در دست سیمین
دمد از نخل ایمن شاخ نرگس

خدا را! وعده بر فردا مینداز
که تا فردا که باشد میر مجلس؟

ندارد تاب میدان‌داری عشق
به تیغ بحث کج عقل موسوس

ندارد آفرین! شبهای هجران
بجز داغ تو یک دلچسپ مونس

۲

طبع صاحب جود را عشرت ز احسانست و بس
خنده‌ی دندان نمای ابر باران است و بس

آرزو را گل بدامن نیست زان مه چون هلال
دست اگر دارد دران گردن گریبان است بس

دل براه نو بهاری چیده بزم انتظار
تار این شمع از نگاه عندلیبان است و بس

دیده باشی جز ندامت هیچ تعبیری نداشت
اعتبار این و آن خواب پریشان است و بس

کم نشد درد از فنا هم چشم‌بددور آفرین!
هر سپند مشهد من چشم گریان است و بس

۳

جلوه فرما گر کند آن قد رعنا را هوس
سرو دزدد خویش‌را در خاک گلشن چون‌نفس

پست فطرت را نصیبی نیست ازکسب کمال
لذت از شیرینئی معنی نمی یابد مگس

سخت دشوار است از صیاد دل‌برداشتن
از قفس پرواز مشکل نیست چون بانگ جرس

بیکسی شاید ز دشمن غدر خواه ما شود
نالها کردیم و پیدا نیست یک فریادرس

از شکر ریز کلام طوطی ما دور نیست
گر شود شان عسل از موج*شیرینی قفس

آفرین! از جوش حسرت های دیدار علی
هرنگه گردید بر آیینه‌ی چشمم نفس

* ب : جوش -

۴

گر کند یاد دلم مرغ گرفتار قفس
ناله خیزد چو جرس از در و دیوار قفس

غافل از ذوق عدم بود که بر مرغ دلم
رنگ ایجاد چو تصویر کند کار قفس

چاکهای دل تنگم نپذیرند رفو
نتوان بخیه زدن سینه‌ی افگار قفس

عشق نخچیر چنین مایل سودا دارد
ورنه صیاد نمی گشت خریدار قفس

آفرین! از عدم آن سو سر پرواز من است
نقطه تا چند توان بود به پرکار قفس؟

۵

دل چو الفت پیشه گردد رنج را باب است و بس
تب در اعضا جوش‌گرمیهای احباب است و بس

بوالهوس را اره بر سر گردد از باد غرور
*خنده‌ی دندان نما تشدید نواب است و بس

یادگارم زان لب میگون و خط عنبرین
در نظر خونناب حسرت در جگر تاب است و بس

تا نسوزد غفلت باطن نگیرد دل فروغ
رشته‌ی این شمع پنداری رگ خواب است و بس

* الف اور ب میں ''خنده‌ی شیر فلک،، مذکور ہے -

ردیف ش

۱

تماشای تهنیت فرماست حسن جلوه در جوششن
دو صبح از عیدو نوروزاست پنداری برودوشش

شکار هالهٔ ماهی جلوه‌گر شد دوش در خوابم
باین تعبیر امشب میکشم در دام آغوشش

بود همچشم قمری آفرین! هر نقش پای او
خرامد هرکجا دامن‌کشان سرو قباپوشش

۲

بهار نازکی از بسکه دارد در بغل تنگش
ز شوخیهای بو در جامه‌ی گل‌میپرد رنگش

بهار افشان شوخی در شب مهتاب ساغر زد
چو داغ لاله مه شد ته نشین شعله‌ی رنگش

نسنجد در مقامات جنون لیلی باهنگم
نوای* کز قد خم گشته‌ی مجنون بود چنگش

* - ب : بزمی -

چه بی مهراست کز ذوق شکست شیشه‌ی دلها
شفق‌راچون‌شرر دزدد ز بالیدن بخود سنگش!

خزان و نو بهار قهر و لطف او یکی باشد
بود چون شبنم گل آفرین! باشیشه‌ام سنگش

۳

من و حسنی که‌درچشمم نگه خالی کند جایش
گریبان نظرها چاک از شوق تماشایش

غبارم را ز جابرداشت باد دامن محشر
هنوز آه دلم قدمیکشد از شوق بالایش

ادا فهمی! مشو از حسرت انشا نامه‌ام غافل
پراست از راز دل هر نقطه مانند سویدایش

زبیم نازکی دزدد نفس چون غنچه چشم من
بیفشاند بداماں نگه تا گرد از پایش

بود لبریز شوق آن پری هر دل درین‌محفل
ز جوش‌خویش‌یک‌مینا تهی نگذاشت‌صهبایش

چه‌میپرسی‌ز بیداد آفرین! چشمی که‌ازشوخی
دود از سینه تادل چون‌نفس مژگان گیرایش

دل ما آفرین! از درد عشق آسوده میباشد
لباس عافیت کوتاه می آید ببالایش

۹

محو* عشقم وصل و هجران از من مجنون مپرس
ماجرای درد و درمان از من مجنون مپرس

دل طپیدن بی تو دا غم کرد یکسو اشک و آه
سرگذشت برق و باران از من مجنون مپرس

مرکز پرکار سودا کرد خال چهره‌اش
قصه‌ی مور و سلیمان از من مجنون مپرس

لعل میگون سرمه‌سا چشمی ز هوشم میبرد
از بدخشان و صفاهان از من مجنون مپرس

نقد جان و دل برند از دست و بر ایمان زنند
دستبرد ناز خوبان از من مجنون مپرس

همچو بلبل باعث فریاد ما ناگفتنی است
چون گل از چاک گریبان از من مجنون مپرس

زهر قاتل گر بدست افتد شکر پنداشتن
از معاش تلخکامان از من مجنون مپرس

آفرین! نیک وبد امکان چه داند مست عشق
از گل و خار گلستان از من مجنون مپرس

۱۰

از** صاف ودرد دهر ز من بی خبر مپرس
دور از تو چون گذشت ز شام و سحر مپرس

* ج ندارد
** ج ندارد

زان لب سخن مگو که هوس بال میزند
ترسم مگس هجوم کند از شکر مپرس

آشفتگی است معنی مصراع گردباد
حالم ببین و از من بی پا و سر مپرس

صبح وطن اگرچه تلافی کند ولی
از رنج راه و کلفت گرد سفر مپرس

بی مزد بندگیست وفا نام کار عشق
تاجر نه‌ای سراغ ز نفع و ضرر مپرس

هرچند مغتنم شمرد داغ حسرت است
ذوق چمن ز طایر بی بال و پر مپرس

مردانه حرف عشق که از خود گذشتن است
از آفرین بپرس و ز هر بی جگر مپرس

تا نگردد دل مسبب‌آشنا آشفته است
وای بر عمری که صرف جمع اسباب است و بس!

فرد فرد دفتر امکان مکرر دیده ایم
نسخه‌ی مهر و وفا باشد که نایاب است و بس

بی عبادت کی شود حاصل نشاط قرب دوست ؟
آفرین! ماه نو این عید محراب است و بس

۶

خاکساریم از دیار مپرس
گردبادیم از قرار مپرس

من و طبعی ز خویش هم بیزار
وضع ناساز روزگار مپرس

ریشه در آتشم بهار این است
نخل شمعم ز برگ و بار مپرس

خار پشت است بی گل رویت
سینه‌ها را ز خار خار مپرس

سفله قدر نکو چه میداند !
قیمت دیده از غبار مپرس

العطش زد گداز آتش شوق
آب گشتم ز انتظار مپرس

چه تلافی کند بجز دیدار ؟
آفرین را ز انتظار مپرس

۷

سرمه‌ی دیده‌ی من گشته غباری که مپرس
زده ام دست بفتراک سواری که مپرس

لخت لخت جگرم سوخت ز بی تابی عشق
برق افشاند درین کشت شراری که مپرس

صد چمن لاله و گل نذر تماشاطلبان
دست امید من و دامن یاری که مپرس

گوهر از سنگ جفا در صدف ایمن باشد
کنج عزلت ز بلاها ست حصاری که مپرس

آفرین! کهنه جنون تو شگفتن دارد
میرسد نام خدا! بوی بهاری که مپرس

۸

میکند شور جنون طوفان ز شوق ما مپرس
نیست جز بال پری از موج این دریامپرس

راه و رسم دین ز اهل دیر پرسیدن خطاست
حال مردان خدا از مردم دنیا مپرس

از سواد سایه انشای قیامت کار اوست
فتنه بالا میکشد ما را ازان بالا مپرس

ذره درک مطلع خورشید نتوانست کرد
ترجمان عشق بالا دست را از ما مپرس

حرف درد جانگداز آفرین نشیندنی است
رنگ می بازد تحمل حال این شیدا مپرس

۴

ای هند ز خالت زده شبگیر در آتش
از خط لب لعل تو کشمیر در آتش

در ظلم شریکان به سزا مشترکان‌اند
دیدیم بسی همچو کمان تیر در آتش

طول* امل و خواجه باین گرم تلاش است
از خار و خس است این همه تعمیر درآتش

زاهد نشناسد بخدا مشعل راحت
آن به که زند خرقه‌ی‌تزویر در آتش

از شعله‌ی سودای تو هر آهوی این دشت
ماند بکبابی زبر و زیر در آتش

خنجر نه همین زان مژه پنهان به میان شد
از غیرت ابروی تو شمشیر در آتش

غفلت ثمر افسوس دهد آفرین! آخر
خوابی است که دارد گل تعبیر در آتش

۵

همین نی هند از خطت زده شبگیر در آتش
نگارستان چین تا گلشن کشمیر در آتش

گزشتی‌دامن افشان دوش از من‌نو بهار من!
مرا ماندی چو داغ لاله بی تقصیر در آتش

حرارتهای نفسم‌از محبت لاله زاری شد
خلیل الله آمد محو شد تاثیر در آتش

* ج ندارد

باین طول املها باشد از دنیا امان جستن
چو خار و خس فگندن جوشن تدبیر درآتش

وفا چشمان نیندیشند از دنیا و آفاتش
نه بینی چون بگل چیدن رود گلگیر در آتش

چنان از جلوه‌ی‌او شد گل شعله به شاخ گل
که‌چون پروانه بلبل می زند شبگیر درآتش

خرابات آفرین! آباد و خوش‌رندان‌صادق‌هم
ریا را خانه ویران حرقه‌ی تزویر در آتش

۶

کوه و صحرا هرچه دیدم نا مکرر دیدمش
لاله‌ی یاقوت تا نسرین گوهر دیدمش

نو بهاری را که کونین است یک رعنا گلشن
چشم دل تا باز شد چون غنچه در بر دیدمش

هرزه گردی بود دشمن آشنا بیگانه دوست
آزمودم امتحان کردم مکرر دیدمش

دانش و بینش طلسم گنج یک کیفیت اند
گه درون دیده گه چون نشه در سر دیدمش

زاهد دل مرده بی عشق آفرین! شب زنده دار
میزند لاف مسیحایی ولی خر دیدمش

۷

دلی دارم جنون بی نو بهارش
سیه چشمان عالم لاله زارش

کجا تاب نگاه گرم دارد
گلی کز نازکی رنگ است بارش

نیفتد خسروی را رخنه در ملک
که از دست دعا باشد حصارش

نظر باز جهانی گشته شوقم
که گل ناکرده بو گردد بهارش

چه گل چنید کس از باغی که باشد!
صدای ریزش خون آبشارش

قضا گیرد سپر دزدد سر خویش
پناه از غمزه‌ی بی زینهارش

ز صیادی چه امکان رهایی است!
که دل نا دیده میگردد شکارش

حجاب آفرین در عین وصل است
فغان از گریه‌ی بی اختیارش

۸

غافل* از یار دلنواز مباش
پیش این قبله بی نماز مباش

شاهباز حقیقت آبادی
چغد ویرانه‌ی مجاز مباش

پرده در پرده است نقش مراد
خارج آهنگ سوز و ساز مباش

عجز در کشور جلالش نیست
بنده‌ای بنده بی نیاز مباش

شاه بی عشق ننگ سلطنت است
همچو محمود بی ایاز مباش

تیشه بر کف خلیل همت شو
آذر بت تراش آز مباش

آفرین! پر مزن ز حوصله بیش
صعوه‌ای صعوه شاهباز مباش

۹

کند ناگفته افشا درد پنهان چشم بیمارش
چو خط خاموش در حرف است مژگان سیه کارش

مرا سر گشته چون خورشید دارد جلوه‌رعنای
که میروید برنگ صبح گل از طرف دستارش

نه ز امروز است دل مست جنونم عشق میداند
خروش قلقل این شیشه پر میزد بکهسارش

بلا گردان ترسازاده‌ای گردم که می آید
نسیم روح مانند دم عیسی ز رفتارش

نگاه آشنا بیهوش دارو شد مرا ورنه
شعوری داشتم دانسته می‌گشتم گرفتارش

چه شد گر آفرین سودای کافر دلبری دارد؟
حمایل دست در گردن کند روزی چو زنارش

۱۰

پی فتنه گرم سازد چو کرشمه جای جنگش
چو شهاب آتش افشان جهد از کمان خدنگش

من و هجر آن نهالی که خیال برنتابد
چو بهار اگرچه باشد باثر هزار رنگش

ز پلنگ چرخ نالد دل تنگم ار بکوهی
چو سپند مجمر آید بفغان شرار سنگش

دوسه بوسه ده که دیگر نمک صفا نماند
صف مور خط چو گیرد شکر تو تنگ تنگش

چه قدر! که عشوه سامان بنمود زال دنیا
نشد آفرین مسخر بفسون نام‌و‌ننگش

۱۱

شکست نرگس او بسکه شان سرمه فروش
چو لاله داغ بود کاروان سرمه فروش

غلام هندوی چشم تو شد که می نازد
بمیرزای خود اصفهان سرمه فروش

نظر بخاک درش چشم کس نمی ترسد
اگر بدهر نماند نشان سرمه فروش

ز شرم چشم سیاه تو سرمه میگردد
چو آب تیره بچشم دکان سرمه فروش

گل سرسبد تیره دل سیه کاریست
که مشت سرمه بود ارمغان سرمه فروش

بخاک پای تو گر نسبتش کنند به سهو
رسد به عرش سر دودمان سرمه فروش

بچشم دوست سیاهی کند چه امکانست
چو اشک آب شود سرمه دان سرمه‌فروش

بود ز نکته‌ی ما عارف آفرین! آگاه
که دیده است همین قدردان سرمه فروش

۱۲

من و حسنی که خونها میخورد عصمت به پابوسش
نگهدارد خدا از چشم زخم جام ناموسش

ارم را برده از یاد نگه سیر بناگوشش
رگ گل تار و پود جامه از فیض برو دوشش

بهر خلوت نگنجد برق غیرت شعله شمع من
نباشد جز تهی‌گردیده‌ی‌از خویش فانوسش

حصار آن پری از بسکه باشد غیرت عشقم
بهر جا میرود چون سایه دنبال است جاسوسش

نگاهی کرد گلباز بهشت جلوه سوی من
به نیرنگی که شد آیینه بر کف چتر طاوسش

برات بوسه‌ی حسرت تمنا داشت مجرا شد
تو پنداری که خط میجوشد از لبهای می‌جوشش

کرامت کرده اند ازخوان قسمت آفرین! مارا
دلی چون صبح از داغ تمنا حلقه در گوشش

۱۳

بی‌تو در بزم شب از بسکه در آیم به خروش
شمع از شعله سر انگشت گزارد در گوش

دم زدن پیش بزرگان گل رسواییهاست
در سحر شمع همان به که بماند خاموش

دم تواند زدن از حلقه‌ی اهل تجرید
باشد آن کس که بآئین کمان حلقه بگوش

خوش قماری است شهادت به محبت سوگند
مفت آن بسمل دل زنده که سرباخت ز دوش

جز تغافل سپری سرکشی ناکس نیست
آفرین! گرد چو برخاست ز جا چشم بپوش

۱۴

حجاب حسن دارد این چنین پیوسته بدخویش
حیا تعویذ بازو کرده نقش چین ابرویش

اثر جوش است خاک کشتگان خنجر نازش
بود دست دعا گردی که بر میخیزد از کویش

دل سختی کشی دم میزند از جوهر همت
که از آتش بسان تیغ آید آب در جویش

چه خواهد کرد تا با سینه ریشان زلف مشکینش
که میریزد ختن جای رقم در وصف گیسویش

که دارد آفرین! تاب تماشای رخ آن گل
که من از خود روم تا در دما غم میرسد بویش

۱۵

سرمئی چشم صفاهان گر نباشد گو مباش
شکرین لعل بدخشان گر نباشد گو مباش

با سر شوریده سامان گر نباشد گو مباش
دامن صحرا گریبان گر نباشد گو مباش

جوشِ خورشید قیامت میزند هر ذره ام
بر سر خاکم چراغان گر نباشد گو مباش

اهل جوهر را متاعی گر بود خلق خوش است
خانه‌ی آیینه دربان گر نباشد گو مباش

باطن افسرده‌ی زاهد ندارد ظرف عشق
در سفال خشک ریحان گر نباشد گو مباش

چشم قربانی تمنا کن که در عید وصال
آشنا مژگان بمژگان گر نباشد گو مباش

از تمنای کسی داغم که گلزار خودم
بعد ازین گل در گلستان گر نباشد گو مباش

بزمها را بی نمک دیدم تهی از شور عشق
ورنه در محفل غزلخوان گر نباشد گو مباش

*با مسیح غیب عمری شد که دمسازیم ما
درد ما محتاج درمان گر نباشد گو مباش

**لطف بسیاری که باشد بی محل قهر است قهر
گلشن تصویر باران گر نباشد گو مباش

ما فقیران پادشاه وقت خویشیم آفرین!
صحبت نواب یا خان گر نباشد گو مباش

۱۶

کجا عاشق شود آیینه دار صورت حالش
که میگردد ز برق جلوه‌ی خود آب تمثالش

* ب ندارد
** ج ندارد

شود چون از میان گم صید مطلب میکند عاشق
که این شاهین تهی‌گردیدن از خویش است چنگالش

بود بامن سربیگانگی الفت پناهی را
که چون جوهر دواند ریشه در آیینه تمثالش

جنون افسرده باشد آفرین! از بسکه مجنونم
شرر چون لاله آخر داغ شد در سنگ اطفالش

۱۷

بس بود طوفان گداز خجلتم تدبیر خویش
آب تا چون موج سازم نامه‌ی تقصیر خویش

همچو گردابم خط لوح جبین زنجیر پاست
سر بزانو بسکه رفت از خجلت تقصیر خویش

خامه ام درکف برنگ شمع شد گریز داغ
خواستم بنویسم از سوز شرر تاثیر خویش

دیدمش بیگانه روز وصل و گویم آشناست
هرکسی برعکس‌خواب‌خود کند تعبیرخویش

حسن ممنون خرابیهای عشق است آفرین!
سیل را افزون ز ویرانی بود تعمیر خویش

۱۸

چون نباشم منفعل از نفس عصیان‌رای خویش
کز شرر دوزخ عرق ریزاست سرتا پای خویش

خودبخود گویا ز ناحق خون مردم چشم اوست
میشود بدمست ناپرسیده راز افشای خویش

مرده ای را زنده کردن نیست نقصان مسیح
بیمروت بوسه ای از لعل روح افزای خویش

آنکه صرف کاهش غم گشت سرتا پای او
میکند در هر دلی چون ناله خالی جای خویش

آفرین! بسیار کردی نسیه نقد خود هنوز
میکنی امروز را موقوف بر فردای خویش

۱۹

آن بت بی رحم آتش خوست من میدانمش*
کافر آئین سخت یک پهلو ست من میدانمش

گردش چشمی تواند داد تسکین دلم
سایه پرورد رم آهوست من میدانمش

گرچه از خط زهر چشم و غمزه مردم کش نماند
فتنه ها در گوشهٔ ابروست من میدانمش

باطل آن سحر ز اعجاز محبت آرزوست
پای تا سر سحر یا جادوست من میدانمش

نشگفد جز در حریم دل سیاهان همچو شب
شاهد دنیا گل شب بوست من میدانمش

باادب بنشین درین گلشن که در هر خار و گل
بی تکلف جلوه سامان اوست من میدانمش

بی اثر غوغای واعظ باعث درد سر است
آفرین مست پریشان گوست من میدانمش

۲۰

غم خورند اهل بصر پر خجل از کردهٔ خویش
دیده خون بارد و دل منفعل از کردهٔ خویش

---

* ب : دانستمش

ندهی بی گنه آزار به مردم که شرر
شد بیک چشم زدن مضمحل از کردهٔ خویش

صبح از شرم عرق کرد و همه شبنم شد
پرده‌در نیز شود، منفعل از کردهٔ خویش

جز به فتوای کرم نسخ نگردد هرگز
خط یاسی که نمودم سجل از کردهٔ خویش

ترک خودبینی‌ات اولی است که یوسف زان رو
ماند در چاه بلا پا به گل از کردهٔ خویش

دارد از نور حیا دیده چو نرگس خالی
آنکه نادم نشود متصل از کردهٔ خویش

پیهم از نیک و بد خلق ثمر می‌بندد
ریخت هر تخم که در آب و گل از کردهٔ خویش

آفرین را که بجز معصیتش کاری نیست
زان کرمها که تو داری بحل از کردهٔ خویش

۲۱

هر که از آتش شوق تو بسوزد جگرش
شعله چون شمع شود شانه‌کش موی سرش

سوخت تا یاس گل افشان شده شاخ املم
چون رگ سنگ شرار است سراپا ثمرش

ترک ما حسن دگر یافت ز سامان شکار
آفرین! بهله بود شانهٔ موی کمرش

۲۲

هر چند ز ما ساخته تاثیر فراموش
از ما نشود نالهٔ شبگیر فراموش

قاصد سخنی گفت که هوشم سفری گرد
تحریر ز یادم شد و تقریر فراموش

تمکین نشست تو ز کهسار نیاید
جولان تو سرعت کند از تیر فراموش

از حیرت نیرنگ تو چون صفحهٔ تصویر
وحشت شود از عالم نخچیر فراموش

توفیق عمارت مطلب زین دو سه ناکس
از خضر شده شیوهٔ تعمیر فراموش

از طاق دل افتاده محالست که خیزد
ای وای مریدی که کند پیر فراموش

دیرینه هواه خوا تو بود آفرین آخر
حسرت زده ام شد به چه تقصیر فراموش؟

۲۳

شود گر شمع بزم افروز گلشن باد رخسارش
در آتش چون پر پروانه سوزد خار دیوارش

بهردم بسکه دارد شیخ در سر آرزو رنگین
تو پنداری برنگ چتر طاؤس است دستارش

گل نرگس دمد از غنچهای قطرهٔ باران
شود گر ابر خاک کشتگان چشم بیمارش

نمیداند دل سختی‌کشانش ناله‌پردازی
رگ خارا بود از درد سنگین آه بیمارش

بداغ رشک هم سوزند دل پروانه و بلبل
شود آنجا که گل ریز عرق چون شمع رخسارش

نه جوش سبزه‌ی خط میزند آیینه‌ی رویش
کز آب بوسه‌ی تردامنان گل کرده زنگارش

همین تعبیر دارد آفرین! خوابیدن چشمم
که بر روی گلی چون غنچه خواهم کرد بیدارش

۲۴

یک نفس بی سجده‌ی شکرحق از غفلت مکش
تا سری بر دوش داری گردن از طاعت‌مکش

امتحان ما وفاکیشان غلط باشد غلط
نسخه‌ی ما صحتی دارد عبث زحمت مکش

اختلاط امروز تخمی از نفاق افشاندنست
جز نسیم عبرت از گلدسته‌ی صحبت مکش

بی‌کمالان را نمی بخشد سفر حسن قبول
یوسف کنعان نه‌ای درد سر غربت مکش

حرص خوارت میکند ظالم! قناعت آبروست
خون دل شیرین‌کن اما تلخی منت مکش

ابر رحمت بر سر کار است ای دهقان! مناز
دانه‌ی ما سبز خواهد شد عبث محنت مکش

آفرین ! از کنج عزلت بی دل روشن چه فیض؟
مشعلی بر کف نداری رخت در ظلمت مکش

۳۵

چشم بر طفلی که من دارم پی نظاره اش
بود چون ابروی خوبان دل‌نشین گهواره اش

دایه درد و طفل جانم شیر حسرت خواره‌اش
گردش احوال باشد جنبش گهواره‌اش

بیضه‌ی بلبل شود هر قطره‌ی باران ابر
گر بدریا جا کند عکس گل رخساره‌اش

جلوه‌ی طفلی کزو دل چون کتان صد پاره شد
هاله‌ی مهتاب بود از روشنی گهواره‌اش

آفرین ! صد شکر کز سوز شرر تاثیر خویش
ناله‌ی من آب کرد آخر دل چون خاره اش

۳۶

نوا سنجی که باشد سوختن در پرده اندازش
چو تار شمع آتش میجهد از رشته‌ی سازش

کف خاکش شود گر بحر هم پاس نفس دارد
دلی رندی که شد آیینه دار گوهر رازش

تماشا پرده‌ی دیدار شد در چشم نامحرم
که شد چون خار مژگان موج گل زد حسن طنازش

سی رنگ پری میجو شد از هر شیشه‌ی اشکم
چنون فرمای دل شد تا بهار شوخی نازش

حنای چون کند خون شکارش آفرین! باشد
هزاران عید قربان هلال ناخن نازش!

۳۷

نمک دارد ز بس خونریز حسن جلوه دل خواهش
چو زخم تازه در هرگام سوزد جاده در راهش

دران وادی که دل پر میزند از شوق تجریدم
ز خود بیرون جهد چون تیر ناوک جاده‌ی راهش

باین بی دست و پای آستانی در نظر دارم
که باشد از فلکها حلقه‌ی زنجیر درگاهش

ازان رو زآن ذقن مشکل بود چشم طمع بستن
که دامن گیر دل گردید شیرین آبی چاهش

نداند خواجه گر تعبیر سنگین خواب خودکامی
شرار فتنه چشمک میزند تا سازد آگاهش

برآ ای ذره پرور آفتاب! از مشرق طالع
شب دوری دراز افتاد باید کرد کوتاهش

کتانی میکند گر ابر کوه آهنین گردد
ز بس دشمن نقاب است آفرین! رخسار چون ماهش

۳۸

کند وجد از تب شوقت دل بی تاب در آتش
چو کف میرقصد از جوش می این سیماب درآتش

کند از گریه‌ام گل حسرت روی عرقناکش
گره کرد است چون یاقوت اشکم آب در آتش

بهار عشوه در چشم غضب‌مستش تماشا کن
که چندین رنگ گرداند شراب ناب در آتش

بمسجدها کشیدم بسکه آه گرم بیتابی
بود چون شعله‌ی جواله هر محراب در آتش

دلم را آفرین! سوز محبت تازه رو دارد
چو داغ لاله باشد دانه‌ام سیراب در آتش

۲۹

بتی که کافر خونی است چشم خونخوارش*
همیشه تیغ حمایل بود چو زنارش

شدم غبار بکویش ز انتظار و بجاست
چو برگ‌کاه نشان نگه بدیوارش

نظر بجوش خریدار ننگ یوسف ما ست
چو شعله گرم ز خوی خود است بازارش

چنان پر است سر آفرین ز سودایش
که خود چو موج شود باز پیچ دستارش

۳۰

نظر گلچین حیرانی ز حسن جلوه شیدایش
قیامت شب نشین سایه‌ی سرو خود آرایش

غلط خواهد نمودن دیده‌ی مردم بخورشیدش
چنین کز هر طرف نور نظر پیچد سراپایش

* ج : خمارش -

عدیمم چون دهان یار موجودم که میگوید!
نشانی نیست جز نامی ز من میداند عنقایش

برنگ زلف بخت تیره‌ام فیض رسا دارد
سیه مستانه در بر میکشم روزی سراپایش

گهی بیرنگ چون بو آفرین! گاهست رنگ گل
که میداند تماشا کردن پنهان و پیدایش؟

۳۱

تنها نه دل رباید مژگان دل نشینش
ناز نگاه خوبان دارد خط نگینش

دستی کسی که گیرد از پافتاده‌ای را
باشد کلید جنت پنهان در آستینش

دارد غزال چشمی کز نام عاشقان رم
شوخی بود چو مژگان مشق خط نگینش

آن شاخ گل چو سرو است از برگ ریز ایمن
تا بلبل غزلخوان گردید آفرینش

۳۲

بزیر خاک هم سرگرم داغ اوست غمناکش
گر افشانی گل خورشید گردد لاله برخاکش

سمند فتنه زین ناکرده نازش بهر نخچیری
که از خونم سرانگشت حنایی داشت فتراکش

سحرگاهی که با این جلوه سوی خانقاه آیی
شود انگشت حیرت در دهان شیخ مسواکش

جنون غیرت افزا میکشد شیخ و برهمن را
چه هر جای بهار جلوه دارد حسن بی‌باکش!

شود مست تمنا آفرین‌ته چون بسشد کارش
بمقدار گره‌ها دانه بندد خوشه‌ی تاکش

۳۳

من و حسنی که دیدن بر نتابد شان ناموسش
طپد چون نکهت گل بوسه در خون وقت پابوسش

دل از بیدردی اهل ریا خون شد خوشا دیری!
که بت هم میشود قالب تهی مانند ناقوسش

پشیمانی فزاید عمر دور از یار عاشق را
بقدر زندگی دارد ترقی آه و افسوسش

دل ما کز گره‌های تمنا خرمنی دارد
ز برق جلوه شوخم آفرین! نگذاشت مایوسش

۳۴

نظر بیداد سیلی میکند بر روی گلفامش
بزندان یوسفی از تنگی پیراهن اندامش

نشاط عید نفس شوم اجر روزه میداند
الهی توبه از جرمی که طاعت کرده‌ام نامش

نباشد بسکه احسان فلک را از بقا رنگی
بود بی قدرتر از خط باطل مد انعامش

شود از یک سخن پیدا قماش مرد بی جوهر
بآوازی توان کرد امتحان چون آهن خامش

مسیحا در علاجم آفرین! حیرانی‌ای دارد
چه باشد فکر بیماری که بی تابیست آرامش!

۳۵

بیگانه وارم از دل بی مدعای خویش
رفتم بعالمی که نیم آشنای خویش

تنها خودم مصاحب درد آشنای خویش
خود چون سپند وجد کنم بر نوای خویش

پوشیده چشم میگزرم ز آب و آینه
ترسم خدا نکرده شوم آشنای خویش

ایمن بود ز دست فنا عشق بی زوال
افتد فلک ز جا و نیفتم ز جای خویش

صاحبدلان چو غنچه و گل بی گل و ثمر
خالی ز یادگار نمانند جای خویش

مرد آنکه روز معرکه ثابت قدم شود
چون کوه زیر تیغ نیفتد ز پای خویش

از روزگار رفته همین داغ حسرت است
چیدم گلی که از چمن مدعای خویش

نشناختم چو جوهر پاک تو، آفرین!
هر کس ترا ز حق طلبد از برای خویش

۳۶

بعزم جلوه دهد چون کرشمه جولانش
غبار گردم و پیچم بطرف دامانش

ز خاک ره پر مور شکسته بال ترا
بجای جیغه بسر میزند سلیمانش

دل شکسته و آشفته خاطری دارم
که همچو زلف نسیمی کند پریشانش

من ستم زده خواهم ز عشق همچو سخن
سری بخامه و کاغذ کشم بدیوانش

ز بیقراری خویش آفرین! حجاب خودم
دل از هجوم طپش تنگ کرد میدانش

۳۷

از فروغ حق دل آگاه میبالد بخویش
آن چنان کز مهر تابان ماه میبالد بخویش

در پریشانی چو گل موج شگفتن میزنم
غچنه‌ی دل از نسیم آه میبالد بخویش

دیدن آیینه حسنش را یکی صد میکند
آن پری بر صورت دلخواه میبالد بخویش

آفرین! از بیم و امید وصال و هجر او
گاه میکاهد بخویش و گاه میبالد بخویش

۳۸

بصحرای که شد خمیازه فرمای کمان تیرش
ز هر مو چون مه نو وا کند آغوش نخچیرش

دم بسمل تجلی بیخود شوق است نخچیرش
مگر سنگ فسان دارد ز کوه طور شمشیرش

کمان داری کد باشد عاشق بیداد نخچیرش
رگ خار است در دلهای سنگین بتان تیرش

دل حیران بلا گردان رعنا جلوه‌ای دارم
که میبازد مصور رنگ هوش از فکر تصویرش

شهید ناز میغلطد بخون مستانه پنداری
که آب از جوی شاخ تاک میخوردی نی تیرش

بجز نیشش بلا لطفی ندارد دایه‌ی دنیا
که زنبور سیاه باشد سر پستان بی شیرش

عتاب آلود شوخی شهسوار ناز می آید
شهیدم گر کند یا رب که خواهد شد عنان گیرش!

سواد گل زمین نامه‌ام شد آفرین! گلشن
مگر کردم بیاد آن بهار جلوه تحریرش

ناتمام غزلیات

۱

با داغ عشق بسکه دلم دارد انتعاش
تا زنده‌ام چو شمع بود سوختن معاش

دارد اشاره با تو ز هر برگ بید عشق
مجنون اگر نمی شوی از چوب کم مباش

در راه سعی آن گل بیرنگ شمه ایست
سر باختن چو غنچه به اول قدم تلاش

مخمل کجا و غفلت سرشار من کجا
دیدم به چشم خواب ندارد باین قماش

۲

دیو اگر تیغ شود نیست گزند خطرش
هر که گرد آوری از تفرقه باشد سپرش

همه گوش است بفریاد خزان آشوبم
گرچه بوی گل تصویر دهد درد سرش

صاحب نام شود سفله هم از صحبت نیک
این قدر شهره‌ی آفاق ز عیسی است خرش

تا ابد ناز بر آدم کند ار جا دارد
پدری که بود چون تو گرامی پسرش

۳

از شور جوش دل نمک چشم خویش باش
یا هم چو موج ناخن گرداب ریش باش

یک گل زمین بگوشه‌ی عزلت نمیرسد
دل سرد از جهان کن و کشمیر خویش باش

با صد زبان نیاز بهر گوش پیر صبح
میگوید این قدر که نمک باش و ریش باش

ردیف ص

۱

دهد هرگاه عرض آن دلستان رقص
کند با او زمین چون آسمان رقص

چو بر خیزی تو افتد زهره مدهوش
توان کردن برسم امتحان رقص

چنان از دهر دست افشانده برخیز
که افتد در مکان تا لامکان رقص

دلی از نعره‌ی‌ایشان نشد آب
چه نازیباست زین ناصوفیان رقص!

چو نقش پا زمین گیرم درین راه
که دارد آفرین! سنگ نشان رقص

۲

زهی ز مستی شوق تو انس و جان در رقص!
ز جام وجد و سماع تو قدسیان در رقص

چنان بمهر و وفای تو عاشقان در وجد
که آورند چو ذرات کاروان در رقص

هزار صورت دیوار را بوجد آرند
دمی که دست بر آرند صوفیان در رقص

بدیر چون شوم از ذوق دوست زمزمه ساز
چه جای پیر مغان آورم بتان در رقص

بیا و جوش و خروش بهار مفت به بین
ز بسکه شاخ بشاخ اند بلبلان در رقص

ز شوق تیغ تو هر جاست طایری باشد
برنگ ذره‌ی روزن در آشیان در رقص

بود چو ذره در آغوش پرتو خورشید
ز مقدم تو چو طاؤس بوستان در رقص

ز بس که نظم تو رعناست آفرین! دارد
طپان ز غصه حسودان و دوستان در رقص

ردیف ض

۱

غیر عبرت نیست از ناسازی دنیا غرض
نشه‌ی صهبا بود از تلخی صهبا غرض

همچو نرگس مردمک از دیده میکردم برون
گر نبودی دیدنت از دیده‌ی بینا غرض

چند پنداری یدبیضا کف بی مغز را؟
غیر صورت گوهر معنی است زین دریا غرض

عرض طومار تمنا بود و فهرست نیاز
آفرین! از آه صبح و گریه‌ی شبها غرض

۲

ای از تب فراق تو آتش به جان نبض
زد موج دود جای طپش دودمان نبض

صرف بهای درد تو نقد حیات اوست
سودای تست باعث جوش دکان نبض

غیرت نگر! که غیر تو گر چاره گر شود
هر قطره خون چو تیر جهد از کمان نبض

دوزخ فسرد و دل ز طپش دود میکند
از شعله‌ای که زد تب شوقت بجان نبض

گویای راز درد خموش است آفرین!
جز موج اضطراب نباشد زبان نبض

۳

گرم طبیب فلاطون بود بدیدن نبض
سزد که سنگ فلاخن کند طپیدن نبض

ادب بورز که پامال نیشتر سازد
ز شاه راه عدالت برون دویدن نبض

میان ما و تو قاصد همین طپش کافیست
طبیب را خبری میدهد طپیدن نبض

اشاره ایست که نظم زمانه از ضعفاست
چو عنکبوت بدیوار تن تنیدن نبض

جهان ز یاری عشاق آفرین! برپاست
بلی فسرده شود خون ز آرمیدن نبض

نا تمام غزل

۱

عاشقم عاشق نه با دنیا نه با عقبی غرض
بی تکلف از دو عالم خواهمت تنها غرض

ظرف باید کار چرخ سرنگون فیض است فیض
ریزش صهباست از خم گشتن مینا غرض

وقت رندی خوش ! که از دنیای طوفان فتنه خیز
همچو کشتی جز گزشتن نیست از دریا غرض

تا اثر باشد ز شیرینی مگس پر میزند
خلق هم اندیشه میدارند باهم با غرض

ردیف ط

۱

نصیب روی نیکوی تو شد بد روزگار خط
بیاض صبح شد بی مهر پامال غبار خط

نباشد چاره جز تسلیم چون دشمن قوی افتد
عبث کاریست با تیغ آمدن . در کارزار خط

بود هر حلقه‌ی مو بر رخش چشم نگهبانی
مبادا حسن بیرون پا گذارد از حصار خط

یدبیضا قماش ساده بالا دست گر دارد
بدور آن بیاض چهره افزود اعتبار خط

چراغی تا توانی بر فروز ای گل! که میاید
سموم ناخوش آئین بی‌ادب ناسازگار خط

بموسم نخل می بندد ثمر هرچند میدانم
بفریادم رس ای بیدرد! پیش از نوبهار خط

ز دام خاکساران حسن نتواند شدن وحشی
چو خون ناحق عاشق بود گیرا غبار خط

گل شب بوی عیشی زود باید آفرین! چیدن
ز آمد پیشتر دارد گذشتن نوبهار خط

۲

شکوه و شکر ز حیرت‌زدها هر دو غلط
لب ما و لب تصویر صدا هر دو غلط

بوی از بادهٔ تحقیق نه و زاهد و رند
رفته از خویش به ننگ من و ما هر دوغلط

پیش واصل بخدا چون و چرا بی ادبی است
جای وحی است بود سهو و خطا هر دو غلط

ننگ فقر است که منت کشی دنیا باشد
ذلت از ما و مروت ز شما هر دو غلط

رفت گل از چمن و بلبل شوریده بجاست
بیوفایی ز من و از تو وفا هر دو غلط

باعث نیک و بد خلق همین مشت زر است
نسبت دست تهی بخل وسخا هر دو غلط

یک قلم جوش هوس منشی افسرده دلی است
آفرین !شوق و سکون عشق وحیا هر دوغلط

ردیف ظ

۱

راه جمعی که زند جلوه‌ی مستانه‌ی لفظ
نقد معنی نستانند به پیمانه‌ی لفظ

زهر قاتل پی نافهم بود شهد سخن
نقطه زنبور سیاه است بکاشانه‌ی لفظ

بوی دل سوختگی از سخنم می آید
ز آتش شوق برشتند مگر دانه‌ی لفظ

تا به معنی رسد از خویش مسافر شده است
هر که مجنون شود از شهر پریخانه‌ی لفظ

چون زند معنی پاکم ز نهان موج ظهور
درد این صاف بود معنی بیگانه‌ی لفظ

شکوه یوسف صفت، از سیلی اخوان دارد
گوهر معنیم از گرد یتیمانه‌ی لفظ

دام بر دوش بصیادی معنی باشد
عرق آلوده نقط جلوه‌ی مستانه‌ی لفظ

آفرین! طرز سخن داغ سراغم دارد
لفظ اگر خانه‌ی معنی است کجا خانه‌ی لفظ؟

۲

بی ظهور نور حق از جنت‌الماوا چه حظ؟
نیست چون معنی رسا از شوخی انشا چه حظ؟

سرو و گل یاد از بهار گلشن آرا میدهد
ورنه بی ساقی مرا از ساغر و مینا چه حظ

با زلال قرب چون کشتی لب خشکم بجاست
تشنه‌ام چون بی نصیب افتاد از دریا چه حظ؟

وقت رندی خوش که سودای گریبان گیر اوست!
آفرین! افسرده را از دامن صحرا چه حظ؟

ردیف ع

۱

از بسکه سوختم نفس آتشین چو شمع
دارم کمند شعله ز خط جبین چو شمع

در آتشم ز هجر تو چندانکه چیده اند
از سوز نام من گل داغ از لگین چو شمع

در عشق شکوه‌ای زتهی‌دستیم نماند
همیان نقد داغ بود آستین چو شمع

نا کرده دل خیال طپش سوخت سینه‌ام
ای وای گر کشم نفس آتشین چو شمع!

در محفلی که طور سپند فروغ اوست
میسوخت شب بیاد کسی آفرین! چو شمع

۲

کفر را ایمان کند اقبال شب بیدار شمع
از هجوم گریه آخر سبحه شد زنار شمع

سوختن افروختن بگریستن خندان شدن
یاد میگیرد ز ما رندی ز خود بیزار شمع

گر همه پروانه باشم بی تو بر جان میزند
شعله گون نیش تظلم بی محابا مار شمع

عشق سر گرم طلب سازد دل افسرده را
ناخن آتش کشاید عقده‌ی دشوار شمع

حرف سوز بزم شوق او چو بنویسم جهد
آتش از هر سطر مکتوبم برنگ تار شمع

روزوشب چون سایه دارد تیره روزم آفرین!
می کند شوخی که از انوار سیما کار شمع

ردیف غ

۱

خط کافر دل حجاب روی جانان شد دریغ!
پرده‌ی صبح وطن شام غریبان شد دریغ!

باد دامان نگاهش سیلی بیداد بود
خط کافر با رخش دست وگریبان شد دریغ!

راز دل کز دیده‌ی داغش نهان میداشتم
از شکست رنگ بر رویم نمایان شد دریغ!

آفرین! کس نشه مست خون طاعتها مباد
سر نوشت ما چو ساغر خط عصیان شد دریغ

۲

گرفت هر که به سودای او ایاغ از داغ
نشد چو صورت ساغر بکف فراغ از داغ

ز دست بیم عسس می باحتیاط بکش
ز دامن تو نگیرند تا سراغ از داغ

کسی ز نخل جنون برخورد که مادر زاد
بود برنگ گل لاله تردماغ از داغ

نعیم سوز محبت بهر نجس ندهند
چو عندلیب نصیبی نداشت زاغ از داغ

همای اوج سعادت بود ز دولت عشق
شود دلی که چو طاؤس باغ باغ از داغ

نهیب ظلمت راه طلب بود ورنه
چرا طپد دل تنگم بکف چراغ از داغ

محال بوالهوسان است آفرین! ورنه
هزار بار بر افروختم چراغ از داغ

۳

همچو شمعم از گداز عشق‌او تا تردماغ
لخت لخت دل بود مثل شرر گلباز داغ

نور رحمت در سیه‌کاران زند موج ظهور
روز بازاری ندارد جز شب یلدا چراغ

خوب‌و زشت از حسن‌عالمگیر او هم داغ اند
زاغ گلخن میزند صد طعنه بر طاؤس باغ

از ضرور اشراف با دونان بود گرم اختلاط
میکند در تیرگی با خس زبان بازی چراغ

قرب دنیا دوستان مپسند و درد سر مکش
گفتگوی این سیه مستان بود بانگ کلاغ

میکند [illegible]رب مدام خود نهان در رنگ شید
شیخ [illegible] در آستین چون غنچه میدزدد ایاغ

همچو خورشید آفرین! از جذب مستان دور نیست
خودبخود در گردش آید بی کف ساقی ایاغ

۴

با سوز ما مباد شود آشنا چراغ
بیتاب‌تر ز برق طپد در هوا چراغ

آتش نفس ز شعله و ژولیده مو ز دود
در بزم تست کاسه بکف چون گدا چراغ

روشندلان ز خصم حذر بیش میکنند
در موج لرزه است ز بیم صبا چراغ

دور از تو بزم قالب بیجان شود مباد!
دست دعاست از پر پروانها چراغ

تا دیو ظلمتت نکشد نذر رهروان
در پیش راه دار برای خدا چراغ

سالک نه‌ای وگرنه برافروخته است عشق
از نقش پای گرم‌روان جابجا چراغ

دامان فتنه آفت صرصر چه میکند؟
آنرا که برفروخته از کبریا چراغ

تسلیم صبح چون نشود ماهتاب صبح
در بزم او چگونه بود خودنما چراغ؟

همدوش حسن جلوه کند عشق آفرین!
پروانه حاضر است بود هر کجا چراغ

غزل ناتمام

بهار عنبر شب کرده آشکارا چراغ
شگوفه ریز تجلی است چون ستاره چراغ

بغیر من که دل از عشق کرده‌ام روشن
که بر فروخته از گرمی نظاره چراغ!

سیاه بهار سواد شب ارغوان پوش است
شگفته در چمن بزم چون هزاره چراغ

ز جنس فیض برد جنس روشن است این حرف
که از چراغ کند نور استعاره چراغ

رمد چنانکه ز آغوش ابر وحشی برق
ز ظلمت شب ما میکند کناره چراغ

ردیف ف

۱

زان غنچه‌ی دهان چو شود کامیاب حرف
بالد بخود چو سنبل تر در کتاب حرف

چشم تو هم‌کلام کند در کتاب‌حرف
میگون لب تو غوطه دهد در شراب‌حرف

رم میکنم ز خلق ز زنبور همچو خلق
گوشم گزیده است ز بس نا صواب حرف

جان‌بخشی لب تو نگهداشت حرف را
می شست ورنه لعل تو از موج آب حرف

از بس بذکر نام توام در گداز شوق
چون کاغذ نوشته نمایم در آب حرف

در عین عرض شوق که طوفان آرزوست
شد صرف آه زیر لبم چون حباب حرف

بی ذوق عشق زاهد نادان فریب ما
ماند به ابلهی که زند مست خواب حرف

هر جا سخن ز زلف و میان تو بگذرد
پیچد به خویش معنی و افتد بتاب حرف

چون آفرین! زبان نگه آشنا نه ای
دارد وگرنه هرمژه چندین کتاب حرف

۲

عشق گلگشت دوعالم میکند در اعتکاف
عینک چشم است عنقای مرا از کوه قاف

خود پرستی زخمی تیغ ندامت بوده است
رزق دندان میشود آخر زبان پر گزاف

تا نگردد چاک دل مشق سخن مشکل گرفت
دولت حرف آشنای خامه از فیض شگاف

ضعف قوت میشود چون عشق باشد زورمند
خامه‌ی مو میکشد تصویر چندین کوه‌قاف

رنج راحت میکند اکسیر حکمت پیشه‌ای
که می‌باشد که کار قند آید از ذعاف

سهل باشد جرم ازخود رفتگان را در گذشت
قهرمان شرع نادانسته را دارد معاف

هر دم از شوخی بآغوش‌من و زاغوش دور
میرود از قبضه بیرون همچو تیغ خوش‌غلاف

شوخ من صید تماشا نیست ورنه آفرین!
میتوان از پنبه‌ی نور نظر شد دام باف

۳

باذوق خلد غافلی از کوی یار حیف!
قانع شدی بحسن چمن از بهار حیف!

تن پروری است مانع تعظیم جان ترا
غافل به مشت گرد شدی از سوار حیف!

ظلم است رنج سعی چو ناکامی آورد
خون شد ترا ندیده دل از انتظار حیف!

از پیریت نفس شده سست و تو غافلی
فرسوده گشت دام و نکردی شکار حیف!

فرسود پای سعی تو گر **آفرین**! چه سود
کاری نساختی که بیاید بکار حیف!

ردیف ق

۱

ای ادای نگهت شوخ تر از جستن برق
شعله‌ی خوی تو آتش‌زده در خرمن برق

عشق گردیده هوسهای من از گرمی دوست
گشت سبز این‌خس و خاشاک ز پیچیدن برق

وضع ناسازی ایام تماشا دارد
نیست بی جا بمیان بر زدن دامن برق

ظالم از ناله ی مظلوم بفریاد آید
آفرین! اینهمه بی‌جا نبود شیون برق

۲

گرچه طاقت سوز باشد عرصه‌ی سوزان شوق
بست چون همت کمر سهل است برمردان شوق

مردمان دیده مظلوم اند هی فریاد هی!
خون حسرت میچکد عمریست از مژگان شوق

گوشه‌ی چشمی نمودی در ازل زان روز خلق
روز و شب چون مردم چشم اند سرگردان شوق

سیل چون پر زور باشد دور و نزدیکش یکی است
رنج راحت میکند بر رهروان طغیان شوق

چون شرر از تندی صرصر لکد کوب فناست
زیر پای عشقبازان دوزخ از جولان شوق

از هوای فضل بی منت بهاری از ازل
چون گل رعنا ست توام کفر و دین رقصان شوق

آفرین! بزم خیال او تماشا داشت دوش
شوق قربان طپش میشد طپش قربان شوق

۳

در هوای دوست تا مشق تولا کرد عشق
یک قلم از ماسوا اول تبرا کرد عشق

با دو زلف عنبرین دامن کشان می‌رفت دوش
نشه‌ی سودای مشتاقان دوبالا کرد عشق

ناله‌ی فرهاد و مجنون همچنان پر میزند
بو العجب! هنگامه ها در کوه وصحرا کرد عشق

عینک از دیروحرم محو کمین جلوه ایست
هر کرا از سرمه ی توفیق بینا کرد عشق

عالمی زیر و زبر گردید و یک محرم نداشت
درس غمهای ترا باخود مثنا کرد عشق

جلوه مشتاق ابد آیینه پیدا کرد عشق
هرچه پنهان داشت عرض‌سینه‌ی ما کرد عشق

عقده ام نکشود حیرانم چه حکمت دیده است
ورنه در یک لحظه حل صد معما کرد عشق

مرده‌را گر زنده میکردی مسیحا آفرین!
از زمین مرده احیای مسیحا کرد عشق

ردیف ک

۱

آستین مالد اگر آه من دل دردناك
چون عرق انجم زروی‌چرخ خواهد کرد پاك

میکند گر این چنین تپ‌جوشی شوقم هلاك
چون عرق ازجسم بیرون آبها جوشد زخاك

میکنم تار رگ یاقوت صرف بخیه اش
تیغ موج خنده‌ی آن لعل دل را کرد چاك

میخورد گر اینچنین وحشت غزال آه من
آسمانها را برنگ دام بردارد زخاك

بسکه از آمد شد درد تو از جا رفته است
عضو عضو آفرین! باشد دل اندیشه ناك

۲

بی صرفه بسکه ریخته ای آبرو بخاك
چون آب زیر کاه رود پا فرو بخاك

دیدم بسی که از رگ گردن درشت خو
از سرزنش چو میخ رود تا گلو بخاك

از خاک ما سپند دل کوه کن دمد
بردیم بسکه حسرت آن تند خو بخاك

چون ریشه های تاک که زیر زمین دود
باقی است مست شوق ترا جستجو بخاك

صورتگر بتان شد و نقش بهار بست
مانی طراز جلوه‌ی او سوبسو بخاك

ترسم سبک بدیده‌ی هم مشربان شوی
گر سر پرد ز دوش میفگن سبو بخاك

نشو و نما نهفته کند خاکساریم
مانم بدانه ی که نماید نمو بخاك

بگذشت دور سر بفلک بر کشیدنت
پیری بزور کرد ترا سر فرو بخاك

تا از می قبول کرا سرخرو کنند
رفت است عالمی به همین آرزو بخاك

با پست فطرتان بادب باش آفرین!
دیوانه نیستی که کنی گفتگو بخاك

ردیف گ

۱

بگوه تا که بر افروخت چهره‌ی نیرنگ!
که گشت شهپر طاؤس از شرر رگ سنگ

تو بیدماغ و جنون سخت آرزو گستاخ
حدیث شوق برون از شمار و قافیه تنگ

کجا! بشوق تو جز بیدلی نصیبه کجا!
بدانه‌ی دل ما آسیاست گردش رنگ

بغیر جذب محبت که رهنما گردد؟
بوادیی که بود نقش پا دهان پلنگ

نگاه عینکم و طی کنم ره شوقش
اگر در آیدم از ضعف پای سعی بسنگ

دگر ز طالع ما آفرین! چه میپرسی
اثر ز ناله‌ی ما می رمد چو نام از ننگ

۲

میشود شوقم نمایان از شکستنهای رنگ
اضطراب نبض دل سنگست بر مینای رنگ

محو سوز عشق گشتم هر قدر رفتم ز خویش
داغ دل چون شعله‌ی شمع است نقش پای رنگ

سوخت بیتابی جدا زان آتشین رخساره‌ام
هستیم شد چون شرر رزق پریدنهای رنگ

از سراپای من بیتاب کلفت میچکد
گردبادم گرد میخیزد ز رویم جای رنگ

غافل از مهر حقیقت تا دم صبح فناست
همچو شبنم تر دماغ نشه‌ی صهبای رنگ

نیست دامن گیر آزادان تعلق آفرین!
بوی گل بیرنگ برمی آید از دریای رنگ

۳

لاله و گل بس که زد بیصرفه گلگون موج رنگ
زین سیه چشمان آتش چهره گلشن شد فرنگ

جلوه‌ی گلشن عنان از دست تمکین می کشد
رنگ و بوی گل بود سیلاب و برق نام وننگ

گرد کلفت شستن از روی دلم سهل است سهل
چون کف صهبا توان برچید زین آیینه رنگ

خنده‌ی گل با جنون چشمک زن تاراج هوش
سبزهای دشت طوفان خیز سودا موج سنگ

بسکه عام است آفرین! نشوونما ازفیض ابر
سبزشد چون پسته خونناب شرر درنبض سنگ

۴

درخاک‌وخون ز شوق تو از بس‌طپید رنگ
اشکی شدو ز دیده‌ی گلشن* چکید رنگ

گلگون سوار نشه که آمد درین چمن
مستانه سر ز غرفه‌ی هر گل کشید رنگ

پیداست ورنه رنگ به بیرنگ کی رسد ؟
دلال کرد شوق شکستن خرید رنگ

از جلوه های شوخ تو در سیر ماهتاب
در چادر فروغ چون روغن** دوید رنگ

زین سان اگر ز حرص و هوا میپرد ز خلق
ترسم که رفته رفته شود نا پدید رنگ

هر جا چو آفتاب رسیدی چو شمع صبح
دل در طپیدن آمد و از رخ پرید رنگ

دل بد مکن ز روز سیه آفرین! چه باک؛
کز خاک تیره آب بر آید سفید رنگ

غزل ناتمام

میشود از می دوبالا نشه‌ی طاؤس رنگ
هر قدر افروختی افتاد آتش در فرنگ

چون شرارم گردش رنگ آسیای دانه است
سخت جانی میکند بر شیشه‌ی دل کار سنگ

کی بکف میاید آسان گوهر نایاب عشق
هر صدف دارد درین دریا دهانی چون نهنگ

باش ظاهر گو مخالف باید آهنگت درست
راست آید نغمه بیرون کج بود هر چندچنگ

ردیف ل

۱

ای عشوه ات حمایل در گردن تغافل
دزدیدن نگاهت جان در تن تغافل

حسرت کش نگاهت بسمل طپیده صیدم
یارب! میان نه بندد صید افگن تغافل

گر دید بعد عمری رنجیده دید سویم
این گل شگفت آخر از گلشن تغافل

پیچیده از پی هم تا عرش دود آهم
از بس بر آتش من زد دامن تغافل

امروز اگر نپرسد چشم تو حال زارم
دست من است فردا در دامن تغافل

از یک کرشمه بردی صد کوه طاقت از جا
صد کوهکن فدای شیرین فن تغافل

از آفرین چه پرسی احوال بیدلان چیست؟
لطف تو تا نگردد برهم زن تغافل

۲

ترا تا چند نفس شوم دارد از خدا غافل
به عشق چغد ماندی بی سعادت! از هما غافل

تماشا کرده ام تا ذره و خورشید الا تو
نمی باشد که باشد آشنا از آشنا غافل

نیم چون بوالهوس دنباله گرد هر سبک طفلی
من و شوخی که از تمکین نه بیند زیر پا غافل

شکوه عشقبازان بر نتابد طاقت زاهد
بلی در پیش آگاهان کند گم دست و پا غافل

جوانمردانه باید همتی در کار مهجوران
نباید بود از احباب در دست دعا غافل

مقام بی مقامی آفرین! آهنگ ها دارد
تو نقش پرده ای هم از خود و هم از خدا غافل

۳

*عشق هر جا چاره ساز آمد تسلی کرد گل
زد نوای بی خودی موی تجلی کرد گل

بعد نقش ما و تو رنگی که از نقاش ماند
گرده‌ی مجنون شد و تصویر لیلی کرد گل

رفته رفته سوده‌ی الماس گردد گردشید
شیخ ما یک چند احول بود اعمی کرد گل

سجده‌ی بی عشق زاهد ظاهر از سیمای اوست
تا قبول افتاد چندانی که نیلی کرد گل

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں

خنده شکرریز یار تازه خط هر جا گزاشت
سبز شد روی زمین از بسکه طوطی کرد گل

جلوه‌ی شوخ تو پنداری بهار آرزوست
تا شدی در جلوه صد نخل تمنا کرد گل

نیست غیر از سایه‌ی مردان پناه نفس شوم
آفرین! فکر زمرد کن که افعی کرد گل

۴

چنین گر آن بهار جلوه باشد در کمین دل
چو گل از غنچه خواهد دیده ماندن جانشین دل

دلیل کعبه‌ی مقصد دم صدق تو بس باشد
سفیدی میکند این راه از صبح یقین دل

شود از عشق* بالادست نام عاشقان روشن
خط موج طپیدنها بود نقش نگین دل

برد لب خشکی جو آب رونق از رخ گلشن
شود چون دیده بی نم گرد خیزد از زمین دل

نباشد آفرین! اشک مرا جز خون‌دل رنگی
پر از یاقوت دارم چون رگ کان آستین‌دل

۵

جدا ازدوست باشد ننگ‌هستی عمر بی حاصل
نفس تا هست دارد این ورق مد خط‌باطل

ز بال افشاندن ایمای به گلگشت عدم دارد
تو پنداری کف افسوس برهم میزند بسمل

* ب: شوق

ندارد جز محبت عاشق بیتاب غمخواری
طپیدنها مگر دستی گذارد آفرین! بر دل

۶

مینماید کهکشان یک کوچه باغ ازجوش گل
چون کواکب شدیکی با آسمان آغوش گل

دیده ای بکشا غلط کردی بشبنم بیخبر!
در چو اشک از آه بلبل آب شد درگوش گل

داغ شو بلبل ز شیرین کامی شبنم مپرس
میگذارد هر سحر لب برلب پرنوش گل

در چمن تا آن بهار جلوه رنگ شرم ریخت
میچکد آب حیا از روی شبنم پوش گل

آخرای‌سرو خرامان! آفرین ازشوق کیست؟
کرده سامان صد بغل‌خمیازه چون آغوش‌گل

۷

نوبهار آمد چو بلبل شو بلا گردان گل
جلوه جوشی زد که گل‌هم میشود قربان گل

تنگ شد آخر فضای جلوه بر طغیان گل
ابر باشد یک کف سیلی خور از طوفان گل

میرود فرصت بفریادش برس ای نوبهار!
عندلیب ماپس از سالی*است در دیوان گل

قد کشیدی سرو مشق بندگی از سر گرفت
بر گرفتی پرده از رخ تازه شد ایمان گل

* ب: عمری است

در نشاط آباد زیر خاک بزمی چیده اند
در نظر پان خورده میاید لب خندان گل

نیست در تفریق* بی جا و بجا دست کریم
میزبان خلق شد از بوی خوش مهمان گل

چشم تا وا کرده‌ای رفت است و نقش پا بجاست
در غبار رنگ طوفان میکند جولان گل

هیچ کس سر در هوای نازنین خوبان مباد!
شبنم از اوج سپهر افتاد سرگردان گل

در محبت بسکه حسن و عشق غمخوار هم اند
از سرشک عندلیبان تر بود دامان گل

کشتی نظاره در گردابه‌ی سر گشتگی است
یک طرف طوفان مردم یک طرف طوفان گل

گشت** پیدا راز عشق از حسن شرم آلود یار
بلبلان را کرد رسوا خنده‌ی پنهان گل

میدهد*** یاد آفرین! از بوی جان‌افزای یار
نیست بیجا همچو بلبل گر شوم قربان گل

۸

نگذاشتم ز صبح نشانی ز دود دل
کردم سیاه روز جهانی ز دود دل

بیوجه نیست دانه فشان اشک ما چو شمع
پیداست عشق موی میانی ز دود دل

گر بشنوی ز سوخته جانی چه میشود!
شرحی ز سوز سینه بیانی ز دود دل

* ب: تمییز
** ج میں یہ شعر مذکور نہیں
*** ج میں یہ مقطع مذکور نہیں

فکر سپهر مکن که نشان بی خطا زند
تیر شرار ناله کمانی ز دود دل

ای شاخ گل! ز بلبل شیدا حذر که هست
چون سوسنم سیاه زبانی ز دود دل

دور از تو ای بهار جنون! موج میزند
در خون دیده لاله ستانی ز دود دل

جز* ما متاع سوختگی کس نمیخرد
ما گرم کرده ایم دکانی ز دود دل

دنیا فتاد از نظر ما ز شغل عشق
فرصت نیافتیم زمانی ز دود دل

تا سوز عشق عرض تو ای شعله خو! شود
باید بهم رساند زبانی ز دود دل

در آتش تو سوخته هر ذره خاک من
چون لاله داغ بسته میانی ز دود دل

خالیست سینه داغ فراق تو پاک سوخت
زین پیش داشتیم گمانی ز دود دل

آن مرده زنده است که چون صائب آفرین!
"ماند به یادگار نشانی ز دود دل"

۹

زیر فلک ندید چو جای فراغ گل
خمیازه ای کشید و بر آمد ز باغ گل

پروانه ایست بال فشان در هوای خویش
افروخت تا ز شمع جمالت چراغ گل

---

* جز ما متاع سوختگی را که میخرد؟

نظاره اش خمار می آشام میبرد
تا از کدام میکده شد تر دماغ گل

از باغ دوش برق صفت رفتی و هنوز
سوزد درون سینه‌ی گلشن چو داغ گل

باز آ بسیر باغ که در چشم بلبل است
بیقدر تر چو مفلس شب بی چراغ گل

هنگامه ساز مستی شوق است آفرین!
ساقی بهار و باده تماشا ایاغ گل

۱۰

از تو نسیان وطن آید نباشد تاب فیل
بیشتر گلگشت هندوستان بود در خواب فیل

ای مسلمان! الحذر از صحبت ارباب جاه
جز شکست کعبه‌ی دل نیست در اصحاب فیل

بی‌قدح پیما، سیه‌مستند، ارباب شکم
باشد از میخانه‌ی دیگر شراب ناب فیل

سرکشان را در سجود آرد نهیب آسمان
پیلبان را از کجک* باشد بکف محراب فیل

بی محابا آفرین! همت لگد کوبش کند
گر شود دل در هوای اسپ ما بیتاب فیل

۱۱

بسکه زد موج تجلی ز کف او رومال
پنجه تاب ید بیضا ست ازان رو رومال

چون به صحرا شوی از شوخی رم گرد انگیز
پرده‌ی چشم کند دیده‌ی آهو رومال

* کجک: هاتھی کو چلانے کا آنکس (فیروز)

مشک تر عنبر خشک آب و هوا میجو شد
گرد راهت چو کند پاک ز گیسو رومال

آفتاب آینه و منت صیقل هیهات !
چند گستاخ برخسار تو بدخو رومال

آفرین! صبح تجلی است خدا میداند!
از رخ شسته کند بار چو یک سو رومال

۱۲

ز بسکه زخمی رشکت طپد بخاک چمن گل
ز شور گریه نمکدان شد آشیانه‌ی بلبل

چو غنچه بشگفد از قطره قطره چون گل سیما
بیاد سجده‌ی آن در کنم زمانی تخیل

تهی ز ناله‌ی افسوس نیست جود تنک ظرف
که شیشه باده دهد جام را ولیک به قلقل

هما ز سایه باین مدعاست نامه نوشته
که میدهد شرف اوج اعتبار تنزل

ز غیر قطع نظر نیست کار جان فسرده
که چون شرر دل گرم است زاد راه توکل

همین بفقر بساز آفرین! که نیست مناسب
تو در خمار تمنا و خواجه مست تغافل

۱۳

طپش* بیهوده از کف میبرد هر دم عنان دل
سراغ جلوه آن سو تر بود از لامکان دل

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں

میازارش که قهر دوست حامی در قفا دارد
نسب تا حضرت بیچون رساند دودمان دل

پریشانی شدم در زلف و در چشم بتان شوخی
نمیدانم کجا گم شد نمییابم نشان دل

مپرس از همت دیدار مشتاقان که میباشد
قیامت گرد وا پس ماندهای از کاروان دل

مکن فکر سپر جز پاس خاطر ناصواب آمد
نمیباشد خطا تیری که خیزد از کمان دل

نباشد از تو غافل پاس خویش از غیر میخواهد
که از داغ جنون باشد محبت دیدبان دل

نمی گفتم زیانها میکشی سودای عشق است این
ضرور افتاد باید آفرین! اول ضمان دل

۱۴

تنزه تو بود باعث ملال خیال
که نیست دامن قدس تو دست مال خیال

مآل رفعت دنیا تاسف آمد و بس
دگر کسی چه ثمر چیند از نهال خیال؟

خیال خانه‌ی هستی فنا در آغوش است
که لحظه لحظه خیال است پایمال خیال

ز سنگ تفرقه ایمن بود رسیده‌ی دوست
که صبح وصل بود محشر زوال خیال

دهد حلاوت باطن ز ماسوا پرهیز
ز گرد غیر مکدر مکن زلال خیال

تردد من شوریده آفرین! چه کند
به حضرتی که نگنجد دران مجال خیال

۱۵

*شود آن روز صاحب آبرو چشم تر بلبل
که سازد خاک گلشن باغبان خاکستر بلبل

چنان دور از تو بزم عیش برهم‌خورد در گلشن
که بلبل بر سر گل میزند گل برسر بلبل

به عشق شمع گل رخساره‌ای سرخیل عشاقم
سپاهم شب بود پروانه روزم لشکر بلبل

هنوزش گرد سر گردیدن گل آرزو باشد
گرفتم چون قفس گیرند در گل پیکر بلبل

ز دست انداز بیداد خزان گل در امان ماند
کنی خار سر دیوار اگر بال و پر بلبل

خموشی عشق او از سوختن ها ترجمان دارد
نباشد بی زبان پروانه را شور و شر بلبل

بهر گلشن که آمد نوبهارش در بلا گردان
سپند از غنچه سامان داد و از گل مجمر بلبل

**سر معشوق اغیارم نباشد عشق غیور است
بقمری سرو چتر گل مبارک برسر بلبل

قسمها خورد بر یکتای حسن تو هفت اختر
به تیغ سرو قمری مصحف گل شهپر بلبل

جنون هنگامه اش را شور بلبل از کجا آرد؟
بهار آن به که گردد آفرین! گرد پر بلبل

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں

** یہ شعر اور بعد کے دو شعر، ب میں مذکور نہیں۔

۱۶

هرگاه عرض شوق تو در سر کنم خیال
عمر دراز خامه و دفتر کنم خیال

درد غمت تنعم و ذوقم گداز شوق
من آن نیم که جنت و کوثر کنم خیال

بالا و پست آتش عشق است شعله خیز
ماهی و مرغ خیل سمندر کنم خیال

در صید عکس دوست که جان رونمای اوست
آیینه ساز شوق سکندر کنم خیال

خط پیاله جدول تقویم بوده است
دور پیاله گردش اختر کنم خیال

مفت است مفت شوق اگر دل دو نیم اوست
خواهم که احولانه مکرر کنم خیال

خورشید جام تیره و میناست نفخ صور
هر جا که بی تو شیشه و ساغر کنم خیال

مکتوب پر عتاب تو هر گاه که وا شود
هر سطر و نقطه جوهر و خنجر کنم خیال

سوگند می خورم به سر همت آفرین!
یعنی که زرد رویم اگر زر کنم خیال

۱۷

ای در رکاب جلوه چو طاؤس باغ گل
تابی است از فروغ جمالت چراغ گل

کیفیتی نداشت چمن سیر کرده ایم
نازم بآمد تو که آمد دماغ گل

پروانه کشته‌ی تو و خواهنددیث ز شمع
بیتاب تست بلبل و پرسد سراغ گل

نظاره عندلیب و تماشا چمن فریب
زلف تو حلقه حلقه و هر حلقه باغ گل

سرّ خفی است بیخودی عشق آفرین!
مست است عندلیب ز خالی ایاغ گل

ردیف م

۱

بی نقد عمل هرزه بسودای بهشتیم
خرمن نتوان کرد ز تخمی که نکشتیم

از دست غمت پیرهن امروز قبا نیست
صد چاک سپردیم بهر تار که رشتیم

از دولت تشریف تمنای تو دردشت
سر بی کله‌ی آبله یک خار نهشتیم

سرمایه‌ی امید نیاز است و دگر هیچ
پیداست که خوبان نپذیرند که رشتیم

دور از تو که ما را خبر از لوح و قلم نیست
سهلست اگر نامه بسویت ننوشتیم

از نفس دنی خون شد دل آفرین! افسوس
ویران کن صد کعبهٔ بتعمیر کنشتیم

۲

بود رنگین بهار جلوه* در هر غنچه‌ی اشکم
گلستان شرر باشد چو اخگر غنچه‌ی اشکم

* ج : سوز

بهار گریه‌ای دارد دل طوفان گداز من
که میگردد حباب آسا شناور غنچه‌ی اشکم

محیط درد دل حسرت نسیم ناله‌ای دارد
گره تا چند باشد همچو گوهر غنچه‌ی اشکم

ببازوی نگه تا آشنا شد با گل رویش
بود تعویذ دفع چشم بد هر غنچه‌ی اشکم

چمن پیرای دل شد آفرین! تا تیغ مژگانش
چر بادام دو مغز افتد دو پیکر غنچه‌ی اشکم

۳

از بسکه هوای قد او برد ز جایم
چون برق مکرر بفلک خورد عصایم

یک بوسه حلاوت ز دهانت نکشیدم
هر چند که در پیش تو هیچ است بهایم

*دور از تو مرا خود.دم تیغ است سیه تاب
بر فرق چو موی است اگر بال همایم

گردیده‌ام از ضعف براه تو زمین گیر
چون نقش قدم جاده بود رشته‌ی پایم

صد شکر که دارد بدلم راه خیالش!
گر آفرین! آن شوخ ز خود کرد جدایم

۴

میکند از بسکه کلفت گرد در ویرانه ام
جاده در خاکست پنهان شمع در کاشانه ام

---

* ب و ج : میں یہ شعر مذکور نہیں ـ

عاشقم عاشق بهر صورت که خواهی جلوه کن
شاخ گل شو عندلیبم شمع شو پروانه ام

گرمی یاران دمساز است آبادی مرا
چون کمان تعمیر می یابد ز آتش خانه ام

دل چو گل میبالد از سودای لعل نو خطش
آب از جوی رگ یاقوت نوشد دانه ام

آفرین! از مقدم آن سرو گلگون پیرهن
ناز چاک جیب گل دارد در کاشانه ام

۵

ز تیغش هر قدر آشوب بسمل داشتم دارم
حمایل گر طپش در گردن دل داشتم دارم

همان دل نام بسمل آرزوی میکند رنگین
کف خونی که نذر راه قاتل داشتم دارم

شدم هر چند آغوش آشنا لب تشنه‌ی شوقم
لب خشکی کزان دریا چو ساحل داشتم دارم

چو آن شمعی که گردد آخر و داغش بجا ماند
شدم خاک و گره کز شوق در دل داشتم دارم

ندارد آفرین! بزمم چو تصویر از دوبی رنگی
همان شمعی که آئین بند محفل داشتم دارم

۶

موج خمیازه نه در گلشن هستی زده ایم
چاک چون غنچه به پیراهن هستی زده ایم

دست همت بتمنا ننمودیم بلند
برق آهی ایست که در خرمن هستی زده ایم

چشم وا کردن ما سوی عدم میگوید
خنده‌ای بود که در شیون هستی زده ایم

اشک گردیده ز چشم عدم از غایت* شوق
قطره‌ای بود که در دامن هستی زده ایم

آفرین! نیست بجز نیستی آینه‌ی دوست
دست امید چه در دامن هستی زده ایم

ے

**بسکه قدرت از محبت بست بنیان دلم
نیست جز تصویر او نقشی در ایوان دلم

نیش مژگان که می خارد رگ جان مرا؟
پنجه‌ی عشق که میگیرد گریبان دلم؟

کلک شوقم صفحه‌ی من پرده‌ی نیرنگ عشق
صور محشر مصرعی باشد ز دیوان دلم

موبمو از سوز پنهان نخل ایمن شد مرا
میتوان آمد به گلگشت چراغان دلم

از نوای جا نگداز من چه میپرسی مپرس
پنبه‌ی این رشته کف باشد ز طوفان دلم

خوب میداند مسلمان قدر ایمان را که چیست؟
آیت رحمت بود درد تو در شان دلم

گرچه تسخیر پری کردی سلیمان آفرین!
آن پری رو کرد تسخیر سلیمان دلم

* ج : کثرت ـ

** ج : میں یہ غزل مذکور نہیں ـ

۸

کمند شوق رسای تو شد دل چاکم
غزال برق بفتراک بسته خاشاکم

هنوز شوق تماشا جنون بهار بجاست
بود نگاه پری سبزه بر سر خاکم

ز فیض عشق تو صاحب خزانه‌ام که مپرس
دل است آبله مخزن برنگ افلاکم

بوادیی که به صید هما نمی ارزد
برنگ برق تهی دست مانده فتراکم

دگر چه کار کند زهر نشه جام فراق
چو آفرین! همه تن بی تو جان غمناکم

۹

چنان ز نشه‌ی صهبای شوق سرشارم
که شد حباب محیط شراب دستارم

غم و نشاط من از تست چون گل رعنا
ز یک هواست خزان و بهار گلزارم

شدم هلاک و هنوز از سپند خاک مزار
هزار دل شده درد ترا خریدارم

ز ضعف سر نزد از ناله شکوه آهنگی
چو پیچ و تاب نوا برنخاست از تارم

شود چو کاغذ آتش رسیده پرده‌ی گوش
ز بسکه سوز بود آفرین! بگفتارم

۱۰

*بر دیده‌ی ادراک نشد پرده نشیدم
یعنی که همین اسم مسمّاست که دیدم

هر چند که مهتاب صفابخش نشاط است
بی یار پری چهره بود دیو سفیدم

بی صدق و صفا طاقت نظاره که دارد؟
عینک بکف آوردم و دیدار تو دیدم

نا چیز تر از ذره‌ی ناچیزم و هیچم
نی زشت و نه زیبا نه سیاهم نه سفیدم

دور از تو زند طشت شرر تیغ بسرهم
هر چند که درپای گل و سایه‌ی بیدم

وحشت بود از صحبت من مرده دلان را
بر ماتمیان سخت گران چون شب عیدم

پندار غلط پیشه‌ام از یار جدا کرد
هر چند که بسیار قریب است بعیدم

آئین ادب آفرین! از فیض تهی نیست
سامان ثمر کرد گلی را که نچیدم

۱۱

یمن حرفی است از لعل سخنگوی، که من دانم
ختن گردی ست از دامان گیسوی که من دانم

گره از کار دور افتادگانش وا نمیگردد
گهر جای عرق میریزد از روی که من دانم

* ع : مین یه غزل مذکور نهیں ۔

بامید دگر هر قطره خونم را به جوش آرد
شهادتگاه دل یعنی سر کوی که من دانم

زند سیلی بروی مدعا هر چند ناکامی
نمیگردد رخ امید از سوی که من دانم

اثر چندان نمی بخشد جنون افزا بهار گل
بود طومار سودا آفرین! بوی که من دانم

۱۲

سخن باخامه کز سوز دل غمناک می بندم
غزال شعله را چون برق بر فتراک می بندم

بخندد یک گل خون شکوه تا از تیغ مژگانش
بتار ریشهٔ جوهر دهان چاک می بندم

به مظلومانه انداز نگاهش بر نمی آیم
بهمت گرچه دست جرأت افلاک می بندم

بود ناخن زن دل بخت بر گردیده چون تیغم
خیالی تا من از مژگان آن بی باک می بندم

کشاد عقدهٔ دلهای غیر است آفرین! کارم
بکار خویش گر چندین گره چون تاک می بندم

۱۳

پرافشان شد تب سوز دل و از خویشتن رفتم
چو اخگر جوش خاکستر زدم چندانکه من رفتم

جدا زان کام دل زد شعله حسرتها بجان من
گرفت آتش بدل چون شمع تا در انجمن رفتم

خط پیشانی من بخیه‌ی دامان من باشد
بحدی سر به زانو در پی فکر سخن رفتم

شمیم گل دوبالا کرد آشوب جنونم را
بیاد یوسفی از خود ببوی پیرهن رفتم

بخواب ای آفرین! موری بتاراج شکر دیدم
ز تعبیرش بفکر بوسه زان کنج دهن رفتم

۱۴

بکنج فقر ذوق یافتم کز خویشتن رفتم
ز بس بر خویش بالیدم برون از پیرهن رفتم

چرا داغ محبت مشک سود بیکسی باشد
که از هر چین زلفش بی‌خطا چندین ختن رفتم

چو شمع و شعله وقت صبحدم کز هم جدا گردد
تو از من رفتی ای بیدرد و من از خویشتن رفتم

ز پرتو مضطرب تر در سراغ ماه رخساری
سراپا چشم چون خورشید در هر انجمن رفتم

سر از گردآبه‌ای تنگ عدم مشکل بر آوردن
به فکر هیچ یعنی در خیال آن دهن رفتم

چنان با معنیٔ پاک از گداز شوق یکرنگم
که در هر دل برنگ سوز پنهان در سخن رفتم

نیاید در محبت آفرین! کار لباس از من
جنون چاکی دگر زد گر به فکر دوختن رفتم

۱۵

چند بی معنی نظر بر شاهد صورت کنم؟
دیده را آینه دار هر پری طلعت کنم

بایدم یک چند چون او از وفا بیگانه بود
خویش را تا آشنای او باین حکمت کنم

از پی عرض هنر تاکی بر هر مرده دل؟
خویش را سوزم دماغ و شمع هر تربت کنم

گریه‌ی حسرت درین گلزار چون شبنم چرا؟
خنده چون گل به که بر دوران کم فرصت کنم

تاکی از افسانه‌ی دوار و دراز زلف دوست؟
کاکل آشفتگی زیب سر صحبت کنم

در خور نذر شهیدانم چه باشد **آفرین**؟
جان شیرین را مگر بگدازم و شربت کنم

۱۶

ازان هر روز دارد طالع واژون ترش رویم
نباشد سر نوشتی چون نگین جز چین ابرویم

گداز کیمیاساز محبت فیضها دارد
زد آتش‌سوز دل‌چون‌شمع‌زرین‌گشت هر مویم

تماشا عاشقم در انتظارش یک جهان چشمم
که باشد دیده‌ای در زیر هر مو همچو ابرویم

چنان‌در پیچ و تابم آفرین! ازذوق‌خوش‌چشمی
که می‌پیچدنگه در دیده ها چون شاخ آهویم

۱۷

نه آسان روشناس آن کف پا چون حنا گشتم
فسردم سنگ گشتم تا بپایش سنگ پا گشتم

ز بس ترسیده چشم از صحبت هر آشنا گشتم
ز مردم همچو مژگان بتان رو بر قفا گشتم

تماشای شفق پیچیده برق دوش میکردم
گرفت آتش بدل بیتاب آن گلگون قبا گشتم

سفر آوارهٔ شوق تو هر گه دل رمید از من
خدا همراه گویان رفتم و دست دعا گشتم

ازان حق وفانشناس با این جانفشانیها
وفا بیقدر شد چندانکه من هم بیوفا گشتم

نمک رفت از کباب و آب شد کیفیت ساغر
می از جوش نشاط افتاد تا من پارسا گشتم

پس از جوش مجازم آفرین! گل کرد یک رنگی
خزان کردند خوبان تا حقیقت آشنا گشتم

۱۸

هلاک هجر تو بیدرد! در وصال توام
ستم تو کردی و شرمندهٔ ملال توام

بفال من ز شرر قرعه میزند رمال
ستاره سوختهٔ آتشین جمال توام

چو شمع هر سر مویم تجلّی دارد
کلیم عشقم و پروانهٔ خیال توام

برنگ اهل هوس نشکنم بدرد خمار
چو آفرین! همه تن تشنهٔ زلال توام

۱۹

ز چشم نشه بدمستی نگاهی آرزو دارم
خدنگ غمزه از مژگان سیاهی آرزو دارم

زکات گنج بی پایان خوبی بوسه ای زان لب
اگر دایم نباشد گاه گاهی آرزو دارم

چراغ داغم از هر شعله‌چون‌خورشید نفروزد
چو شبنم شاهد زرین کلاهی آرزو دارم

نه در دل خطبه‌ی‌شور جنون نی سکه‌ی داغی
خراب افتاده ملکی پادشاهی آرزو دارم

سخن در قبضه بی جمعیت خاطر نمی آید
پی تسخیر این کشور سپاهی آرزو دارم

کجامنت کش‌قاصد شود شوقم؟ که از غیرت
ز خود هم سوی او پنهان نگاهی آرزو دارم

بود پاس مروت از خسیسان آفرین! مشکل
ثبات کوهسار از برگ کاهی آرزو دارم

۲۰

*ز بس امشب تب‌شوق تو ظالم! میکند آبم
کف موج گداز سایه باشد نور مهتابم

دل غفلت نصیبم رنگ آگاهی نمیگیرد
دوانده ریشه چون نورنظر در دیده‌ی خوابم

به جرم بیقرار عشق دوزخ بس نمی آید
طپیدن ها ز آتش افگند بیرون چو سیمابم

* ج : میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

بود بر گشته بختی سرنوشت آشنایانش
چه طوفانها! که در زیر نگین باشد چو گردابم

شکار التفاتم آفرین! صیاد میداند
حمایل گردن دستی بود گیرنده قلابم

۲۱

دوش چون شانه‌ای آن زلف پریشان کردیم
هر گره یوسفی آزاد ز زندان کردیم

آه! گر جلوه بفریاد غریبان نرسد
ما شکستیم دل و آینه سامان کردیم

تا ز نا سازی ایام مکدر نشویم
رفتگیها نم این گرد پریشان کردیم

کفر و دین آیینه‌ی جلوه‌ی بیرنگی اوست
ما تماشای بهار از گل و ریحان کردیم

سرخ رو تا به صف اهل محبت باشیم
رقص در خون خود اول چو شهیدان کردیم

یک دهن شد قدخم کز گنه شیب و شباب
بخدا! آنچه نبایست دوچندان کردیم

همه خمازه‌ی حسرت شد و داغ افسوس
هر گلی کز چمن وصل بداماں کردیم

آفرین! ملک جم از صبر به تسخیر آمد
این فسونی است کزان دیو به فرمان کردیم

۲۲

کرده جا سودای خالی بسکه چون جان در تنم
جوهر آیینه باشد مور در پیراهنم

خرقه پوش فقر هم ایمن ز جور چرخ نیست
دام مرغان خدنگ این کمان شد جوشنم

بسکه دل تنگم شگفتنها نمیدانم که چیست؟
غنچه میگردد چو زخم آب گل در دامنم

حاصل غمهای عاشق از یکی صد میشود
در جگر افشردن دندانست تخم افشاندنم

بی تو شد هر ذره خاکم بسکه وحشت آشنا
گر همه دریا شوم ازهم جدا چون خرمنم

کرده جا از پیچ و تاب عشق یادم دردلش
همچو جوهر آفرین! افشرده پا در آهنم

۴۳

ما تب غم را قیاس گرمی مل کرده ایم
ناله را امروز سیر آهنگ قلقل کرده ایم

جلوه‌ی نقاش در هر نقش پنهان دیدنی است
ما تماشای بهار از رخنه‌ی* گل کرده ایم

بی خمار منت ساقی درین عشرت سرا
بیخودیها بیشتر از بانگ قلقل کرده ایم

جلوه‌ی رنگین بهار عارضش یک گل نداشت
ما تماشای چمن از چشم بلبل کرده ایم

شبنم دل آفرین! هر آفتابی برنداشت
نذر رنگین جلوه طوفان تجمل کرده ایم

* ب : خنده -

۲۴

بسعی ضعف تا کویش تمنا همسفر گشتم
میان نامه مضمون در دل قاصد خبر گشتم

صدف از هستی عشاق گویند آن گهر دارد
باین امید چون گرداب خود را گرد سرگشتم

غم آن ماه مهر انگیز دارد بسکه بی تابم
سراپای جهان را چون فلک زیروزبرگشتم

بدور آورده بودند آفرین! پیمانه‌ی یادش
شراب‌شوق زد جوشی که از خودبی‌خبرگشتم

۲۵

سفر سرگرم عاشق از دل خویش است‌میدانم
سپند آسا ورای محمل خویش است میدانم

حیا مستی که مردم را نگه مخمور میدارد
برنگ نشه زیب محفل خویش است میدانم

ز تنگ آغوشی کونین طوفان میکند نازش
بخود جوش‌محیط از ساحل خویش‌است میدانم

نوای العطش خیز است بال افشانی بسمل
تمنا تشنه تیغ قاتل خویش است میدانم

غرض آینه دارد آفرین! عشق‌است‌تمهیدش
بهر رنگی که باشد مایل خویش است میدانم

۲۶

ز بس ترسیده چشم از صحبت ناساز اخوانم
چو اشک شمع از صبح وطن خاطر گریزانم

پری در شیشه‌ی هر شاخ گل نشوونما دارد
جنون دیوانه‌ی آن نوبهار جلوه سامانم

جنون سینه ریشان خالی از فیضی نمی باشد
گلی چاکی بهار آورده نظر جیب و دامانم

چوشمع ازبسکه داردسوزمضمون نامه‌ی‌شوقم
بخط شعله باشد سر بمهر داغ عنوانم

دل پر داغ من شد آن‌قدر لبریز نیرنگش
که وحشت خورده طاؤس بهاراست ازگلستانم

مبین بی معنیم فهمیدن من دقتی دارد
چو بیت ز زخم مضمون‌حسرتم چاک‌گریبانم

زمرد را رگ‌خویش آفرین! شدخارپیراهن
ز سودای خط سبزی که چون سنبل‌پریشانم

۳۷

از محبت اثری یافته ام
جست برق و شرری یافته ام

لاف عشق تو ز رنگم پیداست
مفلسی تازه زری یافته ام

قبله و قبله نمای خویشم
من هم از خود خبری یافته ام

ندهم دامن خوبان از کف
زین گلستان ثمری یافته ام

آفرین! همچو گل از فیض بهار
آب و رنگ از دگری یافته ام

۲۸

شوخ مادر زاد میخواهد دلم
نازنین صیاد میخواهد دلم

مطلب از گلشن نگاه عبرتی است
کی گل و شمشاد میخواهد دلم!

من تنک طاقت محبت سخت تند
از خدا امداد میخواهد دلم

هر قدر بر خود گرفتار است خلق
خویش را آزاد میخواهد دلم

نیم کشت صیدگاه حسرتم
خون بها صیاد میخواهد دلم

یار ساقی بزم خالی از رقیب
هر چه باداباد میخواهد دلم

هیچ نکشود آفرین! از پیر عقل
از جنون ارشاد میخواهد دلم

۲۹

چرا نه در صف رندان بی نوا باشم؟
چرا نه شیر نیستان بوریا باشم؟

ادب بیاد تو از هوش میبرد ما را
کجاست حوصله‌ی آنکه آشنا باشم؟

به بین بشمع که موم ازعسل جداشدوسوخت
چرا نه بی‌تو به‌صد داغ مبتلا باشم؟

همان چو دود ز ما آفرین! نظر پوشند
به فرق مردم اگر سایه‌ی هما باشم

۳۰

جدا از محفل آن جلوه گلشن بسکه دلگیرم
بکاغذ همچو زخم آب گردد غنچه تصویرم

دهد گرد کدورت رونق بر گشته بختی‌ها
غبار زنگ باشد وسمه‌ی ابروی شمشیرم

چنان سوزد پی ابروکمانی نغمه‌ی آهم
که باشد شمع سان فواره‌ی آتش نی تیرم

گل آسودگی خمیازه‌ی آشفتگی دارد
چو خواب غنچه جز چاک گریبان نیست تعبیرم

خط پیمانه ناخن بندی شیر است در چشمم
ادا وحشی نگاه مست او تا کرد نخچیرم

بدام کس نیاید **آفرین**! رم خورده صید من
تواند عشق چون عمر زلیخا کرد تسخیرم

۳۱

کند در گریه مردم را خیال صورت حالم
بود موی زیاد چشم امکان جسم چون نالم

بهاران صد گزند فتنه در پرواز می آرد
سپند چشم بد شد برگ ریزان پر و بالم

تمنا سوختن بخشد صفا بزم مرادم را
نباشد رشته جز طول امل در شمع اقبالم

ز برق العطش هر برگ کاه است آتشین آهی
بیا ای ابر رحمت! سبز گردان کشت آمالم

لبالب ساخت ساقی **آفرین**! قانع توان بودن
بدرد و صاف روز و شب خرابات مه و سالم

۳۲

همین باشد ببزم وصل‌گر ما و تو غم داریم
تو بر خود مبتلا ما بی‌تو صد رشکی بهم‌داریم

بجز قطع تعلق جوهری از ما نمی آید
درین‌عسرت سرا چون تیغ تا درسینه دم‌داریم

برنگ شمع از دل گرمی همت سر افرازیم
نثار وادی شوقت سری در هر قدم داریم

ازان اعضا همان کنج دهن دلگیر تر دارد
بچندین نعمت هستی تمنای عدم داریم

چو دل روشن شود از قطره دریامیتوان‌دیدن
بخاطراین سخن ما آفرین! از جام‌جم‌داریم

۳۳

تمنا قد کشد تا چند ای سرو قبا پوشم
زند بر آتش دل دامن از خمیازه آغوشم

ز بس خمیازه گلباز خیال آن برو دوشم
هزار آغوش‌چون صد برگ میجوشد زآغوشم

بلا گردان آتش جلوه ای هرجا دوچار آمد
سپند آسا ز مجمر جست دل بیرون ز آغوشم

گریزانم ز جمشید و فریدون بنده‌ی عشقم
همین‌یک حلقه‌ی صاحبدلان را حلقه درگوشم

خط پیمانه یا فهرست دفترهای راز است این
بود طومار چندین فیض گرد رفتن هوشم

جنون دارم جنون نتوان نهفتن از ادا فهمان
زبان حال من گویا بود هر چند خاموشم

عرق کرد از تردد عقل و خون گردید ناصح هم
هجوم این همه طوفان شد و بنشاند از جوشم

سپند جسته از آتش بنالد تا نفس دارد
جدا از برق آن رخسار نتوان کرد خاموشم

با این قرب کمالم آفرین! باقی است نا کامی
میان بحر هم خالی است چون گرداب آغوشم

۳۴

لعل لب اوسوخت بدخشان و یمن هم
قربان سر کاکل او چین و ختن هم

جانها نه همین برق غمت سوخت که تن هم
چون شمع بخود میکشد این شعله لگن هم

گر سرو تو آید به چمن تا در گلشن
جاروب زند موج گل و لاله سمن هم

پاک از مگس سایه بود خلوت خورشید
آنجا که تو باشی نتوان گفت که من هم

داغ است سراپا بتمنای تو عاشق
خون گرمی سودای تو دل سوخته تن هم

تحقیق نشد نام خدا! این چه معماست؟
زان غنچه دهن بادبدست است سخن هم

چون خضر چرا زنده‌ی جاوید نباشم؟
قاتل چوتوئی آب حیات است کفن هم

وحشت نکشد آفرین! از محنت غربت
آن را که دل آسوده نباشد بوطن هم

۳۵

میگدازد زان لب‌می‌گون دلم چون جام‌موم
موج خیز شعله سیلاب است بر آرام موم

سعی‌درکاراست بااین پنبه جان طاقت هنوز
میکنم صید غزالان شرر با دام موم

دل ملایم‌چون‌شود دولت‌سرای بیخودی است
چون گدازد رفتن از خویش‌است اول گام موم

اختراع تست بر عمر سبک رو اعتماد
بر ستون شعله کس قایم نسازد بام موم

رنج و راحت دورازان‌شیرین پسر بر من یکی‌است
شمع محفل گر شود داغ است صبح و شام‌موم

از کجا پند مقلد کام جان شیرین کند؟
بار نخل موم باشد میوه‌های خام موم

بحث با آتش مزاجان طبع نازک را بلاست
نیست غیر از آب گشتن آفرین! پیغام موم

۳۶

هر چند دل توانگر از امید بوسه ام
دارد لب تو مفلس جاوید بوسه ام

آورد سبزه یاد ثمر از شگوفه پیش
خطت دمید و تازه شد امید بوسه ام

یا رب! که تلخ کام هوس هیچ کس مباد
عمریست بیت خالی تمهید بوسه ام

برق حجاب حسن بود پرتو شراب
موج می است ماه نو عید بوسه ام

خط نیست آفرین! که ز دیوان حسن دوست
پروانه ای رسید بتاکید بوسه ام

۳۷

قطره بودم از قناعت گوهر یکتا شدم
از توکل دم زدم شمشیر استغنا شدم

در بهشت وصل تا باید سراپا دیده بود
داغ داغ شوق چون طاؤس سرتاپا شدم

جیب تمکین خرد از وسعت مشرب تهی است
قطره بودم خواستم گوهر شوم دریا شدم

وادی لیلی است یا خود گلشن راز است این
مدتی گرد سر هر خار این صحرا شدم

دامن حسن قبول آسان نمی آید بدست
چون نفس عمریست تا در خدمت دلها شدم

مشت خاکم گلشن جان از نسیم جلوه ات
غنچه بودم از بهارفیض چون گل وا شدم

از غبار خط طلب گرد سراغم آفرین!
بسکه افتادم بفکر آن دهن عنقا شدم

۳۸

گر تو کنی روی بکاشانه ام
* قبله‌ی فردوس شود خانه ام

کفر من اسلام باقبال تو
کعبه کند طوف صنمخانه ام

غیرت صد تاج مکلل شود
دلق شپشناک فقیرانه ام

تا نشود لطف تو ابر بهار
میل دمیدن نکند دانه ام

کیستم؟ از فیض جنون **آفرین!**
عاشقم و رندم و دیوانه ام

۳۹

سوز شوق تو چه‌گویم چه قدر داشته ام؟
چون رگ سنگ بتن خون ز شرر داشته ام

درگهت قبله‌ی امید ز امروزم نیست
روی دل سوی تو از پشت پدر داشته ام

خجلت دست تهی میکندم آب چو شمع
بزم هرچند پر از نور هنر داشته ام

هرقدم مفت جنون جوش بهار دگر است
تاپی قافله‌ی بوی تو برداشته ام

گرچه دورم به سرزلف‌تو چون دست رقیب
شانه شبگیر بگیرد که خبر داشته ام

* ب : کعبه

تا کند طوف *دیارت طلبم نقطه‌ی عشق
قدم سعی چو پرکار ز سر داشته ام

وقف داغ توام از بسکه سراپا چون شمع
منم آن نخل که تا ریشه ثمر داشته ام

دردمندان ترا شادی و غم هردو یکیست
همه‌جا همچوگهر دیده‌ی تر داشته ام

آفرین! عیب نیستان نی کلکم باشد
که ز هر نقطه جدا تنگ شکر داشته ام

۸۰

چه شور انگیز شوق است این که درهجرتومن دارم
چونی در ناله آمد شمع بر بالین بیمارم

چنانم کرده با کفر آشنا شوق سر زلفی
که چون خط جبین جزو بدن کردند زنارم

جدا از یارو ذوق خواب عاشق رامحال است این
که چون صبح از گل بستر برآرد سربرون خارم

بود خوابیده چشمم غنچه سان محو خیال او
خدا را ای نسیم صبحدم مپسند بیدارم!

وداعت میکنم ای عمر! و طاقت آب میگردد
چو شمع صبح حسرت میچکد از چشم خونبارم

ترا عمریست گفتاری بکرداری نمیماند
ازین وضع مکرر آفرین! بسیار بیزارم

* ج : زیارت

۴۱

نکند یک مژه تر شوق طپش سامانم
کز گل برق لبالب نشود دامانم

عشق را موج نیازم کند آشفته دماغ
مضطرب قطره‌ام و صف‌شکن طوفانم

قوت من تا نفسی هست همین خون دل است
چون شرر بر جگر خود همه‌تن دندانم

گرهی نیست که از گریه‌ی من وا نشود
عقده گر کوه بود باز کند دندانم

نیست جز دامن تر شبنم باغ کرمش
ناز بر رحمت او چون نکند عصیانم

آفرین! شوق که شد شمع معانی افروز؟
پر پروانه بود هر ورق دیوانم

۴۲

ن ازان سنگدل جدا شده ایم
چون شرر بسمل هوا شده ایم

دردمندی بدرد ما نرسید
تا باین درد مبتلا شده ایم

خون دل پرتو قبول گرفت
شفق صبح مدعا شده ایم

او بهر رنگ جلوه سامانست
ما بهر رنگ آشنا شده ایم

مدتی همچو غنچه‌ی لاله
خون دل خورده ایم و وا شده ایم

درغمت ای غزال کبک خرام!
کوه و صحرا کجا کجا شده ایم

ظرف میباید **آفرین!** قابل
فیض مخصوص کیمیا شده ایم

۴۳

نی همین زان شوخ ظاهر گفتگوی میکنم
چون نفس در پرده‌ی دل جستجوی میکنم

نیست آسان چاره جوی درد بیدرمان شدن
چاک شد جیب فلک فکر رفوی میکنم

همچو شاخ لاله عکسم میزند آتش درآب
در چمن گر بی تو جا برطرف جوی میکنم

جاده‌ی راه محبت یک قلم طی کردنی است
تا نفس باقی است مشق های و هوی میکنم

رعشه‌ی مستانه میشوید غبار از دل مرا
می بده ساقی که فکر شست و شوی میکنم

شش جهت‌ازجوش هفتاد و دوملت گشت تنگ
طور بی سوی عجب سوئیست روی میکنم

زان بهار جلوه نتوان ماند محروم **آفرین!**
چیدن گل گر میسر نیست بوی میکنم

۴۴

*ز سیرچشمی توفیق بی نوا نشدم
لباس فقر نپوشیدم و گدا نشدم

گداخت حسرت پابوس و سوخت شوق نظر
ازین که سرمه نگردیدم و حنا نشدم

به جستجوی تو تا کوه و دشت و کعبه و دیر
کجا کجا که نه رفتم کجا کجا نشدم؟

ضرر چو آتش یاقوت در شرارم نیست
اگرچه برق شدم دشمن گیا نشدم

مگیر دامن دونان که زرد رو نشوی
به هیچ خس ننشستم که کهربا نشدم

چو گردباد عروج زمانه برباد است
هزار شکر که بازی خور هوا نشدم

سروش عشق شبی این چنین بگوشم زد
کدام درد ترا آفرین! دوا نشدم؟

۴۵

آتش بلند گشت که گلگون قبا منم
دل چون سپند سوخت که بلبل نوا منم

گیرد دلم به نرخ وفا هر جفای تو
بیرحمی زمانه توی کربلا منم

هر صبحدم ببوی تو ام زنده میکند
از خاک بر گرفته‌ی باد صبا منم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

مشکن دل شکسته که خلوت سرای اوست
ترسم که بانگ قهر بر آید که ها منم

گر ماجرای شوق بانصاف میرسد
اول یکی ز سوختگان وفا منم

یک آفریده راز مرا آفرین! نیافت
سربسته نامه ای که نگردید وا منم

۴۶

با شه بیک قباییم هر چند ما گداییم
در چشم مردم دید تشریف توتیاییم

در مشربی که ماییم آلوده دامنی نیست
ساغر بکف چو تصویر رندیم و پارساییم

هر جزو ما کتابی در هر کتاب علمی
ما نکتهٔ دقیقیم ما سر کبریاییم

درد سر جهان را ما صندلیم صندل
ما شاعریم و عارف ما حکمت خداییم

فانوس هستی ما روشن بنور شمعی است
ما خالی ایم از خویش ما پر غلط نماییم

ممکن که دست گیرد جز دستگیر مطلق
از پا فتادگانیم هم طرح نقش پاییم

نقد سعادت ما تاراج نفس شوم است
هم آشیان چغدیم هر چند ما هماییم

این طفل طینتان را از راز ما خبر نیست
ما همچو جور استاد نیکیم و بد نماییم

ما آفرین! خطاییم از حال ما علی گفت
''در هر کجا که بینی هنگامه‌ی جداییم

۴۷

هر کجا باشیم از درد طلب آواره ایم
بر زمین ریگ روان بر آسمان سیاره ایم

بلبل ما همچو بو بیتاب در هم‌خانگی است
گر همه گل آشیان باشد که ما آواره ایم

در یتیمی تلخی مرگست شیرین خواب ناز
در لحد داریم جا هر چند در گهواره ایم

آفرین! محض شکست ما دم ایجاد ماست
شیشه‌ی خود را برنگ صبح سنگ خاره ایم

۴۸

*هر کرا دل مرده دیدم عیسئی‌دوران شدم
آتش افسرده هر جا یافتم دامان شدم

جوهری‌خواهد مصاحب پیشه با خوبان بدن
کاستم تا دیده‌ی آینه را مژگان شدم

سینه چاکان محبت را چه پروای رفواست؟
همچو زخم آب درد خویش را درمان شدم

آن چنان از عشق سودای میانی لاغرم
از نگاه کاتب اعمال هم پنهان شدم

شش جهت آیینه‌ی نیرنگ شوخیهای اوست
آفرین! در هرچه افگندم نظر حیران شدم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

۴۹

شب ز برق نگهش بی خود و مدهوش‌شدم
چه قدر مست ازین نشه‌ی سرجوش شدم

بیخودیها خبر از جلوه‌ی معشوقم داد
رفتم از خویش بقدری که هم آغوش شدم

بود در خواب عدم دیده‌ی آیینه هنوز
در تماشای تو روزیکه من از هوش‌شدم

از وفای تو همین قطع امید است امید
من که از یاد تو ای وعده فراموش! شدم

آفرین! ذره‌ی من مشرق خورشیدی هست
بوده ام خاک سیاهی که شفق پوش‌شدم

۵۰

چشم بی‌خواب و دل بی‌تاب پیدا کرده ایم
مشرب آیینه و سیماب پیدا کرده ایم

فرش نزهتگاه درویشی ملایم طینتی است
مفت رخت بستر سنجاب پیدا کرده ایم

سیل آتش شعله برق کو ؟ که سدّ راه شد
حاصلی کز خرمن اسباب پیدا کرده ایم

از یکی صد شد به پیری خودپرستی‌های نفس
قامت خم گشته ما محراب پیدا کرده ایم

در پی هم چشم تر داریم نالان میرویم
اشک ریزان مشرب دولاب پیدا کرده ایم

مرهم کافور چون سیماب آتش دیده است
داغها کز دوری احباب پیدا کرده ایم

مست استغناست ساقی آفرین! مفت خمار
یکدهن خمیازه چون گرداب پیدا کرده ایم

۵۱

خانه بی یار میگزد چه کنم؟
در و دیوار میگزد چه کنم؟

همچو زنبور سرخ بی تو مرا
چشم خونبار میگزد چه کنم؟

خوی بد دشمنست جان مرا
همه جا مار میگزد چه کنم ؟

نیستم منکر بزرگی شیخ
طرز پندار میگزد چه کنم ؟

نیک باید کدام خار چه گل ؟
یار و اغیار میگزد چه کنم ؟

دل گرفت آفرین! ز حسن مجاز
چشم بیمار میگزد چه کنم ؟

۵۲

فنا پرورد عشقم پیچ و تاب ساکنی دارم
رم موج سرابم اضطراب ساکنی دارم

جدا هر ذره خاکم صبح محشر در بغل دارد
ز داغ عشق در دل آفتاب ساکنی دارم

*معطل نیستم فکر علاج سینه‌ی ریش است
که میداند که‌چون مرهم شباب‌ساکنی دارم؟

که‌دانستی که بندد زنگ غفلت رنگ‌آگاهی؟
که چون بیداریی آینه خواب ساکنی دارم

درین بزم آفرین! از چشم مست بی خمار او
به قدر ظرف خود من هم شراب ساکنی دارم

۵۳

نیارم سرفرو تا بی سرانجامی است دمسازم
برنگ سرو از فیض تهی دستی سرافرازم

به حدی‌گشته‌ام یکرنگ سرو خوشخرامش را
که آید با صدای پای او پیچیده آوازم

سفر ها در وطن چون مردم چشم‌است‌عاشق را
که من درتنگ‌نای خانه عالم را نظر بازم

به جز فکر محقق کس نمی فهمد کلامم را
فصوص عشقم و لمعات شوقم گلشن رازم

هواپیمای وصل سرو و گل بود عندلیب من
کنون‌عمری‌است تادر دست‌صیاد است‌پروازم

تماشا کرده ام جز صورتش نقشی نمی‌بندد
ز خلوت خانه دل چون سویدا محرم رازم

دماغ نازکم غوغای یاران بر نمی تابد
برنگی آفرین! با این تنک‌ظرفان نمیسازم

۵۴

شب که چون دیده‌ی اختر در دل وا کردیم
جلوه‌ی مهر ز هر ذره تماشا کردیم

شمع از شرم تو در خلوت فانوس گداخت
ما ز بیتابی پروانه تماشا کردیم

ما ز شوق رخت ای قافله سالار بهار!
خار را گل بسر از آبله‌ی پا کردیم

آفرین! تا دل ما گرد تعلق افشاند
مشت خاکی بسر مردم دنیا کردیم

۵۵

تویی رنگ سواد لفظ و گل جوش معانی هم
صف آشوب ظهور و انجمن ساز نهانی هم

قفس بشکستم و بوی گل آمد نوبهار آمد
بلا شد یاد گلشن رغبت هم آشیانی هم

بهشت است عالم تسلیم داد از ننگ افسردن
طپش گم کرد بسمل محو شد در خون روانی هم

تن بی جان ندارد ذوق خواب و فیض بیداری
اگر عاشق نباشی وای مردن زندگانی هم!

ازان محفل که دست جود بر محتاج برخیزد
گریزد فتنه بر گردد بلای آسمانی هم

تو مست ناز چون در خلوت آیینه می آیی
خرابم میکند رشک محبت بدگمانی هم

تمیز نیک و بد در مردم عالم نمی باشد
که من گل چینی این باغ کردم باغبانی هم

خدا حافظ مباد از کس غبار خاطر رندان!
حوادث صف کشد تازد بلای ناگهانی هم

ز حاسد آفرین! جز نقد جان باجی نمیخواهم
امیری کرده ام در شاعری صاحبقرانی هم

۵۶

آمد گل و دل رفت ز جا هوش ز سر هم
بیدار شد از خواب جنون باد سحر هم

از پرتو صبح شفق آلود شگوفه
زد خاک سیه موج ز یاقوت و گهر هم

گلزار حلاوت کدهٔ ناز و نیاز است
بلبل نمک از گریهٔ گل از خنده شکر هم

نوروز نگاه است و شب قدر تماشاست
کز هر افق شاخ دمد شمس و قمر هم

مانند دو معشوق هزار است به گلشن
گل سرخوش و کاکل بهوا سنبل تر هم

هنگامهٔ کثرت همه از وحدت ذات است
یک تخم بود شاخ و گل و برگ و ثمر هم

دنیا طلبان آفرین! از سعی خود آخر
از پای فتادند نبردند بسر هم

۵۷

* ز استاد توکل بسکه استغنا سند کردم
به پشت پای همت هر چه آمد پیش رد کردم

محبت هر کرا پرورد ایمن از گزند آمد
سپند چشم بد شد در جنون کاری که بد کردم

---

* ج : میں یہ غزل مذکور نہیں۔

بریدن اول از اغیار باید مست ذکرش را
سر بتها شکستم طرح تسبیح صمد کردم

بزور خلق رام خویش کردم بدنهادان را
فسونی‌خواندم و تسخیر چندین‌دام و دد کردم

ز من داغ حسد بیوجه بینی کور فهمان را
عمل در خطه‌ی این بی سوادان بی‌سند کردم

لباس فقر هم بی خوبی معنی وبال آرد
قبای خویش چون آینیه عمری از نمد کردم

صمد عبدالصمد خان گشت و در تعمیر ما آید
بکنج بی نوائی بسکه ذکر یا صمد کردم

تو منصف دست در گردن توان دیدن‌رقیبانت
بکام‌خویشی‌اگر دیدم ترا بر خود حسد‌کردم

بود بس عذر خواهم آفرین! گر مجرمم مجرم
عطا بسیار و بی حد بود جرم بی عدد کردم

۵۸

*تمام چشم مگر دید بی حجاب کنم
تر از پنبه‌ی نور نظر نقاب کنم

به جست وجوی توام بسکه تشنه چون گوهر
اگر نظر به محیط افگنم سراب کنم

ز فیض تقویت عشقم آن چنان که جهان
فلک خراب کند من فلک خراب کنم

بلند و پست ندارد کتاب شعله‌ی طور
مدام جلوه‌ی شوخ تو انتخاب کنم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

پرم ز پرتو مهر تو بسکه چون شبنم
اگر شکست خورم خویش آفتاب کنم

چو با تو گرم شود مجلس شراب مرا
بجز رقیب ندارم کرا کباب کنم؟

مباد سلسله برهم خورد تماشا نیست،
تو لطف بی حد و من جرم بی حساب کنم

ز بسکه آفرین!! از خوی بدگزیرم نیست
خطاست گر همه اندیشه‌ی صواب کنم

۵۹

بود از بسکه صرف جان گزای همت مردم
دمد چون سبزه زهرآلود نیش‌از شربت مردم

درآمیزش زهم برگشته چون‌مژگان‌خوبان‌اند
نمی آید بچشم عبرت ما الفت مردم

پریشانم چو دل درزلف درهر حلقه‌ی بزمی
مگر از خاک غربت شد خمیر طینت مردم

گران بار فراق دوست چندان نیست عاشق را
مبادا هیچ کس در زیربار منت مردم

بعمر جاودان می سنجد آن ایام تنهایی
که در غربت بسر برد آفرین! از صحبت مردم

۶۰

معرفت‌ها از شکست چرخ حاصل میکنم
سیر گلزار دوکون از رخنه‌ی دل میکنم

باده مینوشم که بینم بی تکلف روی دوست
تا نظر بر رویش افتد دفع حایل میکنم

آن سبکبارم که در صحرای آفت خیز عشق
اتفاقم هرکجا افتاد منزل میکنم

کو سر زلف پریشانی که ابترشد حواس
عالمی دیوانه شد فکر سلاسل میکنم

دارم از دنیا تمنای عبث آرام فقر
کار آسان را بخود دانسته مشکل میکنم

بی نصیب فیض آگه نیست از اکسیر عشق
قطره را نیسان اگر در کرد من دل میکنم

از غلط فهمی بقربانگاه دنیا طرح عیش
در سواد سایه‌ی پرواز بسمل میکنم

عالمی روشن چراغ از صحبت ما میشود
زند، شمع مرده از خون گرمی دل میکنم

آفرین! آتش زبان بودن نه آسان بوده است
میگدازم خویش را تا شمع محفل میکنم

۶۱

نی همین دور از رخت درانجمن آتش زدم
شمع گل برباد دارم درچمن آتش زدم

از هوس چون برق بگذشتم نیاستادم چو شمع
دیگران افروختند این بزم و من آتش زدم

صیقل آینیه شد چندانکه خاکستر شدم
شمع جان افروختم یعنی به تن آتش زدم

صبر یعقوب و زلیخا سوخت آن یوسف نبود
عشق میگوید که من‌در مرد و زن آتش‌زدم

کفر و دین را غیرت همکاری شوقم گداخت
در تن شیخ و نهاد برهمن آتش زدم

درس دل تا خواندم از عشقت خموش حیرتم
دفتر ادراک شستم هم به فن آتش زدم

رفت حرف از چین زلف او ختن برباد رفت
از عقیقش نام بردم در یمن آتش زدم

تا نباشم منفعل از برق تازان سلوک
آفرین! اول قدم در ماومن آتش زدم

۶۲

یاد رعنا جلوه ای تا سوخت خون در پیکرم
میزند موج صفای رنگ گل خاکسترم

بی‌تو امشب بسکه بزم عیش‌برهم‌خورده‌است
گردباد دامن صحراست دور ساغرم

گاه بدمست تغافل گاه سرمست نگاه
می برد از خویشتن هردم برنگ دیگرم

اضطراب شوق آسایش طراز عاشق است
هست گرد دل طپیدن صندل درد سرم

از کنارم جست تا آن شوخ بی پروا چو برق
میزند موج طپیدن آفرین! دل در برم

۶۳

یاد دنیا جانگیرد در صفای سینه ام
عکس می لغزد چو برق از صافی آینیه ام

از نمد بیرون برنگ باده گلگون کشید
نشه‌ی وارستگی از خرقه‌ی پشمینه ام

بست نقش دوست از جذب محبت سینه را
صفحه‌ی تصویر شد از عکس او آینیه ام

درچراغ عشرتم دود شب‌آدینه نیست
میزند موج تسلسل باده‌ی دیرینه ام

از صفای مهر بسرشتند خاکم همچو صبح
ره ندارد در حریم دل غبار کینه ام

بسکه غم را دوش بر دوش نشاطم کرده‌اند
صبح شنبه آفرین! باشد شب آدینه ام

۶۴

*چنین که هر نفس ازدست دل زکار شوم
بشارتی است که آینیه دار یار شوم

پی خوشی آمد دل مردگان دنیا چند!
زبان چو شعله کشم شمع هر مزار شوم

بچشم دشمن اگر خوارم آن وفا کیشم
بکوی دوست نشینم اگر غبار شوم

گل سرشت من از رنگ و بوی یکرنگی است
هزار رنگ نگردم اگر بهار شوم

گدای میکده آن رند کس میازارم
که درد سر ندهم گر همه خمار شوم

تو آفتابی و صبح امید من این است
که ذره ذره ترا هر نفس نثار شوم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

چنین که دست فشاندم چو آفرین! ز دو کون
بجز خیال تو مشغول در چه کار شوم؟

۶۵

نه تنها بی تو در محفل بطوفان رفت آرامم
برنگ موج گردابست پنداری خط جامم

ندارد حسرت انشانامه‌ی من منت قاصد
برنگ مور بال و پر بر آرد حرف پیغامم

چراغ نشه روشن چشم زاهد کور میخواهم
الهی! در تسلسل باد دور گردش جامم

سفر سرگشته مپسند اینقدرها قطره‌ام لطفی
گهر خواهم شدن یک چند باید داد آرامم

بمن از بسکه باشد سرگران بی مهر ماه من
بمنت میکشد روزی که بنوازد بدشنامم

شد آن خورشید مقدم آفرین! کاشانه افروزم
چو نور سردمک زد صبح صادق غوطه در شامم

۶۶

بیگانه گردم از خود و یار آشنا کنم
مستی شوم چنانکه دران چشم جا کنم

بینش غبار رهگذر جلوه گاه اوست
من توتیای دیده ازان خاک پا کنم

اکسیر فیض در گرو ترک هستی است
گر آب زندگی بکف آید رها کنم

آئین اتحاد به‌بین تا کجا کشید!
گرد سر تو گردم و خود را دعا کنم

هر جا غبار غیر بود منزل تو نیست
خلوتگهی ترا دل بی مدعا کنم

حیرت خموش کرد مرا یار آفرین!
مشکل که شکوه زان مژه‌ی سرمه‌سا کنم

۶۷

الهی! آب ده از حسن معنی گوهر نظمم
به بحر شعر مقناطیس دل کن عنبر لفظم

بلطف خاص از فیض بهاری کامیابم کن
که آرایش دهد خوان سخن را نو بر لفظم

بحدی از فصاحت پر نزاکت کن کلامم را
که معنی لفظ باشد از لطافت در بر لفظم

خط خوبان خط باطل شود در دیده‌ی عاشق
چو در آیینه‌ی معنی به بیند جوهر لفظم

کرامت کن اثر فیض قبول آفرینش ده
حلاوت بخش فرما شیر معنی شکر لفظم

۶۸

چشم شوقم به لقائی است که من میدانم
سر امید به پائی است که من میدانم

بیخودی راهنمائی است که من میدانم
سفر عشق به پائی است که من میدانم

نالهٔ زخمی شوق تو اثرها دارد
چاک دل دست دعائی است که من میدانم

مدعی گر همه فرعون شود باکی نیست
سخن راست عصائی است که من میدانم

حال سربستهٔ مستان همه مستان دانند
لب ساغر بنوائی است که من میدانم

جذبهٔ شوق بتقلید نگردد حاصل
عاشقی محض عطائی است که من میدانم

وای من وای نمیبود گر امید عطا
هستیم محض خطائی است که من میدانم

آفرین! آتش سودای من دل شده را
زندگی بخش هوائی است که من میدانم

۶۹

بی خودی رهبر و بی‌تابی دل راحله ام
سر بر شور تمنا جرس قافله ام

قرب و بعد من و تو کردهٔ چشم و نظر است
هست پیوستن هم زودتر از فاصله ام

سعی چون گشت رسا نشهٔ دیگر دارد
آفرین! شیشهٔ صهباست بکف آبله ام

۷۰

شگفته گلشن شوقم بهار تصویرم
خزان ندیده گلی شاخسار تصویرم

اسیر خویشم صیاد خویش و صید خودم
به هیچ دام نیایم شکار تصویرم

ز سخت جانی من خامه میشود رگ سنگ
بدوش رنگ گران است بار تصویرم

خوشم به حسرت و خمیازه ساغرم کافی است
دماغ نشه ندارم خمار تصویرم

خیال شوخ تو صورت نه بسته است هنوز
چوگل درید دل از خار خار تصویرم

بغل کشای حسرت به‌بیخودی باقی است
به امتحان تو بیا در کنار تصویرم

به یاد تازه گلی آفرین! ز خود رفتم
بود به خامه‌ی بوی مدار تصویرم

۱۷

لعل او جان فزاست میگویم
درد دل را شفاست میگویم

وعده‌ی وصل میدهد آن شوخ
پر دروغ است راست میگویم

از خط جام آنچه من خواندم
می پرستی بلا است میگویم

نقد هستی کسی که محو کند
بخدا آشناست میگویم

حسن را گر دماغ سلطانی است
عشق هم میرزاست میگویم

عشقبازی سعادت ازلی است
چغد این جا هماست میگویم

بسکه گشتم بدستش آوردم
غایت دست و پاست میگویم

پیش خویت سخن ز شوخی برق
حرف پا در هواست میگویم

آفرین! گرد ذلت ره عشق
دیده را توتیاست میگویم

۲۴

اگرچه خیره شود پیش آفتاب تو چشم
دود چو حلقه‌ی فتراک در رکاب تو چشم

نظاره اشک شود مردمک شرر بی تو
طپد در آتش حسرت زبس کباب تو چشم

ز فیض معرفتی سرفراز موجودات
به بین که از همه اعضاست انتخاب توچشم

تو و ریای تو زاهد! مپیچ بامن مست
چو بسته ام زخطای تو وصواب توچشم

بجای گرد نسیم نگاه می خیزد
زبسکه دوخته عشاق بر جناب توچشم

ز آفرین! نظر باز سر گرانی چیست؟
ترا که قلزم حسنی بود حباب توچشم

۷۳

*قبول عشق دارد نالهٔ زاری که من دارم
اثر بر دیده چون مژگان نهد خاری که من دارم

طلسم جسم و جان گر بشکند پروا نمی باشد
نمی گردد جدا یار وفاداری که من دارم

دهد تا انتظام ملک دل کافر جنون من
بود از رشتهٔ تسبیح زناری که من دارم

برنگی غیرتم از غیر پنهان محو او دارد
که بیکاری است پنداری سروکاریکه من دارم

جدا زان شاخ گل چون بوی گل دست رد خویشم
که دارد خاطری از خویش بیزاری که من دارم

دهد شیرین تبسم آفرین! زهر آب دشنامم
امید بوسه از لعل شکر باری که من دارم

۷۴

دراز افتاده راه زلف تمهید سفر کردم
دهانش یادم آمد مدعا را مختصر کردم

ز بی مهرانه بیداد تو آن شبگرد جانبازم
که سر بر کف برنگ صبح در کویت سحر کردم

محبت هم چنان منت کش قرب توام دارد
نشد آخر ره شوق ترا هر چند سر کردم

*ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

ز عزلت میفزاید قدر ارباب توکل را
نشستم چون صدف تا آبروی خور گهر کردم

نیفتد هیچ کافر در هوای شمع رخساری
که من پروانه سان آتش بکار بال‌وپر کردم

به بوی وصل یوسف جلوه شوخی باختم خود را
چو یعقوب آفرین! تا خویش را صاحب نظر کردم

۷۵

چنان میسوزد امشب دل‌جدازان شعله بالایم
که‌آتش‌می‌جهدچون کرم‌شب‌تاب‌ازسویدایم

ز شمع حسن ساقی بسکه امشب بزم روشن‌شد
چو فانوس است لبریز از شراب نور مینایم

بود در دیده‌ی آیینه مو از صورت عکسم
ز بس چون‌ناله صرف کاهش غم شد سراپایم

بود همواری دیوانه را سر مشق تمکینش
خط زنجیر من شد بخیه‌ی دامان صحرایم

بلا گردان سپند آتشین گلچهره شوخی را
که‌دارد یک قیامت آفرین! آشوب سودایم

۷۶

چوگردون سر به‌جیب‌شوق چشم‌ازغیرپوشیدم
تماشابین که‌امشب عالمی در خویشتن دیدم

به قدر رفتن صبح آفتاب از صبح میتابد
ترا در جلوه آوردم ز خود چندانکه کاهیدم

بقربان سر ذوق گرفتارش رهائی‌ها
چو رگها دام پنهان است درتن بسکه نالیدم

کجا با لاابالی جلوه ای او در خیال آید؟
باین امید در چشم حریفان خواب گردیدم

کشیدم بسکه بار عشق هم سنگی نشد پیدا
بمیزان تصور از دوعالم گرد سنجیدم

* همان‌درزیر خاک‌ازشوق‌سنبل تاب گیسویش
برنگ ریشه برخویش‌آفرین! بسیار پیچیدم

۷۷

دلنشین طرح غمت من درمیان انداختم
بود عالم قالب تصویر جان انداختم

داشت از دیدوشنید خلق زحمت چشم‌وگوش
خویش را دانسته در خواب‌گران انداختم

خاک این گلشن سبک سیر است چون ابر بهار
من به شاخ برق طرح آشیان انداختم

حرفی از فقر کهن گفتم که دولت داغ اوست
آتشی در خرمن نودولتان انداختم

آشنا تا شد دل از فکر تو سر بیرون نکرد
قطره ای را در محیط بیکران انداختم

* ج میں مقطع مذکور نہیں ہے۔

عشق جوشیدم شکست دل شگون پنداشتم
شوق بالیدم طپش در نبض جان انداختم

آفرین! در ترک دنیا منتم بر غیر نیست
بار دوش خود بدوش دیگران انداختم

۷۸

*فخر دوعالم نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم
عزت آدم نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم

زین همه اسما ماه تا ماهی هرچه بود جز نام الهی
از همه اعظم نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم

از همه اشرف از همه اعلی جان مقدس نور معلی
دین مجسم نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم

دولت ایمان نعمت عرفان آفرین! آمد مفت مسلمان
از همه اکرم نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم

۷۹

**کشته‌ی اورا مپرس از انتعاش صبح وشام
همچو قربانی بود حیرت معاش صبح وشام

یادگارم زان لب نوشین و خط عنبرین
گریه‌ی تلخ است و آه جان خراش صبح وشام

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

** ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

چشم از رزاق میپوشند مدهوشان حرص
چون نگه بیهوده مردم در تلاش صبح وشام

در نشت وخاست صبح وشام روشن گوهران
یاد میگیرند از شبنم معاش صبح وشام

سعی بی لذت تردد بی نمک شد آفرین!
میرساند آنکه پیدا کرد مشق صبح وشام

۸۰

*زدل گرد هوس فشاندم وغمخوارخود کردم
دم عیسی شدم خود چاره‌ی بیمار خود کردم

گل افشان ترنم بلبلی میخواست گلزارش
دوعالم را بهم آوردم و منقار خود کردم

ز فیض فقر دور آسمان بر رشته‌ی کارم
گره چندانکه زد تسبیح استغفار خودکردم

من وازخویش رفتن دشت ومجنون کوه وفرهادامت
حریفان کارها کردند و من هم کارخودکردم

ز دست انداز آفت گلشنم تا در امان ماند
مکرر خوی بد خاری سر دیوار خودکردم

هوای مستی موهوم آتش در نهانم زد
ز خجلت آب گشتم خاک بر پندار خودکردم

ز تاثیر شکست دل باین کفر سیاه کاری
چو زلفش عالمی در حلقه‌ی زنار خودکردم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

محبت آفرین! روشن کند آیینه‌ی باطن
طپیدن های دل صیقل‌گر زنگار خود کردم

۸۱

* گل عذاری که داشتم دارم
خار خاری که داشتم دارم

بار غم بر سر و قدم بر خار
کاروباری که داشتم دارم

عشق کامل ورق نگرداند
دل به یاری که داشتم دارم

برق پیری نسوخت حرص و هوا
خس و خاری که داشتم دارم

عشق بی‌کس‌نواز یار من است
غمگساری که داشتم دارم

ملک دل پائمال جلوه‌ی اوست
شهسواری که داشتم دارم

آفرین! داو بوسه مفت من است
خوش قماری که داشتم دارم

۸۲

از شوخیت اگرچه نشد کامیاب چشم
چون‌نقش پاست فرش رهت بی حساب چشم

تمکین حجاب شوخی خوبان نمی شود
چشمک زند چو برق ترا در نقاب چشم

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

مژگانم از کجی به نظر مار می گزد
پوشیده ام ز بسکه زهر ناصواب چشم

جان زنده کرد روی عرقناک او مرا
رسمسیت این که تازه کنند از گلاب چشم

با سفله ساختن ثمر بی بصیرتی است
اکثر ز درد و گرد کنند اجتناب چشم

از شوق جلوه عکس تو افتد اگر بآب
تا حشر جای قطره ببارد سحاب چشم

صنعت گر است شوق تماشای تو مرا
دارد نگاه عجز ترنم رباب چشم

* آتش زدی بجان حیا شرم داشتی
تا لاله رنگ ساخته‌ای از شراب چشم

دارد ز دست رد فراق تو آفرین!
جان خسته تن ضعیف جگر خون پر آب‌چشم

۸۳

** بقدر شوق نقش بوسه بستن آرزو دارم
حمائل دست در گردن نشستن آرزو دارم

کنم نال قلم نخل تو از بس در بر افشارم
رطب هایت بضرب بوسه خستن آرزو دارم

خوشا ساعت! که شوقم پر زند درباغ‌بی‌رنگی
چو بوی‌گل ز دام رنگ جستن آرزو دارم

* یہ شعر اور بعد کا شعر ب میں نہیں ۔

** ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

چو موم و شعله‌ی شمع است ناز او نیاز من
باو پیوستن و از خود گسستن آرزو دارم

چه گل چیند تماشا؟ خون شد از رنگ حجاب او
طلسم شرم کافر دل شکستن آرزو دارم

سر زلفش گر امشب **آفرین**! افتد به چنگ من
گشادن حلقه کردن عقده بستن آرزو دارم

۸۴

*شب کز بهار جلوه‌اش یاد آورد دیوانه ام
نبود بجز زلف پری دود چراغ خانه ام

شد زخمهای سینه ام بهر سمندر آشیان
از بسکه گرم آمد بلب فریاد بیتابانه ام

باشد طپشهای دلم آتش فروز جلوه اش
گلگیر شمع خود بود از سوختن پروانه ام

از ظلمت بخت سیاه زلف رخ زنگی بود
خط شعاعی **آفرین**! بر چهره‌ی کاشانه ام

۸۵

میزند بر اهل سامان خنده بی سامانیم
یک جهان معموره پنهانست در ویرانیم

سر بزانو بسکه در ذکر تو ماندم گشته است
جوهر آیینه‌ی زانو خط پیشانیم

* یه غزل صرف ج میں ہے۔

قید آزادان بزنجیر تعلق مشکل است
همچو بوی گل نپوشد پیرهن عریانییم

شوق قاتل کشته را دیگر بوجد آورده است
نبض بسمل شد نگاه در دیده‌ی قربانییم

تا شدم روشن سواد عشق خوبان آفرین!
خنده بر علم فلاطون میزند نادانییم

ناتمام غزلیات

۱

بی تاملی بسر زلف تو سودا کردیم
چه قدر مفت جنون سلسله برپا کردیم

دل تولای تو میخواست بریدیم از غیر
فتح این مملکت از تیغ تبرا کردیم

میزند موج بقا هر که فنا در تو شود
بیم طوفان نبود قطره چو دریا کردیم

ملک دل تا نکند لشکر خواهش تاراج
طبل زد همت و خونریز تمنا کردیم

فتنه‌ها خاست ز بیداری ما آه از ما
خواب شیرین عدم تلخ چه بیجا کردیم!

هر ورق در نظر معرفت از نسخه‌ی عشق
دفتری بود سررشته چو پیدا کردیم

کاش یک چند بر آیینه‌ی زانو میشد
صرف عمری که چو طفلان بتماشا کردیم

۲

نمیدانم چه سودا بود! شب جائیکه من بودم
تمنا بر تمنا بود شب جائیکه من بودم

ز گردش های چشم و جلوه‌ی مستانه‌ی قدت
معطل جام و مینا بود شب جائیکه من بودم

ترا از غیب میشد حل هر مشکل که پیش آید
چراغ از چشم عنقا بود شب جائیکه من بودم

۳

بهر صورت که باشم نیستم در اختیار خود
برنگ مهره‌ی موم است دل در دست تقدیرم

ندامت عذر خواهی میکند مردم نوازی کن
نگاه عجزم و در عین استغفار تقصیرم

مطلع

۱

از مقدم که صاحب نوراست خانه‌ام؟
موسی وقت خویشم و طور است خانه‌ام

۲

بسکه یک دوری بهر مسجد مناجاتی شدم
عاقبت از گردش چشمی خراباتی شدم

مقطع

همان در زیر خاک از شوق سنبل تاب گیسویش
برنگ ریشه بر خویش آفرین! بسیار پیچیدم

ردیف ن

۱

عاشقم باید ادب با آن و اینم داشتن
از دو عالم فرض شد پاس همینم داشتن

زلف او در تاب یک عالم دل بیتاب داشت!
مشکل افتادست یک جان حزینم داشتن

گوهرم را بی صفا مپسند در گرد کساد
تا بکی ای آسمان! خواهی چنینم داشتن

کم نمیگردد بوصل فرع یا رب! شوق اصل
چند خواهی در پی هر نازنینم داشتن؟

من نگاه عجز و همت چشم بر توفیق تست
میتوان پاس خطاب آفرینم داشتن

۲

رم وحشی نگاهت دید و آهو گفت رامم من
بخود بادام میبالد که چشمت را غلامم من

برنگ گل هلاک وضع برهم‌خورده‌ی خویشم
نمک دارد شکستم الکن شیرین کلامم من

جواب نامه ام وصل است گر ننوشت مکتوبم
ادا نافهم قاصد آگه از طرز پیامم من

بچشم کم مبین از شیرگیران خراباتم
چولعل می پرستش بسکه درشرب مدامم‌من

کنداز دست لطفم حلقه‌درگوش آفرین! گاهی!
گهی داغم کند از جور پنداری غلامم من

۳

ز خود بر آ و تماشای گلعذاران بین
نسیم باش و گل افشانی بهاران بین

چو رهروی که بصحرا جدا ز قافله ماند
خراب بیکس ام التفات یاران بین!

به گرد باد ببین عبرتی بگیر آخر
بباد رفته ز جا خاک شهسواران بین

خراب جذبه‌ی شوق هم اند عاشق و یار
بخون طپیده گل و ناله‌ی هزاران بین

منه بقول نظیری دل آفرین! بکسی
وداع حسن گل و ناله‌ی هزاران بین،،

۴

دیار عشق و ملک حسن آباد است درگلشن
ز جوش بلبل‌وگل داد و بیداد است درگلشن

نگاهم را حیا نگذاشت کزروی توگل چیند
چوآن طفلی که هم دربند استاد است درگلشن

تماشای بهرنظاره از خود رفتنی دارد
نگه سیلی خور موج پری زاد است درگلشن

ببین در غنچه وگل سوی باغ آگر غمی داری
متاع خاطر جمع و دل شاد است درگلشن

بهارش نام آن شوخ از پی نخچیر هوش آمد
کمند موج گل بردوش صیاد است درگلشن

گل احسان ناکس عاقبت بار جفا دارد
همان بادی که احیا کرد جلاد است درگلشن

ببویت آفرین! سودای گلگشت چمن دارد
وگرنه بی گل رویت چه افتاداست درگلشن!

۵

بیشتر با درد میسازد دل غمناک من
چون رگ یاقوت شد آتش نشین خاشاک من

زهد خشکم تردماغ نشه گردارد چه دور!
چوب تاک از فیض مشرب میشود مسواک من

شوخ صیادی که طور آمد برقص از جلوا اش
در کمند اضطراب افگنده مشت خاک من

برنمی تابد حصار امن آئین حجاب
بی تکلف جلوه سامان شو به چشم پاک من

درغم نازک میانی بسکه گردیدم ضعیف
آفرین! مشکل بود نتوان نمود ادراک من

۶

نه چندان است محو آن دهن طبع روان من
که چون عنقا توان ازجستجو* جستن نشان من

* ب و ج گفتگو.

چراغان کرده خیل کرم شب تاب است پنداری
فلک پرواز یعنی برق آه خونچکان من

گدازد دوری آن انگبین لب بسکه جسمم را
یکی چون صورت موم است مغز و استخوان من

گل نیرنگ شمع کیست بزم آرای این بلبل؟
تو پنداری که فانوس خیال است آشیان من

محبت آفرین! چون من ندارد آتشین جانی
چراغ برق روشن میشود از دودمان من

۷

کلید قفل دل باشد توکل بر خدا کردن
بود هرچندمشکل چون گهر این عقده وا کردن

کجا از اهل صورت شوخی تجرید می‌آید!
که نتواند ز خود تصویر پیراهن جدا کردن

نکویان عاقبت نام خدا گیرند دستت را
بدلها گر توانی همچو تار سبحه جا کردن

در بیگانه جستن آفرین! از من نمی آید
بجیب شوق تا دستی توانم آشنا کردن

۸

جدا هرگرد شاهی دیگر است این
سریر آرای صاحب افسر است این

همین بار چنار بی بر است این
بلند افتد چو همت جوهر است این

که دارد تاب آن مژگان خونریز؟
خدنگ غمزه را پیکان گر است این

بسیل گریه دادن بی تو محفل
گل خمیازهٔ چشم تر است این

کجا همدست جود آید عبادت!
که از دست دعا بالاتر است این

قبول خاطر و لطف خداداد
سخن چون دولت بال و پر است این

عرق کز خال کنج لب چکیده
مصفا شربت نیلوفر است این

نرفت از جا دل از حسن مجازم
که مهتاب کتان دیگر است این

سیه دل سرخرو چون لاله زاهد
مسمان مینماید کافر است این

فغانم چرخ نشنید آفرین! آه!
زمن باور ندارد یا کر است این

۹

شهیدم میکند بیتابی از رخ پرده بالا کن
پریدنهای رنگم دیدنی دارد تماشا کن

چو آتش میدهد سرکشی نهادی زود بربادت
توای بی آب! چندی خاک هم باش و تماشا کن

ز نسبت جذب گیرا تر بود یوسف جمالان را
قیاس حرف ما از عشق یعقوب و زلیخا کن

بچشم مور دیدی آفرین! ملک سلیمان را
یکی در دیدهٔ ارباب استغنا تماشا کن

۱۰

دلم را در محیط شعلهٔ موج غم شناور کن
الهی! بی جگر پروانه ای دارم سمندر کن!

هوا در زیرپا کن این بود تخت سلیمانت
دل صد پاره چون هدهد بجای تاج بر سر کن

ندارد باده آن مستی که از چشم تو می آید
خمارم سوخت ساقی! عشوه‌ای درکار ساغر کن

بخون کوهکن پرویز شیرین میکند کامی
مروت در مزاج زال دنیا نیست باور کن

اسیر جهد خود را چند داری همچو محتاجان؟
چو آزادان بسامان توکل دل تونگر کن

زهر دل شو گدای سوز تا دردت شود حاصل
شراری چند را یکجا بهم آورده اخگر کن

نباشد آفرین! تاب غضب نازک مزاجان را
برآن رخسار رحمی شکوه از بیداد کمتر کن

۱۱

من و مستانه با تبهای عشق تند خو کردن
چو تبخال ازکمال تشنگی می در سبو کردن

کف موج پشیمانی است صابون داغ عصیان را
عرق کن از ندامت میتوانی شست و شو کردن

صوابش از وضوی آب کوثر باج میگیرد
تیمم گر بدست افتد بخاک پای او کردن

غرور اهل معنی محض پاس آبرو باشد
که میسازد سبک مینای می را سرخرو کردن

همین آواز درگوش من از دولاب می آید
که باشد سربلندیها بقدر سرفرو کردن

دلم تاسینه چاکست آفرین! ازشوخی‌چشمی
بتار ریشه‌ی بادام می باید رفو کردن

۱۲

*من ز محراب‌چون‌ابروی‌خوبان‌دلنشین کردن
چوماه نو ز شوق سجده ایجاد جبین کردن

ز فیض ابر نیسان باج گیرد سایه‌ی پاکان
بهرصورت که باشد خویش‌رابابد زمین کردن

تماشای باو مشغول بودن محوکرد از دل
هوای لاله و گل سیر سرو و یاسمین‌کردن

پی صید دلی البته تمهید است میدانم
کمان غمزه زه بستن سمند ناز زین کردن

ریاضت پیشه‌کن بی ورد! درموم تنک دل‌بین
که شمع بزم شد از فیض ترک انگبین‌کردن

اگر سررشته‌ی جمعیت باطن بچنگ آید
هزارن مهره‌ی گل میتوان درثمین کردن

همین بس خون‌بهای عاشقان گر اتفاق‌افتد
بصد حسرت دم‌آخر نگاه واپسین کردن

باین کاسد قماشی هم نیاید آفرین! از من
برنگ جو فروشانم زبان را گندمین کردن

۱۳

همچوزلف از غمت آشفته و بی جانم من
یک جهان چشم تماشایم و حیرانم من

---

* یہ غزل صرف 'ب' میں ہے۔

معنیم غیر پریشانی و ناکامی نیست
مطلع و مقطع زلف و خط خوبانم من

همچو آن خال که درحلقه‌ی گیسو باشد
شد دل سوخته ام جمع و پریشانم من

میزند دست تاسف ز طپیدن دل چاک
بسکه از هستی خود بی تو پشیمانم من

می توان* دید که چون معنی روشن درلفظ
آفرین! درشب غم شمع شبستانم من

۱۴

چند از غرور خوبی از ناز کج نشستن؟
ناخن زدن بدلها طرف کله شکستن

بی خار باغ عرفان گلگشت مفت عارف
بی دست میوه خوردن بی پا چو رنگ جستن

خواهی گران نیاید حوف تو بر دماغی
باید چونکهت گل از خویش پاک رفتن

ناپایدار دنیا عبرت ثمر بهار است
بر عهد خنده‌ی گل شرط است دل نه بستن

جای ترحم آمد بر آفرین! نگاهی
تا چند دل شکستن تا چند سینه خستن!

۱۵

زمان زمان تو و از ناز سرگران کردن
ز من بموج طپش عرض بی زبان کردن

* ب: یافت ـ

ز تنک چشمی قمری و بلبلم بیزار
خوشم چوبوی گل از ترک آشیان کردن

حریف فقر نه ای ورنه عالمی دارد
نیازمند شدن ناز بر شهان کردن

بهرزه خندی خود گل بزیرلب میگفت
بهار عمر نباید عبث خزان کردن

ز سوز عشق من آن دشت تفته ام که توان
چو اشک از پی هم کوه را دوان کردن

چوبرق بسکه ز خود میروم ضرور آمد
مباد گم شوم از خویش هم نشان کردن

کند بناخن غیرت دلم چو سینه‌ی باز
ز بهله دست درازی بآن میان کردن

مجو تغافل از احوال هیچ دل از دوست
که پاس گلّه بود فرض بر شبان کردن

چه فیض‌هاست! در اکسیر خاک حضرت‌عشق
که بخت پیر توان آفرین! جوان کردن

۱۶

تواز من وصل از من عید از من نوبهارازمن
دل ازمن دوستی ازمن وفا ازمن قرار از من

عنان انجم‌و افلاک درکف کام‌دل حاصل
می ازمن ساغر ازمن دور ازمن روزگار از من

قبول خاطر از عشق مروت پیشه میخواهم
سر ازمن سجده ازمن عجز ازمن انکسار از من

ریاض کاینات از فیض من نشو و نما دارد
نهال‌ازمن گل‌ازمن میوه ازمن شاخسار ازمن

بهار کامرانی آفرین! بالیدنی دارد
گل ازمن لاله ازمن باغبان ازمن بهار ازمن

۱۷

همچو جوهر بسکه بی جان آمد آه سردمن
گشته است آیینه سان یخ بند آبم در دهن

گل کند فتح از تامل برحریف سفله کیش
خار نتوان ساختن پامال باید سوختن

آن چنان کزنشه میگیرد بیاض دیده رنگ
چشم پیراهن شود گلگون ز عکس آن بدن

سیم و زر ما بیدلان را گر نباشد گو مباش
این قدر کافیست رنگ زرد و یار سیمتن

مردم و از جوش سودای خط سبزش هنوز
میکشم تار رگ شب بو زهر تار کفن

بزم یک طوفان گداز ازشوق دریاجوش کیست؟
بادبان شمع میغلطد بگرداب لگن

آفرین! درد ستمگر را دوا مقدور نیست
چاک چون در آسمان افتاد نتوان دوختن

۱۸

بود صرف نگاه می پرستش صبح و شام من
سپند چشم بدشد توبه برشرب مدام من

صدای دل طپیدن گرد جستن جستن رنگم
بشارت میدهد کان شوخ می آید بدام من

همین رنگم نه از شوق تودر پروازمی آید
که بیرون میجهد چون خواب می از چشم جام من

خم‌دست توساقی! ابروی چشم است ساغر را
باین ناخن گره بکشا ز دل‌می ده بکام من

مراچون‌دید از فیض سخن میرآب جان بخشی
باین تقریب گردون طبل شهرت زد بنام من

زجوشاجوش‌قدس‌آشوب‌حسنی آفرین! امشب
به نور عرش چشمک می‌زند مهتاب بام من

۱۹

نهفته نیست بهرصورت از تو جوهر من
اگر من آینه باشم توپی سکندر من

شب شباب سحر کرد شیب و لهو بجاست
هنوز نشه‌ی این می نرفت از سر من

من آن‌شهم که مرا پای تخت عیش خم است
پیاله حکم رواز است و نشه افسر من

سواد علم نظر از تو کرده ام روشن
خدانمای من و پیر من پیمبر من

کلاه گوشه‌ی اقبال من ز عرش گزشت
جهان مسخر من چون توپی مسخر من

متاع من ز گران قیمتی است پای بسنگ
نظر گداز بود ورنه برق گوهر من

چو بوی گل دلکی دارم آشیان پرزر
هوای بام که دارد طپان کبوتر من؟

فضای دشت جنون آفرین! بهشت من است
گداز شوق بود سلسبیل و کوثر من

۲۰

ای تو نوا ساز و هم آهنگ من!
گرچه برون جسته‌ای از چنگ من

شوق کمر بسته‌ی احرام کیست؟
کعبه بود اول فرسنگ من

سرکشی از نشه‌ی عبرت تهی است
باده عرق میکند از بنگ من

درد ترا حاجت اظهار نیست
عشق افغان میکند از رنگ من

گر ز ره درد بسنجم ترا
نیستی ای کوه! تو همسنگ من

کشته ام از بسکه هوس شاه عشق
گفت بمن خان ظفرجنگ من

خاک در مولوی است آفرین!
آب رخ و دانش و فرهنگ من

۲۱

سر بجیب بی نیازی کش طمع سامان مکن
خویشتن را همچو صحرا سربسر دامان مکن

جرم خود برغیر تهمت کردن ازانصاف‌نیست
نفس دون تا زنده باشد شکوه از شیطان مکن

اجر عاجز پروری کم نیست از حج قبول
گر مسلمان زاده ای کاری بجز احسان مکن

یک قلم ترسم زبانت از قفا بیرون کنند
این قدرهامشق سرتابی چو نافرمان مکن

قهر را آماده شو یا از بزرگان رومتاب
سرمکش از نوح یا اندیشه از طوفان مکن

آفرین! کافی است میسوزد پی دفع گزند
هر سپندی را درین محفل بلا گردان مکن

۲۲

ای بهشت جلوه! یار چندکس خواهی شدن؟
رونق باغ و بهار چندکس خواهی شدن؟

دردمندان محشر آشوب اند و خویت نازکست
جان من! بیمار دار چندکس خواهی شدن؟

در کمین جلوهات چون دام چشم عالمیست
ای نگه جولان شکار چندکس خواهی شدن

ای که از دستت نشان از صبر پابرجا نماند
محشر کوه وقار چندکس خواهی شدن؟

عاقبت هنگامه‌ی عشاق برهم میخورد
از خط مشکین حصار چندکس خواهی شدن؟

از تو چشم خون بها دارند ناحق کشتگان
مرهم جان فگار چندکس خواهی شدن

سرمه‌ی ناز این قدرکم ده بچشم فتنه خیز
آفت صبر و قرار چندکس خواهی شدن؟

از تو درهر گوشه از خونین دلان هنگامه ایست
تو بسیر لاله زار چندکس خواهی شدن؟

حسن خوبان یک قلم موج سرابست آفرین!
واله نقش و نگار چندکس خواهی شدن؟

۲۳

بهار آمد که در جوش آورد دریای خون من
بقدر موج گل طوفان کند جوش* جنون من

چکد خونناب مهرم چون عرق از هربن مویی
نمایان است چون صبح از برون من درون من

سحر در ذکر آن لب مرحبا از میفروش آمد
خدا روزی کند! کیفیتی دارد شگون من

تمنا قوت پا جذبه‌ی ناگاه می خواهد
خدا افزون کند! کافیست شوقت رهنمون من

**بتار بوی گل سهل است بستن دسته‌ی شبنم
بخوی نازک او در نمیگیرد فسون من

که دارد آفرین! تاب عتاب آمیز ناز او؟
بیک آمد شد او محو شد صبر و سکون من

۲۴

از عشق رهبر بخدا میتوان شدن
سرگشته شو که قبله نما میتوان شدن

پیری حریف قطع تمنا نمیشود
گیرنده تر به قد دوتا میتوان شدن

حاتم کجا رسید ببین باوجود کفر!
مقبول عالمی بسخا میتوان شدن

از دستیاری کرم و زور حسن خلق
صاحب سرا بهر دو سرا میتوان شدن

---

* ج : شور -

** ج میں یہ شعرمذکور نہیں -

عاشق نه ای وگرنه شقاوت سعادت است
من ضامنم ز چغد هما میتوان شدن

گیرم صفای چهره نماند از غبار خط
قربان طرز و حسن ادا میتوان شدن

از آفرین! رمیدن و با غیر ساختن
خوبان! هلاک خوی شما میتوان شدن

۴۵

تو پنداری همین گلجوش رعنایی بهار است این
ز خلعت خانه‌ی نیرنگ او یک جامه دار است این

کتاب ماسوا را نیست بی آشفتگی سطری
که در هر نقطه چندین اختر دنباله دار است این

بود آبی برآتش انفعال جرم عاصی را
عرق ریز ندامت گرشوی آب خمار است این

ز عالم دام خالی ترسمت شام فنا باشد
شکاری گر کنی بیدرد! دشت پرشکار است این

بود شیخ و برهمن داغ بی پروا نگاه او
نمیسازد بکس ظالم مزاج روزگار است این

*غرورش بسکه ننگ از پرسش خونین دلان دارد
بیادش هم نمی آید که سیر لاله‌زار است این

ز وسواس پریشان آفرین! گرد آوری دل را
بشبخون حوادث سخت مستحکم حصار است این

* ب : میں یہ شعر مذکور نہیں ۔

٢٦

بود از معنی پاکیزه‌ی من بزم من رنگین
که میگردد ز گلهای چمن خاک چمن رنگین

بود گل کرده شاخ ارغوان هر خار مژگانم
نگاهم بسکه شد از جلوه‌ی آن گل بدن رنگین

خموش حیرت آمد رازدار عشق بی پروا
بود چون مجلس تصویر بزمم بی سخن رنگین

بتی چین داغ کن شوخی فرنگی زاده‌ی دارم
که از زلفش ختن مشکین شد از لعلش یمن رنگین

اثر صد رنگ دارد سوز دل مست محبت را
شراب تند باشد بیشتر در سوختن رنگین

باین افسون توان مالک رقاب انس و جان بودن
کنی گر تیغ جرأت را بخون ما و من رنگین

ندیدم این قدرها فیض سامان نوبهاری را
که میگردد زاندام تو چون گل پیرهن رنگین

همان ساقی که مست انتظارم آفرین! دارد
شد از یک جلوه‌ی نیرنگیش نه انجمن رنگین

٢٧

گر کنم خالی چو گل در سجده‌ی آن در جبین
هست در هر قطره‌خون چون‌غنچه‌ام مضمرجبین

قبله‌ی من هر کجا باشد برنگ آفتاب
کرده ام وقف سجود او بهر کشور جبین

میشوند از شوخی خردان بزرگان منفعل
مردمان دیده کج بینند و گردد تر جبین

میرساند سجده آدم را بمعراج قبول
کز همه اعضا سر آمد شد باین جوهر جبین

لذت طاعت بکام آن کس بود کز شوق تند
کرد محو شیر ذوق سجده چون شکر جبین

سر نوشت شوق ما جز آستان بوس تونیست
میرسد گر بر زند چون نامه در محشر جبین

عارفان دانند حال خلق از سیمای خلق
نیک و بد را سرنوشتی نیست الا بر جبین

شاهد دنیا که صد ادبار در اقبال اوست
پوشد از عشاق پیش از دید بدمنظر جبین

عشق هم در پرده معشوق است زان رو آفرین!
زورق موج شکست رنگ دارد بر جبین

۲۸

نیندیشد بلند و پست شوق بیدرنگ من
زمین تا آسمان چون برق باشد یک شلنگ من

بیاآمدچو برق عارضت، ای شوخ وشنگ من!
جهان شد ارغوان زار، از پریدن های رنگ من

نمیخواهم شکست مدعی چون خصم کم فرصت
کف آبست از شرم حضور شیشه سنگ من

بود از دودی سوزجگر دلگرمی عاشق
چو داغ لاله درآتش زند ساغر ملنگ من

گل شب بوی توحید از سواد کفر ماخیزد
احد باشد احد گلبانگ ناقوس فرنگ من

ز بس کشتم هوس درپاس دل سلطان جان گوید
امین دوله ی من خان من فیروز جنگ من

محبت تاچه صورت میدهد انجام کار خط؟
ر ا افتاد باآن شوخ عشق صلح و جنگ من

اثر در قبضه چون اشک یتیمم دم‌مزن‌حاسد!
ز دست غیب پرّد بی‌کمان! ظالم خدنگ‌من

مرقع پوش داغ حسرت او همچو طاوسم
غریب آمد که عنقا شاهبازی شد زچنگ من

فلاطون فطرت و میخواند استاد از ره خلقم
من ازگلهای مضمون گلشن و او آب‌ورنگ من

مسخر داشت صدکوه جنون و دشت سودایم
جلال او جمال او غزال من پلنگ من

غریب آید که عنقا داشتی در دام نیرنگش!
نمیسازد بکس وحشی دل از خود به ننگ‌من

باین بیتش تسلی میدهم دل آفرین! گاهی
که چون عنقا نگاری داشتم گم‌شد زچنگ‌من

۲۹

چو صبحم داغ مهرش درجگر مشکل نهان کردن
نقاب روی مه سهل است چون ابر ازکتان کردن

همان بهتر که بی معنی نگیرد رنگ درویشی
چو نبود جنس بی حاصل بود زیب دکان کردن

صدف دست تهی ماند عاقبت چون قطره گوهر شد
نباید تکیه بر آمیزش نودولتان کردن

هوس از ذوق میبالد بخود تا غمزه بیکار است
بود بر دزد لازم شکر خواب پاسبان کردن

بائینی که میسوزد دوشمع از تاب یک آتش
دل ماسوخت باید از دل خود امتحان کردن

سخن را بی قبولیت نگردد رتبه‌ای حاصل
ز آه بی اثر دور است جا بر آسمان کردن

*بهار سرخرو گردان خزان انفعالم را
گل داؤدی این باغ باید ارغوان کردن

کند سرگشتگی خونریز تر فریاد عاشق را
نباید تیغ را دمساز با سنگ فسان کردن

سفر آماده ام کو خضر یعنی جذبه‌ی شوقی؟
بهم آورده غمهای تو خواهم کاروان کردن

برنگ صبح از اقبال سوز عشق میخواهم
دمی گرمی کزو روشن چراغی میتوان کردن

شدم تا زنده دل از فیض عیسی جلوه‌ی زاهد!
توانم آفرین! تصویر را صاحب زبان کردن

۳۰

**تا سپند آسا کمر بستم برای سوختن
دور چشم بد! که گرمم در هوای سوختن

سوز بی پایان مردان الهی دیده ایم
کسیت هندوزن که افرازد لوای سوختن؟

ور نگیرد در تو از تر دامنی تاثیر عشق
همچو چوب خشک شو زود آشنای سوختن

طبل شهرتها زدن آئین عشاق تو نیست
چون سپندم بر نمی خیزد صدای سوختن

* ج: میں یہ شعر مذکور نہیں -
** ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

سوختن از استقامت شد بهشت ساختن
*جلوه‌ها مفت این چنین در انتهای سوختن

بسکه هر جزو تنم از سوز دل پروانه ایست
کیست‌چون من عشق را لذت ربای‌سوختن؟

فیض طوف کعبه‌ی مقصود مقدور تو نیست
تا نگردی زائر باب الصفای سوختن

زان بود پروانه سرگردان سمندر بی نصیب
کفر عشاق است بودن خودنمای سوختن

در تلاش مغز معنی باش ورنه آفرین!
میشوی چون قشر بی حاصل سزای سوختن

۳۱

چراغ انجمن مرتضی حسین و حسن
سرور سینه‌ی خیرالنساء حسین و حسن

صفای باطن ایمان ضیای دیده‌ی دین
صفای وقت رسول خدا حسین و حسن

جفای عشق که نقد آزمای طاقتهاست
ندیده است کم از انبیا حسین و حسن

نفس بآیینه باد خزان به گل نکند
کشید آنچه ز دونان جفا حسین و حسن

**بهار فیض و دم صبح هستی کونین
خمیر مایه‌ی نشو و نما حسین و حسن

---

* ب میں یہ مصرع حسب ذیل مرقوم ہے :
شمع می گفت این چنین در انتهای سوختن
** یہ شعر ا میں مذکور نہیں ۔

هوای آل نبی آفرین! دوای تو بس
تو دردمندی و دارالشفا حسین و حسن

۳۲

نی همین چون برق سوزد عشق سرتاپای من
اشک حسرت میکچد چون ابر از شبهای من

بسکه طاقت سوخت یاد بزم او مانند شمع
میکند از ضعف سبقت سایه بر اجزای من

سکه گرداب درم را بگذرد از سر چو موج
گر چنین افتد ز چشم هیبت والای من

آفرین! آن عشوه‌ی دولت که دربال هماست
بر نمی تابد سر بد مستی استغنای من

۳۳

بی زیان سودی بود مالی باحسان ریختن
مفت دهقان حاصل تخم پریشان ریختن

درخورماچرخ مهمان کش چه دارد روشن است!
بهر نانی آبرو چون صبح نتوان ریختن

غنچه سان تا وا نماید عقده ای از کار ما
همچو شبنم گل کند از چرخ دندان ریختن

میتوانم از غم این خاکدان برداشت دل
سهل باشد آفرین! گردی ز دامان ریختن

۳۴

نه از آب رخ نقاش تحریر مثالم کن
ز اشک یاس و گرد بیکسی تصویر حالم کن

ز لعلت بوسه پیش‌از خط شور انگیزمیخواهم
هوس‌شوخ‌است بی گرد نمک این‌می‌حلالم کن

قبول دور و نزدیک تو بودن عالمی دارد
ریا در طبع زهد و در مزاج عشق حالم کن

سراغ‌جلوه‌ای دارم هوس ای عشق امدادی!
میان‌چشم مردم خواب و در دلها‌خیالم کن

خمار یاس دارد آفرین! کیفیت حالم
بجام خون امیدی بیا دفع ملالم کن

۳۵

ز بس شدصرف شورانگیز هجران روزگار من
چونی فریاد بردارد رگ سنگ مزار من

برنگ چرخ باشد عالمی پنهان در آغوشم
ز بس هردم برنگی می طپد دل درکنار من

هنوز از شوخی‌چشمی در آغوش کفن باشد
پریشان تر ز بوی نافه‌ی آهو غبار من

کف‌خاکستر است این یا بیاض دیده حیرانم
ز بس کز آتش دل سوخت چشم انتظار من

درین وادی ز جوی جاده سرو شعله میخیزد
گذشت آتش عنان تا آفرین! گلگون‌سوارمن

۳۶

ز پاک مشرب تقوی شعار زنده دلان
مجاور است ملک بر مزار زنده دلان

گران متاع حقیقت که نامش آگاهی است
نمی خرند مگر در دیار زنده دلان

ستاره یک فلک و یک جهان چمن شبنم
فدای دیده‌ی شب زنده دار زنده دلان

ز بی خزان گل خورشید میتوان دانست
که برگ ریز ندارد بهار زنده دلان

مکن به چین جبین غنچه عیش مشتاقان
تبسمی کن و بشکن خمار زنده دلان

یکی هزار شود از دمیدن خط سبز
برغم مرده دلان خار خار زنده دلان

شگفته اند شب و روز آفرین! چون گل
به خوشدلی گزرد روزگار زنده دلان

۳۷

ز بس شوق گلی گردیده جوش افزای خون من
بود از بیضه‌ی بلبل کف دریای خون من

هنوزم از جنون افزا بهار شوق او باشد
پر و بال پری خار و خس دریای خون من

شود هر قطره اش چون غنچه‌های لاله آغوشی
گر آید جلوه گر آن شاخ گل بالای خون من

زمین مشهدم طاؤس رنگین جلوه را ماند
زد آتش برق نیرنگی که در صهبای خون من؟

چنان سرگرم شوق قاتل خویشم که میگردد
سمندر جوهر تیغش ز گرمیهای خون من

زند در دامن صحرای محشر دست بی تابی
نه بندد آفرین! گر جوش حیرت پای خون من

۳۸

چنان از شوق چشمی سوخت جان دردمند من
که نرگسدان نماید مجمر من از سپند من

دل از بس غنچه شد دزدیده جسم داغ داغم را
نهان چون چتر طاؤسی است مجمر در سپند من

هنوزم در مذاق است آفرین! باقی رگ تلخی
مرا هر چند شیرین کام دارد نوشخند من

۳۹

*ثمر فروش طرب دفع اضطراب زمستان
شگوفه ایست گل آتش از بهار زمستان

رسید موسم آغوش و بوس و باده و جام
بهشت عیش و نشاط است روزگار زمستان

بغارت چمن سبزه تا قلم رو گل
ز باد تند دود هر طرف سوار زمستان

هوا پرست بافسردگان بود مایل
کشد چنانکه تنومند انتظار زمستان

بجان بود دل بی صبر من ز دست رقیب
چو مفلسی که کند روز و شب شمار زمستان

سیه دل اند گروه فسردگان مجاز
توان گرفت ز شبهای دی عیار زمستان

شغال و گرگ شود آدمی درین موسم
به پشم و پنبه بود آفرین! مدار زمستان

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

۴۰

حسرت لعل تو میجوشد ز سر تا پای من
خشک‌چون‌یاقوت خون گردید در اعضای‌من

عاشقم عاشق کمند وحدت من بیخودی‌است
در تهی گردیدن از خویش است‌خالی جای‌من

بلبلی دیوانه دیدارم تماشا عاشقم
تو گل من! تو بهارمن جنون فرمای من!

در خیال آید چو آن گل آه دل بینا شود
خار چون سوزن بر آرد چشم در صحرای‌من

کاروان اشک در دل زخمی مژگان اوست
چون جرس باشد مشبک گوهر دریای من

آفرین! از بسکه دلتنگم بیاد آن دهن
غنچه میریزد گل نقش قدم از پای من

۴۱

تو و من شمع و فانوسیم و این معنی بود روشن
تهی باشد کنارم گرچه باشی درکنار من

*خوش اندامی که در جیبم گل خمیازه می ریزد
حمایل چون گریبان میکند دستی بهر گردن

نزد بال تماشای نگه در چشم حیرانم
که از تصویر نتوان باز کردن بند پیراهن

مبادا مرده پنداری خدنگ زخم** مشتاقم
باین امید دزدیدم کفن چون استخوان درتن

* ب: گل‌اندامی۔ ** ب: غمزه۔

ز جوش ناتوانی نا رسا افتاده آشوبم
گره شد چون کلف در ماه دود ناله در روزن

کمینگاه تماشا هست از خود رفتن عاشق
کشاد بال رنگم رخنه ای باشد ازان گلشن

شد آخر شمع بزم و همچنان از حسرت حسنش
بجا ماند است پرتو چون بیاض دیده در روزن

نفس در سینه هر جا پا گزارد زخمیٔ خار است
چو جوهر یاد مژگانی که زد در استخوان سوزن؟

تماشا گاه عالم رنگ عشرت بر نمی تابد
زمین تا آسمان است آفرین! یک حلقه‌ی شیون

۴۲

گرم بازار اند رعنایی فروشان چمن
دور چشم بد ز یوسف خیز کنعان چمن

آتشی طور از ید بیضا تماشا میکند
بر لب آب از رخ گل خوش نشینان چمن

دور چشم بد که از کیفیت جوش بهار
منع گلچین رفته از یاد نگهبان چمن

لاله و گل بسکه میغلطند در آغوش هم
بال طاؤس است پنداری خیابان چمن

صفحه‌ی تصویر میگردد ز نیرنگ بهار
از قضا گردی اگر خیزد ز دامان چمن

در تجلی گشته طور چند پنهان آفرین!
از فروغ رنگ گل رعنا نهالان چمن

۴۳

*هر چند که بسیار دویدند عزیزان
بی عشق بجای نرسیدند عزیزان

از نغمه‌ی توحید همان باد بدستند
هر چند که نه پرده دریدند عزیزان

عمریست که او جز بخرابات ندارد
تا از لب ساغر چه شنیدند عزیزان!

هر کس که کند نیک بکس توشه‌ی عقبی‌است
زینگونه بسی جنس خریدند عزیزان

خولی بتر از هستی موهوم نباشد
اول قدم از خویش بریدند عزیزان

تا گرد هوس آفرین! از خود نفشاندند
در اوج هوایش نه پریدند عزیزان

۴۴

ز گرمیهای جوش شوق بیتابی فزای من
برنگ شعله‌ی جواله باشد نقش پای‌من

کشایش میکند گل آخر از عجز رسای من
در فیضی بمن باز است از دست دعای من

اثرها در کمین ناله دارم عاشقم عاشق
ز خود قالب تهی کردن بود دست دعای‌من

هم آهنگست از بس حسن‌وعشق انجمن‌سازش
برون از پرده‌ی معشوق می‌آید نوای من

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

شفق بیزاست از چشم ترم اشکی که میریزد
ز پیش دیده‌ام بگزشت تا گلگون قبای من

شکست از بسکه رنگ آرمیدن عشق بیتابم
چو برق ازشوخی‌وحشت نباشد نقش پای من

نگردد جلوه‌ی غیر **آفرین**! سدره شوقم
محمد مصطفی شاه محبت رهنمای من

۴۵

دلیلی راه ناهمواری اوضاع دوران کن
بلند و پست عالم نردبان بام عرفان کن

بمیرازخویش پیش از مرگ همت اینچنین باید
ز دود دل چوآتش زنده‌موی سر پریشان کن

ز ظاهر میتوان فهمید بطن اهل دولت را
به‌عبرت‌یک‌الف‌روشن‌سواد ازچوب دربان کن

بلای ناگهان را دست احسان پنجه برتابد
لباس زندگی را تار و پود از مد احسان کن

شکستن میزند موج از شکست خاطر عاشق
برنگ غنچه خود را بشکن‌وگل درگریبان کن

تماشا چشم میخواهد حقیقت در مجاز آمد
بهاران باده شد درجام گل سیر گلستان کن

بعالم ذره پرور آفتاب ما نمی گنجد
زچاک جیب هستی یک‌بغل‌چون‌صبح سامان کن

*نماندظلمت و میردهوس‌چون‌دل‌شود روشن
فروغ آفتاب جان نگیرد نم چراغان کن

همین است آفرین! تعمیر دولتخانه‌ی فردا
قبول دوست یعنی خدمت دلهای ویران کن

۴۶

چشم شوخ تو دلستانست این
یاکه گرگ بلای جانست این

همچو عنقا نداشت جز نامی
چه معمای بی نشانست این ؟

چرخ می پرورد درنده‌ی چند
گله‌ی گرگ را شبانست این

آفرین! باج هوش میخواهد
غمزه‌ی صاحب قران است این

۴۷

**چون‌غمزه‌اش به‌جنگ کند جوی‌خون‌روان
از کعبه تا فرنگ کند جوی خون روان

---

* ب: میں یہ مصرع حسب ذیل مرقوم ہے۔
نماند ظلمت دود هوس چون دل شود روشن۔
** ب: میں یہ مصرع یوں مرقوم ہے:۔
آن غمزه بی درنگ کند جوی خون روان۔
ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

حلقی بریده ساغر بزم نشاط اوست
در آشتی و جنگ کند جوی خون روان

آهی نمی کشیم که گریان نمی شویم
این شاطر از شلنگ کند جوی خون روان

از کشتگان بوقلمون جلوه عشق دوست
هر کوچه رنگ رنگ کند جوی خون روان

ای وای مطربی که هم‌آهنگ ماشود!
از تار تار چنگ کند جوی خون روان

درباغ جلوه شرم جفا پیشه آفرین!
در هر شکست رنگ کند جوی خون روان

۴۸

دریوزه میکنی ز خدا جز خدا مکن
کجکول صبح و شام ز دست دعا مکن

شیب است شیب مفت تلافی شباب را
آ نها که ابتدا ز تو شد انتها مکن

بر غیر تکیه کفر طریقت بود چوشمع
این راه قطع جز به شکست عصا مکن

از وصل او مگو دلی از خویش رفته را
این فتنه تا ز خواب نخیزد صدا مکن

از نیش بغض و مار حسد تیره کلبه ایست
در محفلی که صدق و صفا نیست جا مکن

دوری بلاست گر همه مهرو وفا بود
گر ممکن است یاد میا یاد ما مکن

زهراب رفته رفته شود آفرین! شکر
با درد عشق خوکن و فکر دوا مکن

۴۹

همچو مردان گرنه ای حق را طلبگار آمدن
میتوان چون زال یوسف را خریدار آمدن

*درد را درمان کند اقبال بالا دست دوست
گر طبیب ما توئی مفت است بیمار آمدن

از تماشاگاه دنیا لازم روشن دلی است
چون شرر چشمک زدن از خویش بیزار آمدن

باشد از نیرنگی غفلت درین نخچیر گاه
دانه دیدن دام نادیدن گرفتار آمدن

شیوه‌ی آدم نباشد خاصه‌ی بدطینتی
بی سبب چون مار و کژدم خلق آزار آمدن

لن‌ترانی بی ادب تیغ محرف خوردنی است
رب ارنی گو شدن مشتاق دیدار آمدن

از یکی صد میشود در عرصه چون آید کمال
قدر یوسف کم نمیگردد ز بازار آمدن

کوهی و دشتی بود فرهاد و مجنون آفرین!
در دیار ما که بیکاریست درکار آمدن

۵۰

اگرچه پسته در شکر نمایند از نظر پنهان
خط پشت پست‌در پسته می سازد شکر پنهان

* ب: میں دوسرا، تیسرا، چھٹا اور ساتواں شعر مرقوم نہیں۔

پناه انس و جان باشد دل وارفته‌ی عارف
که عالم این همای قدس دارد زیر پر پنهان

به چندین قرب داغ بعدم از افسون‌نیرنگش
درون دیده دارد جلوه‌ها لیک از نظر پنهان

نوای نیستی در پرده دارد ساز هستی‌ها
نفس پنداشتی ای غافل! از گرد سفر پنهان

باندک نسبت دندانت ای خورشیدخاورها!
برقصد در صدف چون ذره‌ی روزن گهر پنهان

ز مشق مصرع آه آفرین! گر دل بیاساید
هزاران معنی برجسته دارم چون‌شرر پنهان

۵۱

ز سوز شوقم امشب‌نی‌همین دل می‌طپد از من
بهرگامی فکندم سایه آتش می‌دمید از من

چمن ساز گل داغم نهال شعله‌ی شوقم
مبارک باد بر پروانه بلبل را نوید از من

حضور جانفزای خلد از من بود چون‌رضوان
بآن بندقبا تا دست جرأت میرسید از من

نگه دزدد بر ابرو چین زند رو درنقاب‌آرد
نمی‌دانم عتاب آلود من تا خود چه‌دیدازمن؟

شدم‌تامست‌وحدت چون‌بهار ازخویش‌دانستم
که در هرگل‌زمینی عشق بزم‌تازه چید از من

نمی شد احتیاج قاصدانم با دل آرامی
کبوتر میشدی رنگی که از رو میپرید ازمن

نمک پاش محبت آفرین! بی‌تابی شوقم
سری هر جا بشور آمد دلی هر جا طپید ازمن

۵۲

بسکه گویا شده هر چشم سخندان از من
هرغزالی است درین دشت غزل‌خوان ازمن

از اداهای تو پیداست که بی چیزی نیست
عشق‌ها کردن و دل بردن پنهان از من

یادآن شوق که از عکس رخ سوخته‌ی درد
می شدی خانه‌ی آیینه چراغان از من

رونق هستی بیکار من از جلوه‌ی تست
دادن جان ز تو و قالب بی جان از من

روشن از لعل لب دلبر و مشکین کاکل
آفرین! هند زمن بود و بدخشان از من

۵۳

عشق میدانی چه باشد؟ بی سخن بلبل شدن
خانه بر دوش سبک روحی چو بوی گل شدن

در مزاج زهد پیچیدن چو خشکی در خمار
مشرب مستان گرفتن گوش بر قلقل شدن

گه شدن گرد سر هرگل ببوی وصل دوست
گه بپای سنبل از هم طرحی کاکل شدن

راز در راز است مردان الهی واقف اند
نیست آسان محرم اسرار جزو و کل شدن

جوش یک‌رنگی زدن با خلق چون جوش بهار
خنده در گل گشتن و پیچاک در سنبل شدن

غنچه گشتن چین به پیشانی زدن با آفرین!
با هوسناکان نشستن می زدن گاگل شدن

۵۴

آفتابت زیر شام خط نهان خواهد شدن
لاله‌زارت زعفران زار خزان خواهد شدن

غمزه چون بیمار چشمت ناتوان خواهدفتاد
چین بر ابرو جلوه بر قامت گران‌خواهد شدن

این گل‌رویی که آتش در بهاران میزند
آخر از خط تختهٔ مشق خزان خواهد شدن

حسن در گرد سفر خواهد ترا نالان‌گزاشت
آن دل سنگین درای کاروان خواهد شدن

بوسه خواهد شست از لعل لبت دست‌امید
از گل رویت نظر دامن کشان خواهدشدن

حسن آئین وفاداری نمیداند که چیست؟
مرغ وحشی باز سوی آشیان خواهد شدن

ناله تا بالا کشد صبح اثر خواهد دمید
آفرین! دل آنچه‌میخواهد همان خواهدشدن

ناتمام غزل

ز دل شو یک‌چمن داغ تپش گلبانگ بلبل کن
پریشان آه چندی را فراهم کرده سنبل کن

نشاط زندگی بیدستگاهان را نمی باشد
زری پیدا کن وآغوش خود چون غنچه پر گل کن

بخوبی سرمکش یادی ز یوسف گیر و اخوانش
ترقی دیده را بد در کمین دارد تنزل کن

بود چون الفت از راه غرض صورت نمی بندد
قیاس حرف ما از آشنایان سرپل کن

ردیف و

۱

ای سر به مهر شرم چون غنچه دهان تو
نازک تر از ادای تو موی میان تو

آخر نگه بدیده‌ی ما خط جام کرد
مستانه مشق جلوه‌ی سرو روان تو

گلچین حریف چیدن گلهای طور نیست
حسن ترا شکوه تو بس پاسبان تو

دارد چو نقش پا سر عجزش بروی خاک
عمریست آفرین تو بر آستان تو

۲

فضای بیخودی جولانگه وحشی خیال او
تهی از خویش گشتن حلقه‌ی دام غزال او

دهد موج عرق آب دگر شمشیر ابرو را
فزون تر میشود لب تشنه‌ی خون انفعال او

گل نشوونمای بی محل آفت ثمر دارد
که باشد تخم را بیجا دمیدن‌ها وبال او

ندارد آفرین تاب تغافل آخر انصافی
ستم مپسند ظالم! گوشه‌ی چشمی بحال او

۳

ناآشنا بود وحشت باهو
روزی که آموخت چشم تو آهو

از بهرخون اند در سبقت هم
ابرو ز مژگان مژگان ز ابرو

در عجز منشین با تند خویان
کز تاب آتش پیچد بخود مو

بی عشق از سعی کاری نیاید
حاصل چه از تیغ بی زور بازو!

از وضع خوبان دانستم آخر
بسیار خوب است بسیار بدخو

رندی درین بزم چون آفرین! نیست
بدمست‌و هشیار خوش‌خوی و بدخو

۴

شرر بجیب بود لعل در یمن بی تو
چو بوی نافه طپد آهوی ختن بی تو

ز بسکه هم نفسان اند نیش زن بی تو
گزد چو خانه‌ی زنبور انجمن بی تو

غم و نشاط چه داندتنی که بی جان است!
یکی شد است مرا غربت و وطن بی تو

شراره از گل و دود از بنفشه برخیزد
بجای لاله دمد آتش از چمن بی تو

گذشت از سر گل تا چو تیغ جولانت
چو زخم تازه کند مشق سوختن بی تو

ز بسکه بی تو ز هم میرمند هم‌نفسان
گل و نسیم نسازند در چمن بی تو

گہر بگوش تو میگوید از صدف بیزار
که بی وطن بتو بودن به از وطن بی تو

دهم چه عرض! که برلب برنگ تبخالم
ز سوز سینه گره میخورد سخن بی تو

جز آفرین تو کس نیست میر آتش عشق
ز بسکه گرم کند بزم سوختن بی تو

۵

جہان و هر چه هست آوردهٔ تو
بہر صورت توئی یا کردهٔ تو

چو روز این معنی پوشیده پیداست
تو *شب باز و فلکہا پردهٔ تو

شود چون نشه زیب دیدهٔ حور
بمحشر خون بسمل کردهٔ تو

خرد سودایی دور از تو مدهوش
جنون رندی نظر پروردهٔ تو

منم چون آفرین! تعلیم مشتاق
جنون نو مشق پیش آوردهٔ تو

* شب باز : رات کے وقت تماشا دکھانے والا (فیروز)

۶

چشم حیران بت‌پرست صورت احوال او
یوسفی در پیرهن آیینه از تمثال او

بی رخت مرغ نگاهم بسکه از پرواز ماند
مردم چشم است پنداری گره بر بال او

پیچ وتاب اژدها پنداشت موج سیم و زر
خواجه‌ی عاقل که باشد دشمن او مال او

هرکرا از عنبرین زلفت تب سودای اوست
میدهد چون نافه بوی مشک هر تبخال او

گوهری کز شوق او افزود سودای دلم
ناز یوسف در صف خوبان کند دلال او

گر چه مردم آفرین! از سردمهریهای دوست
میکنند پرواز کافور استخوان دنبال او

۷

از بس پر است سینه بکلفت ز جنگ تو
در دل چو جاده خاک نشین شد خدنگ تو

شد تازه از جفای تو آخر دماغ دل
برشیشه کار شبنم گل کرد سنگ تو

دارد نهان در آب بیک دام جلوه‌ات
نبود نشان آبله پیدا ز رنگ تو

خندد گل بهار تمنای آفرین!
بالد چو بوسه در دهن غنچه رنگ تو

۸

از عمر برخور بیخبر! دیوانه شو دیوانه شو
از سنگ طفلان جام کش مستانه شو مستانه شو

از بهر قطع ماسوا تیغ دودم شو همچو لا
مگزار جوهر تاعرض مردانه شو مردانه شو

آن شمع خوبان بایدت صد پاره دل کن در طلب
هر پاره دل در عشق او پروانه شو پروانه شو

از دولت عشقت مگر گنج ازگریبان *گل کند
از خلق دامن باز چین ویرانه شو ویرانه شو

واجب بود باحق وفا سنت بود پاس رضا
گو دل شکن در کیش ما شکرانه شو شکرانه شو

تا از یکی گردی تو صد هستی علم بالا کشد
خاکی شو و تسلیم او چون دانه شو چون دانه شو

تا فتح باب کس شود در پیش دستی زن قدم
هر جا کلیدی یافتی دندانه شو دندانه شو

در راه مستان یقین بگداز از شوق آفرین!
خواهی قبول میکشان میخانه شو میخانه شو

۹

عشق شاه و بهن دشت بیخودی میدان او
گوی سر از خط پیشانی است در چوگان او

پیچ و تابم مار و دل گنجینه‌ی نقد غمش
سیل بی پروا خرام او و من ویران او

* گل کردن : ظاهر هونا (فیروز) ب میں 'سر کند، مرقوم ہے -

دامنش چون دادخواهان بسکه پیچیدم بدست
ماند نقش پنجه ام چون بخیه بردامان او

آنکه ربط جسم و جان دارد بارباب نیاز
پنبه و آتش بود با آفرین! احسان او

۱۰

به هستی نیستی را متهم دارد دهان او
چو مو از گرمی نظاره می پیچد میان او

چه زرین ترکشی! چون صبح بی‌مهرانه‌می‌بندد
جفاجو میرزا طفلی که باشد دل نشان او

که همچشم رکاب اوست؟ غیرت کرده پامالم
رگ‌جان می‌طپد دستی که میگیرد عنان او؟

بمستی هم تصور غمزه‌ی او بر نمی تابد
به بندد بر خیالم راه خواب پاسبان او

زدم در خویش آتش آفرین! فریاد دزدیدم
اثر شوخ‌است، میترسم که سوزد خانمان او

۱۱

ای انجمن طراز! امیدم وصال تو
خنیا گر است شوق و مصاحب خیال تو

از بسکه نافه سود خیالش بداغ دل
ناسور کرده فتنه گریهای خال تو

هر ذره از فروغ تو در صبح زهره ایست
ای آفتاب حسن! مبادا زوال تو

اول سپند مجمر آن انجمن منم
آنجا که شوق گرم کند قیل و قال تو

بر خاک پرتو تو نیفتد مقرر است
* رمزیست اینکه سایه ندارد نهال تو

محراب قدسیان خم بازوی او شود
دست از پی اذان چو برآرد بلال تو

خون میخورد ز شرم نثار تو آفرین!
ای جان! جان فدای تو جان پای‌مال تو

۱۲

جنون شاه و تهی از غیر دل خلوت سرای او
عروج نشه‌ی خون جگر رنگین لوای او

نفس سررشته‌ی شرم است آن معشوق رعنا را
بود تار نگاه واپسین بند قبای او

سر شوریدگان ویرانه‌ی گنج تمنایش
خط پیشانی عشاق پیچان اژدهای او

بیادچشم شوخش هر که گیرد گوشه‌ی عزلت
کند ناز صف مژگان آهو بوریای او

شکر چون نی ز مغز استخوان در آستین دارد
قلم از وصف نوشین خنده لعل جانفزای او

سپند خاک من تخم گل شب بوست پنداری
شهیدم کرده تا ذوق خط سنبل صفای او

ازان شوخ آفرین! هرچند خالی‌مانده آغوشم
ولی در خلوت دل همچنان گرم است جای او

* ب: حرفی است.

۱۳

نه تنها خون مردم میخورد چشم سیاه او
که در تاراج دل دست دگر دارد نگاه او

خیابان زخم باشد لاله خون گلزار عشقست این
در آب تیغ دارد ریشه چون جوهر گیاه او

گلی دارم که بر خورشید تابان نکته میگیرد
بصد انگشت چون خط شعاعی خار راه او

جنون فرما بهار جلوه نذر شوق مخمورش
بود خمیازه‌ی بال پری طرف کلاه او

تهی‌ماند آفرین! زان شوخ با این قرب آغوشم
چو نور از چشم روزن میرمد ازهاله ماه او

۱۴

ای زلیخای جهان! سر در هوای زلف تو
یوسفستان در کمند مشکسای زلف تو

کیست؟ کزفرمان نازت سر کشد دوران تست
ای سر خورشید تابان زیر پای زلف تو

میکشد در کوی رسوایی بصد آشفتگی
ناز پروردان عصمت را هوای زلف تو

گر همه عمر ابد بگذشت گام اول است
ما و سیر کوچه‌ی بی منتهای زلف تو

حیرتی دارم که با این دولت خوبی که هست،
از برای چیست! این دست دعای زلف تو

بچه‌ی شیر است پنداری بجان آفرین!
شانه را هرگه شود دست آشنای زلف تو

۱۵

ای هوسها کرده احیا لعل روح‌افزای تو
شمع هر فانوس آغوش سهی بالای تو

جلوه‌ی بزم آتش پروانه می ماند بشمع
غیر و آن لطف نمایان ما و رنجشهای تو

داده ای ناموس را امشب بطوفان شراب
میچکد خون حیا از چشم راز افشای تو

تازه مشقان جنون راز آشنایان هم اند
شکوه مضمون آفرین! فهمیده‌ی انشای تو

۱۶

زهی براه وفا خون دل سبیل از تو
به تیغ ناز تو هر دره ام قتیل از تو

زمانه جامه‌ی طاقت زند به نیل از تو
فلک بود دبه‌ی زیر پای پیل از تو

ذلیل کس نشود هر کرا عزیز کنی
عزیز کس نشود هر که شد ذلیل از تو

چگونه گرد سراغت نصیب دیده شود!
که ریخت مرغ تصور پر دلیل از تو

بساط لاله و نسرین به پشت پای زنند
در آب و نار کلیم‌الله و خلیل از تو

خرد چرا کف خاکستر فنا نشود؟
که برگ ریز کند بال جبرئیل از تو

نوا اگر دم عیسی است خارج آهنگ است
بمحفلی که نشد ساز قال و قیل از تو

ز خاک پای کلیم تو یافت آب دگر
غبار سینه بر آورد رود نیل از تو

بدام وعده دگر صیدت آفرین! نشود
شنیده است مکرر ازین قبیل از تو

۱۷

ای در آتش آفتاب از تاب رشک روی تو
صبح محشر شب نشین سایه‌ی گیسوی تو

همچوآن‌مرغی‌که در شب‌نورش‌ازجا می برد
مست در مهتاب میغلطد نگاه از روی تو

رونق حسنت غبار ترکتاز خط نبرد
میدهد این گرد زیب وسمه‌ی ابروی تو

از نزاکت بسکه هر ساعت برنگی دیگراست
شاه پر طاؤس را ماند نقاب از روی تو

آفرین دردمند آخر کدامین سر کند؟
شکوه از ناساز بخت خویش یا از خوی تو

۱۸

عضو عضو من سپند نازنین اعضای تو
ای سراپایم بلا گردان سرتاپای تو

دوریت عین ستم بر مردم آسوده است
همچو دل از دیده ام خالی مبادا جای تو

کوچه باغ خلد وحدت باد و آغوش وصال
کنج آسایش لحد نامی که شد ماوای تو

ابر رحمت شبنم و فردوس بخشایش نسیم
نو بهار مغفرت بادا چمن پیرای تو

حیرتم کافیست، من میرفتم از پیش تو کاش
سر چو اشک شمع میکردم نیاز پای تو

ناله محشر ماتمی دارم مصیبت را غمی
ای که عمری، ناز میکردم بنعمتهای تو

التجا اوج قبول کبریای او نیافت
آفرین! بر عکس صورت بست مطلب وای تو

۱۹

عنان بدست خطا داده ای دریغ از تو
ره صواب نیفتاده ای دریغ از تو

بموج باده عنان داده ای دریغ از تو!
بکوچه‌ی غلط افتاده ای دریغ از تو!

فغان که فرق سفید و سیه هنوزت نیست
خطت دمید و همان ساده ای دریغ از تو

غرور پیشه باین حسن بیوفا تا چند؟
گرفتم آنکه پری زاده ای دریغ از تو!

بمومیایی کوشش شود شکسته درست
تو در شکست خود افتاده ای دریغ از تو!

ز حرف راست دل نازک تو میرنجد
چو مست منحرف از جاده ای دریغ از تو!

ز ارمغان تو بزمی تهی نماند که نیست
بما دعا نفرستاده ای دریغ از تو!

بجاست گوش تو کر پند آفرین! نشنود
بعالم دگر افتاده ای دریغ از تو!

۲۰

زهی آشفته و گریان و آتش در جگر از تو!
تماشا کرده ام کوه از تو باشد بحرو بر از تو

بنوبت در تمنای تو درچرخ اند روز و شب
سحر خیزی خورشید از تو شبگیر قمر از تو

نمیدانستم اول اینقدرها شوخ و پرکارت
چه تلخیها کشیدم آخر ای شیرین پسر! از تو

شعار فضل بی منت عطای بی طلب باشد
توآن نخلی که بی تحریک میریزد ثمراز تو

نگاهی دیدنی بیمهر من! فال وصالست این
ورق‌گردانی رنگم چو مهتاب سحر از تو

ز سودای تو پنهان آتشی در خشک‌و تر دیدم
بود دوزخ طپان جنت ز کوثر چشم تر از تو

دل مجنون هنوز از گردباد دامن صحرا
ز شرم عشق لیلی میزند دستی بسر از تو

باین لذت نباشد هیچ نعمت عشق میداند
که صندل هم تویی آنرا که باشددردسر از تو

نمیدانم کجا پرسد سراغ بی نشانت را؟
که از خود میرود تا آفرین گیرد خبراز تو؟

۲۱

دل رم خورده با وحشی بیابان میزند پهلو
سبک جولان شراری با چراغان میزند پهلو

بود هم طرح چشمت در تظلم خال کافر دل
تماشا کن که این هندو به ترکان میزند پهلو

چنان لبریزم از تیر جفای او که چون ترکش
به تحریک نفس پیکان به پیکان میزند پهلو

سپهر سفله همچشم بلندان کرد پستان را
بآن حدی که دامان با گریبان میزند پهلو

خدا سازد که گردد سرمه کش چشم امیدم را
سر کوی که خاکش با صفاهان میزند پهلو

دهد فیض قناعت قوت دیگر ضعیفان را
که اینجا مور بی پر با سلیمان میزند پهلو

بلند آوازگی محسود دارد آفرین! ما را
که جوش شهرت حاسد به نسیان میزند پهلو

۲۴

خوشا رندی که باشد صرف یزدان جان و مال او
به ذکر نام حق چون سجه گردد ماه و سال او

شفق بیز تجلی طرفه گلگون عارضی دیدم
نفسها برلب آتش بس است از رنگ آل او

خوشا رندی که پوشد جامهٔ پوشیده حالی را
ز غیب درد سر بیرون نمی آرد زلال او

ترقی های دونان با تنزل میزند چشمک
بد اختر چون شرر باشد عروج او وبال او

نباشد در تجلی گاه شوخی زهرهٔ شیران
سیاهی میکند در وادی ایمن غزال او

ندارد جام جم اقبال فیض آثار درویشی
بود زهراب حسرت آب حیوان در سفال او

بلاگردان شوم قربان روم گرد سرت گردم
ندارد آفرین! الاترا رحمی بحال او

۲۳

سنگ پا خورشید تابان از صفای پای تو
آسمانی در شفق خاک از حنای پای تو

چونلگن بی شمع شمع بی‌لگن خوش جلوه نیست
دیده‌های بازما خالی است جای پای تو

چون توانم بوسه زد پایت؟ که هوشم میبرد
همچو آمد آمد صهبا صدای پای تو

چون حنا یک بوسه بی خون جگر مقدور نیست
هربسی مشکل که باشد آشنای پای تو

جلوه‌ای سر کن نظر بازان تمنا کرده اند
پرده های دیده پا انداز جای پای تو

آفرین خود کیست! کزروی زمین خجلت کشد
نقد جان را گر کند صائب فدای پای تو

۲۴

بفرق حرص پشت پازن و سر کوب دنیا شو
مقیم قله‌ی قاف قناعت همچو عنقا شو

بامید بصیرت باش چون عینک کمر بسته
بخدمت پیش چشم مردم بینا و بینا شو

قبول ظاهروباطن طلب در تیره بختی هم
میان چشم مردم مردمک‌در دل سویدا شو

گرت توفیق حلوا نیست باری تلخ کامان را
به شیرین کاری اخلاق شیرین کارحلوا شو

چه پنداری! که بیرون‌است‌آن‌جان‌جهان از تو
چو خون خویش گرم جستجوی اوسراپا شو

چه لازم! گوهریکتا شدن کز بحر دورافتی
به دریا متصل کن خویش را از قطره‌دریاشو

شهان را سیرملک خویش در حفظ امان دارد
ز دل تادیده از تست این قلمروجلوه فرماشو

درشتی های خوی نشه از فیض قبول آید
مگر کیفیتی پیداکنی ای سنگ! بینا شو

ادب بند زبان آفرین! شد ورنه میخواهم
بکام غیر بودی مدتی یک چند از ما شو

۳۵

خوش بود خلوتی از غیر میان من و تو
دست در گردن هم یا به میان من و تو

کفر آئین وفا تا نشود فرض هم است
پاس حق نمک عشق میان من و تو

چشم بد دور! ز هم تا ندرد گرگ هوس
بس بود از ادب عشق شبان من و تو

نگسلد سلسله‌ی ما و تو چون بلبل و گل
درمیان من و تو عشق ضمان من و تو

آفرین! نقد جهان در خور سودایم نیست
من و تو مشتری جنس دکان من و تو

۲۶

گهی منت کش مشاطه باشد آن کمان ابرو
که‌از چشم سیاه باخویش‌دارد سرمه‌دان ابرو

ز رشکت‌بسکه‌خون‌زهراب‌شد درجسم‌معشوق
دود چون عقرب آشفته برروی بیان ابرو

تلاش نسبتی با دوست می باید نمی بینی
مصاحب‌شد بآن چشم سخن‌گو نکته دان ابرو

مبادا دست قدرت بر بلندان زیردستان را
که سبقت در بلندی میکند مژگان ازان ابرو

زمین لرزد قدر ترسد فلک از دور واماند
خدا حافظ! چو تیر غمزه آید از کمان‌ابرو

محال‌است‌اینکه‌بی‌عرفان‌بود هرکس که‌موزون‌شد
ندارد غیر نقد دیده جنسی در دکان ابرو

نه ای روشن سواد عشق ورنه آفرین! دارد
حکایت در حکایت داستان در داستان ابرو

۲۷

از بسکه* باخت نقد هوس در رضای تو
گیرد دلم به نرخ وفا هر جفای تو

تا رفتی از برم ز نفس دود میکند
در خلوت دلست همان گرم جای تو

فرد است همچو نشه شود زیب چشم حور
خونی که صرف شد چو حنا زیر پای تو

چون مصرعی که خوبتر از مصرعی رسد
باجی نمیدهند بهم شیوه های تو

با آبرو کسی که ز شوقت در آتش است
پر خاک بر سری که ندارد هوای تو

بیگانه از تو گوهر مقصود میبرد
دایم چو موج بحر طپد آشنای تو

از شوق جلوه‌های تو ترسم چو طفل شوخ
از دیده خانه دیده جهد در لقای تو

مانند بوی گل شنود گوش آفرین!
پیش از خرام ناز تو آواز پای تو

ردیف ه

۱

گذر کن از سر دنیا مکن نظاره‌ی چاه
تو خوابناک و شب تیره و کناره‌ی چاه

تهی ز صدق و صفایی ز طوف کعبه چه فیض؟
چو تشنه بی رسن و دلو بر کناره‌ی چاه

روم بگرد سرش هر کجا که چشم تریست
ببوی یوسف خویشم پی اجاره‌ی چاه

بسینه مشت زنان سرخ و زرد چون شبنم
چراست از ذقن دوست استعاره‌ی چاه؟

کس از ترقی دونان کدام بهره برد؟
کدام فیض دهد تابش ستاره‌ی چاه؟

بود چو جذبه‌ی توفیق دوست دنیا چیست!
چو آفرین! شو و مردانه کن گزاره‌ی چاه

۲

خواب گران شد کن بیدارم یا الله یا الله!
مستی غفلت برد زکارم یا الله یا الله!

صبح که اشکم سجه شمارد تخم سجود مهرتو کارد
بانگ بر آرد نالهٔ زارم یا الله یا الله!

دشت‌سفیداست‌از کف‌جوشم نیست حدی‌خوان‌غیرخروشم
اشترمست گسسته مهارم یا الله یا الله!

هم تو رفیقم هم تو شفیقم جزتو نباشد یارورفیقم
خوار و نزارم بیدل و زارم یا الله یا الله!

نقد چهل برباد نمودم هی هی هی بیداد نمودم
تخم نکشتم رفت بهارم یا الله یا الله!

سعی فتوت پای کم آرد ناخن همت دست ندارد
هم تو کشایی عقدهٔ کارم یا الله یا الله!

آفرین آمداز تو خطابم صرف تو با دا شیب وشبابم
غیر که باشد؟ رو به که آرم؟ یا الله یا الله!

۳

شرر آتش موسی لاله
شفق صبح تجلی لاله

آب بر آتش نمرود زند
چون فروزد رخ دعوی لاله

در بغل محضر رنگینی خویش
شوخ و برجسته چومعنی لاله

مفت نظاره که دارد برکف!
سرمهٔ دیدهٔ اعمی لاله

ششِ جهت موجِ هوا زنجیر است
خلق مجنون شد و لیلی لاله

رفتی و آتش بیداد افروخت
ندهد بی تو تسلی لاله

آفرین! چون دلِ خونین بی دوست
میکشد آه تمنا لاله

۴

شورِ عشقی‌خواهم و صدرنگ غم‌جوش سپاه
بشکنم تا چون الف طرف کلاه از صد آه

تا بمژگان که دارد نسبت برگشتگی؟
دلنشین ترا از سویدایم بود بخت سیاه

بسکه از حیرت فضا را بست بر نظاره ام
بخیه‌ی دامان مژگانست پنداری نگاه

مشت خاک من همان در انتظارش بعد مرگ
صورت نقش قدم بندد شود چشمی براه

آفرین! باشد دواتم چشم پر حرف بتان
در نی کلکم بود معنی‌چو شوخی درنگاه

۵

بود زبسکه جنون خیز آب و تاب شگوفه
عنان گسسته پری می دود رکاب شگوفه

شود مباد صبوحی قضا شراب کجاست؟
دمید از افق شاخ آفتاب شگوفه

هزار پاره پریشان دلم که جمع کند؟
کسی نه بست چو شیرازه‌ی کتاب شگوفه

بگلشنی که عرق ریز شرم جلوه‌گر آید
به نوبهار دهد هرقدم جواب شگوفه

شرار لاله و گل پاک سوخت خرمن دی
به جنگ دیو خزان تیغ شد شهاب شگوفه

به جلوه‌ی که چراغ بهار روشن شد؟
ز بزم کیست چو پروانه اضطراب شگوفه؟

بهار پا برکابست جلوه مفت تماشا
که زود شیب شود آفرین! شباب شگوفه

۶

*هوای باغ نداریم و انتظار شگوفه
که برگ ریز بود چون شرر بهار شگوفه

بخاک زد طبق زر که داشت نذر توگل
نیامدی و تو برباد شد نثار شگوفه

همین نه باغ ز گل قلزمیت طوفان خیز
که هر درخت شگفته است کوهسار شگوفه

خزان گریخت که سلطان نوبهار آمد
گرفت کوچه‌ی هر شاخ را سوار شگوفه

چه ممکن است رود از کریم خوی کرم!
که منع ریزش گل نیست اختیار شگوفه

دریده پیرهن گل ز دست مستی کیست؟
ز بزم کیست چنین چشم پر خمار شگوفه؟

چه دیده است؟ که ترسیده آفرین! چشمش
چنان گریخت ز گلشن که باز ماند شگوفه

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

۷

من و فریاد یا رسول الله!
داد و بیداد یا رسول الله!

عشق مشتاق ناله است و نماند
تاب فریاد یا رسول الله!

بر برات مراد مشتاقان
همه را صاد یا رسول الله!

همه قربان کدام عشق و چه حسن؟
صید و صیاد یا رسول الله!

آنکه نام ترا فدا باشد
آفرین باد یا رسول الله!

۸

مرا در ملک دلها چون محبت بادشاهی ده
سرافرازم کن از داغ جنون صاحب کلاهی‌ده

قبول عشق یارب! چون سویدایم کماهی ده
قلمرو هر کجا دل نام باشد تخت‌شاهی ده

گرامی‌منصب‌دل بخش‌وداغ مهرخویشم کن
چو شبنم خلعتم از فیض نور صبحگاهی ده

مرا فرمانده دارالامان خاکساری کن
چو نقش پایم از افتادگی صاحب‌کلاهی ده

سیه کار هوس هر گام دارد چاه خذلانی
ز فضل خویش مهتابم شب گم کرده راهی‌ده

فروزان شعله‌ی فکرم کن ازدم سردی حاسد
ز آبم موج روغن چون چراغ چشم ماهی ده

بکام دل مسلم دار عجز آماده* فقرم را
ز موری پای کم گر آورم جم دستگاهی ده

تو چون بیخواست سامان داده‌ای چندین مرادایم
کنون هم آنچه میخواهد دلم خواهی نخواهی ده

ز سودای غمت شاید نویسد آفرین حرفی
الهی! از سویدای دل مجنون سیاهی ده

۹

من نمی گویم جوابم از حریم ناز ده
یا بر افگن پرده یا فهم زبان راز ده

مشتری بسیار دارد ما تجارت کرده ایم
جان من! سودای دل گر خوش نیاید باز ده

از نواهای مخالف بیدماغم میکند
یا رب! اندک گوشمال طالع ناساز ده

تا دم آخر تلاش صافی دل کردنی است
هست تا گرد نفس آیینه ات پرداز ده

غافل از گم کرده راهان طلب نتوان گزشت
آخر ای خضر مبارک پی! مرا آواز ده

ای خدا! پاس خطاب آفرینم لازم است
گر همه جادو کند حاسد مرا اعجاز ده

۱۰

بسکه از خون دل ماست بسامان لاله
هست شرمنده‌ی ما سر بگریبان لاله

* ج: عجزآباد ـ

دارد از سیروسکون جمع دوصد معجز صنع
شفق صبح وطن شام غریبان لاله

موج طغیان زده امسال برنگی که دهد؟
باغها را در و دیوار بطوفان لاله

دورم از صحبت نادان بهمین محفوظم
ورنه صد برگ شود در کف طفلان لاله

رفتی و در نظرم بی رخت ای کبک خرام!
زاغ بسمل شده ماند بگلستان لاله

کس ندانست چه سودا بدماغش زده است؟
پا بگل داغ بدل سربگریبان لاله

آفرین! شسته نشد آنچه ز تقدیر آمد
رفت با داغ دل از عالم امکان لاله

۱۱

* بالید بسکه در دل آتش بهار ناله
شد داغ عضو عضوم چون برگ برگ لاله

آنرا که خالی از خود لبریز یار باشد
بر آسمان تواند خرگاه زد چو هاله

بالید بسکه چشمم از شوق بزم وصلش
در دیده کرد ابرو جا چون خط پیاله

بود آفرین! غم دل یک چند مفت مجنون
کردند قسمت ما آخر بما حواله

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

۱۲

هنوز نام من دلفگار نقش نه بسته
چو گوهر است نگینم در آب دیده نشسته

چه‌جای‌دیده و دل! عضو عضوگشته‌گرفتار
بغیر وحشی رنگ‌از کمند دوست که‌جسته؟

جدا ز جان چو شود جسم نیست‌بیش ازخاک
بحیرتم به که پیوسته هر که از توگسسته؟

ز سوز شوق تو مینا چو شمع آه کشیده
پیاله از کف صهبا بچشم شیشه شکسته

خیال آن مژه بندد گر آفرین! دل دریا
درون سینه صدف را گهر شود دل خسته

۱۳

*ساغر بکف که در صف خوبان برآمده؟
صبحی بعزم سیر چراغان برآمده

فرش است عیش روی زمین در زمین که گل
از زیر خاک با لب خندان برآمده

از تنگی معاش چه پرسی که خواجه را!
از کف درم برآمده یا جان برآمده!

منت کش لباس نشد فطرت بلند
دامان ماه نو ز گریبان برآمده

چندین هزار صف رم آهو غزالها
بر گردش نگاه تو حیران برآمده

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

آن اشک حسرتی که سرانجام میچکد
گوهر شده ز افسر شاهان برآمده

آن را که دم ز قطع تعلق زند چو تیغ
صد جا برهنه در صف مردان برآمده

ای خاک کوی دوست! ندانم چه‌سرمه‌ایست؟
کز نسبت تو نام صفاهان برآمده

آن را که در رکاب بود آفرین! بهار
هر جا رسیده سنبل و ریحان برآمده

۱۴

الهی! خوش نگاهان را ز ماهم یادگاهی ده
گذار لا ابالی ابر رحمت بر گیاهی ده

رگ ابر تجلی برق حسرت سوزآهی ده
شرر گلباز طور جلوه چون موسی نگاهی ده

فلک هرشب چراغان میکند من داغ‌می‌سوزم
تهی مسپند آغوش مرا چون هاله ماهی ده

ز گرد فتنه و تبخال آفت تا امان باشد
زکات چشم مست و لعل میگون گاه گاهی ده

طپیدن داغ گشتن خون شدن سیماب گردیدن
همین است‌آرزوی‌دل که‌سوی‌خویش راهی‌ده

بود کز شش جهت چون آفتاب آیی دوچارمن
به جست وجوی خود هر ذره ام را سر براهی‌ده

طپش لشکرشه عشق آفرین!سویت نظردارد
ز جوشا جوش دل عرض سپاهی بر سپاهی ده

۱۵

*ز لطف او دل ناکام میشود فربه
چو مفلسی که ز انعام میشود فربه

یکی صداست چو عاشق فنا شود در دوست
چنانکه حرف ز ادغام میشود فربه

حرام خواره‌تر از محتسب نمی باشد
ز خون رند می آشام میشود فربه

کسی که مهر تو ورزد چه غم ز روز سیاه!
هلال وار بهر شام میشود فربه

بد از بدی چو شرر آن چنانکه میکاهد
ز نام نیک نکونام میشود فربه

ز صبر تلخ تهی چشم حرص را داروست
بلی چو جمع شود دام میشود فربه

بهشت عیش بود سبزه زار گاوان را
بخورد و خواب تن عام میشود فربه

به ذوق صید تو بودن ز بسکه می بالم
ز پرفشانی من دام میشود فربه

ز صلح کل دل خوش مشرب آفرین! دارم
گهی ز ننگ گه از نام میشود فربه

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

۱۶

خوش بگو لا اله الا الله
کو به کو لا اله الا الله

من و تو بدعت غلط بینی است
همه او لا اله الا الله

بزم توحید و باده‌ی عرفان
های و هو لا اله الا الله

ذکر کن آن قدر که بانگ زند
مو بمو لا اله الا الله

عزت دین ز احمد مرسل
آبرو لا اله الا الله

چند ناپاک از خودی؟ تا چند
بی وضو؟ لا اله الا الله

نتوان یافت آفرین! او را
جز باو لا اله الا الله

ناتمام غزلیات

۱

ای خداوند دل درد گرفتارش ده
شبنم از خون جگر برگل رخسارش ده

دردمندش کن و همچشم نظر بازانش
بمکافات عمل با چو خودی کارش ده

اولش مست جنون همچو من غمزده کن
بعد ازان ره به پریخانه‌ی دیدارش ده

کوه تمکین شده و تنگ در آغوش خود است
موج آشفتگی سیل برفتارش ده

جای این خود سری‌وشوخی‌و گردن‌کشی‌اش
ناله و اشک و طپش هر سه بیکبارش ده

۲

بس است هجر بعاشق عتاب یعنی چه؟
حساب کن ستم بی حساب یعنی چه؟

اگر نه همچو محیط است دشت بیتابش
بغل کشایی موج سراب یعنی چه؟

بآفتاب رسد شبنمی که رفت بباد
عمارت دل و جان خراب یعنی چه؟

نگاه نشه فروش تو برده از هوشم
بدور چشم تو جام شراب یعنی چه؟

۳

شد دل خون شده در دیده‌ی بیخواب گره
قطره‌ی ماست که گردید بگرداب گره

کار تا نیست خدا ساز دعا بی اثر است
باز کی میشود از ناخن محراب گره؟

ردیف ی

۱

ز بیدردی دلم افسرده شد ای عشق! امدادی
چراغم را بر افروز از شرار سنگ بیدادی

قضا از خاک مجنون ریخت گویا رنگ این گلشن
که چون نشو و نما پیچیده در هر شاخ فریادی

رهائی نیست دل را از کمند ناز معشوقان
که دارد در کمین این صید از هر گوشه صیادی

بخونم تشنه می آید نوآموز وفا طفلی
ستمگر قاتلی در بردن دل کهنه استادی

سر و پای جهانرا از زمین تا آسمان دیدم
ندارد آفرین! چون حلقه‌ی ماتم دل شادی

۲

شد آخر نوبهار روزه گل گل فیض پردازی
دهن مشکین کنی از رنگ طرح زعفران سازی

معمای حقیقت میکشاید فیض سی روزه
باین دندان کشودن میتوان هرعقده‌ی رازی

جهانی چشم تا خورشید چون‌اشک از نظر افتد
سراپا گوش کز الله اکبر آید آوازی

نمودی آفتاب نیمرنگ از گرمی روزه
پریشان جلوه هرسو نو گلی بند قبا بازی

نشاط صبح عیدی بود هر شب روزه داران را
سر آمد آفرین! هر شام صبح فیض پردازی!

۳

ای بی تو مرغان را چمن در دیده آتشخانه ای
در پای شمعت آسمان پر سوخته پروانه ای

از فیض غیرت نیستم ممنون این بی همتان
شمشیر جوهر دارم و کافیست آب و دانه ای

از اشک و آه آتشین غافل مشو تا زنده ای
چون‌شمع جایت گر بود در کعبه یا بتخانه ای

مستان صهبای جنون عیسی دم یکدیگراند
احیای مجنون میکنم از نعره‌ی مستانه ای

آن گرد بادم آفرین! کز دشت مجنون میرسم
در آستین دارم نهان گردی ز هر ویرانه ای

۴

ز بزمش میرسم مخمور و می آرم ره آوردی
نگاه حسرتی چون شمع صبح و چهره‌ی زردی

غبار انگیز افسوسی نشد زان سنگدل اشکم
ز باران‌بر نخیزد سخت‌چون باشد زمین گردی

تاسف موج زد بالید و کردی زندگی نامش
حباب آسا نباشد عمر ظالم جز دمی سردی

گل رعنای کونین آرزوی ما نمی باشد
تمنا عرض دارد لاله گون اشکی رخی زردی

بقدر حال خود هرکس تمنای بسردارد
حریفان را غم دنیا و مارا آفرین! دردی

۵

گردران عالم ز خلق خوش نشانی میبری
یادگاری شاخ گل از بوستانی میبری

عرش میلرزد دل رندان شکستن سهل نیست
مغتنم دان گر مسلم نیم جانی میبری

از گل و بلبل پراست این باغ و توغافل خرام
هر قدم در باد دامن آشیانی میبری

*میروی بیدرد! صبر و عقل و هوشم میرود
میروی هرگاه از ما کاروانی میبری

شاهراه معرفت مفت تماشا آفرین!
یوسفی درهر نظر از کاروانی میبری

۶

ای جنس گران قیمت دکان خدایی!
سودای تو شد سلسله جنبان خدایی

بی سایه کند جلوه نهالی که تو داری
چون معنی بی لفظ به بستان خدایی

بر وحدت ذات تو ومعبود گواه است
تصدیق تو شد حجت ایمان خدایی

* ب میں یہ شعر مذکور نہیں ۔

نه قصر فلک چون نشود یک پر طاؤس؟
روی تو بود شمسه‌ی ایوان خدایی

نکشود دری بیمددت در دل تنگم
هر چند زدم دست بدامان خدایی

بر آفرین! از عین عنایت نظری کن
ای سرمه کش دیده‌ی کوران خدایی

ے

دهد هر کس ز پا افتاده‌ی را بی ریا دستی
شود دست حمایت دستیارش از خدا دستی

طبیبی گر کند با نبض شوقم آشنا دستی
جهد چون برق بی پروا فشاند در هوا دستی

مسوز از غیرتم مشاطه لازم نیست حسنت را!
سیه بی سرمه چشم و سرخ داری بی حنا دستی

هنوز از شرم همت نم بخود دزدد غبار ما
نیندازد بدامان کسی تا گرد ما دستی

چو تابد نور وحدت ظلمت کثرت نمی‌ماند
نه بیند جز خدا هر کس فشاند از ماسوا دستی

ز بیم خار مژگان جای چشم آیی چو در گلشن
ترا بلبل ز برگ گل گزارد زیر پا دستی

زگلگشت جنون بی‌دست و پا زاهد چه گل چیند؟
نه صحرا گرد پای نی گریبان آشنا دستی

نه گیرد آفرین! بی یاری توفیق او آهی
نمی بینی که تنها بر نخیزد در دعا دستی

۸

*درآتش میگدازد بسکه دل را یاد ایامی
چو شمعم نیست غیر از سوختن درنامه پیغامی

بهم حسن و محبت تازه آئین صحبتی دارد
نظرها وقف دیداری دعاها نذر دشنامی

بمحفل بی تو امشب بسکه طوفان کرد بیتابی
خط ساغر ندارد همچو نبض موج آرامی

خیال‌عشوه‌ی‌چشمی که طوفان‌میکند در دل؟
حباب اشک گل ناکرده و بالید بادامی

محبت در دل هر ذره طوفان جلوه ای دارد
زند جوش دگر این باده‌ی رنگین بهرجامی

چه دوراست آفرین! گرنقش‌بندشهرت‌خویشم
نگین هم آخر از فیض سخن پیدا کند نامی

۹

دهد در پرده اش هر لحظه نیرنگ قضا رنگی
جدا هر تار چنگ چرخ دارد تازه آهنگی

براه عشق ظالم بسکه سختیهاست سالک را
خورد چون تیشه‌ی فرهاد پا هر لحظه برسنگی

روم از خویش تا آگه شوم از ننگ غفلتها
چو خواب غنچه تعبیرم ندارد از سخن رنگی

بدل زد آتش بیداد حسرت چون بدخشانم
تبسم ریز لعل خنده نوشینی دهن تنگی

بهر رنگ از ملامت آنچه میگویند یکرنگم
خوش آمد آفرین! ما را همین از نامها ننگی

* نه غزل ب و ج میں مذکور نہیں۔

۱۰

نو آموز وفا! قدر طپیدنها چه میدانی؟
نخواندی درس الفت گرم دیدنها چه میدانی؟

نسیمی میکند نیلوفری صبح بناگوشت
فغانهای شب هجران شنیدنها چه میدانی؟

هنوزت دایه در مدنظر چون مردمک دارد
چو طفل اشک من هرسو دویدنها چه میدانی؟

هنوز از خلوت آینیه غافل باز می آئی
ز دست خویش پیراهن دریدنها چه میدانی؟

هنوزت نیست قدر گوهر بسیار جوشیدن
باندک التفاتی دل خریدنها چه میدانی؟

هنوز از ناز جادو پیشه از خود رفتگانت را
بایمای نگه افسون دمیدنها چه میدانی؟

هنوزت نیست قدر حسن و شان جلوه معلومت
ز عاشق بی سبب دامن کشیدنها چه میدانی؟

هنوز از تاب مهرت شبنم دلها نمی جوشد
چو صبح از اوج رعنایی دمیدنها چه میدانی؟

هنوزت مشکلست ای شوخ! صید آفرین کردن
ز راه دیده اش در دل خلیدنها چه میدانی

۱۱

نباشد سر نوشتم بسکه غیر از چین پیشانی
بود عمرم برنگ زلف طومار پریشانی

نهان در سینه نتوان داشت راز عشق بی پروا
کند چون می ز مینا این شرار از سنگ عریانی

هنوز آیینه‌ی رخسار و تیغ ابرویش دارد
نیاز دل گل چاکی و نذر دیده حیرانی

بود سرگرم عصیان را مهیا داغ رسوایی
شگفت آخر چو شمعم این گل از آلوده دامانی

یکی باشد وصال و هجر از خود رفته‌ی او را
ز شب تا روز نتواند تفاوت کرد قربانی

شگفت از بسکه بر سر لاله‌ی داغ تمنایش
برنگ رشته‌ی گلدسته باشد خط پیشانی

بود کافی ندامت قطع طومار معاصی را
که مقراض است برهم سودن دست پشیمانی

ببزم از حیرت حسن تو رنگ شمع جا دارد
که چون پروانه‌ی تصویر ماند از پرافشانی

ز قرب سفله هم یابند فیضی مردم بینش
شود کر آفرین! چون سرمه چشم از گرد نورانی

۱۲

*باستغنای همت نیست چون من مرد میدانی
غبارم دست از غیرت نیندازد به دامانی

ببوسم گاه لب گاهی زنخدان گاه رخسارش
خدا روزی کند جمعیت رزق پریشانی

ز بس کزدوریت‌ای دوست! ماتم‌خانه‌شدگلشن
جدا هر شاخ چون فواره دارد چشم گریانی

* یہ غزل ج میں مذکور نہیں ۔

ز غیرت تانگه گلچین نگردد موسم خطهم
شود هر حلقه‌ی مو بر رخش چشم‌نگهبانی

گزندی نیست از نافهمی حساد کامل را
نمی افتد ز قدر خویش مصحف ازغلطخوانی

خمار آلود حسرت چند دارد همچو گردابم
برنگ موج صهبا جلوه مستی نشه جولانی

مسیحا جلوه شوخی آفرین! صد آفرین دارد
دلی گرمی برد درهر ادای میدهد جانی

۱۳

گناهت نیست گر آگاه نه ای از جان غمناکی
بروی دل دری نگشوده ای از سینه‌ی چاکی

گهر افسر طرازی کرد و گل دستار پیرایی
بجای میرسد هرکس که دارد جوهر پاکی

بلا گردان شوم سرو وقار آئین خرامت را
که گردد کوه نمکین در رهت هر ذره‌ی خاکی

زمین بوس جلالش کی شود حد غبار من؟
ندرد دست بر دامان پاکش گرد ادراکی

بپای شمع و سرو افشاند جان پروانه و قمری
خدا روزی کند من هم سری دارم بفتراکی!

شد از انبوه هیبت ریش درهم شانه سامان کن
دهانت پرشد از گند ریا ای شیخ مسواکی!

نگاه التفاتش آفرین! کافیست مستان را
فراوان است برگ عیش هرجا سبز شد تاکی

۱۴

تجرد سوخت ز اول هر کجا سر زد تمنایی
چو برق از خویش دست افشانده بر دنیا زدم پایی

دو نازک طبع را خوب است ساز شوق دور از هم
شکست آهنگ باشد چون خورد مینا بمینایی

بهر صورت مقلد با محقق بس نمی آید
کف آبی تواند شستن تصویر دریایی

بگاگشت چمن مستانه رفتن عالمی دارد
قدح در دست مینا در بغل با سرو رعنایی

گر از بی دستگاهی خدمتی از من نمی آید
چونقش پایم این بس چشم مالم بر کف پایی

ندارند آه! این ناقص شعوران درد جانبازان
طپش پامال بسملها و طفلان را تماشایی

تمیز اول رود از مست دنیا آفرین! ورنه
نمی افتاد در دام بلا دانسته دانایی

۱۵

*شود هر کس که گلباز تجملهای پی درپی
خورد چون برق سرچنگ تنزلهای پی درپی

بود منت کشی از خود تهی گردیده‌ها شوق
ره عشق است باید رفت زین پلهای پی درپی

خوشم کز حلقه‌ی عشاق میسازد سرافرازم
کماندار من از تیر تغافلهای پی در پی

---

* یہ غزل ب اور ج میں مذکور نہیں۔

مبارک منصب پروانگی بلبل! بهار آمد
چمنها را چراغان کرد از گلهای پی در پی

بود پرواز رنگ و جستن چشمم ز دوری‌ها
بشارت های هر ساعت تفاول های پی در پی

بود بر رغم ارباب تردد آفرین! یارم
قناعت بر قناعت با توکلهای پی در پی

۱۶

شرر افشاند برق ناله ام ای چشم‌تر! رحمی!
دعا کشت تمنا سوخت ای ابر اثر رحمی!

چو شمع‌وشعله عجز ما و نازش‌گرم! میجوشد
مباد امشب برآیی از کمینگاه ای‌سحر! رحمی!

تبسم بشگفان چون غنچه از چین جبین دل
خدا را ای نسیم آشنا رو! یک گزر رحمی!

گداز شوق طوفان کرد ای ظالم ادا! لطفی
چوشمعم داغ دل ناسورشد ای‌بیخبر! رحمی!

فغان آفرین! صور است حشر آرزوها را
قیامت کرد آشوب جنون ای بیخبر رحمی!

۱۷

شکسته رنگ‌دل ای گلفروش همدمی! رحمی!
چمن نذر خزان‌شد ای بهار خرمی! رحمی!

دهان شکوه‌ی ما چشم خونبار است پنداری
تضرع میچکد از شوخی آتش دمی رحمی!

الهی! تو خط عیسی دمم را مهربانم کن
کند زنگار دل تا خود بداغم مرهمی رحمی!

عتاب اندازه دارد لطف هم آئین خوبانست
تغافل تابکی جان دارد آخر آدمی رحمی!

نیم چون آفرین! قابل عتاب‌ای تندخو لطفی
هلاکم میکند دست رد نا محرمی رحمی!

۱۸

آهوست کبابم همه شب از تف آهی
کاتش زده در خرمن دل برق نگاهی

ای صف شکن صبر و تحمل! به نگاهی
با برق طرف چند شود مشت گیاهی؟

پامال تغافل مکن ار دست نگیری
آنرا که نباشد بجهان جز تو پناهی

تا حشر چوگل چاک دلش بخیه نگیرد
آنرا که محرف زده برگشته نگاهی

تا ضبط حواست نکنی نفس نمیرد
آری بود از بهر سری قصد سپاهی

فرداست که لیلای سیه خانه‌ی ناز است
از زینت احسان تو هر نامه سیاهی

هر جا روم از دست خودم پای بسنگ است
هرگام بود سد رهم کوه گناهی

تا گرد اثر آفرین از غیر نماند
برق شو و مگزار نشان پرکاهی

۱۹

*مکن‌سرگشته‌ام دور از خود ای صاحب صفا! رحمی!
شود سنگ فلاخن قطره از دریا جدا رحمی!

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

ز رقت آب شد خارا و مینا دوست و دشمن هم
چه بدبختم که بر حالم نمی آید ترا رحمی!

ز بیتابی نفس در سینه چون گرداب می پیچد
هجوم شوق طوفان می کند نا آشنا! رحمی!

صفای وقت گرد سایه‌ات آبی کند در گل
بسر وقتم نیایی بی تکلف ای هما! رحمی!

روائی ده که جنس کاسدم سنگین بها گردد
طلای کن مس قلب مرا ای کیمیا! رحمی!

محمد خوش کند هرکس که خوش سازد دل مارا
خدا رحمت کند هرکس کند بر حال ما رحمی!

مرتب کرد از گلهای امید آفرین! باغی
چمن ساز تمنا نو بهار مدعا! رحمی!

۳۰

*بود از بسکه چون تصویر هستی فرصت تنگی
سفیدی میکند راه فنا از جستن رنگی

پس از عمری جفا هم لذتی دارد که میداند؟
نمک دارد نمک شور جنون با نو بر سنگی

بقربانگاه دنیا کس چه رنگ آشتی ریزد؟
چو اوراق خزان هنگامه ای با خویش در جنگی

کجایی؟ ای جنون! دل خون شد از عقل سبک مغزم
زند در سنگ لاخی تا کجا پای طلب لنگی

نگردد بی محبت ظلمت دل آفرین! زایل
طپش صیقل زد و نگزاشت بر آیینه ام زنگی

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

۲۱

ز ضعف بسکه نمانده ز طاقتم اثری
بگرد میروم از باد دامن نظری

مدام موی دماغ دل شکستهٔ ماست
چو تار کاسهٔ چینی خیال خوش کمری

چنانکه ما بخیال تو رفته ایم از خویش
بعمر خویش نکرد است کس چنین سفری

در آتشت طپشم بسکه سوخت میجوشد
ز هر غبار جنونی پری ز هر شرری

توئی که رخ ننمائی و نقد دل دزدی
بشوخی تو نبود است هیچ فتنه گری

ز کیمیای جنون قلب شیخ بیخبر است
نکرد چهره طلائی بعشق سیمبری

ز حرص باخته آرام خلق و بیمزه دهر
هجوم کرده مگس بر دکان نیشکری

بشرع مهر و وفا خونش آفرین! هدراست
دلی که آب نگردد بنالهٔ دگری

۲۲

*بود هر چند در ملک سخن صاحبقران معنی
حصاری میشود از دستبرد کودنان معنی

جم و کی زیر خاک از حسرت پروانگی سوزد
ز لفظ خوش چو افروزد مرصّع شمعدان معنی

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

در آب و آتش اند از بسکه از بیداد بی قدری
بود دود جگر الفاظ و چشم خونفشان معنی

ز من هر کس کند تحقیق درد و داغ عشق او
چو آن بیتی که پرسند از برای امتحان معنی

نه‌ای روشن سواد عشق درس جلوه درکار است
ز چشم بوالهوس پنهان چنان کز کودنان معنی

چه امکان داشت آئین بندی بازار کفر و دین؟
نمیشد گر چراغ افروز بزم انس و جان معنی

مسیحای باین فیض آفرین! باشد؟ نمیباشد
هزاران مرده‌ی الفاظ را بخشید جان معنی

۲۳

*تو گر جم دستگاهی عجز ماهم نیست بی زوری
بلرزاند فلک در تیغ‌بازی ناله‌ی موری

ملاحت کاروان سالار یوسف جلوه‌ی دارم
که دارد چون جرس هر قطره‌ی خونم بسرشوری

هوای شش جهت نور بصر شد چشم شوقم را
نگردد تا نهان از دیده یاری از نظر دوری

نوای عشرتی بی پرده‌ی رنجی نمیجوشد
که بی سیلی دفی بی گوشمالی نیست طنبوری

بامید محقق میپرستم هر مزوّر را
ازین ویرانه‌ها شاید رسم روزی بمعموری

بشوخی تلخ کامم آفرین! چون کوهکن دارد
نمک قربان تبسم شکری شیرین هر شوری

* یہ غزل ب و ج میں مذکور نہیں۔

۲۴

سعی دل کن در صفا تا قبله‌ی عالم شوی
آب شو تا کعبه‌ی تحقیق را زمزم شوی

بر نمی آید بلطف دست احسان دست زور
بهتر از رستم شدن باشد اگر حاتم شوی

در پی دست زد خود باش تا راهت دهند
زیرلب پای نفس بشکن مگر محرم شوی

پاس دینداری همین پاس دل خلق است و بس
بر دل موری مخور بیداد گیرم جم شوی

نسبتی خاصی به صاحب خانه باید آفرین!
این جهان و آن جهان از تست اگر آدم شوی

۲۵

بفردوس از جمال دوست غافل! آشتی کردی
چه مجنونی که از لیلی بمحمل آشتی کردی؟

شدی زهد آشنا گم کرده از کف گوهر مشرب
تو از دریا همین باخاک ساحل آشتی کردی

ز معنی بی خبر ای مبتلا! پروانه صورت را
تو با پرتو همین از شمع محفل آشتی کردی

بفریادی زمن قانع شدی نشنیده احوالم
تو از مجنون بآواز سلاسل آشتی کردی

چوسیلاب آفرین! کز بحر ماند دور پادرگل
جدا از کعبه‌ی مقصد بمنزل آشتی کردی

۲۶

گر بت خود بشکنی محمود سلطان میشوی
گر هوا را زیر خود سازی سلیمان میشوی

بسته ای ظالم! ز غفلت تهمت هستی بخویش
چشم تا وا میکنی چون خواب پنهان میشوی

از طمع باز آ که چون ماه نو این یک لب سوال
میبرد از خود ترا چندانکه خود نان میشوی

آفرین! از خود برآ جسم گرانجان گو مباش
دامن هستی بیفشان سربسر جان میشوی

۲۷

چمن ناز و نیازی گل رعنای خودی
دیده شد یوسف خویشی و زلیخای خودی

هچو دریا که گهی موج شود گه گرداب
مجلس آرای خودی ساغر و مینای خودی

آفرین! از دل آتش زده‌ی داغ فراق
کرم شب تابی و شمع شب یلدای خودی

۲۸

مرا ناخن بدل زد کجکلاهی
که هر مویش بود مژگان سپاهی

قناعت تختگاه و همت افسر
شه وقتم نه ملکی نی سپاهی

کهن اوراق من شیرازه خواه است
نگاهی تازه میخواهم نگاهی

تو خورشیدی و من چون شبنم صبح
دل حیرانی و اشکی و آهی

*تویی کایینه سان هر نقش پایت
بود همچشم حیرت دستگاهی

*بچشم دوربین هر گرد بادی
بود آیینه رفعت پناهی

کرا گویم غم دل آفرین! آه؟
جز آن یکتا ندارم سر پناهی

۳۹

نکویی که بد پیشه باشد تویی
مسلمان که بت میتراشد تویی

ز بس بخل بر مال خود بهر غیر
امینی که خائن نباشد تویی

پی جمع اسباب بی احتیاج
پریشان حریفی که باشد تویی

نگاهی که زخم تو ناسور شد
کسی کو بخود میخراشد تویی

چو فرصت گرامی گهر آفرین!
سفیهی که بیصرفه باشد تویی

* ب میں یہ شعر مذکور نہیں۔
** ب میں یہ بھی مذکور نہیں۔

۳۰

*دل میبرد ز دستم صورت گرفته جانی
ایمن چمن نهالی گلزار بی خزانی

شور جنون فزاید کاود جراحت دل
گلبرگ آتشینی سبزی نمک فشانی

عهد شباب و یاران رفتند سینه داغم
ماند است نقش پای یادم ز کاروانی

آن جنگجو چو گیرد تیغ کرشمه بر کف
مژگان سنان برآرد ابرو کشد کمانی

نظاره مفت چشمی کز عشق دیده باز است
ایجاد تازه دارد در هر نظر جهانی

آغاز عشق و شوقم از یار بوسه خواه است
بسم‌الله محبت شیرین کنم دهانی

از درد و داغ یاران خون است آفرین! دل
چون محضری که دارد از هر یکی نشانی

۳۱

ز نم بر دفتر ایجاد اگر از جوش دل هویی
چو اوراق خزان پرواز گیرد هر ورق سویی

خوشا وصلی کہ از بس همدمی گرمیشدی حایل
بدل کوه شب هجران نمودی سایه‌ی مویی

نیابی قرص نانی بی‌تواضع قامتی خم کن
بلی هرجاست چشمی لازم افتاده است ابرویی

---

* الف و ج میں یہ غزل مذکور نہیں۔

ز رعنا جلوه پرکاری بود چشم وفا مارا
که دارد چون چراغ شش سری از هرطرف رویی

فریب عشوه‌ی دنیا مخورکین زال شوهرکش
بود هر صبحدم آیینه برکف از سر شویی

توهم درپای سروی فرش کن چشم‌تر خود را
همین آواز می آید بگوش از هر لب جویی

چو زنبور سیاه سودای خالی میگزد دل را
بدین روز سیاهم آفرین! از دست هندویی

۳۲

بسکه غیر از شوق دیدارت ندارم مطلبی
نیست جز مد نگاه شوق در دل یاربی

تا در آغوش که خواهد قطره زد ابر بهار؟
چون‌صدف‌گردیده است از خود تهی هر قالبی

تختهای مشق طفلان بید مجنونست و بس
خالی از درس جنون نگذاشت شوقت مکتبی

هر کرا دیدیم بیمار تمنای تو بود
هر تنی را همچو خون پیچیده در اعضا تبی

مصرع ما آفرین! موج حلاوت میزند
حلقه تا در گوش دل افکند طوق غبغبی

۳۳

چو شمعم بی تو دل در آتش و آبست پنداری
نفس سررشته‌ی آه جگر تاب است پنداری

تو رفتی تا ز گلگشت چمن میجوشد آشوبی
که شاخ غنچه تار زیر مضراب است پنداری

تو چون ساقی شوی در سجده می‌آیند میخواران
خم دست نگارین تو محراب است پنداری

بمحفل بی تو نور شمع هم صورت نمی بندد
فروغ شعله اش آتش به سیماب است پنداری

دهد نشوونمای تازه دل را ریزش اشکی
ز آب خویشتن این دانه سیراب است پنداری

ز کثرتهای مطلب آفرین! گردیده ام غافل
مرا طول املها از رگ خواب است پنداری

۳۴

اگر نه پی سپر وهم بدگمان خودی
چرا بدوستی غیر خصم جان خودی؟

چو همت است ز فرسوده استخوان چه خطر!
بسوی خویش ببین شیر نیستان خودی

قدم زخانه برون ماندن از سعادت نیست
همای وقت خودی تا در آشیان خودی

خیال خام ترا هرزه گرد سودا کرد
ندیده روی متاعی که در دوکان خودی

دگر ز سیر چمن آفرین! چه عرض کند؟
ترا که آیینه در دست گلستان خودی

۳۵

بزم عیش هر که برهم‌خورد غمخوارش تویی
خانه‌ی هر کس خراب افتاد معمارش تویی

روزی بیرنج رزق مرغ بی پر میدهی
هر کرا بیچاره یابی چاره‌ی کارش تویی

حسن عرض جلوه را خلوت تقاضا میکند
بیکسی هر جا که میخواهد ترا یارش تویی

باشد از بیساری قیمت درین گرد کساد
آفرین! در یتیم است و خریدارش تویی

۳۶

بر آر از بحر رحمت موج لطفی خواه ناخواهی
حباب آسا دمی داریم و بی سامانی و آهی

بود از بسکه آفت در کمین خرمن عاشق
چو تار سبحه دارد برق‌در هر دانه اش راهی

نباید بود غافل از ورق گردانی منزل
خطرناکست راه دوست باید جان آگاهی

یکی صد گشت مطلع حسن را تا دل‌مشبک‌شد
بود چون‌هاله در هر رخنه‌ی‌چاک کتان‌ماهی

کرا تاب آفرین! تا حلقه پیرای هوس گردد؟
مگر کاکل بر آن موی میان دستی زند گاهی

۳۷

چه کاره‌ام؟ سر الفت کجا بمن داری؟
غزال من! تو که وحشت ز خویشتن داری

مبین در آیینه تا چشم پاک من باشد
نصیب غیر مکن آنچه حق من داری

برنگ و بوی تو نازد بهار در گلشن
هزار گونه شرف بر گل و سمن داری

ترا که آینه یک حلقه‌ی برون در است
بس است گوشه‌ی چشمی اگر بمن داری

کدام پسته چه آب بقا و کیست نمک؟
دهن نداری و بر این و آن سخن داری

بهر که رحم کنی منت از مروت نیست
ترحمی است که بر حال خویشتن داری

ز تست ملک جنون‌آفرین! که نائب خویش،
بلند و پست ز مجنون و کوهکن داری

۳۸

*پیر به حق محمد و مشکل کشا علی
یا مصطفی محمد و یا مرتضی علی

تا هست کائنات بود خوشه چین شان
نخل کرم محمد و برگ و نوا علی

امی ابی فدایت من هم به خاک پات
یا مصطفی محمد یا مرتضی علی

از هیچ درد شکوه مکن آفرین! مکن
هر جا بود حکیم محمد شفا علی

۳۹

نمک میریخت شورجلوه در تخمیر من کردی
قد رعنا کشیدی جامه‌ی تصویرمن کردی

کمند جذبه‌ای بکشودی، وسوی‌خودم‌خواندی
سمند شوق دادی چاره‌ی شبگیر من‌کردی

کیم‌من؟ چیستم‌من؟ چیست نقش اعتبار من؟
تو کز خودگرده ای‌انگیختی تصویرمن‌کردی

تویی تا آشنا ساحل بود هر جاست گردابی
توکل ناخدای قلزم تشویر من کردی

قبول عشق بالا دست بخشیدی زبانم را
اثر یک خانه زاد جوهر شمشیر من کردی

ز گنج* نقد دردت محتشم شد بینوای من
مرا چون‌خضر ویران یافتی تعمیرمن‌کردی

عدم را سرفراز منصب ایجاد فرمودی
خطاب آفرین! بخشیدی و توقیر من کردی

۴۰

**ندارد بعد مردن هم‌شهید عشق بهبودی
که‌باشد هرشکست‌استخوان زخم نمکسودی

ندانم‌شمع دل از شوق دیدار که میسوزد
که بینا چون‌سواد دیده‌شد هر حلقه‌ی‌دودی

* ب میں ’’ز نقد گنج دردت،، مذکور ہے ۔
** ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

ز طفل اشک خودسر میشود افشای راز دل
نباید داشت از پرورده‌ی خود چشم بهبودی

بیاد آن سیه چشم آفرین! چون در چمن گریم
شود در دیده‌ی گل شبنم اشک سرمه‌آلودی

۷۱

*ز ندخون گرم الفت شوق چون از هر دو سو جوشی
بهم آید چو زخم آب آغوشی بآغوشی

گل نقش قدم هرجا که ریزد بلبلم بلبل
بکوی دوست در هر نقش پا گم کرده‌ام هوشی

بچشم کم مبین ای کور باطن! مافقیران را
بود چون مردمک در دیده جای هرسیه پوشی

ز جا بردی چمن خمیازه‌ی آغوش بلبل ها
اگر میداشتی گل همچو او زیبا برو دوشی

که بر عرش سایان آفرین! در شکر نعمت ها
نثار فرق حاسد باد! هر جا هست پاپوشی

۷۲

نه بست از بسکه دل جز داغ نیرنگ تو آئینی
بهر خمیازه چون طاؤس دادم باغ رنگینی

خزان گیرد بهار کون تا یک دل نیاساید
بغارت دادن این باغ را کافی است گلچینی

زیک بیتابیم صد کوهکن در لرزه می‌آید
که بر هرلخت دل کنده است عشقم نقش شیرینی

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں ۔

خورد مانند تیغ کوه دم هر لحظه برسنگی
جدا از بسکه‌دارد عضو عضوم درد سنگینی

ندانم کیست؟ تا گیرد عنان شهسوار من
نماند آباد از بیداد نازش خانه‌ی زینی

برای فرش رندان آفرین! هر صبح می‌بافد
فلک از تار زرین خط خورشید قالینی

۴۳

میکشد هر موی من از شوق رعنا گلشنی
همچو شاخ گل بچندین چشم بالا گردنی

خون‌شو ای‌دل! میزند شبخون‌خیال‌غیردوست
پاس ناموس وفا فرض است جوهر* کردنی

همچو طاؤسی که زیر آشیان پنهان شود
در لحد هم دارم از داغ تو رنگین گلشنی

میشود این نکته‌ی سربسته روشن از حباب
آبرو می بایدت زین بحر دامن چیدنی

گشت روشن از گداز شمع فانوس آفرین!
شرم او نگزاشت دریک پیرهن سیمین تنی

۴۴

سپندی همعنان برقم هلاک دیدن چشمی
شرار نیم کشتم همرکاب جستن چشمی

هنوزش آفتاب حسن زیر پرده‌ی ابر است
تهی نگزاشت نور جلوه‌ی او روزن چشمی

* ب : خدمت ـ

مرا بافتنه‌ی گردون و انجم آشنا دارد
ادای گوشه‌ی ابرو و طرز دیدن چشمی

خیالش روزوشب‌دردیده‌دارند آفرین! مردم
ازین یوسف نمیباشد تهی پیراهن چشمی

۴۵

طبع دقت منشم چون نکند کوهکنی؟
خامه ام چوب نباتست ز شیرین سخنی

همچو گل قصر امل در دو نفس میریزد
بار منت نکشی طبل تمنا نزنی

بزم هر خار میفروز چو خورشید ای گل!
قدر سودای جنون قیمت دل می شکنی

چمن از پرتو لعل که برافروخته است؟
سایه‌ی گل شده همرنگ عقیق یمنی

خانه زادان جمالش عجمی هم عربی
بنده‌ی آن خط و عارض حبشی و ختنی

هر قدرها که برانند مگس باز آید
خجلت از ذلت دنیا نکشد نفس دنی

آتشی نیست محبت که شود افسرده
آفرین! زنده دل عشق گزشت از کفنی

۴۶

آمد بهار نشه گلی نو رسیده ای
هر نقش پا چو گل‌رخی صهبا کشیده ای

حسنی بهشت دیده ای آب حیات عشق
شوخی چو عمر وحشی مردم ندیده ای

ایمن چمن نهال تجلی شگوفه ای
صبحی ز برگ برگ چو شبنم دمیده ای

صبح ستاره ریزی و روی عرق فشان
هر قطره آفتاب قیامت چکیده ای

نوروز جلوه عید بهار شگفتگی
در هر زمین برنگ دگر بزم چیده ای

آمد همان که جلوه طراز است آفرین!
مجنون نواز شاخ گلی نو رسیده ای

۴۷

تو خود کنعان حسنی چشم چون از ما سوا بستی
جهان پیراهن یوسف بود دل هر کجا بستی

چو آن شاعر که تضمین میکنند برجسته مصراعی
دل وارسته ام در مصرع زلف رسا بستی

هیولای مجرد از صور کردند ایجادت
چرا بر عکس چون آیینه چندین نقش ها بستی؟

ندارد سر نوشت سایه جز افتادگی اوجی
گرفتم خویش را چون سایه بر بال هما بستی

زبان شکوه کوتاه است ما تسلیم کیشان را
طپیدن بر نتابد بسملی کش دست و پا بستی

چمن شد تا یمن شرمنده ز آب و رنگ لعل و گل
بدخشان را جگر خون گشت تا ظالم! حنا بستی

طپان در خاک حسرت آفرین! سر در هوا دارد
ترا کز طره‌ی دستار دل تا نقش پا بستی

۴۸

توانم در تماشای رخ او دوختن چشمی
اگر روید برنگ سوزن از هر موی من چشمی

دهد هرگه بهار جلوه‌اش عرض گل افشانی
گشاید غنچه‌سان هر قطره خونم در بدن چشمی

بامید تماشایت هنوز از خاک مشتاقان
حباب آسا ز آب آید برون از هر کفن چشمی

بحسن بی بقای باغ دنیا دل چه می بندی!
که دارد هر گل این‌جا درد و داغ خویشتن چشمی

ندیدند این به بوی باده مستان آفرین! ساقی
نمانده است از گل غفلت تهی در انجمن چشمی

۴۹

از بس بیار چشمی کردم پیاله کاری
شد خط جام هر مو از مشق میگساری

شوخیکه برق جولان باشد شهید نازش
چون زخم تازه سوزد نقش پی شکاری

قدر فلک نشد کم گر سر فرو بخاک است
زیباست از بزرگان آئین خاکساری

یا رب! کجاست دیگر آن شمع جلوه گلشن
گم کرد ناله بلبل پروانه بیقراری

از تنگنای دنیا ای آفرین! برون آی
چون بوی غنچه‌ی گل تا کی شوی حصاری؟

۵۰

بی خبر از خزان دلی خوش به بهار داشتی
نخل وفا چه بر دهد؟ تخم وفا نکاشتی

روی زمین بگرد رفت صبر عنان‌کش تو نیست
بسکه دو اسپه تاز حرص در غم شام و چاشتی

یار بخشم رفته را آب حیات تفته را
کیست مه دو هفته را مهر فزای آشتی؟

هر چه ز خوی بدکنی زهر بکام خود کنی
مار گزنده ات شود پای چو کج گزاشتی

دال دو زلف دام دل عین دو چشم جام دل
طرفه نقوش بی قلم هوش ربا نگاشتی

جز تو که داد میدهد؟ عشق جفا کشیده را
ای که غرور حسن را فتنه ز خط گماشتی

با مه و مهر دشمنم کیست؟ که گوید آفرین!
جنگ و عتاب تابکی؟ لطف خوش است و آشتی

۵۱

نگذاشت تا ز تفرقه افتاد سنگکی
باقی ز عیش بوقلمون جلوه رنگکی

دل بنده‌ی هواست خدا تا چه میکند؟
تا چند شاهباز اسیر کلنگکی

هستی حجاب چهره‌ی مقصود بوده است
تا دم بود بر آیینه باقیست زنگکی

در طی ارض لرزه کند عقل مست پی
با ترکتاز عشق دو عالم شلنگکی

چون بوی نوبهار گریزان و همدمی
گلبرگ ناز عشوه چمن شوخ و شنگکی

در چشم عشق باز تو مجنون و کوهکن
سودایی جنون زده دنگی دبنگکی

هر سو ز نور برق رخش آفرین! چو خال
افتاده شیر مست تجلی ملنگکی

۵۴

عشق فارغ ز حساب است توهم میدانی
عاشقی محض صوابست توهم میدانی

بی تو تاراج طپش طاقت صبرم نگزاشت
ملک بی شاه خراب است توهم میدانی

گوشه‌ی چشم تو با سوختگان نیست، عجب
مست را میل کباب است توهم میدانی

یک سر مو ز جمال تو بصد چشم ندید
زلف زین غصه به تاب است توهم میدانی

با کف همت مستان تو دخل کونین
صرف یک بزم شراب است توهم میدانی

بیوفا صبح تبسم شب وصلم میگفت
میوه‌ی عمر شتاب است توهم میدانی

مرده دل خفته بود گر همه بیدار نماست
چشم تصویر به خواب است توهم میدانی

آفرین! مخترع وهم غلط پیشه دویی است
ماسوا موج سراب است توهم میدانی

۵۳

ز بس صد رنگ داغم میکند نیرنگ رخساری
بود آه و فضای سینه طاؤسی و گلزاری

خلاف کفر و دین از شوخی نیرنگ عشق است این
گره‌ها خورد تسبیحی شد و پیچید زناری

زباندان تمنا! یک ترحم گردش چشمی
بود در هر نگاهی عجز ما وا کرده طوماری

ببزم وصل یا رب! بیشتر از هجر بیتابم
بقدر آرزو صبری بده یا تاب دیداری

خرامش آفرین! نگذاشت تمکین پیشه صبری را
برقص آورده است این کبک در هر گام کهساری

۵۴

شکوه زان شیرین پسر دارم تماشا کردنی
زهر در کام از شکر دارم تماشا کردنی

همچو صبح از مو بموی من تجلی میچکد
داغ مهری در جگر دارم تماشا کردنی

چون شرر اشک وداع عمر کوتاه خودم
برق آهی هم سفر دارم تماشا کردنی

چون رگ خارا نهان در سنگ شد نخل امید
همچنان چشم ثمر دارم تماشا کردنی

کعبه‌ی مقصد درآغوش و من از شوق سفر
انتظار راهبر دارم تماشا کردنی

هر قدر کاهم برنگ شمع تیغی میکشم
در شکست خود ظفر دارم تماشا کردنی

دردمندم آفرین! چون‌صبح صدقم‌روشن است
شاهدی در هر گزر دارم تماشا کردنی

۵۵

در عشق بتان نمرده ای معذوری
تصویر صفت فسرده ای معذوری

دستار چگونه کج نداری بر سر!
سر چنگ قضا نخورده ای معذوری

کیفیت عاشقی چه میدانی چیست؟
زین میکده بو نبرده ای معذوری

ای داده بباد خرمن عمر چو گل
غافل ورق شمرده ای معذوری

جز قصه‌ی‌شوق آفرین! یاد تو نیست
دل را بکسی سپرده ای معذوری

۵۶

*دلم خون شد هنوز ای سنگین دل نمی آیی
قیامت کرد بسمل بیوفا قاتل! نمی آیی

---

* ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

زمین تشنه ام تفسیده خاکم مزرعی خشکم
بسروقتم هنوز* ای ابر دریا دل! نمی‌آیی

چراغ دیده ها را آستین از جنبش‌خویش است
سیه روزند مردم تا تو در محفل نمی آیی

چه دانی چیست؟ سرسبز هوای دوست بالیدن
برنگ دانه تا بیرون ز آب و گل نمی آیی

چه‌دانی؟ آفرین! محو‌خود ومجنون خودبودن
برون از خویش تا چون لیلی‌از محمل‌نمی‌آیی

۵۷

**تن شد افسرده دلم آتش پنهان! مددی
کشته ام خاک بجا ماند غزالان! مددی!

فرصت از فلک و دولت دیدار بکام
زاهدان! دست دعا همت رندان! مددی!

پرده پوش من رسوای جنون ویرانی است
دامنی هست بمجنون ز بیابان مددی

کششی تا بود از دوست محبت باقی است
دارد این سلسله از سلسله جنبان مددی

غنچه تاراج شگفتن چو شود گل خندد
دل چو گم گشت کند دیده‌ی حیران مددی

که رسد جز تو بفریاد سیه بختی چند؟
ای سلیمان! صف مور است پریشان مددی!

* ب : چرا

** ج میں یہ غزل مذکور نہیں -

سایه ات تیرگی از بخت سیه میشوید
آخر ای صبح کن شام غریبان! مددی!

زخم دل به شده فریاد ز کم لطفی عشق
نی ز ناخن خلشی نی ز نمکدان مددی

آفرین! ملتمسم مصرع صایب کافیست
''پایم از دست شد ای خضر بیابان! مددی،،

۵۸

نباشد از خدنگ فتنه لطف آسمان خالی
نشد زین نطفه‌ی برجسته پشت این کمان‌خالی

نگاهی جز خدنگ فتنه از چشمش نمی آید
خجالت میکشد صاحب حیا از ارمغان‌خالی

سر کوی قلزمی لبریز گرداب است پنداری
جبین‌ها بسکه شد در سجده‌ی آن آستان خالی

تو چون یعقوب بینای حقیقت نیستی ورنه
ندارد این سرا از یوسف ما کاروان خالی

نماند آب رونق بی نوا گر خاک هر محفل
مبادا گلشنی از بلبل آتش زبان خالی

شکم لبریز چندین لقمه و از ناسپاسیها
نماید شیخ ازرق پوش ما چون آسمان خالی

بنور احمدی تا دیده ام شد آفرین! روشن
نشان داری نمی بینم ز حسن بی نشان‌خالی

۵۹

چون مسیح از خویش رستم یلّلی
بر سر گردون نشستم یلّلی

ترک رعنائی است برگ راه عشق
گل فشانم بار بستم یلّلی
بخت سبزی چون حنا میخواستم
کان نگار آمد بدستم یلّلی
در هوای آن پری چون بوی گل
نه قفس در هم شکستم یلّلی
همچو موجم بحر استقبال کرد
هر قدر کز خود گسستم یلّلی
شرم همت جز توکل خوش نکرد
از تردد باز رستم یلّلی
برق غیرت در جهان نگزاشت غیر
بی تکلف خود پرستم یلّلی
صورت دیوار هم هشیار شد
من همان مست الستم یلّلی
همچو نرگس گرچه جام من تهی است
آفرین! بی باده مستم یلّلی

۶۰

پر به تنگم از جفای آسمان فریاد هی
ای نصیرت خان بهادر داد هی بیداد هی

بلبل و قمری سپند مجمر بزم تو بود
هی چمن هی شاخ گل هی سرو هی شمشاد هی

مسندت نیک اختری بود و مگس رانت هما
هی بلند اقبال هی مسعود مادر زاد هی

ای که بر گردون زدی سرچنگ استغنائی‌تو!
یاد لطفت بر فقیران میکند بیداد هی

رفت زین گلشن نصیرت خان بهادر آفرین!
های های گریه هی افسوس هی فریاد هی

۶۱

مسیح من شوی محض از برای خاطرم باشی
بقدر دردمندی گر دوای خاطرم باشی

برافروزی ببزم غیر تا آتش زنی در من
بکام دیگران بهر جفای خاطرم باشی

اگر مستی شوم کیفیتی ور زهد پرهیزی
بهر صورت نهان در پرده‌های خاطرم باشی

مس قلبم طلا گیرد کدورت گردد اکسیرم
به برق جلوه هرگه کیمیای خاطرم باشی

ز هم چون گرد میپاشد طپیدن مشت خاکم را
باین تمکین اگر کلفت زدای خاطرم باشی

ز چشم پاک حسن پاک ایمن از گزند آمد
نباید غافل از صدق و صفای خاطرم باشی

کند در طوطیان آن روز طالع سبز حرفم را
که چون آیینه باغ دلکشای خاطرم باشی

جنونم بی دماغ ناز میدارد مزاجت را
چو گل آشفته دایم از هوای خاطرم باشی

بچندین درد دل امید دارد آفرین از تو
مسیحایی کنی دارالشفای خاطرم باشی

۶۲

خطاست چین جبین در معاش درویشی
شگفتگی است گل انتعاش درویشی

ز گردش فقرا فیض فقر همچو فلک
یکی هزار کند انتعاش درویشی

نصیب هر سری مغز نیست نشه‌ی فقر
نداشتند کی و جم تلاش درویشی

بصد تجمل گر قیصر ست بی سوداست
نمی رسد به بهای قماش درویشی

نداشتند جم و کی خدا نصیب کند!
به آبروی قناعت معاش درویشی

خوشا گروه! که‌چون آفرین نعمت دهر
نموده اند قناعت به‌آش درویشی

۶۳

*حیات ماست ساقی! هر نفس جام می نابی
نماند آتش ما زنده چون یاقوت بی آبی

شکست رنگ‌وجوشا جوش‌اشکم را تماشا کن
هوای عالم آب است وهم گلگشت مهتابی

شبی گر پرتو جان بخشش او در نوبهار افتد
شود هر لاله‌ی این باغ داغش کرم شب‌تابی

گل سرگشتگی بیداری از خواب عدم باشد
کشودم چشم تا چون غنچه افتادم بگردابی

* ج: حیات ماست ساغر دمبدم ساقی! می نابی-

شگون مغفرت اشک ندامت‌ها ست‌در پیری
سحر پیش دوکان خویش هر کس میزند آبی

شبی‌یک مسجد از خونگرمی شوقت‌نشد روشن
نیاوردی بعمر خویش شمعی نذر محرابی

کندچون آفرین! آن شعله خوآید بخاک من
شکست استخوان پرواز آتش دیده سیمابی

۶۴

نگشتم خامش از بخت سیاه در ناشکیبایی
نگردد سرمه‌ی آواز عاشق شام تنهایی

تودر مردم باین نیرنگ چون در جلوه میآیی
نظر پرواز طاوسی است در چشم تماشایی

ز شوق دیدنش هرگاه در آغوش میایی
کند هر رخنه‌ی چاک دلم چون دیده بینایی

مگر زد جوش برباد تو اشک آتش آلودم
که چون سیماب در پرواز آمد نور بینایی

شهید حسرت افزا قاتلم کز شوق دیدارش
نگاه فواره‌ی خون است در چشم تماشایی

بشام بیکسی بیمار نالان بیشتر باشد
ز گرد سرمه‌ی خط کم نشد زان چشم‌گویایی

ز سرگردانی خورشید شد این نکته ام روشن
که‌چون‌عاشق‌نه‌بیند روزخوش‌معشوق هرجایی

نمیدانم بقربان یا باستقبال میخیزد
دل از جا میرود تا در نظر چون نشه‌میایی

نمی بینم تهی از پرتو حسن تو یک محفل
بهر جانب چراغان کرده ای از جوش رعنایی

گلستانی که باشد آفرین! طبعم چمن سازشی
زند هر گل برنگ چشم خوبان لاف گویایی

۶۵

در تب غم تا کشیدم آتش افشان ناله ای
بر لب من کرم شب تابی است هر تبخاله ای

یاد آن تب جوشی شوق بهار جلوه ای
داشت یک عالم پری در شیشه هر بتخانه ای

گرم چون خیزد برقص آن شوخ در هر دیده ای
گردش نظاره باشد شعله‌ی جواله ای

آفرین! ما را عبث آغوش حیرت باز ماند
اینچنین ماهی نگیرد جای در هر هاله ای

۶۶

حسن ادا شگوفه‌ی انعام بوسه ای
لب غنچه کردش گلی پیغام بوسه ای

طومار بی حجابی حسن است خط جام
از موج باده طرح کنم دام بوسه ای

از لعل او چو نقش نگین موج میزند
یا رب! که برد تا بغلط نام بوسه ای!

زان غنچه لب که بازد از آسیب حرف رنگ
خوش باش آفرین! بهمین نام بوسه ای

۶۷

بت خانه سیر و کعبه تماشا تو بوده ای
هم زلف سجه هم خط ترسا تو بوده ای

بی قدری نیاز و شکست زبان عجز
تمکین ناز و شوخی ایما تو بوده ای

دل این قدر تحمل طوفان غم نداشت
در ظرف قطره حوصله دریا تو بوده ای

در مغز آفرین! که جنون مست شوق تست
بوئی بهار و نشه‌ی سودا تو بوده ای

۶۸

جدایی تیغ بازی میکند ای دوست! تدبیری
نفس دور از تو بر دل میخورد چون بر نشان تیری

ترا از شیر مردان بی تکلف میتوان گفتن
توانی رستن از روباه دنیا گر به تدبیری

فسردن چون گل نقش قدم دارد زمین گیرت
کم از شبنم نه ای ای شوق گردون سیر شبگیری

باقبالی که باشد لا بقا دانا نمی‌نازد
بود بخت سعیدت فرصت جوشیدن شیری

دو دستی زن قدح هرگه صفای وقت کم گردد
چو سوزد تیره شمع بزم درکار است گلگیری

مشو بی اشک و آهی برق و باران حاصلی دارد
گرفتم گر نشد مسکین دلت ممنون تاثیری

چه میخواهم باین آشفتگی؟ من هم نمیدانم
نه سودای خرابی دارم و نی ذوق تعمیری

نمیدانم چه لذت میدهد! با دوست پیوستن
شکر در شیر باشد آفرین! یا در شکر شیری

۶۹

ز آب دیده چون دور از اشکم سر کند بازی
چو مردم بر زمین بر آسمان اختر کند بازی

بهار آمد که بوی گل به مغز سر کند بازی
صراحی در کنار و بوسه با ساغر کند بازی

بشوخی بیوفا منصوبه‌ی شطرنج شوقم را
بساط آرزو برهم زند ابتر کند بازی

براه او نه تنها میطپد دل میپرد چشمم
که از بیطاقتی هر عضو تا محشر کند بازی

شب عید از هوای جامه‌ی گلرنگ چون طفلان
ز شوق خون ما در تیغ او جوهر کند بازی

رود دنبال دنیا بایدش دست از جهان شستن
بدین عقلی که خواهد با دم اژدر کند بازی

اگر از ذوق مستی های شوقم بشنود حرفی
چو بز بر کوه واعظ برسر منبر کند بازی

چو گل در خون طپان مسکین دلی دارم خداحافظ!
تو و برگشته مژگانی که با خنجر کند بازی

بخاک ذلت افتد خون شود از غیرت عشقم
چو پان از جانسپاری بالب دلبر کند بازی

تمیز از اعتبارات فضولست آفرین! ورنه
برای مشت زر هر کس چو بازیگر کند بازی

۷۰

یوسف جمال من! همه جان مقدسی
هر گه رسی چو عمر زلیخا بجا رسی

کس جز تو سر پناه من داد خواه نیست
آخر همین توئی که بفریاد میرسی

آواره ای که خاک نشین جناب اوست
ز آتش چو شیر می رمد از فرش اطلسی

کنعان حسن یوسف معنی است ششن جهت
گر باخبر ز ناظم این خوش مسدسی

بسیار اندکست اگر ملک جم دهند
از هر دو کون این که تو از ماشوی بسی

خلق خوش است شیوه‌ی خوبان برنگ گل
هر جا شرارتی است ز خاریست یا خسی

بیکس نواز من! همه جا آفرین! زتست
از غفلت است این همه فریاد بیکسی

ناتمام غزلیات

۱

داریم دل و دردی حسرت کش درمانی
شوری و تمنایی داغی و نمکدانی

یک آب دو جا زد جوش هم گل شد و هم سنبل
یک جلوه تجلی کرد کفری شد و ایمانی

در چشم حقیقت بین بینای حقیقت را
هر قطره بود بحری هر غنچه گلستانی

سهل است دل از دنیا بر داشتن ای غافل
موقوف تردد نیست افشاندن دامانی

۲

به مهر خاص دیوان محبت میرسد فردی
که دارد عزت تشریف داغی منصب دردی

علاجش خاک عزلت صندل درد سر کن
کلام بی حقیقت چون دهد بیهوده سردردی

بد آموز وصالم ای خدا! مپسند محرومم
ندارد تاب برق بیکسی هر سایه پروردی

۳

تو و تیغی که هر دم تازه بخشد آب حیوانی
من عاشق فنا چون شمع صبح و آتشین جانی

غم لعل لبش هر قطره خونم در گره دارد
سری در جیب دل افگندم و دیدم بدخشانی

چو برق و ابر این سوز دل و جوشیدن اشکم
ندانم آتشین آهی کنم یا چشم گریانی

رباعیات

۱

شرمنده ز طاعتت جهانی بیتاب
از بس بخیال مرگ رفتند بخواب

دیدم بخجالتی که باقی است هنوز
کاویده زمین که موجها میزد آب

۲

ای مرگ افر از تماشاگه زیست!
منزل بکجا و وعده هایت با کیست؟

تنهایی و میبری سوی ملک عدم
نا دوخته پیرهن شتاب این همه چیست؟

۳

تا آنکه ز عشق لطف جاویدی هست
هر لحظ ترا بدوست امیدی هست

چندانکه تو محو او شوی نور شوی
در سایه‌ی هستی تو خورشیدی هست

۴

غافل منشین ملامتی در پیش است
دل خوش نکنی ندامتی در پیش است

مغرور حیات و خانه و جاه مباش
مرگی گوری قیامتی در پیش است

۵

گویند که راه‌عشق پر باریک است
این بادیه تا تو با خودی تاریک است

نزدیکتر از تو نیست راهی دیگر
بیخودشو و با خودآ که‌حق‌نزدیک است

۶

هر چند برنگ ذره دل در تک‌و پوست
وحشت زده‌ی کرشمه دوری اوست

بیمهری او چو صبح داغم دارد
آن سبز که مانند فلک آبله روست

۷

شوخی که ز ناز میکشد این همه قد
بر شیشه‌ی دل کدام سنگی که‌نزد؟

آن تازه جوان بعقل طفل است‌هنوز
خود را نشناخت تا بعاشق چه‌رسد؟

۸

گر رزق توگندم است وجومی بخشند
اسباب معاش نو بنو می بخشند

میگویم پوست کنده درخویش به بین
هر سال ترا قبای نو می بخشند

۹

ای گشته بطبع کینه جو سفله معاش
گردیده ترا جوهر ذاتی پرخاش

خواهی که بزر کشند چون‌آیینه‌ات
باهر صورت کشاده پیشانی باش

۱۰

شد نوش لب تو یک‌قلم غارت‌نیش
تا روز سیاه خط ترا آمد پیش

خط را متراش کم نخواهد گشتن
این سبزه ز آب تیغ می بالد بیش

۱۱

تا کی بغرور حسن باشی خود کام
ای تیره شب فراق را ماه تمام

فرداست که میکند سیه روز ترا
آن دشمن خانگی که خط دارد نام

۱۲

روشن گهران که میگرایند بهم
از وضع ملایم آشنایند بهم

پیداست قرب و بعد این قوم یکی است
تا رفته چو زخم آب آیند بهم

۱۳

صاحب نظری که شد ز تجرید آگاه
میداند ننگ مردمی زینت و جاه

هرچند که لاله‌گون شود پرده‌ی چشم
رنگین نشود ز نشه دامان نگاه

۱۴

تا کی پی جسم غافل از جان باشی؟
بیگانه‌ی حق آشنای شیطان باشی؟

گرداب شو و چو موج می‌پیچ بخویش
ای قطره‌ی آب! چند طوفان باشی؟

تضمین

ا

بقربان نسیم جلوه‌های آشنا گردم
همان بیتاب مجنونم اگر بیدست و پا گردم
محالست این کزین گلشن چو شبنم بیوفا گردم
''بهر حالی که باشم گرد گل همچون صبا گردم
نیم نکهت که از گل در پریشانی جدا گردم،،

بناخن گرچه تیغ نوامیدی سینه میخارد
محبت همچنان تخم وفای تازه میکارد
گرفتم گر همه ابر بلا با فتنه میبارد
*''همین امید بر گرد جهان سرگشته ام دارد
که او گرد دل و من گرد آن نا آشنا گردم،،

---

* ب میں یہ مصرع حسب ذیل مرقوم ہے ۔
دل از دامان او دست تمنا برنمیدارد

*ز خاک هستیم تا مشت گردی در کفن باشد
همان چون شمع فانوسم خیال سوختن باشد
تب عشقم نخواهد رفت تا جان در بدن باشد
''وفا دین‌من و مهربتان آئین من باشد
رخم از قبله بر گردد گر از مهر و وفا گردم! ،،

دو عالم درد و غم چون صاف بی غش میتوانم زد
تغافل بر هجوم شوق سرکش میتوانم زد
دم خوش با دل و جان مشوش میتوانم زد
''اگرچه من شبیخونی بر آتش میتوانم زد
ندارم زهره تا بر گرد آن گلگون قبا گردم،،

پری رخساره معشوق که از من چهره می پوشد
برغم من ببزم مدعی پیمانه مینوشد
ز غیرت آفرین! تا چند چون طنبور بخروشد
''چنان با بیوفایان صایب آن بیرحم میجوشد
که با این مهر نزدیکست من هم بیوفا گردم،،

---

* ب و ج میں یہ بند حسب‌ذیل مرقوم ہے:

تب عشقم نخواهد رفت تاجان در بدن باشد
ز خاک هستیم تا مشت گردی در کفن باشد
همان چون شمع فانوسم خیال سوختن باشد
''وفا دین من و مهر بتان آئین من باشد
رخم از قبله بر گردد گر از مهر و وفا گردم،،

۲

تماشا صد چمن نشوونما داشت
ز مژگانها نگه دست دعا داشت

خزان بیداد هجران اجرها داشت
''در آغوشم گلی دوشینه جا داشت

که هر برگش بهاری رونما داشت،،

ز جام گردش چشمی قدح نوش
چو صبح از مهر روی گل در آغوش

جهان بیگانه و از خود فراموش
''بشمعی همنشین بودم شب دوش

که چون خورشیدومه پروانه ها داشت،،

بهاری جلوه شوخی آتشین خو
ادا گلدسته بند چین ابرو

نوا پرداز حسرت بلبل او
''پریشان کاکلی کز تار هر مو

هزار آهوی چین را خونبها داشت،،

حیا مستی که رخ بی پرده ننمود
چو موج می سراپا نشه آلود

تمام آتش ولی چون برق بی دود
''رخش کز باغ شوخی نو گلی بود

نقاب از پردهٔ چشم حیا داشت،،

ز رنگ آمیزی آن جلوه رنگین
برهمن شوق و دل بتخانه‌ی چین
بلا بالا بتی غارتگر دین
''ز چین طره بر ساق نگارین
چو بختم عنبرین خلخالها داشت،،

تجلی جلوه برق خرمن طور
بهشتی از بهار جلوه معمور
گلی طفلی بحسن خویش مغرور
'' نه بر آئین خوبان چشم بد دور!
گلی عهدش نسیمی از وفا داشت،،

تماشا کوچه بند گلشن زلف
نسیم بی ادب برهم زن زلف
چراغان جلوه در افشاندن زلف
''نگاری کز غبار دامن زلف
عبیر فتنه در جیب صبا داشت،،

علم گردیده حسنش در نکوئی
چو مهر از نور و گل از مشکبوئی
طلسم آرای بزم شمع روئی
'' ز جیبش نور میزد شعله گوئی
تن آیینه در زیر قبا داشت،،

ندیدم آفرین یک شوخ رعنا
بدل گرمی تسلی کار فرما

چو آن رنگین بهار شعله بالا
''بچشم طالب آن آتش سراپا

چو آب و رنگ گل موج صفا داشت،،

۳

ای شوخی مژگان تو سرمایه‌ی افسونگری
وا کرده چشمت از نگه طومار سحرسامری

ابروست بیتی خوش‌ادا مضمون سراپا دلبری
''ای چهره‌ی زیبای تو رشک بتان آذری

هر چند وصفت میکنم در حسن ازان زیباتری

ای چشم‌ودل ماوای تو پیدا و پنهان جای‌تو
عید جنون غمهای تو شهر طرب صحرای‌تو

سود خرد سودای تو تنها نه من رسوای‌تو
''عالم همه شیدای تو خلقی همه یغمای‌تو

وان نرگس شهلای تو آورد کیش کافری،،

ننشاند شوقم یکدمک از دل نشد تا غیرحک
کردم تماشا را محک فوق سما تحت سمک

آخر چودیدم یک بیک معلوم‌شد بی‌هیچ شک
''تا نقش می بندد فلک کس رانداده این نمک

حوری ندانم یا ملک فرزند آدم یا پری!،،

چون موی آتش دیده‌ام بر خود بسی پیچیده‌ام
در خاک و خون غلطیده‌ام گریکدهن خندیده‌ام

تا گل ز داغت چیده‌ام بر خود چها بالیده‌ام!
''آفاق را گردیده ام مهر بتان ورزیده ام

بسیار خوبان دیده‌ام اما تو چیزی دیگری،،

روزی که گشتم مبتلا شد نشهٔ شوقم رسا
بسیار دیدم جورها برمن چهارفت از جفا!

تنها نشد اینجا فدا سر آفرین! بیچاره را
''خسرو غریب است و گدا افتاده درشهر شما

باشد که از بهر خدا سوی غریبان بنگری،،

۴

هوشم نبرده از سر یک آرزو خیالی
دارم به نسبت خود از خویش هم ملالی

گاهی نزد تمنا بر طبل دل دوالی
''هرگز حسد نه بردم بر منصبی و مالی

الّا بر آنکه دارد با دلبری وصالی،،

از کهنه زال دنیا جز غم چه میفزاید؟
غیر از بهشت عقبی دیگر چه در کشاید؟

از هرچه او نماید دلبستگی نشاید
''دانی کدام دولت در وصف من نیاید؟

چشمی که باز باشد هر لحظه بر جمالی،،

هر چند سعی بسیار از عشق خوش نماید
در راه دوست عاشق کاهل قدم نشاید

بی جذب* یار ازینها کاری نمی کشاید
''خرم کسی که معشوق از در فرازش‌آید

چون رزق نیکبختان بی منت سوالی،،

هرگز مگو که غافل بر حال ما بخندد
یا بیقرار بیدل بر حال ما بخندد

یا تیغ عشق بسمل بر حال ما بخندد
''دانی کدام جاهل بر حال ما بخندد

کو را نبوده باشد در عمر خویش حالی،،

دل آفرین نسازد جز با چنین حریفی
رندانه در نتازد جز با چنین حریفی

کی سربخود فرازد جز با چنین حریفی
''صوفی نظر نبازد جز با چنین حریفی

سعدی غزل نگوید جز با چنین غزالی،،

۵

جنون فرمای من صبحی نیامد در گلستانی
نشد گاهی چراغ افروز عیشم در شبستانی

ندارد بلبل و پروانه چون من آتشین جانی
''مرا یاریست سنگین دل ستمگر سست‌پیمانی

قیامت قامتی زنار زیبی نا مسلمانی،،

* ب: عشق -

تغافل مشربی بدمست شوخ ناز بد خوی
ستمگر قاتلی بیوجه هردم چین برابروی

ترحم دشمنی ظالم ادا رم خورده آهوی
''نگاری شوخ چشمی زود رنجی عربده‌جوی

خیالش خاطر آشوبی غمش ناخوانده‌مهمانی

بتی از شوخی طرز ادا با خود نظر بازی
نزاکت اختراعی بی تکلف عشوه پردازی

بهارستان الفت مست رعنا جلوه طنّازی
''حریفی نکته پردازی ز سرتاپا همه نازی

چو گل بند قبا بازی چو شبنم پاکدامانی''

سراپا ناز و تمکین شوخ‌شیرین عشوه رعنای
بهار خوش تبسم غنچه‌ی گلزار پیرای

خرامان کوثری طوبی قدی فردوس سیمای
''سمنبر شاهدی سر خوش حریفی مجلس‌آرای

شکر لب نکته سنجی مدعا فهمی زبان‌دانی''

شفق جوش تجلی آفتابی آتشین روی
عبث‌دل خون کنی چون آسمان‌پیوسته‌بدخوی

هلال ابرو نگاری شوخ نا پروا جفاجوی
''بتی رنگین ادای سرو قدی یاسمین بوی

چو لاله آتشی افروزی چو سنبل موپریشانی''

بتی سرکش مزاجی سنگدل آتش‌عنان‌شوخی
خدنگ غمزه مژگان ترکشی ابرو کمان‌شوخی

بلای جان عاشق بی مروت بدگمان شوخی
جفا جو زود رنجی بیوفا نا مهربان شوخی

بحسن خویش مغروری ز لطف خود پشیمانی،،

نصیحت ناشنو بیهوده در کین ناخدا ترسی
بتی همسنگ با بتخانهٔ چین ناخدا ترسی

جفاجو شوخ و شنگی دشمن دین ناخداترسی
’’بلای خودنمای کافر آئین ناخدا ترسی

که نی سرمانده از سودای او نی پای‌سامانی،،

سهی قد نو گلی بی منت تعلیم طراری
مصفای سجنجل پیکری نادیده زنگاری

خرد مجنون کن لیلی وشی شیرین ستمگاری
’’بهاری سیل رفتاری خزان نادیده گلزاری

تبسم ریز گفتاری چو گل پیوسته خندانی،،

توخواهی رو بمسجد باش یا بر باده‌نوشی زن
خدا را پشت‌پای بر دکان خود فروشی زن

سخن بسیار گفتی اندکی برحق نیوشی زن
’’برنگ‌غنچه ای ناصح ! بلب‌مهر خموشی‌زن

که مارا همچو گل زیبا بود چاک گریبانی،،

رمیدی‌از من و در دست هجرانم زبون کردی
باندازی لوای صبروطاقت سرنگون کردی

شکستی برمیان دامان‌رم گویا که خون کردی
''توچون‌دامان‌وصل خویش‌ازدستم‌برون کردی

بچنگم ماند از حیرت همین چاک گریبانی،،

پس‌از عمری که آورد آفرین! نخل‌قدش‌دربر
سراپا گشت سرتاپای آن سرو سمن پیکر

ز حیرت رفت هوش گرد سر گردیدنش ازسر
''رفیقی مهربانی مشفقی کو تا کند اصغر؟

فدای غمزه‌ی چشمش دل‌وجانی دل‌وجانی،،

۶

حسن تو از نظاره‌ی ما کم نمیشود
قدر گل از نسیم صبا کم نمیشود

تمکین ناز و شان حیا کم نمیشود
''خوبی بالتفات و وفا کم نمیشود

بنمای رخ که از تو صفا کم نمی شود،،

تفتیش حالم از دگری هم نمیکنی
ممنون پرسشی خبری هم نمیکنی

عمریست سوی من گذری هم نمیکنی
''اکنون که آمدی نظری هم نمیکنی

از نرگس تو رنگ حیا کم نمی شود،،

ای از قد بلند علم در سپاه حسن
گفتیم حرف راست توئی کجکلاه حسن

وانگاه حسن خلق باین دستگاه حسن
"یارب! چه خیر میکنی ای بادشاه حسن!

کز درگه تو جوش گدا کم نمیشود"

احسان که یکقلم گل احسان بود بخویش
نام نکو ثمر چمن آرای دین و کیش

خوارش مبین که طرفه بهاریست پیش پیش
"هر چند خیر بیش کنی ذکر خیر بیش

نعمت زیاده کن که جزا کم نمیشود"

دور از تو صبح عیش بود شام تا بکی؟
مخمور شوق خون دل آشام تا بکی؟

انصاف ده کس این همه ناکام تا بکی؟
صحبت بیاد بوسه و پیغام تا بکی؟

این غایبانه بازی ما کم نمیشود

ای در هوای کوی تو انفاس عیسوی
دور از تو آب خضر بود زهر معنوی

تا چند آه آه من خسته نشنوی ؟
"روزی شود که بامن بیدل یکی شوی

در کار بنده لطف خدا کم نمیشود

دیدم بکاروبار فغانی بهجر و وصل
چون آفرین شعار فغانی بهجر و وصل

داغم ز روزگار فغانی بهجر و وصل
''خون خورد است کار فغانی بهجر و وصل

این دود جان ستان بدوا کم نمیشود''

۷

بجرم آنکه بصد شوق مبتلا شده ام
شهید عشقم و آزردهٔ جفا شده ام

بخون طپیده تر از دشت کربلا شده ام
''بیک بچشم تو از شیوهٔ وفا شده ام

سزای من که به بیگانه آشنا شده ام''

بمهر روی تو آهم چو از جگر خیزد
ز چاک سینه چو صبحم شرر برانگیزد

همین نه درد بخون دلم دو آمیزد
''نمک بدیده من رنگ خواب میریزد

ز چشم سرمه فریب تو تا جدا شده ام''

دمی که شاهد طبعم بجلوه پردازد
علم بعرصهٔ عرض هنر برافرازد

رسد که عقل کل از شرم رنگ دربازد
''کسی بخاک چو من گوهری نیندازد

بسهو از گره روزگار وا شده ام''

کراست؟ نام خدا برگ و ساز من صایب!
شکوه فطرت معجز طراز من صایب!

بآفرین تو باشد نیاز من صایب!
''میان اهل سخن امتیاز من صایب!

همین بس است که با طرزت آشنا شده‌ام،،

۸

*وقف هر نظاره رخسار چو ماه خود مکن
مفت مردم جلوه‌ی گلشن پناه خود مکن

جز حریم دیده‌ی من جلوه گاه خود مکن
''سرمه را هم محرم چشم سیاه خود مکن

تا توانی آشنایی با نگاه خود مکن،،

ای سراپایت! تماشا خانه‌ی صنع الله
عشقبازان را جفایت در جگر یک دشت آه

انتقام عشق هم دارد عجب روز سیاه
''لشکر غارت گر خط میرسد از گرد راه

تکیه بر جمیعت زلف سیاه خود مکن،،

گرچه سبزان چمن را گل بجای افسر است
رنگ و بوی او دماغ‌و‌دیده را روشنگر است

پیش عالی فطرتان هرچند با زیب‌وفر است
''خاطر رنگ حنا از برگ‌گل نازکتر است

شاخ گل را زینت طرف کلاه خود مکن،،

* ب و ج ندارد ـ

حسن را محجوب تا باشد بهار خرم است
پاکدامانی درین گلشن بجای شبنم است

نازنین از سایه خود هم مهیای رم است
''قبلهٔ من عکس در شرع حیا نامحرم است

جوهر آیینه را هم جلوه گاه خود مکن،،

حسن تو در جلوه چون ماه و کتان طاقت گداز
در پناه سایهٔ سرو قدت عمر دراز

جان من! گر نشنوی از آفرین حرف نیاز
''پند صائب را در گوش غرور حسن ساز

پس ازین آزار جان بیگناه خود مکن،،

۹

*ای فتنه قامت! محشری در هر قدم برپا مکن
زهر تغافل آشنا باتیغ استغنا مکن

یعنی دماغ بیدلان آشفتهٔ سودا مکن
''ماه هلال ابروی من! عقل مرا شیدا مکن

غمزه زنان این سو بیا! آهنگ جان ما مکن،،

هرچند دارم در غمت بیتابی افزون صبر کم
جوشی دوبالا میزند سودای زلفت دمبدم

حاشا! که من از حلقهٔ فرمان برآیم یک قدم
''ای من غلام روی تو گر جور خواهی ور ستم

بر بندهٔ خود میکنی چون گویمت کن یا مکن،،

* ب و ج میں یہ مخمس مذکور نہیں ۔

ای گل زمین جلوه را نخل قدت سروسهی
از روی، خوبت عاشقان دارند امید بهی

تا چند طومار جفا از مو بمو سامان دهی
''گه زلف سوی رخ کنی گه خال زیرلب نهی
جان دارد آخر آدمی چندین بلا یکجامکن''

میرفت آن مست حیا فوج تغافل پیشرو
میکرد خلقی هر طرف پامال ناز نو بنو

گلگون سوار غمزه را صد کافرستان در جلو
''گفتم بتا! در عشق تو زنار بندم گفت‌رو
در کفر هم ثابت نه ای زنار را رسوامکن''

عمریست تا چون آفرین مایيم از بس‌ناکسی
وامانده گردی در قضا از کاروان واپسی

در دل شکست آرزو بر چهره گرد بیکسی
''خسروا اگر بخت گهی بازی کند آنجارسی
هم بر زمین نه دیده را گستاخی آن پا مکن''

۱۰

چند در آرزوی وصل* ناله کنم خدای‌را
قبله نمای دل کنم یاد تو بیوفای را

چاره‌ی ضبط خامشی است قصه‌ی غصه زای‌را
''گر بسخن در آورم عشق سخن سرای را
بر سرودوش سر دهی گریه های های‌را''

* ب و ج : سجده

من بترم بترمنم هر چه کنم بتر کنم
عیب شود ز تنگ من چشم چو پرهنر کنم

غصه ز شرم لب گزد شکوه ز خودچه سر کنم؟
''نی ز رهی خبر دهم نی بدلی اثر کنم

صوت کجم ز کاروان زمزمه‌ی درای را،،

*درد سری و شورشی بی نمکی نه رقتی
ظلمت دل فسانه ای مایه‌ی خواب غفلتی

زین همه پند بی غمان کش اثر است نفرتی
''درس ادیب گر شود زمزمه‌ی محبتی

جمعه بمکتب آورد طفل گریزپای را،،

مژده‌ی وصل گفته شد این دل بسته وانشد
گوهر راز سفته شد این دل بسته وا نشد

گرد ملال رفته شد این دل بسته وانشد
''گل بخزان شگفته شد این دل بسته وانشد

در بن ناخن است نی بخت گره کشای را،،

---

* ب و ج میں یہ بند حسب ذیل مرقوم ہے۔

زین همه پند بی غمان کش اثر است نفرتی
درد سری و شورشی نی نمکی و رقتی

ظلمت دل فسانه ای مایه‌ی خواب غفلتی
درس ادیب اگر بود زمزمه‌ی محبتی

جمعه به مکتب آورد طفل گریز پای را،،

هیبت چرخ پر جفا رنگ بروی ما شکست
هم ز رکاب رفته پا هم ز عنان تهی* است دست

تاب نماند آفرین! چند غمین توان نشست؟
''پیش نظیری از فلک درد سری برم که هست

بر در شه ترددی ناله‌ی آن گدای را،،

۱۱

عشقم بصد تقاضا شوقم بصد مدارا
دستی کجا که گیرم صبر گریز پا را؟

درمان کنید درمان دردیست گر شما را
''دل میرود ز دستم صاحبدلان خدا را

دردا! که راز پنهان خواهد آشکارا،،

کو حشمت سکندر کو حکمت فلاطون!
کو دور حسن لیلی کو روزگار مجنون؟

در خاک تیره خفتند انجام کار محزون
''ده روزه مهرگردون افسانه ایست وافسون

نیکی بجای یاران فرصت شمار یارا!،،

بر مسند توکل گر با رضا نشستی
فرق هوس شکستی با دوست عهد بستی

خوش مشربی است واجب در کیش حق پرستی
''هنگام تنگدستی در عیش کوش ومستی

کین کیمیای هستی قارون کند گدا را،،

---

* ب: جدا-

از پا فتادگانیم دست کرم بر انگیز
طوفان شتاب دارد سیلاب فتنه مهمیز

بنیاد هستی ما با خاک و خون میامیز
"کشتی شکستگانیم‌ای باد شرطه بر خیز!

باشد که باز بینیم آن یار آشنا را"

ای! از شگفته روی هم طرح صبح دولت
احیای کامرانی مرگ غم و مصیبت

هر چند کم ز هیچم بسیارم از ارادت
"ای صاحب کرامت! شکرانه‌ی سلامت

روزی تفقدی کن درویش بینوا را"

روزی که مرغ دل را جزشوق پرندادند
غیر از فروغ معنی نوربصر ندادند

بی حکم دوست یعنی یک گام سرندادند
"در کوی نیکنامی ما را گذر ندادند

گر تو نمی پسندی تغییرکن قضا را"

عمرت به تند خوبی چون آفتاب و برفاست
نقص کمال خویشی نحوی که وقت صرفاست

با گوش هوش بشنو کین نکته بس‌شگرفاست
"آسایش دوگیتی تفسیر این دوحرف است

با دوستان تلطف با دشمنان مدارا"

غور حکیم دانا جان دارو اش لقب ماند
عاشق مفرح روح بی فکر گفت و درماند

از جوش دل بهر کیف هر کس کفی بر افشاند
''آن تلخ وش که صوفی ام الخبائثش خواند

اشهی لنا واحلی من قبلة العذارا،،

هر چند پیش ازین هم میزد خروش بلبل
طوفان صبر و طاقت سیلاب هوش بلبل

دارد بطرز دیگر امسال جوش بلبل
''در حلقه‌ی گل و مل خوش خواند دوش بلبل

هات الصبوح هبّوا یا ایها السکارا،،

گیرم سر تفاخر کردی بعرش همسر
دولت مساعد آمد اقبال نیز یاور

سرهنگی قضا را هم راست دان باور
''آیینه‌ی سکندر جام جم است بنگر

تا بر تو عرضه دارد احوال ملک دارا،،

هر چند ساده رویان نقد دوکان عمراند
صبحی بهار پیرا در بوستان عمراند

آبحیات هستی روح روان عمراند
''خوبان پارسی گو بخشندگان عمراند

ساقی! بشارتی ده پیران پارسارا،،

خواهی گر آتش غم دور از خود نسوزد
سودای نامرادی بال و پرت نسوزد

ای مست عیش شکری تا در غمت نسوزد
''سرکش مشو که چون شمع از غیرتت نسوزد

دلبر که در کف او موم است سنگ خارا،،

قدر کلام موزون جز عشق کس نداند
کز هر حدیث عرفان از سینه می دماند

وز سعی کامل افتد با دوست میرساند
''گر مطرب حریفان این پارسی بخواند

در رقص و حالت آرد پیران پارسا را،،

معذور دار واعظ! گوشی که پند نشنود
مقدور چون نباشد تکلیف نیست محمود

از آفرین چه آید حکم قضا چنین بود
''حافظ بخود نپوشید این خرقه‌ی می آلود

ای شیخ پاکدامن! معذور دار ما را،،

۱۴

دلی لبریز داغ و سینه صد چاک از هوس دارم
بشبها نوبهاری در گداز هر نفس دارم

بسودای تو چون طاؤس گلشن در قفس دارم
''چمن پیرای صبحم کیمیای خار و خس دارم

بر شاخ ترنجی آفتابی پیش رس دارم،،

بخونم گر کشد شمشیر یا دستی نهد بر دل
دماغ منت شکر و شکایت نیست از قاتل

ندارم آرزوی یک طپش هنگامه چون بسمل
''نه ذوق نالهٔ بیتاب دارم نی غم محمل

هوای پای بوس ناله فرمای جرس دارم،،

ز بازوی تمنا قوت پرواز کم بادا!
چو بال باده یارب! طاقت پرواز کم بادا!

ز دل تا بزم جانان جرات پرواز کم بادا!
''پر پروانه ام را حسرت پرواز کم بادا

اگر امید دودی از چراغ هیچ کس دارم،،

منم چون آفرین منت کش دیرینه از داغی
دل ویران من دارد نهان گنجینه ازداغی

برافروزم چراغ سینهٔ بی کینه از داغی
''**فصیحی**! گر نفس ره گم کند در سینه ازداغی

چراغ آفتابی بر سر راه نفس دارم،،

۱۳

آن قدر غم نیست تا مینا بفریادم رسد
یا نسیم عشوهٔ صهبا بفریادم رسد

من نمیگویم که آن رعنا بفریادم رسد
''س کیم؟ تا یار بی پروا بفریادم رسد

آه صبح و گریهٔ شبها بفریادم رسد،،

سوخت تنهایی بسر وقتم نیامد همدمی
تازه داغم میکند هر لحظه شوق مرهمی

من که هرگز یار دل سوزی ندارم جزغمی
''میتوانم روز محشر شد شفیع عالمی

نالهٔ امروز اگر فردا بفریادم رسد،،

آتشم آتش که باشد سوختنها جوهرم
کم مبادا شعلهٔ سرگرمی شوق از سرم!

میبرد وارستگی زنگ از دل غم پرورم
''از سواد شهر خاکستر نشین شد اخگرم

کو جنون تا دامن صحرا بفریادم رسد؟

گرم جوشیهای ساقی سوخت جان دردمند
میرسد از گردش چشم بد ساغر گزند

جوش شوقم میشود از قلقل مینا بلند
''میروم از بزم بیرون پای کوبان چون سپند

تا کجا آن آتشین سیما بفریادم رسد!،،

جز محبت هرچه باشد یک قلم بی حاصل است
آفرین! گر مد انعام است خط باطل است

صیقل آیینه‌ات دادن نه چندان مشکل است
''شعلهٔ آواز صائب برق زنگار دل است

مطربی کو؟ تا درین شبها بفریادم رسد،،

مخمس

*تب شوق ز درد افسرده ام یا رب میسر کن
فضای سینه آتش جوش چون صحرای محشر کن

ز اشکم جیب و دامان چون صدف لبریز گوهر کن
دلم را در محیط شعله موج غم شناور کن

الهی! بی جگر پروانه ای دارم سمندر کن

بخشد چرخ کار دردمندان را سر انجامی
همین از بیستون پیک صدا آورد پیغامی

کز احسانهائی همدردان چو عنقا نیست جز نامی
بخون کوهکن پرویز شیرین میکند کامی

مروّت در مزاج زال دنیا نیست باور کن

---

* ب ندارد

سرم مانند جام چرخ گو یک دم نیاساید
گل خمیازه ام بر سر و مینا دیده نکشاید

مگر رندانه انداز نگاهت نشه پیماید
ندارد باده آن مستی که از چشم تو می آید

خمارم کشت ساقی عشوه ای در کار ساغر کن

ز خواهش تا بکی باشی بزاری همچو محتاجان
بعرض مدعا دستی بر آری همچو محتاجان

عبث عمری بسر بردی بخواری همچو محتاجان
اسیر جهد خود را چندداری همچو محتاجان

چو آزادان بسامان توکل دل تونگر کن

توان تسخیر کردن از ادب نازک مزاجان را
که باشد نازکیهای عجب نازک مزاجان را

بود از گرمی نظاره تب نازک مزاجان را
نباشد آفرین! تاب غضب نازک مزاجان را

بر آن رخسار رحمی شکوه از بیداد کمتر کن

ترکیب بند

در

نعت حضرت رسالتماب صلی الله علیه وسلم

غزال طبع من آنجا که وحشت آغازد
باولین قدم آن سوی لامکان تازد

ز جوش عطسه نباشد دماغ ماهی و ماه
چو سایه بسکه بهر گام نافه اندازد

ز رشک در دهن زهره نغمه آب شود
چو ساز فکر بمضراب هوش بنوازد

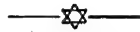
الف بسینه کشد از شگاف خویش قلم
چو شاهدانه بعرض هنر قد افرازد

گه از خیال کند طرح خال بر ابرو
گه از گداز سویدا بوسمه پردازد

چه جای لیلی و شیرین! بصرفه میگویم
ز شرم تا مه و خورشید رنگ در بازد

اسیر خود نشود تا بدیگری چه رسد!
دمی که مست حیا طرح عشوه آغازد

باین جمال که او راست دیده‌ی بد دور!
سپند و مجمره اش خال باد و چهره‌ی حور

زهی! عروس تحیر نقاب حجله خیال
زهی! بجلوه خوش آئین تر از نسیم شمال

گهی ز غنچگی فکر چین ابروی درد
گهی کشاده جبین تر ز گل بچهره‌ی آل

بشوخ مصرع آه من و بنقطه اشک
بشانه بینی زلف تو و بقرعه‌ی خال

به تنگ قسمتی ما و تنگ پیرهنت
بقد کشیدن ناز تو و عروج خیال

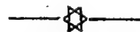
بکوچه گردی اشک من و بطفل یتیم
بمهد ناز تو یعنی بگردش احوال

بخاک هند و بشیرین کلامی خسرو
بحسن شاهد پنجاب کش منم کحال

بطاق بندی قوس قزح بابروی دوست
بآسمان محبت بقبله‌ی اعمال

درآ درآ ز ره صدق عاشقانه درآ
بمدح حضرت معشوق ایزد متعال

محمد عربی شاهی انبیا لشکر
ازل غلام و ابد بنده لا مکان کشور

زهی! بعون تو فقر شکسته دل منصور
ز پاسبانی عدل تو ملک جان معمور

بپایمردی عدل تو می سزد سر پیل
بود برنگ کُجک در شکنج پنجه‌ی مور

همان حساب که مهتاب میکند بکتان
کند بزخم عدوی تو مرهم کافور

چراغ بزم حضور تراست نیم فروغ
کرشمه ای که ازو پاره گشت زهره‌ی طور

چنانکه قافیه‌ی عرش فرش می آرند
کنم بجاه تو تشبیه لامکان بضرور

دوات نافه شود خامه شاخ گل گردد
ز حرف خلق تو گر شمه ای کنم مسطور

خیال مدح تو در جلوه گاه خاطر ماست
بهیئتی که بود در بهشت جلوه‌ی حور

دلم بسهو ز حکمت کنایه ای میخواست
بناله آمد و گفت آسمان منم مامور

ازینکه معنی رنگین چو نشه رنگین است
شود ز نهی تو ترسم به نیستی مشهور

رسد به تخته‌ی اول ز هفت پرده‌ی چرخ
بعون عینک رایت نگاه دیده‌ی کور

ز حرص مدح تو یا مصطفی! نه از ره شعر
کنم ز عرفی خوش نغمه مطلعی مذکور

"زهی لوای نبوت ز نسبتت منصور
مزاج عشق ز آمیزش دلت رنجور"

دگر مدیح تو شبگیر میکند از دل
بآن کرشمه که لیلی بر آید از محمل

زهی! ندیده نظیر تو دیده‌ی ادراک
برون ز شبه تشبیه همچو ایزد پاک

بمن شد از رگ یاقوت این چنین روشن
که کرده صلح بعهد تو آتش و خاشاک

کند غلط به سلیمانش دیده‌ی جبریل
بجلوه گه تو موری که سود چهره بخاک

بوصف حلم تو بیرنگ لفظ معنی‌ها
چو آرزوی شهیدان فرو روند بخاک

خیال تیغ تو تا کرده خون فکر چکید
چنانکه گشت قلم ریشه ریشه چون مسواک

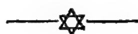
گل خیال جمال تو چون نسیمم برد
بگلشنی که بود هشت خلد یک خاشاک

بیک نسیم سبکروحیت سزد گر کوه
دود بدوش هوا همچو آسمان چالاک

بهندوان تو میزیبد از پی نعلین
کنند گر ز رگ جان ترک چرخ شراک

زهی! ز نسبت مدح تو شان فکر بلند
زهی! ثنای تو بیرون ز طاقت ادراک

نمیرسد بگل مدحتت نسیم خیال
ازان چو غنچه‌ی سوسن بصد زبانم لال

* تخته‌ی اول : لوح محفوظ (نیروز)

زهی! مزاج تو فهرست نسخه‌ی تقدیر
حدیث جاه ترا تنگ عرصه‌ی تقریر

رواج فقر بعهدت چنانکه سنگ آمد
بسینه آب گهر را ز رشک موج حصیر

چه مدح قدر تو گویم! که هیچ نتوان گفت
ز آیتی که بود چار مصحفش تفسیر

متاع جلوه‌ی یوسف به رونما نخرند
شود چو شاهد مدح تو نوخط تحریر

رد جناب تو مقبول هیچ در نشود
خراب قهر ترا خضر کی کند تعمیر؟

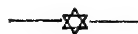
چو ابر خاک چمن راه آسمان گیرد
دمی که عزم ترا از صبا کنم تعبیر

تویی که از تو گرفت اعتبار او ادنی
تویی که راست بقوس آمدی چون تیر

کدام لفظ عبارت چه استعاره کنم؟
که در ثنای تو تقدیم میکند تاخیر

سخن بمدح تو گفتن نه حد انسانست
وگرنه شوخی طبعم نمیکند تقصیر

چنانکه لنگ درین راه شد سمند خیال
غزال وصف تو رم کرد از کمند خیال

زهی! بوصف تو از دست هوش رفته عنان
خیال مست و سراسیمه عقل و دل حیران

همین نه من به ثنای تو عاجزم عاجز
که سربجیب حیا ماند همچو من حسان

زهی! غبار حریم تو صندل سر عشق
خیال طوف جناب تو درد را درمان

کجاست؟ دیده‌ی عرفان نگاه کز رخ تست
عیان تجلی حق چون فصاحت از قرآن

برسم بنده نوازی چنانکه سیرت تست
شنیدنی که دلم شکوه میکند سامان

ز جسم همچو عرق می فشاندمش بیرون
اگر نه نام تو می بود زیب صفحه‌ی‌جان

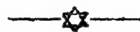
خراب چشم ترم پایمال گردش حال
چو جام می من محروم متهم عصیان

باشک و ناله‌ی یعقوب مبتلا مپسند
نصیب یوسفم از تنگ قسمتی زندان

بسی بتنگم ازین زال دون که میگویند
شد از نکاح فلان در حباله‌ی بهمان

به پرده حرف‌زن‌ای دل! چه‌جای‌خاموشی است؟
کدام پرده چه آهنگ کرده ای سامان؟

ندانم این همه نیرنگ از کجا آموخت
که نیم عشوه نکرد و دل جهانی سوخت

باین هوس که مگر بشگفد دل غمگین
کنم بخون جگر شاخ ناله ای رنگین

مرا دلیست چه دل آب‌تازه روی عشق!
مرا دلیست چه دل‌کهنه اند خاک‌نشین!

گهی ز جوش سخن پیر میفروش شود
گهی خزنده بخود زاهدی است حجره نشین

گهی کند بخرابات شوخی مشرب
گهی بصومعه بندد طلسم مذهب و دین

چنین که تلخ شد ازهر گتنه‌اش همه‌تن
بجز دعای تو کامش که میکند شیرین

ز من دعا و اجابت ز ایزد متعال
ز من دعای و ز ارباب آسمان آمین

همیشه تا که بقدر شکنجه‌ی غم دوست
بود نصیبه‌ی عشاق خاطر غمگین

سر نیاز من و خاکپای آل تو باد!
دو کون حلقه بگوش تو و هلال تو باد!

ترجیع بند
در
شهادت حضرت امام حسن و حسین صلوات‌الله‌علیهما

دل می طپد بیاد شهیدان کربلا
جانم فدای همت مردان کربلا

جبریل تا بآدم خاکی چمن چمن
هر لحظه از درود گل افشان کربلا

تا عرش خون دیده و دل موج میزند
از جانگداز یاد شهیدان کربلا

با سر زمین مکه ندادند این شرف
سازند سبحه خاک بیابان کربلا

صبر است کشتی و دم تسلیم ساحلش
تیغ است تیغ موجه‌ی عمان کربلا

جای که هست آل محمد فرشته کیست؟
از عرش هم بلند بود شان کربلا

چون صبح موج لرزه شود برق خرمنم
یاد آیدم چو شام غریبان کربلا

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

زین حشر ناگزیر که لرزد فلک هنوز
خون گریه میکند ز پری تا ملک هنوز

پست و بلند زیر و بم ساز ناله است
لبریز شیون است سما و سمک هنوز

در عالم مثال مگر دیده دیده است
دارد لباس شیونیان مردمک هنوز

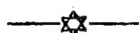
آه! اینچه شورش است که بر داغ عاشقان
از استخوان سوده فشاند نمک هنوز

زین غم چگونه صبر کند؟ کس که میرسد
غمهای کهنه را غم نو در کمک هنوز

هرچند سنگسار بلعنت کنند خلق
دارد سر یزید هوای کتک هنوز

بی آه و اشک طعنه به بیدردیم مزن
آگه نه ای ز سوز دلم یک‌بیک هنوز

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

وقت است وقت با دل نالان گریستن
مانند ابر شوق بسامان گریستن

دارم ز سیل و چشم دو شاهد که در گرفت
داماں و جیب کوه و بیابان گریستن

از عشق تا بحسن همه شور ماتم است
یعقوب تا بیوسف کنعان گریستن

هرگاه جلوه کرد بدل یاد کربلا
صفها کشید با صف مژگان گریستن

دولاب باش و مشرب دل اضطراب کن
بله های های شوق پریشان گریستن

نگزاشت در بساط دل افسوس! ناله ای
آن گریه کرده ایم که نتوان گریستن

از صبر نیست گرنم اشکم بدیده نیست
نگزاشت است آتش پنهان گریستن

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

بی چشم تر مباش که ایام ماتم است
تا چون حباب در گرهت نقدی از دم است

دشمن بدرد آمد و ابلیس خون گریست
هی این چه شیون! وچه مصیبت! بعالم است

سر کن درود ناله گل افشان اشک باش
خون شو تمام دیده و دل گرترا غم است

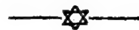
آتش دران دلی! که ازین غصه آب نیست
پر خاک باد رخنه‌ی چشمی که بی نم است!

الفاظ تیره روز معانی شکسته دل
هر سطر روی صفحه سر زلف درهم است

چون شعله‌ی چراغ درین تند باغ غم
بر فرق روزگار طوان عرش اعظم است

افسرده دل نیم همه شکر محبتم
گر سینه بی فغان و اگر دیده بی نم است

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

فریاد ازین مصیبت و زین درد خونچکان
زخم هزار نشتر الماس و نبض جان

این ظلم و این تعدی و این بی مروتی
فریاد ازین مصیبت نادیده کن فکان

نالد چنین درون شکم چون دل جرس
اشک است یار قافله‌ی پیر و نوجوان

زین‌ماجرا نه خاک بخون شست روی‌خویش
کز غم هنوز جامه کبود است آسمان

زین برق شعله فتنه که بر خشک و تر فتاد
دریاست آب دیده جگر خون شد است کان

دیگر ز تلخکامی این ماجرا مپرس
حنظل دهان و زهر هلاهل شود بیان

در خلوت غمی که سپندم بر آتش است
نامحرم است گریه و بیگانه ام فغان

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

آهی که دل بیاد امامین میزند
برق بلا بخرمن کونین میزند

در صبح حشر همچو شفق سرخرو شود
هرکس که دم ز مهر امامین میزند

ایزد ز قهر چون سگ دیوانه خصم را
پیوسته سنگ لعن بدارین میزند

فریاد! کز کمان جفا چرخ کینه توز
ناوک بسیدین شهیدین میزند

از برق تاز لعن عدو تر نمی شود
گیرم ز بیم غوطه به بحرین میزند

در شیونی که ناله‌ی مرغان جن و انس
هر لحظه شعله درپر نسرین میزند

خون میشوم که ناله چرا سر نمیکشد؟ق
نی خون دیده موج ز عینین میزند

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

ماه محرم آنچه توان کرد ناله ایست
تیری که جای خود به نشان کرد ناله‌ایست

مینال تا باین رسنت جاشود بعرش
رندی که کار عشق! بجان کرد ناله‌ایست

جز نوحه گرد ظلمت غم را که میبرد؟
روشن که شمع ماتمیان کرد ناله ایست

سیراب کرده باغ نیازم گداز شوق
از دیده جوی خون که روان کرد ناله ایست

در پنبه زار جان شرر افشاند جوش اشک
با دل که کارمه بکتان کرد ناله ایست

در سینه دل نماند که آهی توان کشید
ممنون مرا کسی که بجان کرد ناله ایست

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

نگذاشت غصه نام دل شاد بر زمین
گر دید بهر حلقه‌ی ماتم فلک نگین

گر پای حکم دوست نمی بود درمیان
دست جفای چرخ شکستی در آستین

کردند برگ ریز پرو بال بر فلک
قدسی نسب ملایکه از ماتم چنین

زین غصه در عذاب کسی همچو من مباد
گردیده هر رگم ببدن میل آتشین

ماند بشمع کشته سیه پوش کعبه اش
زین تند باد حادثه در بزمگاه دین

از بسکه تلخ گام ازین نیش غصه شد
چون مار موج زهر بود موج انگبین

پنهان چوآتش ته خاکسترم هنوز
یعنی بآرمیدگی ظاهرم مبین

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

زین صرصر بلا که جگر باخت روزگار
قندیل عرش ریخت چنان کز درخت بار

گردد زبان چو کوره‌ی حداد شعله خیز
این برق فتنه گر بزبان آورد گزار

داغم ازین مصیبت عظمی همین نه من
در دود و آتش اند اگر لیل و گر نهار

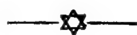
جانها خراب قالب و بی جان خراب تر
تصویر شست نقش خود از چشم اشکبار

یک دانه دل نماند کزین برق غم نسوخت
در هیچ خرمنی نفتد یارب! این شرار

وا کرده نسخه‌ی قصص الانبیاء بود
از سوی کربلا چو غباری شود دوچار

هرچند هر کس بهوای ز جا دود ق
غمهای روزگار بود گرچه بی شمار

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

زین ماجرا که آفت ادراک شد شنید
از گریه عین علم بود دیده‌ی سفید

از زخم خونچکان شهیدان کربلا
ماند بآن انار که از پختگی چکید

دیگر ز ابر فتنه ندانم چه برق جست
کآتش چو رنگ درگل هر قطره خون دوید

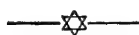
خون شد خرد ز دیده‌ی اندیشه پاک ریخت
زین فتنه‌خیز حادثه‌ی چاره ناپدید

زین غم ز خامه حرف فتد اشک لاله‌گون
خوناب ارغوان چکد از شاخ مشک بید

کس چون رقم زند؟ که درین ماجرا سخن
یک قطره خون شد از سر نوک قلم چکید

تا هست قوت صلواتم هجوم شوق
فرصت نمیدهد که کنم لعن بر یزید

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

از دستبرد چرخ و سبکدستی قضا
هر سال تازه میشود این کهنه ماجرا

کافر مزاج سنگدلان هی چه کرده اند؟
نی بیم بازپرس و نه اندیشه‌ی جزا

زین ماجرا هنوز ندامت کشد فلک
زین غم هنوز دست تاسف زند قضا

جز انبیاء که دید؟ جفای که دیده اند
این بسملان قدس شهیدان کربلا

ناز و نیاز عشق بود ورنه نام شان
احیای مرده باشد و هر درد را دوا

هرچند جزع فزع نباشد تهی ز اجر
مقدور تا بود صلوات است مدعا

فریاد! عالمی بخروش است و من خموش
در اینچنین مصیبت عظمی چراچرا؟

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

از حرف ماجرای حسین و غم حسن
چون زخم تازه چشمه‌ی خون میشود دهن

ماه محرم آمد و یاد زمانه داد
وا ویلنا خروش برآمد ز مرد و زن

در عالم خیال خرد منشیانه دوش
میخواست زین مصیبت عظمی رقم زدن

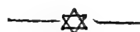
معنی ز لفظ خاک سیاه میکند بسر
بین السطور چاک گریبان زده سخن

خواهم همین ز بخت مدد کز گل درود
پیوسته صبح و شام رسانم چمن چمن

آگه ز حال خویش نیم سخت بیدلم
از برق این نهیب شرم بسکه دنگ من

هنگامه ساز جوش طپش آه دل چه شد؟
زین پیش همچو شمع چه خلوت چه‌انجمن!

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

زین ماجرا وجود وعدم گریه میکند
دست طپش بگردن هم گریه میکند

از کاینات دود بر آورد های های
کرسی و عرش و لوح و قلم گریه میکند

خلدش حلال و آتشی دوزخ شود حرام
زین درد هر که یکدو سه دم گریه میکند

برق جهان گداز همین شیون است و بس
حال عرب مپرس عجم گریه میکند

زین ماجرا که خرد و بزرگ از در خروش
مور ضعیف ناله و جم گریه میکند

زین غصه وای دل! که ز محرومی حضور
در خاک هم ندیم و ندم گریه میکند

خاموشیم گمان نبری کز فسردگی است
در ماتمی که دیر و حرم گریه میکند

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

وقت است آتشین روش ناله سر کنید
سوزان شوق یک مژه چون شمع تر کنید

رسمی است هر درخت پس از سال بر دهد
نخل فغان ز لخت جگر بارور کنید

شاید قبول مصرع آهی کند پسند
افشان ز خون دیده بیاض سحر کنید

برساز و برگ عیش و طرب پشت پا زنید
شرمی ز روی حضرت خیرالبشر کنید

سازید خاک بستر راحت چو نقش پا
در مشق ناله کسب هوا چون شرر کنید

باشید شب در آب و در آتش ز اشک‌وآه
چون شمع صبح خاک مذلت بسر کنید

تا پر زند سخن نفسم دود میکند
اندک بمن ز دیده‌ی باطن نظر کنید

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان لیز از برای حسین و حسن مرا

یارب! چه شد که شوق بسامان نمیرسد؟
آهم بلب سرشک بمژگان نمیرسد

دستی بجیب چرخ فغانم نمیزند
اشک شکسته پای بدامان نمیرسد

بوی نمیرسد گل داغی نمی دمد
دود اثر ز آتش پنهان نمیرسد

خونناب دل نگار گریبان نمیشود
لخت جگر بدامن مژگان نمیرسد

صرف شکست هر که درین غم نمیشود
چون توتیا بچشم عزیزان نمیرسد

بر روی دل ز چاک دری وا نمیشود
دستی مرا چه شد بگریبان نمیرسد

معلوم شد که مهر و وفا کرد کار خویش
سهلست گر سرشک بمژگان نمیرسد

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

کارم تمام از دل ناشاد من شود
بیدار بخت خفته بفریاد من شود

روشن سواد تر شود از شمع آفتاب
دل مرده ای که زنده بارشاد من شود

عجزم تمام و تشنه‌ی موج ترحمم
شمشیر آب در کف جلاد من شود

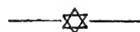
هرگه بپادشاه شهیدان کربلا
ماتم طراز شوق خداداد من شود

اشکم ز تاج عرش زند موج چون گهر ق
گردون سپند شعله‌ی فریاد من شود

بی کینه آفرین! نبود لطف روزگار
ترسم که صید کس دل ناشاد من شود

حرفم خطاست دهر کدام است چرخ کیست؟
تا آنکه برق خرمن ایجاد من شود

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

ذوق صفای وقت چو صیدی شد از کمند
چون گرد باد کرد کدورت علم بلند

آه! این چه ماتم است؟ که گلزار روزگار
نیلوفری بهار شد از نیلگون پرند

عام است بسکه آتش این غم نمیکشد
جز یا حسین شعله صدای ز دل سپند

پشت فلک دو تاست که هی! اینچه ماجراست؟
روی زمین نخورد چنین سیلی گزند

قدسی نژاد تخت نشینان کربلا
در خاک غربت اند طپان زار و مستمند

در یک اثر ز حکمت این ماجرا نیافت
هر چند سعی خون جگر شد ز چون و چند

حیرت خموش کرد مرا ورنه پیش ازین
پیوسته ناله خیز چو نی بود بند بند

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

ای خسروان! که دین ز شما صاحب آبروست
با آب همچو گوهر و چون گل برنگ و بوست

امکان تنگ حوصله در کشش نمیکند
دانا علو قدر شما را خدا نکوست

گیرم بسجده فرش کند جبههٔ نیاز
روی سیاه همچو نگین حاصل عدوست

بلبل بناله آمد و گلشن بخون طپید
گل سینه چاک کرده و سنبل کشاده موست

پای است قهر دوست که بر دیده جای اوست
دستی است تیغ یار که درگردن آرزوست

پیر دو مو زمانه ز روز و شب خوداست
زین ماجرا که دیده‌ی کونین همچو جواست

سوز و گداز عشق بخاموشیم کشید
خوش باده ایست درد که بی دردگفتگوست

دل سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

آه آن زمان که تیغ بکف مرتضا رسد
داور بداد حضرت خیرالنساء رسد

چون ذوالفقار قهر دوبالای روزگار
ای کافران دشمن دین! بر شما رسد

عرش خدا سلام و فلک سجده میکند
تا خود علوشان شهیدان کجا رسد؟

تا دستگاه منصب قرب شما کراست؟
تشریف پای بوس شما تا کرا رسد؟

روزی‌رسد که تنگ‌شود عرصه‌ی‌قبول
روزی رسد که کار عمل برجزا رسد

افتد عدو بدوزخ گند نفاق خویش
از جام صدق رزق محبان صفا رسد

در درسگاه عشق که تکرار رسم‌نیست
تقریر خاموشی‌است چو نوبت‌بما رسد

دل‌سوخت در هوای حسین و حسین مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

زین غم که نیشش زد برگ جانم آفرین!
خوناب دل دو دیده بدامانم آفرین!

گاهی خیال گریه و گاهی هوای آه
سر میدهد بکوه و بیابانم آفرین!

چون ابر جای قطره زمن درد میچکد
آشفته تر ز اشک یتیمانم آفرین!

هرگه که سر زند ز کسی حرف کربلا
دامن زند بر آتش پنهانم آفرین!

دستم بدشمنان لعین چون نمیرسد
هر لحظه از درود گل افشانم آفرین!

منت کشم ز عشق که طوفان گداز شوق
سیراب کرده گلشن ایمانم آفرین!

زین پیش ناشتا شکن غصه بود دل
کار جگر فتاد بدندانم آفرین!

دل‌سوخت در هوای حسین و حسن مرا
جان نیز از برای حسین و حسن مرا

مستزاد

*ای کرده تجلی گه خود دیروحرم را چون باده بمینا
جوش طلبت قوت رفتار قدم را چون‌جام ز صهبا

بیماری آن چشم نشد مانع مژگان از کشتن عشاق
حرفیست که گیرند ز هم سیرت‌هم را معدوم چو عنقا

صد جا گل‌رخسار تو بشگفت و نهانست مانند بهاران
بیرنگ بصد رنگ برآورده علم را در چشم تماشا

وحشت زده چون عمر ز جا رفت و نیامد برگشته دل من
از چشم سیه مست تو آموخته رم را ای شوخ! همانا

می بست خیال غم عشق تو شنیدم از آفرین امروز
معنی شد و زد چاک گریبان قلم را از شوخی انشا

---

* ب و ج میں مذکور نہیں -

مادهٔ تاریخ

۱

*نواب دلبر جنگ ای قبلهٔ کل!
ای باعث زندگی و آسایش عمر

یک یک گرهت برشتهٔ سالگره
چون نقطهٔ صفر باد افزایش عمر!

۲

**دو صد شکر کز بنده آورده ای
بتقریب تاریخ مسجد بیاد

سر فخرم از عرش اعظم گذشت
ز تشریف یاد تو والا نژاد

غلام توام کز شرف میکند
زمین بوس قدرم جم و کیقباد

---

* ب و ج ندارد
** ب و ج ندارد

گواه است یزدان که اوراد ماست
دعای تو هر شام و هر بامداد

بامید فضل تو بالیده اند
حریفان ز خدمت من از اعتقاد

چه حاضر چه غایب چه نزدیک و دور!
بود صدق مطلوب اهل رشاد

فقیران ندانند مدحتگری
بعرض دعا میدوانم جواد

بود تا ز نیرنگی دور چرخ
مزاج جهان بر صلاح و فساد

(ناتمام)

قطعه

*آن سید پاک نور احمد کش نور یقین در آستین بود
از عرش رسیده جبرئیلی یا عرش خدا برین زمین بود
تا سال وصال او نویسد صیاد خرد درین کمین بود
ناگاه ز قدسیان شنیدم این قطب زمان آخرین بود
۱۱۵۱ ھ

---

* یہ قطعہ صرف ب میں ہے

غلط نامه

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۱	۷	۲	غدارش	عذارش
۲	۷	۱۶	کرد	کرده
۳	۸	۱۲	بآرام	آرام
۴	۹	۵	فرای	فزای
۵	۱۱	حاشیه	بد	بر
۶	۱۶	۶	نگاهی	نگاه
۷	۱۸	۳	نالهای دل	نالهٔ دل
۸	۲۴	۱۶	در دمی	درد می
۹	۲۴	۱۶	دور	دود
۱۰	۲۵	۵	یار	بار
۱۱	۱۹	۱۳	درد میدانم	دردمندانم
۱۲	,,	۱۸	ز شبنم	از شبنم
۱۳	,,	,,	ار	ز
۱۴	۳۲	۱۳	قضای	هوای
۱۵	۳۵	۷	بخدای دردیست	بخدا! بیدردیست
۱۶	۴۰	۱۳	کشه	کشد
۱۷	۴۱	۸	گرم جوشی ها	گرمجوشیهای
۱۸	۴۸	۱۳	تبش	تپش
۱۹	۴۹	۷	مصر	مصرع
۲۰	۵۸	۱۹	سیا هاانند	سیا هاانند

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۲۱	٦۲	۳	تکمین	تمکین
۲۲	٦۳	۷	بر	هر
۲۳	٦۴	۲۲	ماه تو	ماه نو
۲۴	٦۸	۸	حسنا	حنا
۲۵	۷۰	۷	میخواهم	میخواهیم
۲٦	۷۲	۱۰	سمن	یمن
۲۷	۷۴	۹	کشری	کثرت
۲۸	,,	۱۷	امن	این
۲۹	۸۹	۱۰	اجباب	احباب
۳۰	۹۰	۲۱	زان نشان	زان بی نشان
۳۱	۱۰۸	۳	نجویی	بخویی
۳۲	۱۰۹	۱۲	گذار	گداز
۳۳	۱۱۹	۴	ادو	دوا
۳۴	۱۲۱	۲۲	نسبان	نسیان
۳۵	۱۲۲	۱۳	تتگی	تنگی
۳٦	۱۲۳	۳	شکارم	شکار
۳۷	۱۲۵	۱	ریزد بر	ریزد بهارش بر
۳۸	۱۳٦	۱۸	تذادی	تدروی
۳۹	۱۵۳	۵	و انگشتنت	وا نگشتنت
۴۰	۱۵۵	۲	سیاه	سپاه
۴۱	۱۵۷	۱۳	دور	دود
۴۲	۱۵۸	۱	روشن هنوز	روشن و هنوز

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
٤٣	١٥٩	٢	مقدمته	مقدمة
٤٤	١٦٢	٤	بزند	برند
٤٥	١٦٥	٦	همینشش	سیمینشش
٤٦	١٦٨	٣	عالم	حالم
٤٧	١٦٩	٨	نشهٔی	نشه ای
٤٨	١٧٦	١٠	حصار	حصار دل
٤٩	١٨١	١٨	تا	یا
٥٠	١٨٤	١٣	خدا	حذر
٥١	١٨٥	٦	سنگها	سنگپا
٥٢	”	١٦	تدم	قدم
٥٣	”	١٩	میگویم	میگریم
٥٤	”	٢٤	گرنیان	گریبان
٥٥	١٨٨	٧	نو	نور
٥٦	”	٢٠	دگر	وگر
٥٧	١٩١	١٨	نمی برآید	بر نمی‌آید
٥٨	١٩٣	١٣	است	رست
٥٩	١٩٥	١٨	ابن	این
٦٠	”	٢١	بیدار	بیداد
٦١	٢١٩	١٥	دور	دود
٦٢	٢٢٤	٤	سواد	سودا
٦٣	٢٢٥	١٥	کند	کنند

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۶۴	۲۲۶	۱۵	فیص	فیض
۶۵	۲۳۴	۷	بر گریز	برگ ریز
۶۶	۲۳۵	۱۳	بروزبردستان	بر زبردستان
۶۷	۲۳۹	۱	غلطه	غلطد
۶۸	۲۴۰	۱۵	چوکار	چه‌کار
۶۹	۲۴۱	۱	باید	یابد
۷۰	۲۴۲	۱۰	دلی	دل
۷۱	"	۱۸	مظلوم	مخمور
۷۲	۲۴۹	۱۱	نشستت	نشست
۷۳	۲۵۰	۵	پرده	برده
۷۴	"	۱۰	بته ز خم	بته‌ی زخم
۷۵	۲۵۴	۲۰	عبدالله	عبد الله
۷۶	۲۵۷	۱۴	یخت	بخت
۷۷	۲۵۸	۶	میسازد	می بازد
۷۸	۲۶۱	۱۶	گردارم	گردرم
۷۹	۲۶۳	۱۱	انجم	تخم
۸۰	۲۶۸	۲	راب	محراب
۸۱	۲۸۷	۴	ڈرو	درد
۸۲	"	۱۵	خونیها	خونبها
۸۳	۲۸۸	۶	درزدید	دزدید
۸۴	"	۹	بینجر	بیخبر

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۸۵	۳۱۱	۱۵	چو	چون
۸۶	۳۱۴	۱۹	بر تابد	بر نتابد
۸۷	۳۱۸	۲	باخن	بازارش
۸۸	,,	۱۲	هنو	هنوز
۸۹	۳۲۰	۱۸	سرمه	سرمه سا
۹۰	,,	۱۹	مرم	مردم
۹۱	۳۲۲	۶	سشمله	سفله
۹۲	۳۲۸	۱۵	غدر	عذر
۹۳	۳۳۷	۸	ویران	ویران
۹۴	,,	,,	حرقهٔ	خرقهٔ
۹۵	۳۴۹	۱۹	سی	همین
۹۶	,,	۲۰	چنون	جنون
۹۷	۳۵۳	۳	بشد	بسته شد
۹۸	۳۵۵	۱۲	غچنه	غنچه
۹۹	۳۸۷	۱۴	موی	موسی
۱۰۰	۳۹۳	۶	بار	یار
۱۰۱	۳۹۹	۸	چر	چو
۱۰۲	۴۱۱	۱۷	آینه	آیینه
۱۰۳	۴۱۲	۱۰	ززخم	زخم
۱۰۳	۴۲۵	۱۴	آینه	آیینه
۱۰۵	۴۲۸	۴	آینه	آیینه

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۱۰۶	۴۳۱	۱۶	تر از	ترا ز
۱۰۷	۴۳۳	۱۸	دارم	دادم
۱۰۸	۴۳۴	۹	چلواه	جلوه
۱۰۹	۴۳۹	۹	کشای	کشایی
۱۱۰	۴۴۸	۱۳	زنکی	زنگی
۱۱۱	۴۵۴	۱۲	بیکس	بیکسی
۱۱۲	۴۵۵	۱۵	جلوا	جلوه
۱۱۳	۴۵۷	۲۲	در	از
۱۱۴	۴۵۹	۱۳	ورد	درد
۱۱۵	۴۶۰	۱۳	حوف	حرف
۱۱۶	،،	۲۰	ی	بی
۱۱۷	۴۷۴	۲۱	کد	که
۱۱۸	۴۸۳	۲۰	پست	بست
۱۱۹	۵۰۱	۱۰	بسی	لبی
۱۲۰	۵۰۴	۸	صد	مد
۱۲۱	۵۰۷	۱۰	ترا	تر
۱۲۲	۵۰۸	۱۳	قلزمیت	قلزمسیت
۱۲۳	۵۲۵	۱۴	نمکین	تمکین
۱۲۴	۵۲۶	۱۸	ی	پی
۱۲۵	۵۳۰	۱۷	صاجقران	صاحبقران
۱۲۶	۵۳۴	۱۳	یی	پی

نمبرشمار	صفحه	سطر	غلط	درست
۱۲۷	۵۳۷	۹	کثر تهای	کثرتهای
۱۲۸	۵۴۵	۵	افشاق	افشانی
۱۲۹	,,	۱۳	پیاله	بناله
۱۳۰	۵۴۸	۱۴	آورره	آورده
۱۳۱	۵۴۹	۱۹	ای سنگین	ای شوخ سنگین
۱۳۲	۵۵۶	۱۴	کردش	گردش
۱۳۳	,,	۲۲	سجه	سبحه
۱۳۴	۵۵۸	۱	ازاشکم	از تو اشکم
۱۳۵	۵۶۱	۱	سر کن	سرخود کن
۱۳۶	۵۸۴	۱۴	سنکدر	سکندر
۱۳۷	۵۸۵	۱	از خود	از خودت
۱۳۸	۶۰۳	۱۵	هر کس	هر کسی
۱۳۹	,,	,,	دود	رود
۱۴۰	۶۰۵	۱۸	شرم	شدم

